

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN RUH ADAM
ROMANINDA SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
BAYRAM NİHAL

2010 - NİĞDE

T.C.
NIĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN RUH ADAM
ROMANININDA SÖZ DİZİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
BAYRAM NİHAL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Sadi H. NAKİBOĞLU

2010 - NIĞDE

ÖZET

Bir milletin dili, aynı zamanda o milletin kimliği, künyesidir. Ortak bir geçmişe, tarihsel bir bağa, kültürel bir mirasa, birlikte yaşama arzusuna ve ortak bir ülküye sahip olan topluluklar millet olma vasfına erişebilirler. Bu bilince sahip olmak da ancak aynı dili konuşmakla mümkündür. Çünkü toplulukları millet yapan tüm unsurlar dil sayesinde işlevini yerine getirebilecektir. Milletler dillerine gösterdiği özen, verdiği önem ölçüsünde geleceğe kalabilir, yok olmaktan kurtulabilir. Tarihte bunun pek çok örneği mevcuttur. Bugün adını bile bilmediğimiz nice millet, dilini koruyamadığı için tarih sahnesinden çekilmiş ve unutulup gitmiştir. Dilin millet hayatındaki yeri ve önemi o derece büyüktür ki, dilini yitiren bir millet bağımsızlığını da yitirecektir. Bağımsızlığı karakterine işlemiş Türk milleti bunu diline sahip çıkmasına borçludur. Göktürk hakanı Bilge Kağan, Orhun Yazıtları'nda "Türk milleti dilini yitirse, yabancı milletlere tutsak olur." diyerek bu gerçeği vurgulamıştır. Yine bu yazıtlarda Türk dilinin ne kadar ince ve işlenmiş bir dil olduğu, ifade olanaklarının, söz hazinesinin ne kadar zengin olduğu görülmüş ve Türk milletinin tarihi eskiliği ortaya çıkmıştır. Kaşgarlı Mahmud, Türkçenin ne denli zengin bir dil olduğunu, Arapçadan aşağı bir dil olmadığını ispat etmek amacıyla hazırladığı ilk sözlüğümüz Divan-ı Lügâti't Türk ile Türk dilinin gücüne dikkat çekmiştir. Aynı şekilde Ali Şir Nevâî, Türkçemizin, Farsçadan daha ince, daha zengin, daha edebî bir dil olduğunu göstermek amacıyla Muhakemetü'l-Lügâteyn adlı şâheserini hazırlamıştır. Yunus Emre en güzel ilâhilerini yalın Türkçemizle söylemiş, gerek lirizmi gerek doğal diliyle çağlar aşır günümüze ulaşmıştır. Türk dili her ne kadar tarihin bazı dönemlerinde layık olduğu değeri göremese de kendisini muhafaza etmeyi bilmiş ve millet olma bilincine sahip kalemlerce yeniden hak ettiği ilgiyi görmüştür. 15. yüzyıldan başlayarak Arapça ve Farsçanın yoğun etkisi altına giren Türk dili, 1911 yılında Selanik'te yayınlanan "Genç Kalemler" dergisinde Yeni Lisan makalesini yayınlamaya bir çıkır açan Ömer Seyfettin ve kalem arkadaşlarıyla bir silkinmiş dönemine girmiş ve yabancı dillerin istilasından kurtarılmaya başlanmıştır. O dönemden sonra dil bilinci daha da yerleşmiş ve özellikle Kurtuluş

Savaşı yıllarında Türk milletinin içinde bulunduğu hassas durum, milli olan her unsura sahip çıkılması bilincini doğurmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda da bu hassasiyet sürmüş ve özellikle Ulu Önder Atatürk dilin millet hayatındaki yeri ve önemini her fırsatta vurgulamıştır. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı yazar ve şairleri Türkçemizin en güzel, en olgun örneklerini vermişler ve dilimizi her türlü imkânlarıyla kullanmışlardır. Bir dilin ifade gücünün ve zenginliğinin en güzel biçimde ortaya konduğu örnekler edebî eserlerdir. Çünkü edebî eserler aracılığıyla dil işlenerek en etkili, en güzel hale getirilir. Edebî eserlerle dillerin geçirmiş olduğu gelişim ve değişim evreleri takip edilebilir. Bu bağlamda Türk dilinin imkânlarının, anlatım kudretinin, zenginliğinin incelenbilmesi de edebî metinlerle mümkün olacaktır. Çalışmamıza konu edindiğimiz edebî eser, Cumhuriyet dönemi fikir adamı, şair ve yazarlarından Hüseyin Nihal ATsiz'in "Ruh Adam" adlı eseridir. Çalışmamız "Kelime Grupları", "Cümle", "Cümle Tahlilleri" ana başlıkları altında toplanmış ve konuyla ilgili çalışan dilcilerin görüşleriyle sunulmuştur. Dilcilerin ayrı düştikleri bazı noktalara da dikkat çekilmiş ve bu farklı görüşlere yer verilerek mukayese imkânına kavuşulmuştur.

THE SYNTAX IN THE NOVEL RUH ADAM OF HÜSEYİN NİHAL ATSIZ SUMMARY

A country's language is, at the same time, identity of that nation. The communities which share the same history, historical bands, cultural heritage, wish to live together and shared ideal can only reach the idea of being a nation. To have this consciousness is only possible with speaking the communities a nation functions by language. Nations can only live long with the importance and the care they give to their language. Many nations the name of which we don't know today have been forgotten for they couldn't preserve their language. The importance of language for a nation is so big that a nation which loses its language will also lose its independence. Turkish nation has reached its independence because it has preserved its language. Göktürk Khan, Bilge Kağan has stressed this importance in Orhun inscriptions by saying " If Turkish nation loses its language, it will be a slave of foreign counties. Also, in these inscriptions, it has been shown that Turkish language is very kind and expression possibilities and word power is very rich. Kaşgarlı Mahmud has stressed the importance in *Divan-ı Lügâti't Türk*, our first dictionary prepared to prove that Turkish language is no lower than Arabic language, that Turkish is a very rich language. Also Ali Şir Nevâî, has prepared his masterpiece *Muhakemetül- Lügâteyn* to show that Turkish language is richer and more literary than Persian language. Yunus Emre, has said his best chants just in Turkish and they have come to today both with lyricism and natural language. However, Turkish language, couldn't have interest in some parts of history, it has managed to preserve its own and again gained interest by some nationalist authors, poets. Beginning from 15 th Century, Turkish language, coming under the influence of Arabic and Persian language, has started to save from the influence of other nations in 1991, with Ömer Seyfettin and his friends publishing "Yeni Lisan" article in "Genç Kalemler" magazine. From that time, Turkish nation has been aware of the importance has created a national consciousness. After the years of proclamation of the Republic, this sensibility has gone on and especially Atatürk, has emphasized the importance of a language for a nation. The Republican Period authors and poets have given the most beautiful

examples of Turkish and used Turkish with every opportunity. The samples in which the expression and word powers are displayed are literary works. Because by these literary works, language is cultivated effectively and comes to a most proper situation with the literary works, the development of a language can be followed easily. In this sense, the research of the opportunities of Turkish language, expression and word power will be possible. The most important indication of how a language is developed is the legibility of the syntax of the language through the years it has gained. Because people think speak and share their thoughts by the words and sentences. By this way, they contribute to the development of a language. The literary work we deal with in our study is "Ruh Adam" by Hüseyin Nihal ATŞIZ, the republican period authors and poets. Our study comes together around the topics "Sentence Analysis" "Sentence" "Word Groups" and presented with the thoughts of linguists working on this subject. Also different views of linguists have been stressed and the comparisons of these different views have been possible.

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Hüseyin Nihal ATSIZ'ın 31 bölümden ve 352 sayfadan oluşan Ruh Adam adlı romanının söz dizimi, cümle ve türleri ile cümle tahlilleri bakımından incelenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Çalışmamız; kelime grupları, cümle ve türleri ile cümle tahlilleri bölümlerinden oluşmuş olup, yazarın hayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili genel bir bilgi de içermektedir. Ayrıca faydalanılan eserlerin listesi de çalışmanın sonuna eklenmiştir. Buna göre çalışmamız, "Ön söz, Hüseyin Nihal ATSIZ'ın Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Kelime Grupları (Bölüm I), Cümle ve Türleri (Bölüm II), Cümle Tahlilleri (Bölüm III), Sonuç ve Değerlendirme, Kaynaklar ile Özgeçmiş" şeklinde düzenlenmiştir.

Bu çalışmada, kelime gruplarının tarifi ve türleri konusunda birbirinden farklı görüşlerin olduğu tespit edilmiş olup bu görüşler ilgili yerlerde ayrı ayrı dipnotlar halinde verilmiştir. Konuya ilgili çalışmalar yapan dilciler kelime grubunu "kelime grubu, belirtme öbeği, belirtme grubu, takımlar" gibi farklı şekillerde adlandırmış ve açıklamışlardır. Bu görüşlerde, kelime gruplarının yapı, mana ve kullanım bakımından bir bütün olduğu, en az iki kelimedenden oluştuğu, grubu oluşturan kelimelerin birbirlerinin anlamlarını tamamladığı, bu nedenle cümle içerisinde tek kelime gibi değerlendirildikleri görülmektedir. Biz bunlara Prof. Dr. Muharrem ERGİN eserlerini de örnek alarak "kelime grupları" demeyi uygun gördük ve bunları "Türkçede Kelime Grupları" başlığı altında 1. Tekrar grupları (a. Aynen tekrarlar, b. Eş-yakın anlamlı tekrarlar, c. Zıt anlamlı tekrarlar, d. İlaveli tekrarlar), 2. Bağlama grupları, 3. İyelik grubu ve isim tamlamaları, 4. Sıfat tamlamaları, 5. Aitlik grubu, 6. Birleşik isimler, 7. Birleşik fiiller (a.İsimle yapılan birleşik fiiller, b. Fiille yapılan birleşik fiiller), 8. Unvan grubu, 9. Ünlem grubu, 10. Sayı grubu, 11. Edat grubu, 12. Kısaltma grubu (a.İsnat grubu, b. İlgi grubu, c. Yönelme / Yaklaşma grubu, d. Bulunma grubu, e. Uzaklaşma grubu, f. Yapma grubu, g. Klişeleşmiş gruplar), 13. İsim-Fiil grubu, 14. Partisip (Sıfat-Fiil) grubu, 15. Gerundium (Zarf-Fiil) grubu

olmak üzere 15 ayrı alt başlık altında toplayıp metnimizden seçtiğimiz örneklerle görüşümüzü pekiştirdik.

Çalışmanın "Cümle ve Türleri" adlı ikinci bölümünde de dilcilerin konu ile ilgili görüşlerine yer vererek kelime gruplarının adlandırılması ve türleri konusundaki farklı görüşleri gözler önüne sermeye çalıştık, cümle türlerinin izahında da görülen bu farklı yaklaşımları ilgili bölümde detaylı bir şekilde ele aldık.

Çalışmamızın "Cümle Tahlilleri" adlı üçüncü bölümünde toplam 73 cümlenin tahlilini yaptık. Yaptığımız cümle tahlillerinin cümle türlerine göre dağılımı şu şekildedir: 12 basit cümle, 13 basit sıralı cümle, 11 bağlı cümle, 12 şartlı birleşik cümle, 13 ki'li birleşik cümle ve 12 iç içe birleşik cümle.

Çalışmamızda ayrıca eserin 132 sayfalık ilk 10 bölümündeki bütün cümleleri yapılarına, anlamlarına, yüklemelerinin türlerine ve yerlerine göre inceleyerek istatistiksel bazı verilere ulaştık. İncelediğimiz bu bölümlerde 2642 basit cümle, 547 basit sıralı cümle, 128 bağlı cümle, 241 iç içe birleşik cümle, 109 şartlı birleşik cümle ve 57 ki'li birleşik cümleden oluşan 3724 cümle inceledik. Bu cümlelerin 3183'ünün fiil cümlesi, 541'inin ise isim cümlesi olduğunu; 39 cümlenin devrik cümleyken 3685 cümle kurallı olduğunu; ayrıca 2428 cümlenin olumlu, 923 cümlenin olumsuz, 373 cümlenin ise soru cümlesi olduğunu gördük.

Çalışmamızın son bölümünde ise genel bir değerlendirme yaparak çalışmamız esnasında faydalandığımız kaynakların listesini verdik.

Çalışmamız esnasında ilgisini ve desteğini bizden esirgemeyerek karşılaştığımız güçlükleri aşmamızda bize her zaman yardımcı olan, gerek ilmî gerek insanî yönüyle azim ve şevk aşıl原因 kıymetli hocamız Yrd.Doç.Dr. Sadi H. NAKİBOĞLU'na şükranlarımızı sunarız.

NİĞDE – 2010

Bayram NİHAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY	v
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR	xviii
GİRİŞ	1
HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	1
HAYATI.....	1
EDEBÎ KİŞİLİĞİ	2
ESERLERİ	5
BÖLÜM I.....	17
KELİME GRUPLARI.....	18
A. DİLCİLERİN KELİME GRUPLARIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	18
B. YAPILAN ÇALIŞMALARLA İLGİLİ GENEL BİR DEĞERLENDİRME	30
C. TÜRKÇEDE KELİME GRUPLARI.....	33
1. TEKRAR GRUPLARI	33
1.1. Dilcilerin Tekrar Grubuyla İlgili Görüşleri:	33
1.2. TEKRAR GRUPLARI	36
1.2.a. Aynen Tekrarlar:	36
1.2.a.1. Aynen Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:	36
1.2.b. Eş-Yakın Anlamlı Tekrarlar:.....	37
1.2.b.1. Eş-Yakın Anlamlı Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	37
1.2.c. Zıt Anlamlı Tekrarlar:	37
1.2.c.1. Zıt Anlamlı Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:	38
1.2.d. İlâveli Tekrarlar:.....	38
1.2.d.1. İlâveli Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	38
2. BAĞLAMA GRUBU	39
2.1. Dilcilerin Bağlama Grubuyla ilgili Görüşleri:	39

2.2. Bağlama Gruplarıyla İlgili Metnimizden Örnekler:	41
2.2.1. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar:	41
2.2.2. “...de,...da” Bağlacı İle Kurulanlar:	42
2.2.3. “hem...,hem” Bağlacı İle Kurulanlar:.....	42
2.2.4. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar:	43
2.2.5. “veya” Bağlacı İle Kurulanlar:.....	44
2.2.6. “değil” Bağlacı İle Kurulanlar:	45
2.2.7. “ne..., ne...” Bağlacıyla Kurulanlar:	46
2.2.8. “daha..., daha...” Bağlacıyla Kurulanlar:.....	47
2.2.9. “...mi, ...mi” Bağlacıyla Kurulanlar:	47
2.2.10. “Yalnız... değil...” Bağlacıyla Kurulanlar:	48
2.2.11. “yahut” Bağlacıyla Kurulanlar:.....	48
2.2.12. “ya..., yahut” Bağlacıyla Kurulanlar:	49
2.2.13. “virgöl” İle Kurulanlar:	50
2.2.14. “gerek..., gerek...” Bağlacıyla Kurulanlar:	51
2.2.15. “hatta” Bağlacıyla Kurulanlar:	52
3. İYELİK GRUBU VE İSİM TAMLAMASI.....	53
3.1. İYELİK GRUBU	53
3.1.1. Dilcilerin İyelik Grubuyla İlgili Görüşleri:	53
3.1.2. İyelik Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	55
3.2. İSİM TAMLAMASI.....	56
3.2.1. Dilcilerin İsim Tamlamalarıyla ilgili Görüşleri:	56
3.2.2. İsim Tamlamasıyla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	61
3.2.2.a. Belirtili İsim Tamlaması:.....	61
3.2.2.b. Belirtisiz İsim Tamlaması:	63
3.2.2.c. Zincirleme İsim Tamlaması:.....	64
4. SIFAT TAMLAMASI	65
4.1. Dilcilerin Sıfat Tamlamalarıyla İlgili Görüşleri:	65
4.2. Sıfat Tamlamasıyla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	68
4.2.a. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları:	68
4.2.b. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları:	68
5. AİTLİK GRUBU	69

5.1. Dilcilerin Aitlik Grubu İle İlgili Görüşleri:	69
5.2. Aitlik Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	70
6. BİRLEŞİK İSİMLER	71
6.1. Dilcilerin Birleşik İsim ile İlgili Görüşleri:	71
6.2. Birleşik İsimlerle İlgili Metnimizden Örnekler:	72
7. BİRLEŞİK FİİLLER.....	73
7.1. Dilcilerin Birleşik Fiille ilgili Görüşleri:.....	73
7.2. Birleşik Fiillerle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	75
7.2.a. İsim + Yardımcı Eylem Kalıbındaki Birleşik Fiiller:	75
7.2.b. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:	75
7.2.c. Fiil + Yardımcı Eylem Kalıbındaki Birleşik Fiiller:.....	76
8. UNVAN GRUBU	76
8.1. Dilcilerin Unvan Grubuyla ilgili Görüşleri:.....	76
8.2. Unvan Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	78
9. ÜNLEM GRUBU	79
9.1. Dilcilerin Ünlem Grubuyla ilgili Görüşleri:	79
9.2. Ünlem Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	80
10. SAYI GRUBU	81
10.1. Dilcilerin Sayı Grubu İle İlgili Görüşleri:	81
10.2. Sayı Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	83
11. EDAT GRUBU	83
11.1. Dilcilerin Edat grubuyla İlgili Görüşleri:.....	83
11.2. Edat Gruplarıyla İlgili Metnimizden Örnekler:	86
11.2.1. “-den/-dan başka” Edatıyla Kurulanlar:	86
11.2.2. “-den/dan beri” Edatıyla Kurulanlar:	87
11.2.3. “-den/-dan sonra” Edatıyla Kurulanlar:	88
11.2.4. “-den/-dan önce” Edatıyla Kurulanlar:.....	90
11.2.5. “-den/-dan fazla” Edatıyla Kurulanlar:	91
11.2.6. “-den/-dan ziyade” Edatıyla Kurulanlar:.....	91
11.2.7. “-e/-a doğru” Edatıyla Kurulanlar:.....	92
11.2.8. “-e/-a göre” Edatıyla Kurulanlar:	93
11.2.9. “-e/-a kadar” Edatıyla Kurulanlar:	94

11.2.10. “-e/-a karşı” Edatıyla Kurulanlar:	95
11.2.11. “-e/-a rağmen” Edatıyla Kurulanlar:	96
11.2.12. “-e/-a benzer” Edatıyla Kurulanlar:	97
11.2.13. “-e/-a dair” Edatıyla Kurulanlar:	98
11.2.14. “-e/-a ait” Edatıyla Kurulanlar:	98
11.2.15. “Bile” Edatıyla Kurulanlar:	99
11.2.16. “Diye” Edatıyla Kurulanlar:	101
11.2.17. “Gibi” Edatıyla Kurulanlar:	102
11.2.18. “Halde” Edatıyla Kurulanlar:	104
11.2.19. “İçin” Edatıyla Kurulanlar:	106
11.2.20. “İle” Edatıyla Kurulanlar:	108
11.2.21. “Üzere” Edatıyla Kurulanlar:	110
11.2.22. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar:	111
11.2.23. “Beraber” Edatıyla Kurulanlar:	111
12. KISALTMA GRUPLARI	112
12.1. Dilcilerin Kısaltma Grubuyla İlgili Görüşleri:	112
12.1.a. İsnat Grubu:	114
12.2.a.1. Dilcilerin İsnat Grubuyla İlgili Görüşleri:	114
12.1.a.2. İsnat Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	115
12.1.b. İlgi (Genitif) Grubu:	116
12.1.b.1. Dilcilerin İlgi (Genitif) Grubuyla İlgili Görüşleri:	116
12.1.b.2. Genitif Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	116
12.1.c. Yaklaşma / Yönelme (Datif) Grubu:	117
12.1.c.1. Dilcilerin Yaklaşma Grubuyla İlgili Görüşleri:	117
12.2.c.2. Yaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	117
12.1.d. Bulunma (Lokatif) Grubu:	118
12.1.d.1. Dilcilerin Bulunma Grubuyla İlgili Görüşleri:	118
12.1.d.2. Yaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	119
12.1.e. Uzaklaşma (Ablatif) Grubu:	119
12.1.e.1. Dilcilerin Uzaklaşma Grubuyla İlgili Görüşleri:	119
12.2.e.2. Uzaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	120
12.1.f. Yapma (Akkuzatif) Grubu:	121

12.1.f.1. Dilcilerin Yapma Grubuyla İlgili Görüşleri:.....	121
12.1.f.2. Yapma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:.....	121
12.1.g. Kısaltılmış (Klişeleşmiş) Gruplar:.....	122
12.1.g.1.Dilcilerin Kısaltılmış (Klişeleşmiş) Gruplarla İlgili Görüşleri:	122
13. İSİM-FİİL GRUBU	123
13.1. Dilcilerin İsim-Fiil ile ilgili Görüşleri:	123
13.2. İsim-Fiillerle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	125
13.2.a. -mak/-mek Eki İle Yapılan İsim-Fiiller:.....	125
13.2.b. -ma/-me Eki İle Yapılan İsim-Fiiller:	126
13.2.c. -ış/-iş Eki ile Yapılan İsim-Fiiller:	126
14. PARTİSİP (SIFAT-FİİL) GRUBU	127
14.1. Dilcilerin Partisip (Sıfat-Fiil) Grubuyla İlgili Görüşleri:.....	127
14.2. Partisip (Sıfat-Fiil) Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:	129
14.2.a. -an/-en Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:	129
14.2.b. -ası/-esi Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:.....	131
14.2.c. -maz/-mez Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:.....	131
14.2.d. -dık/-dik Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:	132
14.2.e. -ecek/-acak Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:	133
14.2.f. -miş/-miş Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:.....	134
15. GERUNDİUM (ZARF-FİİL) GRUBU.....	135
15.1. Dilcilerin Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu İle İlgili Görüşleri:.....	135
15.2.Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu İle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	137
15.2.a. -a/-e Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	137
15.2.b. -arak/-erek Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:.....	138
15.2.c.-casına/-cesine Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:.....	139
15.2.d. -dıkça/-dikçe Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	139
15.2.e. -ınca/-ince Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	140
15.2.f.-ıp/-ip;-up/-üp Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	141
15.2.g. -ken, iken Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	142
15.2.h.-madan/-meden Eki İle Yapılan Gerindium(Zarf-Fiil) Grubu	143
15.2.i. -r/-mez Eki İle Yapılan Gerindium (Zarf-Fiil) Grubu:	144

BÖLÜM 2	145
CÜMLE VE CÜMLE TÜRLERİ	145
A. CÜMLE	146
1. DİLCİLERİN CÜMLE İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ:.....	146
B. CÜMLENİN ÖGELERİ.....	148
1. YÜKLEM (FİİL)	148
1.1. Dilcilerin Yüklemle İlgili Görüşleri:	148
1.2. Yüklemle İlgili Metnimizden Örnekler:	148
1.2.a. Çekimli Fiille Yapılan Yüklemeler:.....	148
1.2.b. Bileşik Fiille Yapılan Yüklemeler:	150
1.2.c. Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemeler:	152
2. ÖZNE (FAİL)	153
2.1. Dilcilerin Özneyle İlgili Görüşleri:.....	153
2.2. Özneyle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	154
2.2.a. Gerçek Özneyle Kurulan Cümleler:.....	154
2.2.b. Sözde Özneyle Kurulan Cümleler:.....	155
2.2.c. Gizli Özneyle Kurulan Cümleler:.....	157
3. NESNE	159
3.1. Dilcilerin Nesneyle İlgili Görüşleri:	159
3.2. Nesneyle İlgili Metnimizden Örnekler:	159
3.2.a. Belirtili Nesneyle Kurulan Cümleler:.....	159
3.2.b. Belirtisiz Nesneyle Kurulan Cümleler:	161
4. DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI).....	162
4.1. Dilcilerin Dolaylı Tümleç İle İlgili Görüşleri:.....	162
4.2. Dolaylı Tümleç İle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	163
5. ZARF VE ZARF TÜMLECİ	164
5.1. Dilcilerin Zarf ve Zarf Tümlecisi İle İlgili Görüşleri:	164
5.2. Zarf ve Zarf Tümlecisi İle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	165
6. CÜMLE DIŞI UNSUR:	167
6.1. Dilcilerin Cümle Dışı Unsur İle İlgili Görüşleri:.....	167
6.2. Cümle Dışı Unsur İle İlgili Metnimizden Örnekler:.....	168
C. CÜMLE TÜRLERİ	170

1. DİLCİLERİN CÜMLE TÜRLERİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ:	170
2. UNSURLARIN SIRALANIŞINA GÖRE CÜMLELER	172
2.a. Kurallı (Düz) Cümleler:	172
2.a.1 Dilcilerin Kurallı (Düz) Cümle İle İlgili Görüşleri:	172
2.a.2. Kurallı (Düz) Cümle İle İlgili Metnimizden Örnekler:	173
2.b. Devrik Cümleler:	175
2.b.1. Dilcilerin Devrik Cümle İle İlgili Görüşleri:	175
2.b.2. Devrik Cümle İle İlgili Metnimizden Örnekler:	175
3. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER:	176
3.a. Olumlu Cümleler:	176
3.a.1. Dilcilerin Olumlu Cümleler İle İlgili Görüşleri:	176
3.a.2. Olumlu Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	176
3.b. Olumsuz Cümleler:	178
3.b.1. Dilcilerin Olumsuz Cümleler İle İlgili Görüşleri:	178
3.b.2. Olumsuz Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	178
3.b.2.a. “-me/-ma Olumsuzluk Ekiyle Yapılan Olumsuz Cümleler:	178
3.b.2.b. “Değil” Edatıyla Yapılan Olumsuz Cümleler:	179
3.b.2.c. “Yok” Sözcüğü İle Yapılan Olumsuz Cümleler:	180
3.b.2.d. “ne...ne...” Bağlacıyla Yapılan Olumsuz Cümleler:	180
3.c. Soru Cümleleri:	181
3.c.1. Dilcilerin Soru Cümleleri İle İlgili Görüşleri:	181
3.c.2. Soru Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:	181
3.c.2.a. Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri:	181
3.c.2.b. Soru Sıfatıyla Kurulan Soru Cümleleri:	182
3.c.2.c. Soru Zamiriyle Kurulan Soru Cümleleri:	182
3.c.2.d. Soru Zarfıyla Kurulan Soru Cümleleri:	183
4. YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER:	184
4.a. İsim (Ad) Cümleleri:	184
4.a.1. Dilcilerin İsim (Ad) Cümleleri İle İlgili Görüşleri:	184
4.a.2. İsim (Ad) Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:	184
4.b. Fiil (Eylem) Cümleleri:	186
4.b.1. Dilcilerin Fiil (Eylem) Cümleleri İle İlgili Görüşleri:	186

4.b.2. Fiil (Eylem) Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:	186
5. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER.....	188
5.a. Dilcilerin Yapılarına Göre Cümleler İle İlgili Görüşleri:	188
5.b. Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi:	193
5.1. Basit Cümleler	195
5.1.1. Dilcilerin Basit Cümleler İle İlgili Görüşleri:	195
5.1.2. Basit Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	195
5.2. Basit Sıralı Cümleler:	198
5.2.1. Dilcilerin Basit Sıralı Cümleler İle İlgili Görüşleri:	198
5.2.2. Basit Sıralı Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	200
5.3. Bağlı Cümle:	203
5.3.1. Dilcilerin Bağlı Cümle İle İlgili Görüşleri:	203
5.3.2. Bağlı Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	203
5.4. Birleşik Cümleler	206
5.4.1. Dilcilerin Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:	206
5.4.a Şartlı Birleşik Cümle:	207
5.4.a.1. Dilcilerin Şartlı Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:	207
5.4.a.2. Şartlı Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	208
5.4.b. Ki'li Birleşik Cümle:	209
5.4.b.1. Dilcilerin Ki'li Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:	209
5.4.b.2. Ki'li Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	211
5.4.c. İç İçe Birleşik Cümle:	213
5.4.c.1. Dilcilerin İç İçe Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:	213
5.4.c.2. İç İçe Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:	214
BÖLÜM 3.....	216
CÜMLE TAHLİLLERİ	216
A. BASİT CÜMLE TAHLİLLERİ	217
B. BASİT SIRALI CÜMLE TAHLİLLERİ:	234
C. BAĞLI CÜMLE TAHLİLLERİ	252
D. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ.....	268
E. KI'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ	285

F. İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ:	298
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	311
KAYNAKLAR	315
ÖZGEÇMİŞ	319

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
b'siz n.	Belirtisiz nesne
b'li n.	Belirtili nesne
g.ö.	Gizli Özne
c.d.u.	Cümle Dışı Unsur
d.t.	Dolaylı Tümleç
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
TDK	Türk Dili Kurumu
TDAY	Türk Dili Araştırma Yıllığı
Yay.	Yayınları
z.t.	Zarf Tümleci
s.ö.	Sözde Özne
t.c.	Temel Cümle
y.c.	Yan Cümle

GİRİŞ

HÜSEYİN NİHAL ATSIZ'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ ve ESERLERİ

HAYATI

12 Ocak 1905'te İstanbul Kadıköy'de dünyaya gelen Hüseyin Nihal ATSIZ, Türk milliyetçiliği fikrinin öncü isimlerinden biri olmasıyla birlikte yalnız fikir alanında değil, Türkoloji, Türk Tarihi ve Türk Edebiyatı alanlarında da önemli bir sanat ve fikir adamıdır.¹

İlkokula 6 yaşında iken, Kadıköy'deki Fransız okulunda, Latin harfli öğretim ile başlayan yazar, şair, fikir adamı ve sanatçı; ailesinin Kasımpaşa'dan Kadıköy'e taşınması ile Hususi Osmanlı İttihad Mektebi'nde öğrenimine devam etmiş, babasının önyüzbaşı (Kolağası) olarak Birinci Dünya Savaşı'na gitmesi yüzünden Hususi Osmanlı İttihad Mektebi'nden Kadıköy Sultanisi'nin Rüştüye (Ortaokul) kısmında öğrenimini sürdürmüştür. Buradan da İstanbul Sultanisi'ne geçen Nihal Atsız, 1922 tarihinde lise öğrenimini tamamlamıştır. 1922 yılında imtihanla Askerî Tıbbiye'ye giren sanatçı, 3. sınıftayken bu okuldan ayrılarak 1926 yılında İstanbul Darülfünunu'nun Edebiyat Fakültesi'nin Edebiyat Bölümü'ne ve İstanbul Darülfünunu'nun yatılı kısmı olan Yüksek Muallim Mektebi'ne kaydolmuş, bir hafta sonra askere çağırılmış, tecil isteği kabul edilmediğinden askerliğini 28 Ekim 1926-28 Temmuz 1927 tarihleri arasında, 9 ay olarak İstanbul'da Taşkışla'da Beşinci Piyade Alayı'nda er olarak yapmıştır.

Ahmet Naci adlı arkadaşı ile birlikte hazırladığı “Anadolu'da Türklere ait yer isimleri” adlı makalelerinin Türkiyat Mecmuası'nın ikinci cildinde yayınlanması ile hocası olan M. Fuad Köprülü'nün dikkatini çeken Atsız, 1930 yılında Edirneli

¹ http://www.edebiyatogretmeni.net/huseyin_nihal_atsiz.htm

Nazmî'nin Divanı üzerinde mezuniyet çalışması yapmış ve aynı yıl Edebiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur.

Okulu bitirdikten sonra, Edebiyat Fakültesi Dekanı olan hocası Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, 25 Ocak 1931 tarihinde Atsız'ı kendisine asistan almıştır.

Atsız, 15 Mayıs 1931'den 25 Eylül 1932 tarihine kadar "Atsız Mecmua"yı, toplam 17 sayı çıkarmıştır. M. Fuad Köprülü, Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan gibi edebiyat ve tarih bilginlerinin de dâhil bulunduğu bir kadro ile yayın hayatına atılan bu Türkçü ve Köycü dergi, devrinde ilim, fikir ve sanat alanında çok tesirli Türkçü bir çığır açmış, adeta Cumhuriyet devri Türkçülüğü'nün öncüsü olmuştur. Atsız, kendisini tanıtmaya başlayan ilk yazılarını H. Nihal imzası ile hikâyelerini de Y.D. rumuzu ile bu dergide neşre başlamıştır.

Dönemin Millî Eğitim Bakanı Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu tarafından 25 Temmuz 1949'da Süleymaniye Kütüphanesi'ne uzman olarak tayin edilen Atsız, 1933'ten 1952'ye kadar Malatya, Edirne ile İstanbul'daki okullarda edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra, 1952'de Süleymaniye Kütüphanesi'nde yeniden görevlendirilmiş ve buradaki görevini emekli olduğu 1 Nisan 1969 tarihine kadar sürdürmüştür. Hüseyin Nihal Atsız, İstanbul'da 10 Aralık 1975 Çarşamba gününün akşamı geçirdiği bir kalp krizinden sonra, 11 Aralık 1975 Perşembe günü akşamı yeniden bir kriz geçirmiş ve yetmiş yıllık bir hayattan sonra ebediyete intikal etmiştir.²

EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Fikir tarihimizde kendine has bir yere sahip olan, Türk dünyasına farklı bir gözle bakan milliyetçilik anlayışına sahip olan Nihal Atsız ilmî yazıları, romanları ve makaleleri ile tanınmış, şiirde halk şiiri şeklini kullanmış, romanlarında açık, anlaşılır, sürükleyici bir üslûba sahip bir yazardır.

Nihal Atsız, edebiyat ve sanatta asıl sözünü, hepsi "tarihî" olan romanlarında söylemiştir. Geniş ve derin incelemelerinde Türkün geçmişine olan hayranlığına ve

² http://www.edebiyatogretmeni.net/huseyin_nihal_atsiz.htm

özellikle eski Türk hayatı, destanları ve kahramanları üzerindeki şevkli çalışmalarına dayalı olan bu romanlar, Atsız'ın ülkü aşkı gibi geniş bilgisinden de almaktadırlar.

Bu romanların ilk ikisi ve çok önemlileri olan Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor da Atsız, ünlü Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk kitabelerinin bütününe çekici bir roman haline koymuştur. Türk tarihi romancılığında bir aşama olan bu iki eser, çok sevilmiş ve o ölçüde etkili olmuştur. Bir neslin yetişme, sevmeye, ülkü ufuklarını aydınlatan bu romanlardaki isimler, yıllar boyunca Türk çocuklarına ad olarak konulmuştur.

Şiirleri kadar sert olmayan bu romanlarda Atsız, Orta Asya Türklüğüne bağlılık, kahramanları kutsama, millet uğrunda ölme, savaşa gözünü kırpmadan koşma, soyumuza bağlılık ve sevgi gibi temaları, çocukların ve gençlerin nabzına girerek büyük bir ustalıkla telkin etmiştir. Bu romanlar, belki edebiyatımızdan daha fazla toplumumuzda bir çığır açmıştır.³

Atsız'ın ustalıkla romanlaştırdığı, çok yüce tarih ve sanat ve milliyet belgelerimiz olan Orhun Kitabeleri'ne büyük hayranlık duyduğu şu mısralarından da anlaşılıyor:

“Siyasette muhabbet” hepsi yalan, palavra

Doğru sözü “Kül Tegin” kitabesinde ara⁴

Bokurtlar'da, Türklük macerasını, Orhun Kitabeleri çevresinde işleyen Nihal Atsız, üçüncü romanı olan Deli Kurt'ta, Türk tarihinin hazin ve talihsiz çöküş bir devresi olan Yıldırım Bayezid ve oğulları tarihini romanlaştırmıştır.

Atsız, en çok ülküsüne uygun ahlakı, toplum konularına cesaretle eğilen şahsiyeti, sert hücumları, nemelazım demeden canının memurluğunu tehlikeye koyan millî yazıları ve sözleriyle beraber gençleri kendine bağlayan alçak gönüllü, şakacı huyları ile toplumuna tesir etmiş ve arkasında hayran bir gençlik kesimi bırakmıştır.

³ Ahmet KABAKLI. (1990)., “Türk Edebiyatı III.Cilt”, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 624.

⁴ <http://www.bilgicik.com/yazi/turk-gencligine-huseyin-nihal-atsiz/>

Atsız, şiirlerini “Yolların Sonu” (1946) adlı kitabında topladı. 1963’te bu kitaba yeni şiirler eklendi. Şiirde daha çok hece veznini kullanan Nihal Atsız, genellikle ülküsünü anlata, açıklayan, düşünesi doğrultusunda gençlere öğütler veren çoğu destanımsı parçalar yazmıştır. Şiirlerinin bir kısmını davasında mücadele aracı olarak kullanmıştır. Sayıca çok olmayan şiirlerinde duyguya, şiire pek az yer vermiş, milletinde ve kendisinde olan gücün anlatımını vermeğe, özellikle gençleri coşturup, vatan için, ülke için Türklük için ölümü göze almaya hazırlamaya çalışmıştır. Yazılarında olduğu gibi şiirlerinde de “İrkçılık, Turancılık ve askerî bakış (militarizm)” başlıca temalarıdır. Onda İrkçılık, Türk soyunun diğer bütün soylardan üstün olduğu ve ona toz kondurulmaması düşüncesine dayanmaktadır. Turancılık, “Tek bir ordu” olan bütün Türklerin, tek bir siyasi bayrak altında toplanmasıdır. “Askercilik” (militarizm) ise güçlü düşmanları yenebilmek için ordularımızın daima kuvvetli, savaşa hazır, sayılan ve saygıdeğer olmasıdır. “Cenk, savaş, kavga” da Köroğlu destanında olduğu gibi, Atsız’ın en çok sevdiği onu coşturan kavramlardır:

“Anlamayız hayatı felsefeyi ilimle

Hayat, çelik ellerle atılan zar olmalı.

Rahat yatakta ölmek acep olmaz mı çile?

Kanlı sınır boyları bize mezar olmalı.”⁵

...

Kalem fırça, mermer nedir, birer oyuncak

Şaheserler kılıçlarla yazılır ancak.⁶

...

Yırtıcılar az yaşar... Uzun sürmez doğanlık

Her ışığın ardında gizlidir bir karanlık

Adsız sansız olsa da en büyük kahramanlık:

Göz kırpmadan saldırıp bir daha dönmemektir.⁷

⁵ <http://www.nihalatsiz.org/siirleri/yakarisiI.htm>

⁶ <http://www.nihalatsiz.org/siirleri/davetiye.htm>

⁷ <http://www.nihalatsiz.org/siirleri/kahramanlik.htm>

Şiirlerinde aşka pek az yer veren Atsız'ın duygulu, ince, insanî hislerini ortaya koyduğu şiirleri de varsa da bunlar azdır. Böyle felsefeye yönelen duygulu şiirlerinde aruz veznini kullandığı görülmektedir.

**“Üç ömre bedel kırk yedi yıl gün gibi geçti
Dünyadaki her zevke dedim: “Yok kadar azmış”
Bir başka hayat, başka cihan özlüyorum ben,
Bildim ki ölümden öte gerçek olmazmış.”⁸**

Nihal Atsız romanlarında, şiirlerinde, makalelerinde hep romantizmin etkisi altındadır. Onu, ölümsüzleştiren en önemli özellik de, onun Türk Milletine, Türk Tarihine bakış açısındaki bu romantizmdir. Atsız hiç şüphesiz ki Türk milliyetçiliğinin Ziya Gökalp'ten sonraki en büyük ismi olmuştur. Bir devre mührünü vurmuş mütefekkir, edebiyatçı ve siyasi bir aktivist Atsız Bey fikirleri ve dik duruşu ile Türk tarihinde kendisine ölmez ve eskimez bir yer edinmiştir.

ESERLERİ

a) Hikâyeleri: Atsız'ın; "Dönüş" (1931), "Şehitlerin Duası" (1931), "Erkek Kız" (1931), "İki Onbaşı, Galiçya .. 1917.. ." (1931), "Her Çağın Masalı: Bozdoğanla Sarı Yılan" (1966), olmak üzere beş hikayesi yayımlanmıştır.

Bu hikâyelerinden; "İki Onbaşı, Galiçya... 1917" adlı hikayesi, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki bir cepheden küçük bir kesiti canlandırmaktadır. Lehli bir Onbaşı ile bir Türk Onbaşısının süngü süngüye çarpışmasından sonraki duygularını yansıtır.

Diğer bir hikâyesi olan, "Her Çağın Masalı: Bozdoğanla Sarı Yılan" ise, tam adının ifadesine uygun olup; kemik peşindekiler ile kahramanları kıyaslayarak, esasen hayatın bir savaş üzerine kurulu olduğunu sembolize eder.

b) Romanları: Atsız'ın; "Dalkavuklar Gecesi " (1941), "Bozkurtların Ölümü" (1946), "Bozkurtlar Diriliyor" (1949), "Deli Kurt" (1958). "Z Vitamini" (1959), "Ruh

⁸ Ahmet KABAKLI. (1990)., "Türk Edebiyatı III.Cilt", Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 624.

Adam" (1972) olmak üzere altı romanı yayımlanmıştır. Bu romanlardan özellikle "Bozkurtlar" (ki bu adla anılarak) bir arada veya ayrı ayrı defalarca basılmıştır.

Dalkavuklar Gecesi

Atsız'ın bu romanı, dalkavukluğun, bir iktidarı ve de giderek bir toplumu ne hale getirdiğini gösteren kısa bir "hiciv" romanıdır.1941 yılında basılmış olan bu satirik roman, Tek parti devrinin, "Şefler" etrafında toplanan, kendi çıkarları peşinde koşan aydın ve yöneticilerini yerden yere vuran bu eser, yazarın bir cesaret örneğidir. Nitekim, çok değişik akisler yapmıştır. Ziya Paşa'nın "Zafername"sinden sonra, çok güçlü bir "rical hicvi" örneği de bu "Dalkavuklar Gecesi"dir.⁹

Bozkurtların Ölümü ve Bozkurtlar Diriliyor

Bu iki roman, birbirinin devamı mahiyetinde tarihi romanlardır. Genellikle "Bozkurtlar" olarak anılırlar. Zaman zaman bir arada da basılmışlardır. Bir Doğu Türkistanlının Bozkurtları okuduktan sonra, kendisine "Türkistan'ı görüp görmediğini" sormuş olmasında gösterdiği gibi, roman görmekten de öte, adeta olayların geçtiği çağın içinde ve anlatılan toplumdan biriymiş gibi yazılmıştır. İnsan bu romanı okudukça, aynı yazarı gibi, sanki o çağlarda yaşamaktadır.

Olaylar gerçek platolarda geçer. Abartı yoktur. Ancak, yer yer masalımsı/efsanevi anlatımlara girilir ise de, sonuçta roman, Göktürk'lerin 621 yılından sonraki hayatını konu edinmektedir. Öte yandan, Orhun Yazıtlarının ayrıntıları gibidir: Ötüken'de yaşamak, Çinlilere aldanmak, Çin'e tutsak olmak ve kurtuluş. Roman, sosyal hayatın içinde geçtiğinden, bu romanın sadece bir tarihi roman olarak değil, o zamanlara ait materyal olarak ta değerlendirilmesi gerekir.¹⁰

Deli Kurt

Bu roman; Yıldırım Beyazıt'ın oğulları arasındaki taht kavgası vesilesiyle bunlardan İsa Bey'in, doğup yaşadığı kabul edilen oğlu Murat Bey'in (yani Deli

⁹ <http://www.gramerimiz.com/huseyin-nihal-atsiz.htm>

¹⁰ <http://www.gramerimiz.com/huseyin-nihal-atsiz.htm>

Kurt'un) hayatının, Osmanlılık zihniyetinin ve kısmen Anadolu'nun durumunun konu edildiği tarihi bir romandır. Bu konu genişliği içerisinde aynı zamanda şehzadelerin acıklı durumu da sergilenerek, buna rağmen vatana ve millete bağlılığın, genel olarak Bozkurtlar'daki gibi adsız kahramanlığın değerleri dile getirilir. Atsız, hiçbir romanında insanı kuru bir kahramanlık hikayesi içinde anlatmamış, aksine onu bir bütün olarak canlandırmaya çalışarak, özellikle sevgi ve aşk gibi duyguları her eserinde yoğun bir şekilde işlemiştir.

Romanda, o çağa ilişkin olarak dile getirilen önemli bir özellik de, Osmanlı mensubunun kendisini "Osmanlı" olarak bilmesine ve Türklük geçmişi ile diğer Türklerden pek haberi olmamasına karşılık, Anadolu'da ve Osmanlı dışında yaşayan Türklerin bu bilgi ve inanca sahip bulduklarının işaret edilmesidir. Özellikle Uygur kadını Esen Börü'nün sözleri, kadının hâlâ Müslüman olmamış hâli karşısında mânidardır. Dikkate değer bir başka husus ise, devşirme yeniçerilerle, Anadolu Türklerinden seçilen tımarlı sipahiler arasındaki çatışma ve çekişmedir.¹¹

Z Vitamini

Atsız'ın bu romanı ise yer yer kara mizaha kaçan ve Dalkavuklar Gecesi'nin değişik tarzdaki bir anlatımı gibi görünen bir siyasî hiciv romanıdır.¹²

Ruh Adam

Çalışmamıza konu olan eseri, İrfan Yayınevi şöyle tanıtır: “ *Ruh Adam*, Türk edebiyatında pek alışılmamış çeşitte bir romandır Müellifin tarihi romanlarını okumuş olanlar, tarihi bir roman gibi başlayan bu eserin öyle olmadığını görecektir, sayfalar ilerledikçe kendilerini aşırı bir sembolizmin içinde bulacaklardır. Bir tarih çeşnisinin de yer aldığı roman, yaşamın gayesini yalnızca askerlikte bulan bir subayın hayatıdır. Tabiatüstü olaylarla anlatılan bir hayat hikâyesinin, dikkatle bakıldığı zaman, gerçeklerin sembollerle çerçevelenmiş ifadesinden başka bir şey olmadığı görülecektir. *Ruh Adam*, kendi nefsi ile mücadele eden bir insanın

¹¹ <http://www.gramerimiz.com/huseyin-nihal-atsiz.htm>

¹² <http://www.gramerimiz.com/huseyin-nihal-atsiz.htm>

macerasıdır. Edebî-ruhî tahlilini yapanlar, eserin hakikaten bir roman mı, yoksa yaşanmış bir hayat mı olduğunu kestirmekte hayli tereddüde düşeceklerdir.”¹³

Kralcı rejime fikren ve kalben bağlı oluşundan dolayı ordudaki görevi ne son verilen Selim Pusat adındaki eski bir yüzbaşının bir yıl gibi süre içinde yaşamış olduğu gerçek ve olağandışı olayların anlatıldığı roman 31 bölümden ibaret olan roman, tamamen ruh tahlili ve hesaplaşma üzerine kurulmuştur. Tarzı ile de oldukça farklıdır. Roman, eski bir Uygur aşk masalı ile başlar. Bilahare romanın asıl konusunu teşkil eden olaylar ve konular geliştikçe, baştaki masala çağrışımında bulunur. Roman aynı zamanda yeniden hayata gelme kurgusunu da işler. Fakat özellikle, "ahiret" yargılamasına benzer bölüm, tarifi imkânsız bir canlandırmadır. Bu nedenlerle bu romanı okumamış bir kimseye romanı anlatmak ve tasvir etmeye çalışmak, pek mümkün değildir. “Ruh Adam”, Atsız’ın kendini anlatmaya ve ruh tahlilleri denemeye önem verdiği “tarihî” olmayan romanı diyebileceğimiz, bir anlamda, son yıllarındaki yalnızlığının, kendi kendisini aramanın, derinleşme ve olgunlaşma günlerinin eseridir.¹⁴

Romanda, ilk dört bölüm Selim Pusat ve eşi Ayşe’nin tanıtımına ve Selim Pusat’ın ordu görevine son verilmesine ayrılmıştır. Bu bölümlerde iki zıt kutbu temsil eden Yüzbaşı Pusat ile eşi edebiyat öğretmeni Ayşe’nin inançları ve karakterleri anlatılırken, diğer bölümlerde Selim Pusat’ın yaşamış olduğu bir takım olağandışı hadiseler anlatılır.

MUHTEVA

Roman haldeki bir olayla başlar. Ayşe eşi Pusat’a eski bir Uygur hikayesini okumaktadır. Pusat askeri görevinden ayrıldıktan sonra dünyadaki her şeye ilgisizdir. Ayşe onun bu durumundan kaygılanmakta ve ona hayatı yeniden sevdirmenin çabası içindedir. Pusat askerlik sanatı dışındaki her şeye kayıtsızdır. Ayşe üç yıl önce zorla ayrılmış olduğu görevine, Kız lisesindeki edebiyat öğretmeni görevine, tekrar dönmüştür. Orada Ayşe’ye ilgi gösteren eski cebir hocası ve üç kız öğrenciden başkası olmaz. Bu üç kız Güntülü, Aydolü, Nurkan’dır. Özellikle Güntülü edebiyattaki bilgisi ile Ayşe öğretmeni etkiler. Güntülü roman boyunca etkili olan

¹³ Hüseyin Nihal Atsız. (1972)., “Ruh Adam”, İrfan Yayıncılık.

¹⁴ http://www.nihalatsiz.org/ruh_adam.htm

birisidir. Selim Pusat bazı akşamlar amlı Kuru'ya geziye gider. Burada onula birlikte ordudan ihraç edildikten sonra intihar eden arkadaşı Şeref vardır. Yine böyle bir akşamda Selim amlı Kuru'daki gezintisi sırasında gaipten bir kadının Şiir okuyan sesini duyar. Birden yanında Leyla Mutlak adında tarih ğretmeni olduğunu söyleyen bir kadın belirir. Bu kadın Pusat'ı tanımaktadır. EŞi Ayşe'nin eski öğrencilerindendir. Kendisini birinin takip ettiğini söyler ve Pusat' tan yardım ister. Pusat o akşam Leyla'yı eve bırakır.

Ertesi akşam yine amlı Kuru'da Leyla Mutlak'la karşılaşır. Tarih üzerine tartıŐırlar. Leyla'yı takip eden kişi gözükür. Selim Leyla'yı bıraktıktan sonra bu kiŐiyi yine görür. KonuŐurlar, adının Yek olduğunu söyleyen bu insan Selim hakkında çok Şey bilmektedir. Selim'e Leyla'nın tahtın varisi olduğunu söyler. Ve kendisini onun tahta geçmesi için çalıŐtıđını anlatır. Selim'in bu amlı Kuru gezileri Ayşe'yi tedirgin eder. Selim'i neŐelendirmek maksadıyla eve tarih ğretmeni ve üç öğrencisini davet eder. Selim bu davette tarih ğretmenine Leyla ile ilgili sorular sorar. Ayrıca ğrencilerden Güntülü'nn etkisinde kalır.

Ertesi gün Selim'in eline bir telgraf geçer. Telgrafta Leyla'nın asıl adının Hanzâde olduğu ve gerçek bir prenses olduğu yazılıdır. İŞin daha da ilginç yanı telgraf üç saat önce Erzurum'dan Yek tarafından gönderilmiŐtir. Selim yine ertesini gün Leyla'yı bulmak maksadıyla amlı Kuru'ya gider. Fakat orada eski arkadaşı Tahsin'le karşılaşır. Tahsin kendisine NeŐriyat Őubesi'nde iş önerir. Selim işi kabul eder ve çalıŐmaya başlar. Selim, NeŐriyat Őubesindeki iŐini sevmekle beraber buradaki insanları sevmez. Özellikle Yek'e benzerliğinden dolayı Osman Fişer adında biriyle ağız kavgasında bulunur. Őubede alıŐanlar tasavvufla ilgilenmektedir. Őubedekilerin rahat hayatlarının bu inançtan kaynaklandığını düşünen Pusat tasavvufu merak eder ve o gece Ayşe'ye tasavvufla ilgili sorular sorar.

Bir bayram günü Pusat Ayşe'yle beraber önce Huzur ayhanesine sonra amlı Kuru' ya gezmeye giderler. Yanlarında Gltl, Aydol, Nurkan ve tarih ğretmeni vardır. Bu gezinti sırasında Güntülü, Pusat'a kendisinin 2000 yıldır yaşadığını söyler. Bu arada Pusat o gün amlı Kuru'da Şiir okuyan sesin Güntülü'ye ait olduğunu anlar. Güntülü, Pusat'ın Mete'nin ordusunda asker olduğunu, askerlerin

nişanlılarına ok atma sınavında nişanlısına ok atmadığı için idam edildiğini ve kendisinin de ok atmadığı nişanlısı olduğunu söyler.

Pusat yine ertesi gün yine Çamlı Koru'ya gider, Leyla yine ordadır. Ona prensesliğini sorar ve Leyla'dan gerçek bir prenses olduğunu öğrenir. O, Osmanlı soyundan gelmektedir. Fakat Leyla'nın Yek adına şüpheleri vardır. Selim gerçeği öğrenir ve eve döner. O gece Güntülü'yü düşünür ve onu unutmak için çok içer. Tekrar Çamlı Koru'ya gitmek ister ama kendisini Nurkan'ın evi önünde bulur. Onun piyanoda çaldığı "Eski Arkadaşlar Marşı"nı dinler. Sarhoşluğunun ve marşın etkisiyle bir ara sendeler ve düşer. Kendini yerden kaldıran ise durmadan karşısına çıkan Yek'ten başkası değildir. Yek bu seferde kendisinin de eski bir asker olduğunu söyler. Selim yine evdedir. Selimin son günlerdeki durumu Ayşe'yi telaşlandırır. Onu muayene etmesi için doktor çağırır. Doktor onun rahatsızlığının aşktan olduğunu söyler. Selim bu aşkın Güntülü'ye duyulduğunu bilmektedir.

Ayşe'nin görev yaptığı lisenin mezuniyet töreni vardır. Nurkan, Aydolmuş ve Güntülü Selim'i de davet ederler. Selim'in Güntülü'ye ilgisi burada daha da belirginleşir ve Ayşe bu ilgiyi anlar. Selim'in kafasında Yek'le ilgili sorular vardır. Bunların cevabını bulmak için Leyla'nın yanına gittiği bir günde Leyla onu âşık olduğunu anlar. Ve ona bu aşktan vazgeçmesini söyler. Pusat bu aşktan vazgeçmenin tek yolunun kendisini yani Leyla'yı sevmesi olduğunu söyler. Leyla da buna izin verir.

Pusat, akşam eve geldiğinde oğlu Tosun'dan Ayşe'nin ağladığını öğrenir. Zira Ayşe artık Pusat'ın vaziyetinden umudunu kesmiştir. O gece Pusat evde intihar eden arkadaşı Şeref'le konuşur. Şeref ona yüreğinin kanadığını söyler. Sebebinin ise Selim'in Güntülü'ye duyduğu ilgi olduğunu anlatır. Sabah olunca evde kan izleri vardır. Bu da Selim'in gece olan olayın gerçek olduğunu anlamasını sağlar. Yine bir gün Selim'le Ayşe dolaşırken Güntülü ve annesine rastlarlar. Güntülü onları evlerine davet eder. Burada Güntülü ile Selim arasında bazı tartışmalar olur. Selim, akşam eve geldiklerinde bu sefer Güntülü'nün hayali ile konuşur. Güntülü ona Selim'in masası üzerinde bulunan Şeref'in resmi yerine kendi resmini koymasını söyler. Pusat, isteneni yaparak, masasındaki Şeref'in resmini kaldırır. Ayşe, Şeref'in resminin her zamanki resimden farklı bir resim olduğunu görür.

Ertesi akşam Selim, meyhanededir. Orada bir hayli içtikten sonra Güntülü'nün evine gelir. Eve girmek ister. Ama Şeref yine belirir, Selim'i ondan uzak tutmak ister ve kendisinin bu yüzden Selim'le dostluğunu bozulacağını söyler. Selim eve gelir. Ertesi sabah Şeref'in masadaki resminde daha önce olmayan gözyaşları vardır. Selim'in Güntülü'ye ilgisi günden güne artar. Selim bundan kurtulmak için kendisine yasak edilen içkiyi daha da çok içer. Artık evde Ayşe ile birer yabancı gibidirler. Bir gün oğlu Tosun ona bir mektup verir mektubun içinde Selim'in Güntülü'ye yazmış olduğu şiir vardır. Güntülü bu mektubu geri göndermiştir. Selim daha sonra bu şiiri Nurkan ve Aydolu'nun da okuduğunu öğrenecektir. Yine Selim'in içkiyi çok kaçırdığı bir akşam kapı çalınır. Kendisine bir mahkeme celpnameşi gelmiştir. Celpnameye getiren Yek'tir ve onu büyük mahkemeye yasak aşk suçundan çağırıyordur. Bu mahkemede yine olağanüstülükler yaşanır. Hâkim Tanrı'dır ve Selim Güntülü'yü severek işlediği yasak aşktan yargılanacaktır. Cebrail, Mikail, İsrail, peygamberler, ileri gelen Türk hükümdarları ondan davacı olurlar. Onu savunan tek insan annesidir. Ve karar olarak Selim'in suçsuzluğunu ispatlayabilmesi için Temuçin'in (Cengiz Kaan) ordusundan bir bahadıyla dövüşüp onu yenmesi şartı getirilir. Selim ve Kubudak adındaki bahadır Çamlı Koru' da karşılaşır. Dövüşü Bahadır Kubudak kazanır. Selim yaralanır ve yere yığılır. Uyandığında hastanededir. Burada 6 gün kalır. Hastaneden çıkınca prenses Leyla'nın evine gider. Fakat Leyla gitmiştir. Yerine kimse bilmez.

Ayşe akşam okuldan eve gelir. Tosuna babasının nerede olduğunu sorar. Tosun babasının gittiğini ve kendisinin subay olunca döneceğini söylediğini anlatır. Romanın Selim Pusat'la ilgili kısmı 30. Bölümde sona erer. 31. Bölümle okulda bulunan 3 kızdan bahsedilir. Bunlardan Ülker adlı kız, romanın başında anlatılan Uygur hikâyelerindeki kahraman Burkay'ın soyundan gelmektedir ve bazen Burkay'ın sesini işitmektedir.

MEKAN

Romadaki olayların geçmiş olduğu mekanlar sınırlıdır. Bu mekanlar daha çok kapalı mekanlardır. Bu mekanların başında Pusat'ın evi gelmektedir. Açık mekan olarak sayabileceğimiz Çamlı Koru ve Huzur Çayhanesi vardır. Bu mekanlar sadece isim olarak geçmektedir. Mekanın nasıl olduğu hiç anlatılmamıştır. Sadece

Çamlı Koru'da bir mezarlıktan söz edilmektedir. Romanda mekanın kişiler üzerinde etkisinden de bahsedilemez. Romanda olayın az olması mekan üzerinde fazla durulmamasını sağlamıştır.

ZAMAN

Romanın zaman diliminin tam olarak tespit etmek güçtür. Roman içinde zamanla ilgili belirgin ibareler yer almamaktadır. Fakat romanın başında Ayşe'nin tekrar öğretmenliğe başlaması ve sonda mezuniyet töreni gibi ifadelerden romanın zamanının bir yıl olduğunu anlıyoruz. Zamanda geri dönüşler vardır. Özellikle 4. Bölümde zamanda üç yıllık bir dönüş yapılarak Pusat'ın ordudan ihracı ve Ayşe'nin yaşadıkları anlatılmıştır. Ve romanın bazı bölümlerinde 2-3 bin yıl önceki olaylara dönülerek hatırlatmalar yapılmıştır. Aynı zamanda romanda zamanda kopmalar vardır. Pusat belirli bir zaman dilimindeyken bazen kendisinin de anlamadığı başka bir zaman dilimine geçer.

BAKIŞ AÇISI VE ANLATICI

Romandaki olaylar her şeyi bilen ve gören hâkim bakış açısı ve anlatıcısı tarzında anlatılmıştır. Bu bakış açısı şahıslar üzerinde ve olaylar üzerinde yorum yaparak vakayı daha belirli hale getirmiştir.

ŞAHIS KADROSU

Romanın şahıs kadrosunu birinci dereceden etkili ve ikinci dereceden etkili kişiler olarak iki gruba ayırabiliriz.

Birinci dereceden etkili kişiler: Selim Pusat, Güntülü, Ayşe, Leyla Mutlak, Şeref, Yek. İkinci dereceden etkili kişiler: Tosun, Aydolü, Nurhan, Osman Fişer olarak alabiliriz. Ayrıca romanda hayal mi gerçek mi olduğu bilinmeyen kişiler vardır. Bu kişiler genelde Selim Pusat'ın içkili olduğu zamanlarda karşılaştığı kimselerdir. Bunlar arasında Türk dünyasının ileri gelenleri vardır.

Şimdi sırasıyla bu şahısların üzerinde duralım:

Selim Pusat: Pusat bütün ömrünü askerlik mesleğine vakfetmiş bir yüzbaşdır. Biz onu romanda kralcı sisteme bağlı oluşundan dolayı ordudan ihraç edilmiş bir subay olarak buluruz.

Selim Pusat'ın hemen her şeyi askerlik mesleğidir. Onun için dünyanın en kutsal mesleği budur. Öyle ki gerek Ayşe ile girmiş olduğu tartışmalarda gerek diğer kişilerle girmiş olduğu tartışmalarda hep askerliği üstün tutmuştur.

Selim Pusat'ın inanç konusunda ciddi sorunları vardır. O manevi olan hiçbir şeye inanmamaktadır. En büyük isteği Mete'nin ordusunda bir subay olabilmektir.

Selim Pusat'ın askerlik mesleğine neden bağlı olduğunu ve kralcı sisteme bağlılığını romanının son bölümlerinde yapılan mahkemeden de anlarız. Bu mahkemede Selim Pusat, Tanrı'nın dahi bazı sözlerine itiraz ederken Türk dünyasının ileri gelen komutanlarına tam bir teslimiyet içindedir. Selim Pusat askerlik görevinden atıldıktan sonra suskun, dünyadan ve insanlardan nefret eden bir kişiliğe bürünmüştür. Evde bütün zamanını harp kitaplarını okuyarak geçirmeye başlamıştır. Selim Pusat'ın bir yönü de şair oluşudur. Romanda onun Güntülü' ye yazmış olduğu bur şiir de bulunmaktadır.

Ayşe: Ayşe Selim Pusat'ın eşidir. İyi bir edebiyat öğretmenidir. Fikir açısından Selim Pusat'ın zıddı bir tiptir diyebiliriz. Ayşe, eşinin ordudan atılmasından sonra eşini tekrar kopmuş olduğu dünyaya bağlamanın yollarını aramaktadır. Bu uğurda eşinin kendisine yapmış olduğu hakaretlere bile katlanmıştır. Ayşe, Selim Pusat'ın kralcılık fikrinin diyetini ödeyen en önemli kişidir. Roman boyunca Selim Pusat'ı hayata bağlamanın yollarını arayacak fedakâr, cefakâr bir insandır.

Güntülü: Ayşe'nin öğrencisidir. Farklı bir kişiliğe sahiptir. Selim Pusat'ın geçmişi ile ilgili söyledikleri ile Pusat'ı şaşırır. Kendince Mete zamanında bahadrların kendi nişanlılarına ok atması sınavında ok atılmayanlardan birisidir. Ve 2 bin yıllık bir geçmişi olan bir tanışıklıktan söz eder Pusat'a. Selim Pusat onu çok vahşi bulmaktadır. Bu kııda vahşi ve hırçınlığından ileri gelen bir çekicilik vardır. Pusat bu kııza sebebini bilemediği şekilde bağlanır ve giderek bu ilgisi aşka dönüşür.

O bir anlamda Selim' in Mete'nin ordusundan atılmasına sebep olan kızdır. Ayrıca Güntülü edebiyatta olan başarısıyla da Ayşe Öğretmen'in dikkatini çekmektedir.

Şeref: Selim Pusat'ın arkadaşıdır. Selim'le birlikte ordudan atılmış, fakat bu durumu sindiremeyerek intihar etmiştir. O da Selim gibi asker bir kişiliktir. Romanda gerçek mi, değil mi olduğu anlaşılmayan bazı olaylar vardır. Bu olayların bazılarında Şeref, Pusat'ın karşısına sık sık çıkarak onunla konuşur. Ve onu Güntülü hakkında uyarır.

Leyla Mutlak; Leyla Mutlak Kânunî'nin soyundan gelen bir prensistir. O da kralcı sisteme inanmaktadır. Fakat onun derdi tekrar bu sistemi getirmek değil asıl ismi olan Hanzâde'yi kullanabilmektir. Leyla Mutlak da Ayşe'nin eski öğrencilerindedir. Ve Selim Pusat'ın Güntülü aşkına karşı gelenlerdendir.

Yek: Kambur, topal biridir. Romanda değişik yerlerde ansızın belirir. Tam olarak kim olduğu bilinmez. Kendine göre Leyla Mutlak'ın tahta geçmesi için çalışmaktadır. Olağanüstü bir kişiliktir. Hep olmayacak zamanlarda o vardır. Pusat'la ilgili her şeyi bilmektedir. Yek bir anlamda Selim'i kamçılayan merak unsurudur.

İkinci derece etkili şahıslar roman da silik kalmıştır. Mesela Ayşe ile Selim'in oğlu olan Tosun bir iki bölüm dışında pek anılmamıştır. Diğer kahramanlar da dekor özelliğindedir.

Roman alışılmış roman kurgusunun bir hayli dışında bir yapıdadır. Roman kişilerinde sürekli bir reenkarnasyon özelliği vardır. Çoğu daha önceki yüzyıllardan izler taşımaktadır.¹⁵

c) Şiirleri: Atsız'ın, romanlarındaki bazı şiirleri hariç olmak üzere, toplam 38 adet yayınlanmış şiiri bulunmaktadır. Bunlardan 36'sı, ki en son yazdığı "Sona Doğru" adlı şiiriyle de birlikte, "Yolların Sonu" adlı şiir kitabında toplanmış ve defalarca basılmıştır. Şiirleri de yoğun kahramanlık ve sevgi temaları üzerine kuruludur. Özellikle "Geri Gelen Mektup"tan sonra bu seviyede bir aşk şiiri ortaya koyabilmek, artık ne derece mümkündür, onu tarihin akışına bırakıyoruz. Son şiiri olan Sona Doğru ise, bir inancın ve bir hayatın özetidir.

¹⁵ <http://edebiyatciniz.blogcu.com/h-nihal-atsiz-ruh-adam>

d) Tarih ve fikir kitapları: Atsız'ın, yukarıda belirtilen eserleri dışında, araştırma, günümüz Türkçesine uyarılama, fikrî tartışma konulu olmak üzere, 30 eseri yayımlanmıştır. Bunlardan özellikle, Osmanlı tarihine ait olan ve günümüz Türkçesine göre hazırlanmış olan eserler, tarihi birer kaynaktırlar.

Tarih İle İlgili Eserleri: 1. Türk Tarihi Üzerine Toplamalar (1935), 2. XV'inci Asır Tarihçisi Şükrullah-Dokuzboy Türkleri ve Osmanlı Sultanları Tarihi (1939), 3.900'üncü Yıldönümü (1940), 4. Münecimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi (1940), 5. Osmanlı Tarihleri-1 (Ahmedî, Dâstân-ı Tevârih-i Âl-i Osman; Âşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî, Tevârih-i Âl-i Osman; Şükrullah, Behçetü't-tevârih, 1949), 6. Osmanlı Tarihine Ait Takvîmler-I (1961), 7. Osman, Tevârih-i Cedîd-i Mir'at-ı Cihân (1961), 8. Türk Tarihinde Meseleler (1966), 9. Âşıkpaşaoğlu Tarihi (1970), 10. Oruç Beğ Tarihi (1973)¹⁶

e) Makaleleri: Atsız'ın, muhtelif dergilerde ve muhtelif konularda olmak üzere, yaklaşık 400 civarında makalesi yayımlanmıştır. Onun "Türk Tarihinde Meseleler" ile "Türk Ülküsü" adlı kitapları, çoğunlukla bu makalelerin içinden seçtikleriyle oluşmuştur. Bütün hayatı boyunca da, bu makaleleri nedeniyle yargılanmıştır. Atsız'ın, ülküsü ve gerekçeleri, esas olarak bu iki kitabı ile makalelerinde ortaya konulmuştur.¹⁷

f) Edebiyat tarihi ile ilgili eserleri:1. On Altıncı Asır Şâirlerinden Edirneli Nazmî (1934), 2. Türk Edebiyatı Tarihi (1940,3 fasikülü çıktı), 3. Evliya Çelebi Seyahat-nâmesi'nden Seçmeler (1971, 1972, 2 cilt).

g) Türk ansiklopedisinde yazmış olduğu maddeler: Atsız, Türk Ansiklopedisine de tarihin çeşitli konularında maddeler yazmıştır. Bu maddeler, 40 adet olup, ilmî seviyede yazılmışlardır.

Yazarın bibliyografyaya dair eserleri, siyasî makaleleri de vardır. Atsız Mecmua (1932, 17 sayı), Orhun (1933-34 9 sayı), Orkun (1952, 63 sayı), Ötüken (1964)

¹⁶ <http://www.nihalatsiz.org/kitaplari.htm>

¹⁷ <http://www.nihalatsiz.org/makaleleri.htm>

isimli dergilerin yayıncısı da Atsız'dır, Ötüken Yayınevi, şâirin hayâtı ve eserlerini tanıtan bir Atsız Armağanı çıkarmıştır (1976).¹⁸

Hüseyin Nihal Atsız'ın hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri ilgili daha geniş bilgi için aşağıdaki eserler de kaynak olacaktır:

Erol Güngör , Atsız Armağanı, Ötüken Yayınevi, 1976.

Altan Deliorman, Tanıdığım Atsız, Orkun Yayınları, 2000.

Yücel Hacaloğlu, Atsız'ın Mektupları, Orkun Yayınları, 2001.

Yağmur Atsız, Ömrümün İlk 65 Yılı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2005.

Öner Sakin, Y. Toker, Nihal Atsız, İstanbul, 1977.

Cihan Özdemir, Atsız Bey: Hüseyin Nihal Atsız'ın Hayatı, Fikirleri ve Romanları Üzerine Bir İnceleme, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.

Ş. Şamil Bucak, Hüseyin Nihal Atsız-Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1997.

¹⁸ <http://www.gramerimiz.com/huseyin-nihal-atsiz.htm>

BÖLÜM I

KELİME GRUPLARI

KELİME GRUPLARI

A. DİLCİLERİN KELİME GRUPLARIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Muharrem Ergin, "Türk Dil Bilgisi" adlı kitabında kelime gruplarına ayrı bir bölümde yer vermiştir. Bu konuyu "Kelime Grupları ve Cümleler" ana başlığı altında toplayan Muharrem Ergin kelime gruplarını, "birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün gibi muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime birtakım kaidelerle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük bulunur. Kelime grubundaki bütünlük bilhassa mana bakımından göze çarpar. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi karşılayan kelime topluluğu demektir." şeklinde açıklamış ve kelime gruplarının tanımı, genel özellikleri, kuruluşu, işleyiş ve kullanışları ile ilgili bilgiler vererek kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır: "Tekrarlar, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, İsnat Grubu, Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, Fiil Grubu, Partisip Grubu, Gerundium Grubu, Kısaltma Grupları" .¹⁹

Aynı konuya değinen M.Metin Karaörs, "Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri" adlı eserinde Ergin'le aynı görüşü paylaşmaktadır. Ancak M. Karaörs, Ergin'in "Kısaltma Grupları" diye ele aldığı unsurları "Kısaltmış (klişeleşmiş) gruplar" olarak belirtmiştir. Karaörs kelime gurplarını şu şekilde sıralamıştır: Tekrar (ikilemeler) Grubu, Bağlama Grubu, Sıfat Tamlaması, İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, Aitlik Grubu, Birleşik İsim, Birleşik Fiil, Unvan Grubu, Ünlem Grubu, Sayı Grubu, Edat Grubu, Kısaltma Grupları (İsnat Grubu, İlgı Grubu, Yaklaşma Grubu, Bulunma Grubu, Uzaklaşma Grubu, Yapma Grubu), Fiil Grubu, Sıfat-Fiil

¹⁹ Muharrem ERGİN(1983)., "Türk Dil Bilgisi", Bayrak Yayınları, İstanbul, s.662.

Grubu, Zarf-Fiil Grubu, Kısaltmış (Klişeleşmiş) Gruplar.²⁰

Leyla Karahan, "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde kelime grubunu "bir varlığı, bir kavramı bir niteliği, bir durumu veya bir hareketi karşılaşmak üzere, belirli kurallar içinde yan yana gelen kelimeler topluluğudur" diye belirtir. Karahan, kelime gruplarını; 1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-Fiil Grubu, 4. Zarf-Fiil Grubu, 5. İsim-fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik isim, 11. Ünlem Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Birleşik-Fiil Grubu, 14. Kısaltma Grupları, (a. İsnat grubu, b. Yükleme grubu, c. Yaklaşma grubu, ç. Bulunma grubu, d. Uzaklaşma grubu, e. Vasıta grubu) olarak on dört başlık altında ele almıştır.²¹

Vecihe Hatipoğlu, "Türkçenin Söz Dizimi" adlı eserinin "Yargısız Anlatımlar" bölümünde kelime gruplarına yer vermiş ve "Yargısız anlatımlar, yargılı anlatımlara çeşitli yönlerden yardımcı olurlar." şeklinde açıklayıp, bunların "en az iki kelimenin türlü ilgi ve sebeplerle yan yana sıralanmasından doğan birlikler" olduğunu söylemiştir. Hatipoğlu, kelime gruplarını "Tamlamalar" başlığı altında, kalıplaşmamış anlatım biçimi olarak değerlendirmiştir. Yazara göre "Birleşik Kelime" ve "İkilemeler" ise kalıplaşmış anlatım biçimleridir. Hatipoğlu kelime gruplarını 3 başlık altında inceler:

I. Tamlamalar (Kalıplaşmamış Anlatımlar):

1. Ad Tamlaması (Belirtili Tamlama, Belirtisiz Tamlama, Takısız Tamlama), 2. Adıl Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İkilemeli Tamlama, 5. İyelikli Tamlama, 6. Çıkmalı Tamlama, 7. Kalmalı Tamlama, 8. Yönelmeli Tamlama, 9. İlgeçli Tamlama, 10. Bağlaçlı Tamlama, 11. Zincirleme Ad Tamlaması, 12. Karma Tamlama, 13. Girişik Tamlama.

II. Birleşik Sözcükler (Kalıplaşmış Anlatımlar)

²⁰ Metin KARAÖRS.(1993), "Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri", Erciyes Üniv.Yay., Kayseri, s.10

²¹ Leyla KARAHAN. (1999)." Türkçede Söz Dizimi", Akçağ Yay., Ankara, s.12

III. İkileme (Kalıplaşmış Anlatımlar)²²

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” eserinde kelime grupları için “belirtme öbeği” terimini kullanarak şu bilgileri verir: Belirtme öbeklerinde bir kelime başka bir kelimenin taşıdığı kavramı daha yakından belli etmek için kullanır. Buna göre her belirtme öbeğinde en az biri belirten, biri belirtilen olmak üzere iki kelime bulunur: Odanın tavanı, dalgalı deniz, pek yorgun, geri dönmek gibi.” Ayrıca Banguoğlu, "Yapılarına göre sekiz türlü belirtme ölçeği ayırt ederiz." diyerek şu sıralamayı yapmıştır: 1. Ad Takımları, 2. Sıfat Takımları, 3. Zarf Öbekleri, 4. Takı Öbekleri, 5. Çekim Öbekleri (a. İsim öbekleri, b. Fiil öbekleri), 6. Bağlam Öbekleri, 7. Yanaşma Takımları(a. San öbekleri, b. Ayırma ve Soyadı Öbekleri, c. Künye ve Mahlas), 8. Katma Öbekleri (a. Ünlem Öbekleri, b. Saplama Öbekleri)²³

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” adlı kitabında kelime gruplarını bir başlık altında toplayıp, sadece isim ve sıfat tamlamalarından “takım” olarak bahsetmiştir. Yan önermelerin görevleri başlığı altında "fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil" gruplarından ve birleşik eylemlerden bahsetmekte, diğer kelime gruplarına temas etmemiştir.”²⁴

Ahmed Beserek, “Türkçede Cümle Yapısı” adlı eserinde “Birden fazla kelimenin çeşitli faktörler vasıtasıyla bir araya gelmesi, bir bütün oluşturması kelime gruplarını meydana getirir. Kelime gruplarının en ehemmiyetli fonksiyonu, bir kelimeymiş gibi işlem görmesidir.” diyerek kelime gruplarını sekiz başlıkta inceler: 1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. İsim Grupları, 4. Edat Grubu, 5. Unvan Grubu, 6. Zarf Grubu, 7. Tekrarlar, 8. Ünlem Grubu²⁵

Necla Kıyılıoğlu, “Mecmuat-ür Resail’deki İlk Metin Üzerine Sentaks İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını "Tek bir varlığı, kavram ve hareketi karşılayan birden fazla kelimenin dil kuralları içinde bir araya gelmesinden oluşan bir bütünlük taşıması ve tek bir kelimeymiş gibi cümle içinde değerlendirilmesi en önemli özelliğidir" diye tanımladıktan sonra on sekiz başlık

²² Vecihe HATİPOĞLU. (1982)., “Türkçenin Söz Dizimi”, DTCF Yay., Ankara, s.21.

²³ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., “Türkçenin Grameri”, TDK Yay.,İstanbul, s.497.

²⁴ T.Nejat GENCAN. (1991)., ”Dilbilgisi”, Kanaat Yay., İstanbul,1991., s.88.

²⁵ Ahmet BESEREK. (1991). “Türkçede Cümle Yapısı”, MEB Yay., İstanbul, s.28

altında ele almaktadır. Bunlar: 1. Tekrarlar, 2. Bağlama Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 5. Aitlik Grubu, 6. Birleşik İsim, 7. Birleşik Fiil, 8. Unvan Grubu, 9. Önlem Grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Edat Grubu, 12. İsnat Grubu, 13. Genitif, datif, lokatif, ablatif grupları, 14. İsim-Fiil Grubu, 15. Partisip (Sıfat-Fiil) Grubu, 16. Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu, 17. Kısaltma Grubu, 18. Akkuzatif Grubu.

26

Zeynep Korkmaz, "Gramer Terimleri Sözlüğü" adlı eserinde kelime gruplarını şöyle tanımlar: "Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesiyle oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğuna kelime grubu denir."²⁷

M. Kaya Bilgegil, "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde kelime gruplarını "Belirtme Grupları" olarak adlandırmış ve "birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde, cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelimeymiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme (tayin) grupları diyoruz" şeklinde tanımlamıştır. Bilgegil, kelime gruplarını sekiz başlıkta incelemiştir: 1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması. 3. Bağlaç Grupları, 4. Zarf Grupları, 5. isim Grupları, 6. İkizlemeler. 7. Edat Grupları, 8. Unvan grupları.²⁸

Bilgegil, kelime grupları içerisinde aitlik, sayı, isnat, sıfat-fiil ve edat grubuna ise yer vermemiştir.

Jean Deny, "Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)" adlı eserinde kelime gruplarını "Kelime Öbekleri" başlığı altında ele almış ve "kelimelerin şekil bakımından olduğu gibi, mantık bakımından da bir bütün vücuda getiren topluluğuna biz kelime öbeği adını vereceğiz" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Deny, yargısız anlatımlarla yargılı anlatımları birbirinden ayırmış ve kelime gruplarını şöyle tasnif

²⁶ Necla KIYILIOĞLU. (1996). "Mecmuat-ür Resail'deki İlk Metin Üzerine Sentaks İncelemesi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1996, s.19-20

²⁷ Zeynep KORKMAZ. (1992)., "Gramer Terimleri Sözlüğü", TDK.Yay., Ankara, s.100.

²⁸ M.Kaya BİLGEĞİL. (1984)., "Türkçe Dilbilgisi", Dergah Yay., İstanbul, s.115-116.

etmiştir:

I. Belirtici Öbekler (terkib-i tavsifi, terkib-i izafi)

II. Yanaşmalık Öbekler (beyanlı atıf öbekleri)

III. Cümle Öbekleri²⁹

Haydar Ediskun, "Türk Dilbilgisi" adlı kitabında kelime gruplarını "kelimelerin öbeklenmesinde temel kural, önce yardımcı sonra ana ögenin gelmesidir" diye tarif etmiş ve kelime gruplarını: 1. İsim Takımları, 2. Sıfat Takımları şeklinde ikiye ayırmıştır. Diğer kelime gruplarını ele almamıştır. Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil gruplarını "Yan cümlecik" olarak belirtmiştir.³⁰

İsmet Cemiloğlu "14.Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerine Bir Sentaks İncelemesi" adlı eserinde kelime grubunu, birden fazla kelimenin belli şartlara bağlı kalarak bir araya getirilmesiyle oluştuğunu belirtmiş ve tekrar grubu, bağlama grubu, sıfat tamlaması, isim tamlaması, aitlik grubu, birleşik fiil, unvan grubu, ünlem grubu, sayı grubu, edat grubu, kısaltma grubu (ilgi, yaklaşma, bulunma, ayrılma grupları), isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu olmak üzere 14 başlık altında incelemiştir.³¹

Gülşah Oktay, "18. Yüzyıla Ait Bir Barbaros Hayreddin Paşa Gazavat-nâmesi Üzerine Sentaks İncelemesi" adlı yüksek lisans tezinde "birden fazla kelimenin belirli şekillerle bir araya getirilmesi demek olan kelime grubuyla ilgili olarak gramercilerimizin çeşitli görüşleri vardır" şeklinde açıklamış ve kelime gruplarını on beş bölümde incelemiştir: 1. Tekrar Grubu, 2. Bağlama Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İsim Tamlaması, 5. iyelik Grubu, 6.Aitlik Grubu, 7. Birleşik Fiil Grubu, 8. Unvan Grubu, 9. Ünlem Grubu, 10. Sayı Grubu, 11.Edat Grubu, 12. İsim-

²⁹ Jean DENY. (1941)., "Türk Dili Grameri(Osmanlı Lehçesi)", İstanbul, s.1061.

³⁰ Haydar EDİSKUN,(1985)., "Türk Dilbilgisi", Remzi Kitabevi, İstanbul, s.114-146

³¹ İsmet CEMİLOĞLU.(2000), "14.Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerine Bir Sentaks İncelemesi",TDK Yay.,Ankara, s.3.

fiil grubu, 13. Sıfat-Fiil Grubu, 14. Zarf-Fiil Grubu, 15. Kısaltma Grupları .³²

Halil Gül, “Peyami Safa’nın Mahşer Adlı Eseri Üzerine Cümle (Sentaks) Çalışması” adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını, “Nesneleri ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek ve belirtmek için, birden fazla kelimeyi kullanarak meydana getirilen dil birliğine kelime grubu denir.” şeklinde tanımlamış ve 1.Tekrar Grubu, 2.Bağlama Grubu, 3.İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 4.Sıfat Tamlaması, 5.Aitlik Grubu, 6.Birleşik İsimler, 7.Birleşik Fiiller, 8.Unvan Grupları, 9.Ünlem Grupları, 10.Sayı Grubu, 11.Edat Grubu, 12.Kısaltma Grupları, 13.İsim-Fiil Grubu, 14.Sıfat-Fiil Grubu, 15.Zarf-Fiil Grubu şeklinde incelemiştir.³³

Meriç Harmancı, "Muhlis İbnü'l - Hafızul-Kadı'ya Ait Bir Cami'ül Hikayat Nüshası Üzerine Sentaks İncelemesi" adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını: 1. Tekrar grubu, 2. Bağlama grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İsim Tamlaması, 5. Aitlik grubu, 6. Birleşik fiil, 7. Unvan grubu, 8. Ünlem grubu, 9. Sayı grubu, 10. Edat grubu, 11. Yaklaşma, bulunma, ayrılma grubu, 12. İsim-fiil grubu, 13. Sıfat-Fiil grubu, 14. Zarf-Fiil grubu, 15. İsnat grubu, 16. İyelik grubu başlıkları altında değerlendirmektedir.³⁴

Neşe Atabay ve arkadaşlarının hazırladığı "Sözcük Türleri" adlı eserde kelime gruplarına özel bir yer ayrılmamış, fakat kelime türleri anlatılırken bunların gruplaştığı zaman ortaya çıkan şekilleri tanımlanmıştır. Ad tamlaması ve türleri, sıfat tamlamaları örnekler verilerek bölümler halinde açıklanmıştır. Diğer kelime gruplarının bazıları isimleri verilerek geçilmiş, ayrıntılı bilgi verilmemiştir.³⁵

Ertuğrul Yaman, “Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi’nin Sözdizimi Bakımından Karşılaştırılması” adlı eserinde, kelime grupları için şunları söyler: “İki veya daha çok kelimenin ekli, eksiz yahut yardımcı kelimeler aracılığıyla bir araya

³² Gülşah OKTAY. (1997) “18. Yüzyıla Ait Bir Barbaros Hayreddin Paşa Gazavat-nâmesi Üzerine Sentaks İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, s.5.

³³ Halil GÜL, (2007), “Peyami Safa’nın Mahşer Adlı Eseri Üzerine Cümle (Sentaks) Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde, s.6.

³⁴ Meriç HARMANCI (2001). “Muhlis İbnü'l-Hafızu'l-Kadı'ya Ait Bir Cami'ül Hikâyat Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, s.6-57.

³⁵ Neşe ATABAY-İbrahim KUTLUK-Sevgi ÖZEL,(1983), “Sözcük Türleri”, TDK Yay.,Ankara., s.117.

getirilmesi sonucuyla ortaya çıkan tamamlanmamış yargılı ve cümle içinde tek kelime gibi işlem gören birliklere kelime grubu denir.”³⁶

Türkan Kodal, "Tarık Buğra'nın Hikâyelerinde Sentaks Çalışması" adlı çalışmasında kelime gruplarını: 1. Tekrar grubu, 2. Bağlama grubu, 3. Sıfat tamlamaları, 4. İsim Tamlamaları, 5. Aitlik grubu, 6. Birleşik fiil, 7. Unvan grubu, 8. Ünlem grubu, 9.Sayı grubu, 10.Edat grubu, 11.Kısaltma grupları (a. Yükleme grubu, b. İsnat grubu, c. Yaklaşma grubu, d. Bulunma grubu, e. Ayrılma grubu, f. Vasıta grubu), 12. İsim-fiil grubu, 13. Sıfat-Fiil grubu, 14. Zarf-Fiil gurubu başlıklarında ele almaktadır. Bu başlıkları cümledeki vazifesi yönünden, kelime grupları içindeki durumu, türleri, yapısı bakımından veya kuruluş itibariyle incelemektedir.³⁷

Mustafa Özkan vd. "Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım" adlı eserde kelime gruplarını "Yapısında birden fazla kelime bulunan yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösteren, cümlede de bir bütün olarak kullanılan dil birliğidir " şeklinde açıkladıktan sonra kelime gruplarını on üç başlık altında incelemektedir. Bunlar: 1. İyelik Grubu, 2. İsim Tamlaması, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İkilemeler, 5. Bağlama Grubu, 6. Birleşik İsim Grubu, 7. Unvan grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9. Ünlem Grubu, 10. Sayı grubu,11. Edat Grubu, 12. Kısaltılmış, kalıplaşmış ifadelerle dayalı kelime grupları (a. İsnat grubu, b. İlgi grubu, c. Yaklaşma grubu, d. Uzaklaşma grubu, e. Vasıta grubu), 13. Fiil şekillerine dayalı kelime grupları (a. İsim-Fiil grubu, b. Sıfat-Fiil grubu, c. Zarf-Fiil grubu)³⁸

Özlem Kafa, "Koca Râgıp Paşa ve Azmi-zâde Hâletî'nin Münşeatları Üzerine Mukâyeseli Sentaks İncelemesi" adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını on üç başlıkta incelemiştir: 1. İsim Tamlaması. 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-Fiil grubu, 4. İsim-Fiil grubu, 5. Zarf-Fiil grubu, 6. Tekrar grubu, 7. Edat grubu, 8. Bağlama grubu, 9. Unvan grubu,10.Birleşik isim,11. Sayı grubu, 12.Birleşik fiil, 13. Kısaltma grubu

³⁶ Ertuğrul YAMAN (2000), "Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi'nin Sözdizimi Bakımından Karşılaştırılması", TDK Yay., Ankara, s.39

³⁷ Türkan KODAL. (1997). "Tarık Buğra'nın Hikâyelerinde Sentaks Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s.9- 19.

³⁸ M.ÖZKAN vd. (2001). "Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım", İstanbul, s.559- 575

(a.Yaklaşma grubu, b. Bulunma grubu, c. Ayrılma grubu, d. Vasıta grubu)³⁹

Gümüş Özden, “Türkiye Türkçesi’nde Kelime Grupları Üzerine Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını 16 başlıkta incelemiştir: 1.İyelik Grubu, 2.İsim Tamlaması, 3.Sıfat Tamlaması, 4.Sıfat-Fiil Grubu, 5.Zarf-Fiil Grubu, 6.İsim-Fiil Grubu, 7.Ünlem Grubu, 8.Edat Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik Fiil Grubu, 11.Tekrar Grubu, 12.Bağlama Grubu, 13.Sayı Grubu, 14.Birleşik İsim, 15. Aitlik Grubu, 16. Kısaltma Grupları.⁴⁰

Rasim Şimşek, "Örneklerle Türkçe Sözdizimi" adlı eserinde kelime gruplarını "Belirtme Öbekleri" bölümünde ele almıştır. Şimşek, kelime gruplarını ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Kelime gruplarının yapısını, kuruluşu ile birlikte işleyişini ve kullanılmasını da dikkate alarak vermiştir.

Şimşek, kelime grubunu "Sözcüklerin ikinci tür öbeklenmesi, kavramlar arası ilişkilere dayanır. Burada adsoylu sözcükler, bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler. Sözcüklerin bu tür ilişkisinden belirtme öbeği adı verilen yargısız anlatımlar doğar. Yargısız anlatımlar, sözdiziminin alt birimini oluşturur" şeklinde açıklamıştır. Kelime gruplarını şöyle sıralamıştır:

1. İyelik Öbekleri (Ad Takımı: Belirtili ad Takımı, Belirtisiz Ad Takımı, Adıl Takımı)

2. Niteleme Öbekleri (Ön ad takımı, sayı öbeği, san öbeği, belirteç öbeği)

3. Çekim Öbekleri (Ad öbekleri: Yönelmeli, Kalmalı, Çıkmalı, Belirtmeli, Katılmalı, İyelikli Ad öbeği; Eylem öbekleri, ilgeç öbekleri)

4. İkileme

5.Bağlaç Öbeği (Ulama Bağlaç öbekleri, Ayırtlama Bağlaç öbekleri)

³⁹ Özlem KAFA.(2000), “Koca Râgıp Paşa ve Azmi-Zâde Hâletî'nin Münşeatları Üzerine Mukayeseli Sentaks İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, s.10-26.

⁴⁰ Gümüş ÖZDEN (2002), “Türkiye Türkçesi’nde Kelime Grupları Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,s.1.

6. Ünlem öbeği ⁴¹

Bu incelemede kelime gruplarının yapısı, kuruluşu ile birlikte işleyişi ve kullanılışı da dikkate alınmıştır.

Burhan Paçacıoğlu, "Türk Dili ve Kompozisyon" adlı eserinde kelime gruplarını on dokuz başlıkta ele almaktadır: 1. Bağlama grubu, 2. İsim tamlaması (iyelik grubu), 3. Aitlik grubu, 4. Unvan grubu, 5. Ünlem grubu, 6. Sayı grubu, 7. Edat grubu, 8. İlgi hali grubu, 9. İsnat grubu, 10. Belirtme hali grubu, 11. Yaklaşma hali grubu, 12. Bulunma hali grubu, 13. Uzaklaşma hali uzaklaşma, 14. Vasıta hali grubu, 15. İsim-fiil grubu, 16. Sıfat-Fiil grubu, 17. Zarf-Fiil grubu, 18. Kısaltma grubu, 19. Tekrar grubu olarak değerlendirilmektedir. ⁴²

Mahzar Kükey, "Türkçenin Sözdizimi" adlı eserinde kelime gruplarını "Sözcük Öbekleri" başlığı altında ele almış ve "birden çok sözcüğü içine alan, anlamında ve yapısında bir bütünlük bulunan, tümcede bir tek sözcük gibi iş gören; tümceden küçük, sözcükten büyük anlamlı, geniş dil birliğine sözcük öbeği adı verilir" şeklinde tanımlamıştır. Kelime gruplarını şöyle tasnif etmiştir: 1. İkilemeler, 2. Bağlam öbeği, 3. İyelik öbeği, 4. Ad tamlaması, 5. Sıfat tamlaması, 6. İlgeç öbeği, 7. Ünlem öbeği, 8. Unvan öbeği, 9. Sayı öbeği, 10. Yükleme öbeği, -i'li sözcük öbeği (akkuzatif öbeği), -e'li sözcük öbeği (datif öbeği), -de'li sözcük öbeği (lokatif öbeği), -den'li sözcük öbeği (ablatif öbeği), 11. Belirteç öbeği. ⁴³

Fuad Bozkurt "Türkiye Türkçesi" adlı çalışmasında kelime gruplarını "Birlik" başlığı altında ele almıştır. "Birlikler, Türkçenin yargısız anlatım olanaklarıdır. Sözcükten tümceye geçiş evresidir." diye tanımlamıştır. Kelime gruplarını şu şekilde sıralamıştır: 1. Ad Tamlaması (Belirtili tamlama, Belirtisiz Tamlama), 2. Sıfat Tamlaması, 3. İkileme, 4. İlgi Birliği, 5. İlgeç Birliği, 6. Eylem Birliği, 7. Eylemlik Birliği, 8. Ortaç Birliği, 9. Ulaş Birliği, 10. San Birliği, 11. Sayı Birliği, 12. Ünlem Birliği, 13. Bağlama Birliği, 14. Kısaltma Birliği.

⁴¹ Rasim ŞİMŞEK. (1987). "Örneklerle Türkçe Sözdizimi", Trabzon, s.321-400

⁴² Burhan PAÇACIOĞLU. (1997). "Türk Dili ve Kompozisyon", Sivas, s.200-208

⁴³ Mazhar KÜKEY. (1975). "Türkçenin Sözdizimi", Ankara, s.3-42.

Bozkurt, kelime grupları içinde birleşik isim grubu, isnat, ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve yükleme gruplarına yer vermemiştir.⁴⁴

Halil İbrahim Usta, "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma" adlı yazısında, kelime grupları üzerine yapılan çalışmaları değerlendirmiştir. Yapılan çalışmaların eksikliklerini ortaya koymuş ve kelime gruplarının tam bir sınıflandırmasının yapılmadığını, tasnifinde sistemsizlik, terim karmaşası bugün için eskimiş bakış açılarının olduğunu belirtmiştir.

Usta, kelime grubunu "Yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı, hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dil bilgisindeki terim karşılığıdır." şeklinde açıklamıştır. Usta, kendi tasnif denemesinde, kelime gruplarının kuruluşundaki ortak özelliklerden hareket etmiş ve kelime grubunu, oluşturan öğelerin bir araya geliş tarzlarına göre sıralamıştır. Usta, makalesinde kelime gruplarını dört farklı tip altında incelemiştir:

1. Tip: Esas öge + yardımcı öge ile kurulan kelime grupları: Edat grubu, Unvan grubu, Birleşik fiil

II. Tip: Esas öge + yardımcı öge ile kurulan kelime grupları: Tekrar grubu, Bağlama grubu, Sayı grubu

III. Tip: Birinci öge + ikinci öge ile kurulan kelime grupları: Tekrar grubu, Bağlama grubu, Sayı grubu

IV. Tip: Birinci öge + ek + ikinci öge ile kurulan kelime grupları: Kısaltma grupları (isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasıta grubu).⁴⁵

Haydar Ediskun, "Türk Dilbilgisi" adlı eserinde kelime gruplarını ayrı bir

⁴⁴ Fuat BOZKURT. (1995). "Türkiye Türkçesi", Cem Yayınevi, İstanbul, s. 139-157

⁴⁵ Halil İbrahim USTA. (2000). "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile ilgili Bir Sınıflandırma", Türk Dili, s.579, Mart, 2000, s.209-216.

başlıkta incelememiş, "İsim Takımları" bölümünde "Türkçede kelimelerin öbeleşmesindeki temel kural şudur: Önce yardımcı, sonra ana öge gelir." demiştir.⁴⁶

Nurettin Koç, "Yeni Dilbilgisi" adlı eserinde kelime grupları hakkında "Bir öbekteki en önemli sözcük, daima son sözcüktür. Dolayısıyla öbeğin kurucusu bu son sözcüktür. Öbekler, bu kurucu sözcüğün türüne göre ad alırlar." demiştir.⁴⁷ Aynı yazarın "Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü"nde, kelime grupları "öbek" olarak isimlendirilerek, bu gruplar "Son sözcüğü eylem, ad, ilgeç ya da belirteç olan ve tümcenin kurulmasında görev alan dizim şeklide tanımlamıştır.⁴⁸

Prof.Dr. K. Yavuz, Prof.Dr. K. Yetiş, Prof.Dr. N. Birinci, "Türk Dili ve Kompozisyon" isimli eserde bu grupları şu şekilde tanımlamışlardır: "Birden fazla kelimedenden oluşan, yapı ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümlede bir bütün olarak ele alınan dil birliğine kelime grubu denir. Kelime grubu tek nesneyi veya hareketi karşıladığı için cümlelere bir bütün halinde katılır ve tek bir kelime gibi çekim görür. Sonuna gelen işletme eki bütün bir grubu içine alır. Kelime grupları belirtme gruplarıdır. Bu bakımdan kelime gruplarında genellikle; belirten-belirtilen, tamlayan-tamlanan, bağlı olan-bağlı olunan ve asıl-yardımcı şeklinde iki öge vardır.⁴⁹

Tuncer Gülensoy, "Türkçe Dersleri" isimli kitabında cümleyi, "Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiile veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisine cümle denir." diye tarif ederek cümleyi: 1. yapı, 2. yargı, 3. yüklem türlerine göre üçe ayırmaktadır.⁵⁰

Hamza Zülfikar, "Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri" isimli kitabının cümle bahsinde cümleyi "bir yargı bildiren kelime veya kelime grubudur. " şeklinde tarif etmiş ve kelime gruplarını 1. İkilemeler, 2. Birleşik kelimeler, 3. Deyimler, 4. Tamlamalar olarak gruplandırmıştır.⁵¹

⁴⁶ Haydar EDİSKUN. (1992). "Türk Dilbilgisi", Remzi Kitabevi, İstanbul, s.114.

⁴⁷ Nurettin KOÇ. (1990). Yeni Dilbilgisi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.334

⁴⁸ Nurettin KOÇ. (1992). Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, s.200.

⁴⁹ Prof. Dr. K. YAVUZ vd. (1996). "Türk Dili ve Kompozisyon", Bayrak Yayınları, İstanbul, s.144.

⁵⁰ Tuncer GÜLENSOY. (1992). "Türkçe Dersleri", Kayseri, 1992, s.149-161.

⁵¹ Hamza ZÜLFİKAR. "Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri", s. 141-161.

Atila Özsöyke, “Refik Halid Karay’ın Memleket Hikâyeleri’nde Kelime Grupları adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını 1. İsim tamlamaları, 2. Sıfat tamlamaları, 3. İkilemeler, 4. Fiilimsi grupları, 5. Edat grupları, 6. Unvan grupları şeklinde incelemiştir.⁵²

Halil İbrahim Usta, “Kuruluşları Bakımından Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları” adlı eserinde kelime gruplarını “Yalın veya türemiş bir sözcükle karşılanamayan kavramların ifadesi için veya cümlede anlamın bütünleştirilmesini sağlayacak görevli unsurları oluşturmak için bir araya getirilen anlamlı veya hem anlamlı hem de görevli kelimelerin oluşturduğu topluluğun dilbilgisindeki terim karşılığıdır.” şeklinde tanımlamış ve “Birinci Tip: Düz (Kurallı) Kelime Grupları, İkinci Tip: Ters (Devrik) Kelime Grupları, Üçüncü Tip: Eş Değerli Kelime Grupları ve Dördüncü Tip: Kısaltma Grupları” başlıkları altında incelemiştir.⁵³

Sezâi Güneş, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime grubunu “ Birden fazla kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan, kendi içinde -yapı ve anlam yönünden- bir bütünlük taşıyan ve bir cümlenin kuruluşunda bir bütün olarak görev alan gramer unsurları.” diye tanımlamıştır.⁵⁴

Ahmet Topaloğlu, “Dil Bilgisi Terimler Sözlüğü” adlı çalışmasında kelime grupları için “öbek” kavramını kullanarak “Birden çok kelimedenden oluşan, yapısında ve anlamında bir bütünlük bulunan, cümle içinde tek öge olarak işlem gören söz dizisi.” şeklinde tanımlamıştır.⁵⁵

Berke Vardar yönetiminde bir komisyonun hazırladığı “Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü” adlı eserde “öbek” terimi kullanılmış ve “Dolaysız kuruculara, ad, eylem, sıfat, ilgeç dizimlerine, iki durak arasında yer alan ya da bir vurgu

⁵² Atila ÖZSÖYKE. (2002). “Refik Halid Karay’ın Memleket Hikâyeleri’nde Kelime Grupları”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, s.1.

⁵³ Halil İbrahim USTA.(2000), Kuruluşları Bakımından Eski Anadolu Türkçesi’nde Kelime Grupları, Ankara, s.9

⁵⁴ Sezâi GÜNEŞ. (1997)., “Türk Dil Bilgisi”, İzmir., s.329.

⁵⁵ Ahmet TOPALOĞLU. (1989), “Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü”, Ötüken Yay., İstanbul, s.115.

çevresinde toplanan ögeler bütününe verilen ad.” şeklinde bir tanım getirilmiştir.⁵⁶

Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı “Dilbilim Terimleri Sözlüğü”nde ise diğer dilcilerin kullandığı “kelime grubu” terimi yerine kullandıkları “öbek” kavramı daha değişik anlamda kullanılmış ve “Kendileri esasen birim sayılan kelimelerin, aralarında meydana getirdikleri ikinci dereceden birimlere denir. Bu birimlerin dayanağı anlam, kuruluş, ses görünüşü, vurgu, tartı, ton olduğuna göre öbekler türlü adlar alır.” diye tanım yapıldıktan sonra bu türler şöyle belirtilmiş : “ Anlam öbeği (aşağı yukarı, az çok, şöyle böyle), sözdizimi öbeği (arzusu olmak gibi), Sesli öbek (pılı pırtı, ufak tefek gibi), vurgu öbeği (sanki < san ki, mademki < madem ki gibi), tartı öbeği, ton öbeği.⁵⁷

Enfel Doğan, “Eski Anadolu Türkçesi’nde Kelime Grupları ve Kullanılışları” adlı yüksek lisans tezinde kelime gruplarını “Varlıkları, olayları veya hareketleri karşılamak için belirli kurallar etrafında bir araya gelen, bir bütünlük arz eden ve cümle içinde tek bir kelime değeri taşıyan kelimeler topluluğudur.” şeklinde tanımlamıştır.⁵⁸

B. YAPILAN ÇALIŞMALARLA İLGİLİ GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Türkçenin Sözdizimi üzerine çalışan dilcilerin "kelime grubu, cümle ve cümle çeşitleri" konusunda birleştikleri ve ayrıldıkları noktalar ve bu konuda bizim görüşlerimiz:

Kelime gruplarının yapısı konusunda bütün araştırmacıların aynı görüşte olduğunu;

I. Kelime gruplarının yapı, mana ve kullanım bakımından bir bütün olduğu,

⁵⁶ Berke VARDAR (Yönetiminde), (1980), “Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü”, TDK Yay., Ankara, s.115

⁵⁷ TDK, (1949)., “Dilbilim Terimleri Sözlüğü”, TDK Yay., Ankara., s.148

⁵⁸ Enfel DOĞAN. (2001)., “Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanılışları”, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s.15.

II. En az iki kelimededen meydana geldiği,

III. Cümlede bir bütün olarak tek kelime gibi muamele gördüğü,

IV. Grubu meydana getiren kelimelerin, ekli veya eksiz bir araya gelip birbirlerinin manalarını bütünleştirdikleri konusunda hemfikir olduklarını görmekteyiz.

Kelime gruplarının çeşitleri, miktarı ve isimlendirilmesi konusunda ise farklı görüş ve tespitler vardır. Yapılan çalışmalardan da anlaşıldığı gibi Türkçemizin en büyük problemlerinden olan terim kargaşası, kelime grupları bahsinde de karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz kitaplarda bu gruplar, dilciler tarafından, "belirtme öbekleri, yargısız anlatımlar, birlik, sözcük öbekleri, kelime grupları, takımlar ve belirtme grupları" olarak isimlendirilmiştir. Hatta aynı dilcinin farklı kitaplarında dahi terim birliği yoktur.

"İsnat, ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma ve yapma gruplarını "kısaltma grupları" adı altında toplamak daha uygundur. Çünkü bunlar sonlarında bir fiil düşerek kısalmış şekle gelmiş durumdadırlar. Ayrıca isnat grubu dışında olan bu kısaltma gruplarına "hâl grubu" demek de uygundur."⁵⁹ diyen Metin Karaörs'ün görüşüne biz de katılmaktayız.

M. Ergin, L. Karahan, Z. Korkmaz, A. Beserek ve K. Yavuz, K. Yetiş, N.Birinci, "İsim Tamlaması"; T. Banguoğlu, R. Şimşek "Ad Takımı"; V. Hatipoğlu, M. Kükey, N. Koç, F. Bozkurt "Ad Tamlaması"; H. Ediskun "İsim Takımı" diyerek isim tamlamasına değişik isimler vermişlerdir. Biz bu çalışmamızda Muharrem Ergin'i örnek aldığımız için "İsim Tamlaması" diyeceğiz.

Muharrem Ergin'in "Türk Dil Bilgisi" adlı kitabında akkuzatif grubu, Leyla Karahan'ın kitabında "yükleme grubu"⁶⁰, Mehmet Gece'nin kitabında "belirtme grubu"⁶¹ olarak isimlendirilmiştir.

⁵⁹ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s.278.

⁶⁰ Leyla KARAHAN. (1991). a.g.e., s.36.

⁶¹ Mehmet GECE. (1991). "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hikâyelerinde Sentatik Yapı", Basılmamış

M. Kaya Bilgegil'in "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde belirttiği "isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme (tâyin) grupları diyoruz."⁶² Rasim Şimşek'in "Örneklerle Türkçe Sözdizimi" adlı kitabında "burada ad soylu sözcükler bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içerisine girerler"⁶³ görüşlerine katılmadığımızı ifade edelim. Çünkü, Türkçemizde isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu ve zarf-fiil grubu (her ne kadar bu iki dilcinin kitaplarında yer almamış olsa da) gibi kelime grupları vardır. Bunlarda da ana unsur isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil'dir. Bu kelimeler de fiil soyundandır. Bu bakımından "isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği birleşik sözlere belirtme grubu diyoruz." ve "burada adsoylu sözcükler bir yüklem olmaksızın, doğrudan doğruya kendi aralarında ilişki içine girerler." şeklindeki görüşler bize göre doğru değildir.

Dilciler birbirinden farklı sayıda kelime grubu tespit etmişlerdir. Bunlardan: İsmet Cemiloğlu 14, Meriç Harmancı 16, Özlem Kafa 13, Jean Deny 4, Türkan Kodal 14, Tahsin Banguoğlu 8, Metin Karaörs 16, M. Kaya Bilgegil 8, Vecihe Hatipoğlu 10, Ertuğrul Yaman 14, Necla Kıyioğlu 18, Gülşah Oktay 15, Halil Gül 15, Leyla Karahan 14, Ahmed Beserek 8, Muharrem Ergin 18 çeşit kelime grubu olduğunu söylemişlerdir. Biz çalışmamızda 15 kelime grubu belirleyerek isnat, ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, yapma ve kısaltılmış(klişeleşmiş) gruplarını tek bir grup altında toplayarak "Kısaltma Grubu" olarak inceledik.

Doktora tezi, Samsun, s.65-66.

⁶² M. Kaya BİLGEĞİL. (1963). a.g.e., s.115.

⁶³ Rasim SİMŞEK. (1987). a.g.e., s.321.

C. TÜRKÇEDE KELİME GRUPLARI

1. TEKRAR GRUPLARI

1.1. Dilcilerin Tekrar Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, tekrar grubunu "Tekrarlar" başlığı altında işlemiştir ve "Tekrarlar, aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır" şeklinde tanımlamış ve tekrar grubunu: "aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar ve ilaveli tekrarlar olmak üzere dört bölümde incelenmiştir. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: ince ince, ışıl ışıl, dilim dilim, diye diye, hay hay, eğri büğrü, açık saçık, toz toprak...⁶⁴

Metin Karaörs, "Tekrar Grubu (İkilemeler)" başlığı altında, tekrar grubunu; "aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana gelen gruba tekrar grubu denir" şeklinde tanımlamıştır. Karaörs tekrar grubunu "aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar ve ilaveli tekrarlar olmak üzere Muharrem Ergin gibi 4 bölümde incelemiş ve şu örnekleri vermiştir : "ince ince, göz göz, salkım salkım, çok çok, beşer beşer, olsa olsa, ipsiz sapsız, saçma sapan, deli dolu..."⁶⁵

Leyla Karahan, tekrar grubunu: "bir nesneyi, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur" diye açıklamıştır. Karahan tekrar grubunu üç kısma ayırmıştır: "Unsurları aynı olan tekrar grubu: mışıl mışıl, yavaş yavaş..., Unsurları yakın anlamlı olan tekrar grubu: doğru dürüst, eğri büğrü..., Unsurları zıt anlamlı olan tekrar grubu: bata çıka, irili ufaklı..."⁶⁶

Tahsin Banguoğlu, tekrar grubunu "bağımsız bağlam öbekleri" diye isimlendirmiş ve "Belirtme öbeği olarak bağlam öbekleri dilimizde geniş ölçüde

⁶⁴ Muharrem ERGİN. (1983).a.g.e., s.658

⁶⁵ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e ., s.4-5

⁶⁶ Leyla KARAHAN. (1999). a.g.e., s.26-27

bağımsız yapılmış görülürler. Bunları başlıca iki sınıfta toplayabiliriz: 1. İkilemeler, 2. Koşma takımları" şeklinde açıklamıştır. "pat pat, harıl harıl, hay hay, vah vah, iri iri kestaneler, üçer üçer, beşer beşer, az az düzeltmek, yavaş yavaş ilerlemek, döve döve söyletmek" gibi örnekleri ikileme olarak adlandırırken, "tantun, zart zurt, dangıl dungul, üçer beşeri zarf zarf, birer ikişer, düşe kalka ilerlemek, kaba saba, gezip tozmak, ev mev" gibi örnekleri koşma takımları diye adlandırmış ve "Koşma takılarsa aynı olmayan iki ses birliğinden oluşmuşlardır." demektedir.⁶⁷

Vecihe Hatipoğlu, "İkileme" başlığı altında tekrar grubunu çok geniş bir şekilde değerlendirmiştir. "İkileme; anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır" diye tanımladıktan sonra, "ikilemelerin genel özelliklerini, ikileme türlerini, sözcük türü bakımından ikilemeleri, yapı ve kuruluş bakımından ikilemeleri" incelemiş ve şu örnekleri vermiştir: "cümbür cemaat, çul çaput, kırık dökük, çarpık çurpuk, sıkı fıkı, örtü mörtü, güçlü kuvvetli..."⁶⁸

M. Kaya Bilgegil, "İkizleme" adını verdiği tekrar grubunu "araya hiçbir ek girmeksizin aynı cinsten iki kelimenin tekrarıyla hâsıl olan gruplar, ikizlemeleri teşkil eder" şeklinde tanımlamış ve tekrar grubunu dört gruba ayırmıştır: 1. Aynı kelimelerden oluşan tekrarlar, 2. Zıt anlamlı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar, 3. Anlamları aynı kelimelerin bir araya getirilmesiyle oluşan tekrarlar (dere tepe, yaka paça), 4. Bir kelime ve mühmelattan bir lafızla oluşan tekrarlar (yol mol, deli dolu, kap kacak).⁶⁹

Mahzar Kükey, "İkilemeler" başlığı altında değerlendirdiği tekrar grubunu "Aynı soy iki sözcüğün arka arkaya getirilmesiyle ya da taklit edilmesiyle oluşan sözcük öbeğine ikileme denir." diye açıklar. Tekrar grubunu "aynı sözcüğün yinelenmesiyle oluşan ikileme, eş anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, zıt anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, yakın anlamlı sözcüklerle oluşan ikileme, anlamlı bir

⁶⁷ Tahsin BANGUOĞLU.(1995). a.g.e., s.429

⁶⁸ Vecihe HATİPOĞLU. (1982). a.g.e., s.51-95.

⁶⁹ M. Kaya BİLGEĞİL. (1984). a.g.e., s.162-163

sözcükle, anlamsız bir sözcükten oluşan ikileme, sözcük başına bir hece eklenmesiyle oluşan ikileme" olmak üzere yedi bölüme ayırmıştır. Tekrar grubuna şu örnekleri vermiştir: "tir tir, sayfa sayfa, eğri büğrü, ev bark, düşe kalka, günahı vebali, ana avrat, okul mokul, yol mol, akıl makıl, tıngır mıngır, yemyeşil, yapayalnız..."⁷⁰

Rasim Şimşek, tekrar grubunu "İkileme" başlığı altında incelemiş ve "Türkçe'de anlamı pekiştirip anlatımı güçlendirmek üzere aynı sözcüklerin yinelenmesi, yakın ya da karşıt anlamlı sözcüklerin anlatımı güçlendirmek üzere kullanılması ile oluşan sözcük öbeğine ikileme denir" diye açıklamıştır. Tekrar grubunu "Bileşenlerin niteliğine göre ve doğrudan ya da ekli ilgeçli ikilemeler olarak iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde: "Aynı sözcüklerden ikileme, yakın anlamlı sözcüklerden ikileme ve karşıt anlamlı sözcüklerden ikileme" bölümleri yer alır. Şimşek, tekrar grubunu ayrıntılı olarak incelemiş ve şu örnekleri vermiştir: "dönüm dönüm, açık saçık, aşağı yukarı, adım adım, başa baş, dişe diş, hanım hanımcık, ev ki ev, araba da araba, ne gezi ne gezi..."⁷¹

Ertuğrul Yaman, tekrar grubunu "Herhangi bir nesne veya hareketi karşılamak üzere en az iki kelimenin aynı görevle oluşturduğu gruba tekrar grubu denir" şeklinde tanımlamış ve tekrar gruplarının zaman içinde ortaya çıkan ve kalıplaşan yeni yapılar olduğunu belirtmiştir. "koca koca, kapı kapı, gide gele, iyi kötü, aşağı yukarı..." örneklerini vermiştir.⁷²

Fuat Bozkurt tekrar grubunu "İkileme" adı altında ele almış ve "İkileme, aynı türden sözcüklerin yan yana kullanılması olayıdır." şeklinde tanımlamıştır. İkilemeleri dört başlık altında incelemiştir: 1. Yinelenen sözcükler kimileyin aynıdır (acı acı), 2. Eş anlamlı sözlerdeki yinelemeler (bağ bahçe, çer çöp), 3. Karşıt anlamlı yinelemeler (kör topal, iyi kötü), 4. Eklemeli yinelemeler (eğri büğrü, adam madam)⁷³

Muharrem Ergin ile Fuad Bozkurt aynı tasnifte birleşmektedirler. Biz de çalışmamızda ikilemeleri bu doğrultuda incelemeye çalıştık.

⁷⁰ Mahzar KÜKEY. (1975). a.g.e., s.3-8.

⁷¹ Rasim ŞİMŞEK. (1987). a.g.e., s.34.

⁷² Ertuğrul YAMAN. (2000).,a.g.e., s.101.

⁷³ Fuad BOZKURT. (1995). a.g.e., s. 145.

1.2. TEKRAR GRUPLARI

1.2.a. Aynen Tekrarlar:

Bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanmasıyla yapılan tekrarlardır. Asıl tekrarlar da diyebileceğimiz bu kelime grubu birçok kelime çeşidinden yapılan ve bol bol kullanılan bir gruptur.⁷⁴

1.2.a.1. Aynen Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:

Sıkı sıkı (8/22)	Hemen hemen (12/13)	Ağızdan ağıza (14/12)
Tekrar tekrar (22/7)	Derin derin (44/32)	Göre göre (24/22)
Göz göze (32/29)	Yavaş yavaş (46/1)	Hafif hafif (48/6)
Ayrı ayrı (67/2)	Kendi kendine (67/25)	Garip garip (69/23)
Uğraşa uğraşa (70/4)	İnce ince (72/4)	Sık sık (81/14)
Bulsa bulsa (3/30)	Sıkı sıkıya (82/13)	Baş başa (82/24)
Yer yer (84/4)	Perde perde (91/7)	Zaman zaman (109/17)
Başka başka (118/16)	Dirsek dirseğe (130/22)	Birer birer (114/24)
Teker teker (145/27)	Uzun uzun (145/30)	Ciddi ciddi (150/31)
Karşı karşıya (168/2)	Kötü kötü (178/8)	Bol bol (184/2)
Ağır ağır (190/2)	Dinleye dinleye (214/25)	Yan yana (226/7)
Yüz yüze (228/26)	Pırlıl pırlıl (236/13)	Düşüne düşüne (255/18)
Dalgın dalgın (247/14)	Pembe pembe (262/5)	Oldum olası (285/7)

⁷⁴ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.377.

Araştırı araştırı (300/27) Bile bile (317/14) Acı acı (326/18)

Öfkeli öfkeli (337/18)

1.2.b. Eş-Yakın Anlamlı Tekrarlar:

Aynı mânâya gelen veya çok yakın mânâlı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.⁷⁵

1.2.b.1. Eş-Yakın Anlamlı Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:

Yalan yanlış (21/20)	Birer ikişer (33/1)	Yanı başı (57/4)
Yarı buçuk (93/3)	Havadan sudan (35/12)	İşsiz güçsüz (276/12)
Tuz buz (277/25)	Şuraya buraya (280/10)	Üçe beşe (319/9)
Hayal meyal (319/4)	Haşır neşir (123/15)	Hoş beş (124/6)
Allak bullak (348/24)	Öte beri (149/28)	Açık seçik (237/8)
Sorgusuz sualsiz (43/1)	Çoluk çocuk (267/20)	Yarım yamalak (269/11)
Vuruş kırış (151/23)	Ara sıra (144/31)	Soyu sopu (139/27)

1.2.c. Zıt Anlamlı Tekrarlar:

Birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.⁷⁶

⁷⁵ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.378.

⁷⁶ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.378

1.2.c.1. Zıt Anlamlı Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:

Aşağı yukarı (14/1)	Gidiş geliş (256/13)	Alt üst (18/30)
Baştan sona (308/10)	Ölüm dirim (52/26)	Belli belirsiz (327/11)
Sağlı sollu (207/12)	İster istemez (28/5)	Dimdik (232/12)

1.2.d. İlâveli Tekrarlar:

Kelime başına ilâve bir unsur getirmek suretiyle yapılan tekrarlardır. İkiye ayrılırlar: 1. Kelime başına bir ses ilâvesiyle yapılanlar, 2. Kelime başına bir veya iki hece ilâvesiyle yapılanlar.⁷⁷

1.2.d.1. İlâveli Tekrarlarla İlgili Metnimizden Örnekler:

Dosdoğru (30/28)	Kıpkırmızı (49/31)	Yapayalnız (82/24)
Büsbütün (115/2)	Kıskıvrak (39/5)	Kapkaranlık (296/13)
Kapkara (254/30)	Tıpatıp (324/5)	Karmakarışık (152/4)
Sapsarı (340/15)	Körükörüne (57/16)	Apaçık (145/11)
Dopdolu (215/17)		

⁷⁷ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.378

2. BAĞLAMA GRUBU

2.1. Dilcilerin Bağlama Grubuyla ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, bağlama grubunu: “Bağlama grubu, sıralama bağlama edatlarıyla yapılan kelime grubudur. Bugün sıralama edatları ve, ile ve bir de ara (... den e kadar) ifade eden Arapça ila'dır.” diye açıklar ve şu örnekleri verir: "Leyla ile Mecnun, Ali'nin babası ile Ahmet Bey, yetmiş ila seksen, sen ve ben ... " Ergin, denkleştirme edatları ve karşılaştırma edatları ile yapılan birliklerin de bağlama grubu sayılabileceğini belirtmiş ve şu örnekleri vermiştir: “sen veya ben, hem sen hem ben...”⁷⁸

Metin Karaörs, bağlama grubunu: "iki kelime veya kelime grubunun eksiz olarak sıralama edatları olan ve, ile edatlarıyla bir de (.... den e kadar) manasını veren "ila" edatıyla yapıldığı kelime grubudur" şeklinde tanımlamış, denkleştirme edatı, "veya", karşılaştırma edatı "hem, hem" ile yapılan örneklerin de bağlama grubu sayılacağını belirtmiştir. Bağlama grubuna şu örnekleri vermiştir: "kitap ve defter, sen ve ben, Yusuf ile Zeliha, ben veya sen, hem sen hem ben..."⁷⁹

Vecihe Hatipoğlu, bu konuyu “Bağlaçlı Tamlama" adı altında toplayarak şu bilgileri verir: “bağlaçlı tamlama, tamlayanı veya tamlananı birden çok olan ve araya bağlaç alan ad yahut sıfat tamlamalarına denir” şeklinde tanımladıktan sonra; “evin ve eşyanın bakımı, öğrencinin çalışması ve kabiliyeti, hâkimlerin dürüstlüğü ve çalışkanlığı, işçi ve işverenin hakları veya görevleri, zeki fakat tembel öğrenci ...” gibi.⁸⁰

Tahsin Banguoğlu, "Bağlama Öbekleri" adını verdiği bağlama grubunu “bağlamlar söz içinde aynı işleyişte iki veya daha çok kelimeyi bağlayarak bağlam öbekleri meydana getirirler” diye açıklamış ve şu örnekleri vermiştir: “Kapıyı ve pencereyi kapamıştım. Zengin ama cimri adamdır. Sen hasta değil, evhamlısın.

⁷⁸ Muharrem ERGİN. (1983).a.g.e. s.660

⁷⁹ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s. 7

⁸⁰ Vecihe HATİBOĞLU. (1982). a.g.e., s.33

Adam da, kadın da meraklıymışlar ...”⁸¹

Jean Deny, bağlama grubunu "Edatlar" başlığı altında alt başlık olarak “Bağlaçlar” adı altında incelemiştir. Bağlaçların çoğunun Arapça ve Farsça'dan alınma olduğunu belirtmiş ve “Türk dili bunları müstakil edatlar olarak değil de, uymaca olarak yani bir nevi vurgulanamayan lahikalar diye saymak rneylindedir.” diye açıklamış ve bağlaçlara şu örnekleri vermiştir: “Köyler ve kasabalar ve şehirler, hem öyle söylüyor hem böyle söylüyor, ne bugün ne yarın, ya aldığını vermeli ya almamalı...”⁸²

Leyla Karahan, bağlama grubunu, "bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur" şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: “kırmızı ve siyah, babalar ile oğulları, olmak veya olmamak, Ayaşlı ve Kiracıları, çalışkan fakat şanssız, para değil mutluluk, güzel ama vefasız...”⁸³

Fuad Bozkurt, "Bağlama Birliği" adını verdiği bağlama grubunu, “iki öge arasında birlikler kuran ve, ile, ya da, yahut, hem hem, ya ... ya sözcükleri bağlama grubu oluşturan ögelerdir. Bu ögeler iki ögenin arasına girerler.” şeklinde tanımladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: “Askerin yiğitliği ve fedakarlığı, on ile on beş kişi, savaş ile barış, kızıl ile kara ...”⁸⁴

Rasim Şimşek, "Bağlaç Öbeği" adını verdiği bağlama grubunu, "iki ya da daha çok eş görevli sözcüğün bağlaçla bağlanarak oluşturduğu belirtme öbeğine bağlaç öbeği denir." şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: "Hak ve kuvvet, çok asil ve zengin, deniz ve dağ..." Şimşek, bağlama gruplarını, bağlaçların özelliklerine göre gruplandırmıştır.⁸⁵

Mahzar Kükey, "Bağlama Öbeği" ismini verdiği bağlama grubunu, “ve, ile, ne ne, hem ... hem, ya ... ya, yahut, veya, ya da, ha ... ha, gerek gibi bağlaçlarla

⁸¹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995). a.g.e., s.428

⁸² Jean DENY. (1941). a.g.e., s.955

⁸³ Leyla KARAHAN. (1999). a.g.e., s.30

⁸⁴ Fuat BOZKURT. (1995). a.g.e., s.156

⁸⁵ Rasim ŞİMŞEK. (1987). a.g.e., s.35

oluşturulan sözcük öbekleri diye verir. “Mekke ile Medine; Zülfikârın kını ile kabzası; ne civarda bir köy var, ne bir evin hayali; sokakları hem kız, hem deniz kokar ...”⁸⁶

Metnimizde bağlama gruplarının oluşmasında kullanılan bağlaçlar “deda, gerek.....gerek, hemhem, ile, daha.....daha,mi.....mi, ne.....ne , ve, veya, yahut, ya.....yahut.....,hatta, değil, yalnız....değil’dir. Ayrıca bazen da virgül, bağlaç vazifesi görmektedir.

2.2. Bağlama Gruplarıyla İlgili Metnimizden Örnekler:

2.2.1. “ve” Bağlacı İle Kurulanlar:

Ağır ve ciddi (11/14)	Bu eda ve bu cümle (49/27)
Askerî ve vatanî (14/28)	Duygulu ve romantik (19/22)
Parasız ve çaresiz (23/22)	Yorgun ve konuşkan (29/19)
Felâketler ve kederler (37/12)	Acemi ve bilgisiz (145/3)
Fıkraları ve nükteleri (155/4)	Ümitsiz ve çok acı (165/18)
Bezginlik ve bunalım (177/7)	Sıksa ve çirkin (192/23)
Yorgun ve güçsüz (210/5)	Ağaçlar ve yeşillikler (222/13)
Ağır ve sıkıcı (229/2)	Uzun ve güzel (239/1)
Huzur ve bahtiyarlık (251/6)	Sadelik ve samimilik (259/2)
Karar ve cüretkârlık (275/18)	Fuzûlî ve Nâilî (282/9)

⁸⁶ Mahzar KÜKEY, (1975). a.g.e., s.9

Kamburumsu ve aksak (293/20)	Yumuşak ve pürüzsüz (304/25)
Kalben ve hissen (72/6)	Sevinç ve keder (81/9)
Yağmurlu ve rüzgârlı (109/1)	Çirkin ve bayağı (125/4)
Genç ve güzel (133/12)	Fikir ve kanaat (59/5)
Fırtına ve Kar (66/1)	Titrek ve ürkek (313/13)
Ufuklara ve göklere (323/2)	Nezakat ve şefkat (333/17)
Beyhan ve Emine (344/2)	Tarih ve edebiyat (350/21)
Bilge Tonyukuk ve Kül Tegin (70/17)	

2.2.2. “...de,...da” Bağlacı İle Kurulanlar:

Ders olarak da sanat olarak da (59/18)
O savaşın günü de, askerlerin sayısı da, harbin yapıldığı yer de (92/31)
Leyla’yı da, şiiri de (95/2)
Onlar da siz de (129/30)
Medeniyetin de, tekniğin de, ahlâkın da, disiplinin de (216/21)
Öldürüyorken de, vururken de (285/31)
Bana yaptığını hareketlerin hesabı da, işlerimi bozmanızın hesabı da (326/12)

2.2.3. “hem...,hem” Bağlacı İle Kurulanlar:

hem budizm, hem maniheizm, hem de şamanizm (12/17)
hem hareket, hem de alay (117/16)

hem gülüyor, hem de yanındakileri neşelendiriyordu (155/6)

hem isimleri ışıklı, hem de kendileri ışık güzelliğinde olduğu için (158/4)

hem Tanrı, hem de Tanrı'nın oğlu (184/7)

hem asker, hem teşkilatçı (70/15)

hem doğruyu bulmak, hem de aldanmak (92/20)

hem Türkiye, hem de Avrupalılar (104/6)

hem arkadaşlarım, hem de talebelerim (123/19)

hem güzelliğini, hem zekâsını (242/23)

hem Güntülü'ye, hem kendisine (242/28)

hem konudan, hem de selimin vuruken öven sözlerinden (264/26)

hem göğün karanlığından, hem de ağaçların loşluğundan (325/8)

2.2.4. “ile” Bağlacı İle Kurulanlar:

romanla masal (11/18)	Riyakârlıkla hiyle (115/30)
Uyku ile uyanıklık (143/1)	Şaka ile istihza (153/23)
Sünnîlerle Şiiler (180/12)	Limonata ile birkaç büskivi (210/8)
Yek'le Cezmi Oğuz (219/10)	eviyle lise (20/16)
kayısı ve zerdali (11/23)	bahtiyarlıklarla sevinçler (37/12)
Çanakkale ile Sakarya (39/7)	Ceketle kasket (48/24)
İnzibat teğmenleriyle erler (52/1)	Mete ile Anibal (70/10)
Yahya Kemal'le Faruk Nafiz (61/27)	Ayşe ile Tosun (82/8)

Hayal kırıklığı ile arzu (110/4) Ayşe ile Selim (260/12)

Küçümsemekle iğrenme (105/10)

Bu korkunç gürültü ile zayıf ses (315/20)

Kapı tokmağı ile kocasının elindeki kanlar (249/2)

Kendisiyle karşısındaki muhteşem ışık (299/15)

Çöldeki bedevi ile bir kurmay subay (306/13)

Lisenin bütün eski mezunları ile eski öğretmenleri (343/6)

Uğursuz Yek'le ona tıpatıp benzeyen Doktor Key (230/4)

Dişi parsın yırtıcılığı ile inceliğin hüznü (241/27)

2.2.5. “veya” Bağlacı İle Kurulanlar:

Suçunun veya günahını (15/7)

Maddi veya manevi (15/8)

Resmî şikâyet veya tahkikat (27/18)

Yalan veya mugaleta (28/10)

Tanınmış veya tanınmamış (61/29)

Dörtlüğü veya beyiti (61/32)

Hasret veya nefret (33/33)

Hadiseyi veya şahsı (80/19)

Red, inkâr, tahrip veya ihfâ (103/5)

Yürümek veya ayakta durmak (334/30)

İdealist veya realist (97/2)

Gerçekte veya tasavvurda (92/30)

Atlar veya madenler (116/27)

Gizli veya hususî (128/7)

Mısralar veya beyitler (147/23)

Kitap veya makale (181/21)

Sindirim organı veya karaciğer (212/24)

Şikâyet veya tenkit (229/15)

Pâdişah veya şehzâde (232/6)

Deli veya garip (262/29)

2.2.6. “değil” Bağlacı İle Kurulanlar:

Sözlerimden değil, zevkinin ve heyecanının büyüklüğünden (120/27)

Sen insan değil, Peri Kan Katun’sun (8/27)

Bir meslek değil, bir inanç (37/24)

Bir askere değil, bir siyasetçiye (38/23)

Roman değil, masal (11/16)

Askeri sonuçları değil, siyasî neticeleri (39/15)

Orgeneralliğine değil yaşına (49/2)

Şiir ismi değil, şâir adı (61/26)

Keyfi değil, ritmik (66/11)

Ordu değil, millet (70/16)

Vicdana ve adalete değil, sihirli ve semavî kuvvetlere (100/8)

Kadın güzelliğinden zevk alıyor değil, bu güzelliğe saygı duyuyordu (113/12)

Subay değil, Holivut sanatkârı (129/7)

Korku değil, zevk (83/28)

İnsan değil, insan müsveddesi (138/24)

Akıl değil, sezgi ile (181/7)

Olgun bir subaya değil, toy bir şâire (156/26)

Korku değil, iç acısı (198/8)

Sebep değil, netice (212/15)

Güneş değil, gün (228/21)

Korku değil, ıstırap (245/22)

Yürüyerek değil, gövdesini sürüyerek (279/6)

Işık Kızlar değil, öğretmen hanımlar (288/4)

Yüzbinlerle değil, milyonlarla (298/11)

Gönül deliliği değil, askerlik deliliği (317/28)

Diliyle söyleyerek değil, aklıyla düşünerek (333/21)

2.2.7. “ne....., ne....” Bağlacıyla Kurulanlar:

ne talebe, ne de Ayşe Pusat (19/1)

ne itiraz etti, ne de şikâyet (29/10)

ne kimseye açmış, ne de kimseden saklamıştı (38/6)

ne gazetelerin, ne hükümetin resmî tebliği (50/11)

ne realist, ne idealist (96/23)

ne ruha, ne âhirete (249/17)

ne biri kadar çarpıcı, ne öteki kadar işleyici (131/34)

ne inkâr eder, ne de eksik bulur (180/3)

ne dünyada, ne ruhlar âleminde (304/6)

ne Kubudak, ne de kimse (329/9)

2.2.8. “daha..., daha...” Bağlacıyla Kurulanlar:

daha kuvvetli, daha ürpertici, daha esrarlı (84/15)

daha ağır, daha ciddi, daha vahim (99/2)

daha eğlenceli, daha hoş (129/3)

daha kalabalık, daha iyi silahlı, daha iyi mevzilenmiş (203/18)

daha göz kamaştırıcı, daha yürek oynatıcı (209/25)

daha kurnaz, daha tehlikeli (170/2)

2.2.9. “...mi, ...mi” Bağlacıyla Kurulanlar:

ciddi mi, alay mı (11/4)

düşmanlık mı, ilgi mi (331/23)

beşinci kağıt mı, onuncu kağıt mı (95/13)

hasretle mi, nefretle mi (34/3)

kız mı, kadın mı (204/22)

kumral mı, sarışın mı (204/23)

polis mi, bekçi mi, posta memuru mu (292/3)

güzel mi, derin mi, sathi mi (147/27)

alay mı, ciddi mi (157/1)

bir doktora tezi mi, bir üniversite yayını mı (350/11)

uzaklardan mı, rüzgardan mı, içinden mi (83/4)

ciddi mi söylediği, alay mı ettiği (106/25)

Leyle'yı mı, bugünkü kahraman kızları mı (136/29)

dördüncü mü, beşinci mi (145/31)

kaydı mı, takıldı mı, başı mı döndü (192/9)

2.2.10. “Yalnız... değil...” Bağlacıyla Kurulanlar:

yalnız kendileri için değil, adalet ve ahlâk için (54/23)

yalnız güzellikleriyle değil, çalışkanlıklarıyla da (58/12)

yalnız imparatorluklarıyla meşhur insanların değil, hakikatlerin de (102/29)

yalnız yüzü değil, düşünceleri de (117/13)

yalnız huzur kaçırıcı değil, yıkıcı idi de (335/20)

Pusat söylenenlerin manasını değil, yalnız âhengini anlıyordu (224/12)

2.2.11. “yahut” Bağlacıyla Kurulanlar:

Bu masaldaki hakikat ne ise, yahut ne olabilirse (14/30)

Yüzünde beliren çizgilerde, yahut bakışlarında (21/33)

Sofralardan birine, yahut haritasına (70/15)

Ya Oya'dır, ya Birsen'dir, yahut Fügen (75/22)

Akşam saatlerini, yahut yağmurlu ve rüzgarlı havaları (81/13)

Muhterem profesör, yahut bakan (99/7)

Çardaş'ı, yahut Karmen Silva'yı (128/1)

Ya ikiz kardeşi, yahut kendisiydi (146/3)

falcı, yahut büyücüler (166/19)

alay ediyordu, yahut samimi idi (74/31)

hayalkırıklığı, yahut bu ummadığını buluş (90/5)

muhterem profesörün, yahut muhterem bakanın, yahut muhterem cumhurbaşkanının (98/23)

bir sevgi, yahut kadın güzelliğine duyulan bir ilgi (114/6)

Leyla Mutlak, yahut Leyla Mutlu (134/8)

şunu, yahut bunu (158/7)

Leyla, yahut Hanzâde (169/15)

tahta geçmek uğrunda, yahut taht için tehlikeli olduklarından (170/25)

Pusat yalnızlıktan hoşlanıyor, yahut hoşlanıyorum sanıyordu (210/11)

aşk denen bir hal, yahut bir hastalık (212/17)

acayip bir hayvan, yahut çiçek (217/7)

2.2.12. “ya..., yahut” Bağlacıyla Kurulanlar:

ya Oya’dır, ya Birsen’dır yahut Fügen (75/22)

ya ikiz kardeşi yahut kendisiydi (146/3)

ya ben farklılaştım, yahut çevremi falcılar, büyücüler kapladı (166/17)

ya bir takım budalalardan ya iki yüzlülerden, yahut cakacı zavallılardan (259/20)

ya size çarpan gizli bir radyasyon var, yahut farkına varmadan öteki dünya güzelinin

tesirinde kalıyorsunuz (296/4)

2.2.13. “virgöl” İle Kurulanlar:

yerine, yurduna (7/5)

sağından, solundan (7/10)

kalkansız, tulgasız (7/11)

okuyucular, bakıcılar, kamlar, bakşılar (7/17)

edebî bir taraf, edebî bir unsur (10/16)

boyalı, şişman, geçkin (17/6)

küçük, sevimli, gürbüz (20/15)

güzel, hüznü, serin (23/33)

mısradan, beyitten (32/10)

ince, güzel, mânâlı, endamlı (34/14)

Mohaç, Çaldıran, Kosova ve Niğbolu (40/7)

İnsanlık, erkeklik, askerlik (45/19)

Hangi hak, hangi vicdan, hangi kanun, hangi mantık (47/9)

Yalan, iftira, isnad (52/22)

Bir bölge, bir hayal, bir ruh (71/20)

Kırlara, tepelere (81/16)

Tahminleri, faraziyeleri (219/21)

Bir içkiyi, bu gezinmeyi, bu sükûtu (133/21)

İnsanı, dünyayı, kâinatı, Tanrı'yı (151/10)

Âşıklıktan, sihirbazlıktan, ihtilalcilikten, ajanlıktan, doktorluktan (293/17)

Okuduğu yazıları, şiirleri, dinlediği türküleri, atasözlerini (316/8)

Çocukluğunda, gençliğinde (316/6)

Türkçe, Arapça, Farsça (147/9)

Dersler, mektep, mektep hatıraları (126/25)

Aklınla, şuurunla, hayalinle (85/7)

Durgun, düşünceli, mahzun (69/9)

Red, inkâr, tahrif (103/5)

Sevgililerine, nişanlılarına, eşlerine (161/5)

Yavaş, yumuşak (304/25)

Ateşine, nabzına (200/5)

Tıknaz, kısa boylu, esmer (308/13)

2.2.14. “gerek..., gerek...” Bağlacıyla Kurulanlar:

gerek arkadaşlarıyla, gerek talebeleriyle (20/18)

gerek Ülker, gerekse Beyhan ve Emine (344/2)

gerek Aydolü ile Nurkan, gerekse Güntülü (159/11)

2.2.15. “hatta” Bağlacıyla Kurulanlar:

büyük bir ihtimal, müthiş bir talihsizlik, hatta felâket (20/25)

acıyarak, hatta istihfafla (27/26)

bütün halleri, çalışkanlıkları, yaramazlıkları, hatta sınıfta oturdukları yerler (34/16)

kederli, hatta belki de biraz nemli (85/26)

insan, hayvan..., hatta ot ve camâd... (116/21)

bir şeyler söylese, konuşsa, hatta kendisiyle kavga etse (140/17)

bilgiler, dosyalar, hatta fotoğraflar (174/9)

Acayip, hatta küstah (201/8)

Faruk Nafiz, hatta Yahya Kemal (282/17)

Atılgan, saldırgan, hatta küstah (255/19)

itibar, hatta saygı (252/30)

Lüzumsuz, hatta çirkin (327/26)

Lüzumsuz, hatta mânâsız (340/22)

Ürperten, hatta çıldırtan (163/5)

Mânâsız bir ferahlık hatta neşe (189/25)

Çok tatsız, hatta utanç verici (228/16)

Çekiniyor, hatta korkuyordu (291/8)

3. İYELİK GRUBU ve İSİM TAMLAMASI

3.1. İYELİK GRUBU

3.1.1. Dilcilerin İyelik Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, iyelik grubunu “İyelik grubu ve isim tamlaması” başlığı altında ele almıştır. “Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır. Demek ki iyelik grubu iyelik ekli bir isim unsuru ile genitif hâlinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: “benim kalemim, senin kalemin, onun kalemi, bizim kalemimiz, sizin kaleminiz, onların kalemleri.”⁸⁷

M.Metin Karaörs, iyelik grubunu “İyelik Grubu ve İsim Tamlaması” şeklinde ele almış ve “bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, başka bir nesneye ait olduğunu, başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için iyelik grubu kurulur.” şeklinde açıklamıştır. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: “benim çantam, senin çantan, onun çantası, bizim çantamız, sizin çantanız, onların çantaları ...”⁸⁸

Vecihe Hatipoğlu, iyelik grubunu "Adıl Tamlaması" adı altında incelemiş ve “Adıl tamlaması belirtili tamlama biçiminde kurulur. Hem tamlayan, hem de tamlanan tamlamanın gerektirdiği ekleri alırlar. Böylece tamlayanı adıl olan belirtili tamlamaya adıl tamlaması denir.” demiştir. Hatipoğlu şu örnekleri vermiştir: “Benim evim, senin evin, onun evi, bizim evimiz, sizin eviniz, onların evleri ...” Ayrıca “kendi” sözcüğünün adıl tamlamalarının bir türü olduğunu ifade etmiştir.⁸⁹

Tahsin Banguoğlu, iyelik grubunu "İyelik Zamirleri" başlığı altında incelemiş ve “Sahip olan, ait olunan kişinin veya nesnenin yerini tutan zamirlere iyelik

⁸⁷ Muharrem ERGİN. (1983). a.g.e.,s.662.

⁸⁸ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s.10.

⁸⁹ Vecihe HATİBOĞLU. (1982). a.g.e., s.21.

zamirleri diyoruz.” şeklinde açıklamıştır. Banguoğlu, “Dilimizde iyelik zamirleri ekler halindedir. Geldikleri adın kendi öncülerine aitliğini gösteriler.” diyerek eksiz iyelik grubunu vermiştir: “defterim, kardeşiniz, araban, çocukları, dayısı...” Ekli iyelik grubunu vermemiştir.⁹⁰

M. Kaya Bilgegil, iyelik grubunu isim tamlaması içerisinde bir bölüm olarak, "Şahıs Zamirlerinde Belirtilenler" başlığı altında ele almış ve "şahıs zamirleri, tekil ile çoğul arasında ayrılık gözetmeksizin birinci ve ikinci şahıslarda sıra ile -im, -in; üçüncü şahısların tekillerinde -un, çoğullarında -ın ekleri getirilerek belirten haline sokulur." demiştir. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: “benim kitabım, senin kitabın, onun kitabı, bizim kitabımız, sizin kitabınız, onların kitapları...”⁹¹

Mazhar Kükey, iyelik grubunu “İyelik Öbeği” başlığı altında incelemiş ve tanımını şu şekilde yapmıştır: “İyelik ekli bir ad ögesiyle genitif durumunda bir ad ögesinin oluşturduğu sözcük öbeğine iyelik öbeği adı verilir.” Kükey daha sonra şu örnekleri verir: "benim kardeşim, senin kardeşin, onun kardeşi, bizim kardeşimiz, sizin kardeşiniz, onların kardeşleri..."⁹²

Rasim Şimşek, iyelik grubunu "Adıl takımı" başlığı altında vermiş ve “belirteni adıl olan iyelik öbeğine adıl takımı denir.” dedikten sonra iyelik grubunun kuruluşunu, niteliklerini belirtmiş ve iyelik grubuna “Benim evim, sizin silginiz, benim göbeğim, kendi kitabım.” örneklerini vermiştir.⁹³

Jean Deny, konuyu "İzafet Zamiri" başlığı altında incelemiştir. “Birinci had şahıs zamiri ise ancak o zaman ikinci had mülkiyet lâhikası alabilir.” şeklinde açıklamış ve şu örnekleri vermiştir: "benim odam, senin odan, onun odası, bizim odamız, sizin odamız, onların odaları.”⁹⁴

Haydar Ediskun, iyelik grubunu ayrı bir bölüm olarak ele almamış, "İsim Takımları" başlığı altında incelemiş ve "Kendi zamiri dışındaki kişi zamirleri,

⁹⁰ Tahsin BANGUOĞLU. (1995). a.g.e., s.313.

⁹¹ M. Kaya BİLGEĞİL. (1984). a.g.e. s. 121

⁹² Mahzar KÜKEY. (1975). a.g.e., s.11

⁹³ Rasim ŞİMŞELK. (1984). a.g.e., s.342

⁹⁴ Jean DENY. (1941). a.g.e., s. 1095.

yalnızca belirtilen olabilirler; kendi zamiri ise belirten de belirtilen de olabilir: Onun kitabı, bizim evimiz, kendisinin kitabı, adamın kendisi ...” şeklinde açıklamıştır.⁹⁵

Neşe Atabay vd. iyelik grubundan "Adıl" başlığı altında söz etmişler ve “Adıllar, bir adla birlikte tamlama kurarlar. Adıl tamlamasında tamlayan adıl, tamlanan da addır. Bu tamlamada hem adıl hem de ad, tamlamanın gerektirdiği ekleri alarak belirtili bir tamlama kurarlar. Benim okulum, bizim okulumuz, onun okulu, onların okulu gibi. Kimi zaman da kendi isim, kendi evim gibi belirtisiz tamlama oluşturdukları görülür.” şeklinde açıklamışlardır.⁹⁶

Gümüş Özden, “İyelik grubu, ilgi hali eki almış bir zamirle, iyelik eki almış bir ismin meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde tanım yaptıktan sonra, iyelik grubunda, tamlayanın, şahıs zamirlerinin ve işaret zamirlerinin ilgi hali eki almış şekli olduğunu belirtmiş ve iyelik grubunun yapıcı belirtili isim tamlaması olduğunu ilave etmiştir.⁹⁷

Bu görüşlerden Muharrem Ergin, Metin Karaörs ve Mazhar Kükey'in görüşleri ve tasnifleri bizim de çalışmamızda dikkate aldığımız görüşlerdir. İyelik grubunu "Adıl veya zamir takımları" başlığı altında değerlendiren çalışmalara ise katılmamaktayız.

3.1.2. İyelik Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Benim kızlarım (137/6), benim dadım (169/8), benim hakkım (193/19), benim vazifem (300/22), benim hatam (11/24), senin ordun (7/27), senin taleben (135/27), senin askerliğin (277/25), senin öğrencin (36/20), onun kanı (5/14), onun gururu (47/16), onun sesi (84/23), onun veziri (104/21), onun ahbabları (19/9), bizim doktor adayı kızlarımız (129/28), bizim yaşamız (309/29), sizin yazınız (92/8), sizin meydan savaşlarınız (92/27), sizin şairiniz (101/23), sizin hayatınız (174/3), sizin hırçınlığınız (260/25), onların şansları (53/9), onların vezinleri (66/28), onların

⁹⁵ Haydar EDİSKUN. (1985). a.g.e., s.94.

⁹⁶ Neşe ATABAY vd. (1983), s.120.

⁹⁷ Gümüş ÖZDEN.(2002)., a.g.e., s.9-10.

düşmanları (103/15).

Bir de tamlayan unsuru yazılmadan belirtilmiş iyelik grupları vardır. Bunlar:

belam (612/10), orgeneralim (49/28), ezberim (62/2), soyadım (116/8), annem (169/9), yüzün (5/7), bakışların (5/16), dairen (213/14), raporun (213/14), gözü (5/6), yurdu (7/5), benzi (7/15), babası (37/25), annesi (276/3), dersimiz (39/16), hükümlerimiz (107/3), hangimiz (330/8), hükümlerinizi (39/17), soykütüğümüz (350/5), ikiniz (97/14), hocanız (125/13), babanız (169/11), emriniz (168/27), sevgilileri (161/5), eşleri (161/6), nişanlıları (161/5), hislerini (173/29), gözleri (321/3).

3.2. İSİM TAMLAMASI

3.2.1. Dilcilerin İsim Tamlamalarıyla ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, "iyelik grubu ve isim tamlaması" adı altında isim tamlamasına yer vermiş ve "Bu grup iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bir ismin manasının iyelik sistemi içinde başka bir isimle tamamlanması esasına dayanır." şeklinde tanımlamıştır. Bunun yanında Ergin, "İyelik grubu iyelik ekli bir isim unsuru ile genitif halinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İşte iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekline isim tamlaması adı verilmektedir." diye açıkladıktan sonra isim tamlamasını iki grupta ele almıştır: Tamlayanı ekli olan isim tamlamasına belirli isim tamlaması, tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına da belirsiz isim tamlaması diyen Ergin, şu örnekleri vermiştir: "İstanbul şehri, ordu kumandanı, çalışma bakanı, Edebiyat fakültesi, Nedim divanı, Saraçoğlu, ipek böceği, pencerenin camı, kuşun kafesi, suyun yolu, masanın ayağı ...⁹⁸

Ergin, bazı kaynaklarda "Takısız tamlama" başlığı altında ele alınan kelime gruplarının sıfat tamlaması olduğunu belirtmiştir.

⁹⁸ Muharrem ERGİN. (1983).a.g.e. s.662

Metin Karaörs, isim tamlamasını "belirtili isim tamlaması" ve "belirtisiz isim tamlaması" olarak iki kısma ayırmış ve "isim tamlamasının her iki unsuru da genişleterek her genişlikte isim tamlamaları yapılabilir." diyerek şu örnekleri vermiştir: "bayram saati, hatıralar rüzgarı, kitabın meşin cildi, evin kapısının anahtarı ... " Metin Karaörs zincirleme isim tamlamasını ele almamıştır.

Metin Karaörs kitabında ayrıca şu konuya dikkat çekmiştir: "İyelik grubu" ve "isim tamlaması" terimlerini birbirine karıştırmadan kullanmak lazımdır. "İyelik grubu" tamlayanı şahıs zamiri olan birlikleri ifade etmek için; "isim tamlaması" ise, tamlayanı üçüncü şahıs zamirinin yerine geçmiş ilgi halindeki isimlerle yapılan şekil için kullanılmalıdır. Örnek "karın kalınlığı", "çalışmaların yoranı" iyelik grubu olarak değil, isim tamlaması olarak isimlendirilmelidir. "onun gözü", "onların gözleri" iyelik grubu, "insanın gözü", "insanların gözleri" isim tamlaması olarak adlandırılmalıdır." şeklinde ifade eder.⁹⁹

Leyla Karahan, "İsim tamlaması" başlığı altında "Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur." şeklinde bir tanım yapmıştır. Karahan isim tamlamasını belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak ikiye ayırmış ve şu örnekleri vermiştir: "çiçeğin kokusu, kuşun sesi, savaşın kartalı, şehrin kenar evleri, çoban çeşmesi, ishak kuşu, hayal iklimleri, Ulu cami avlusu, Azap toprakları..." Karahan, "Belirtili isim tamlaması, bir başka belirtili isim tamlamasının kuruluşuna tamlayan unsur olarak katılabilir. Böyle bir yapıda, üç isim unsuru olduğu düşünülmelidir." deyip şu örnekler verir: "elbisenin yakasının düğmesi, halının saçağının rengi, denizin sularının serinliği ..."¹⁰⁰

Tahsin Banguoğlu, isim tamlamasını "ad takımı" diye adlandırmıştır. "kimin veya kim halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine ad takımı deriz." şeklinde tanımlamış ve isim tamlamasını "belirtili ad takımı ve belirtisiz ad takımı" olarak ikiye ayırmıştır. Banguoğlu belirtili ad takımına, "kuşun yuvası, geminin direği, dayımın kızı, tilkinin postu, kayısının alası"; belirtisiz ad takımına ise "ev bahçesi, at kuyruğu, çocuk çorabı, ceviz kabuğu"

⁹⁹ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s.10.

¹⁰⁰ Leyla KARAHAN. (1999). a.g.e., s.26-27

örneklerini vermiştir.

Banguoğlu takısız tamlamaları sıfat tamlaması olarak değerlendirmiştir. "Adtakımının Zincirlenmesi" başlığı altında zincirleme isim tamlamalarını ele almış ve şu örnekleri vermiştir: "Hasan'ın kaynının amcası, mısır tarlasının sınırı, komşunun bahçe duvarı, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı ..." ¹⁰¹ Biz de Tahsin Banguoğlu'nun "takısız tamlamalar sıfat tamlamasıdır." görüşüne katılmaktayız.

Ertuğrul Yaman, isim tamlamasını : "İsim veya isim soylu iki kelimenin iyelik sistemi içinde oluşturduğu gruba isim tamlaması adı verilir. Tek tek isimlerle anlatılamayan varlık, durum veya kavramları anlatmak üzere oluşturulan bu grup, Türk dilinin temel yapılarından birisidir. En eski metinlerden beri rastlanan bu grupta, asıl unsur (tabi olunan) sonda; yardımcı unsur (tabi olan) başta bulunur. Asıl unsur (tabi olunan) daima iyelik eki alır. Yardımcı unsur (tabi olan) ise bazen ekli bazen de eksiz olabilir. Yardımcı unsur daima ilgi hâindedir; dolayısıyla ek alınca ilgi hâli ekini alır." şeklinde açıklamıştır. ¹⁰²

M. Kaya Bilgegil, "Belirtme grupları" başlığı altında isim tamlamasından bahsetmiş ve "Birden fazla ismin; iyelik, tahsisi, tür, cins ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hâsil olan birleşik sözlere isim tamlaması denir." demiştir. Bilgegil isim tamlamasını şu şekilde sınıflandırmıştır:

"1. Unsurlarını teşkil eden isimlerin sayısına göre

a. Basit isim Tamlamaları: Fikret'in kedisi gibi.

b. Zincirleme İsim Tamlamaları: defterinizin kapağının yaldızı gibi.

2. Anlamına Göre İsim Tamlamaları

a. Belirtili isim Tamlamaları: Türk'ün imanı, bahçenin kapısı gibi.

¹⁰¹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995). a.g.e., s.429

¹⁰² Ertuğrul YAMAN. (2000), a.g.e., s.61.

b. Belirtisiz isim Tamlamaları: anne şefkati, yol azığı gibi”¹⁰³

Haydar Ediskun, isim tamlamasını "İsim Takımları" başlığı altında incelemiştir. “İki isim arasında iyelik ilgisi kurmak amacıyla oluşturulan takıma isim takımı denir.” tanımını yapmış ve isim tamlamasını belirtili ve belirtisiz isim tamlaması diye ikiye ayırmıştır. Ediskun ayrıca “Zincirleme isim takımı, ya belirteni, ya belirtileni, ya da her ikisi de birer isim takım olan takımdır.” diyerek zincirleme isim tamlamasından bahsetmiş ve şu örnekleri vermiştir: "Dil bilgisi kitabının kabı, okulun bahçe kapısı, Nuri'nin kız kardeşinin sokak elbisesi ...”¹⁰⁴

Mazhar Kükey, isim tamlamasını "Ad tamlaması" adı altında incelemiştir. Ad tamlamalarının, iyelik öbeklerinden ayrı bir şey olmadığını belirtmiştir. “Tamlayan ögesi ad olan iyelik öbeğine ad tamlaması diyoruz.” şeklinde açıklamıştır. Kükey isim tamlamasını şu şekilde tasnif etmiştir:

a) Tamlayan ögesi ekli genitif durumunda bulunan ad tamlaması (belirtili ad tamlaması)

b) Tamlayan ögesi eksiz genitif durumunda bulunan ad tamlaması (belirtisiz ad tamlaması)

Kükey ayrıca “tamlayanı ya da tamlananı veya her iki ögesi de ad tamlaması olan geniş ad tamlamalarına zincirleme isim tamlamaları denir.” diyerek şu örnekleri vermiştir."dil bilgisi kitabının kabı, okulun bahçe kapısı, Ayşe'nin annesinin sokak elbisesi..."¹⁰⁵

Fuad Bozkurt, isim tamlamasını "Ad tamlaması" başlığı altında ele almış ve “Bir adın anlamının, başka bir sözcüğün anlamına bağlanması olayıdır. Bir adın, anlamının tam belirtilmesi için, bir başka addan, adıldan, ya sıfattan, ya da ilgeçten yardım görmesidir.” şeklinde açıklamıştır. İsim tamlamasını belirtili tamlama ve belirtisiz tamlama olarak ikiye ayırmış ve "evin işi, duvarın taşı, babanın çocuğu, komşunun tavuğu; deniz kıyısı, tanıdık yüz, komşu kapısı, kıyı evi." örneklerini

¹⁰³ M. Kaya BİLGEGİL. (1963). a.g.e., s.115.

¹⁰⁴ Haydar EDİSKUN. (1985). a.g.e., s.94.

¹⁰⁵ Mahzar KÜKEY. (1975). a.g.e., s.14-23

vermiştir.

"Tahta kapı, doğum günü, yılan yollar, sarf dağlar, taş bina" örneklerini vererek bu örneklerde iki sözcüğün de ek almadığını ifade etmiştir. "Bunları eksiz ad tamlaması saymak gerekir." demektedir.¹⁰⁶

Rasim Şimşek "İyelik Öbekleri" başlığı altında "Adtakımı, Adıltakımı" şeklinde iki grubu ele almıştır. "Adtakımı" diye isimlendirdiği isim tamlamasını şöyle tanımlamıştır: "İki ya da daha çok adın iyelik ilgisi içinde oluşturduğu belirtme öbeğine adtakımı denir." Şimşek, adtakımını "Belirtili ad takımı ve belirtisiz ad takımı" olarak iki gruba ayırarak ikisine de şu örnekleri vermiştir: "Lokantanın bahçesi, mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü, Rabia'nın mektubu yoklaması; alım gücü, azı dişi, bekçi kulübesi, Atatürk İlkokulu, Ankara kalesi, Nedim divanı ..."¹⁰⁷

Tahir Nejad Gencan, isim tamlamasını "İsim Takımı" başlığı altında incelemiştir. "İsimler, cümlede özne, nesne, tümleç olduğu gibi başka kelimeleri de tamlar. İsim takımlarında isim, ismi tamlar; zamirler de tamlayıcı olur." şeklinde tanımladıktan sonra isim tamlamalarını üç gruba ayırmıştır:

1. Birinci Tür İsim Takımı: Kelimelerin her ikisi de ek alır. Sevim'in eli, ağacın dalı ... vb.
2. İkinci Tür İsim Takımı: Kelimelerden yalnız tamlanan ek alır. Ders kitabı, yaz günü ... vb.
3. Üçüncü Tür İsim Takımı: İki kelime de ek almaz. Mermer saray, kerpiç duvar, aslan asker, tunç bilek, taş yürekli ..."¹⁰⁸

Neşe Atabay vd. hazırladıkları çalışmalarında isim tamlamasından "Ad tamlaması ve Türleri" başlığı altında söz etmişler ve "Adın bir başka adla kurduğu öbeğe tamlama diyoruz." şeklinde tanımlamışlardır. İsim tamlamasını dört bölüme ayırırlar:

¹⁰⁶ Fuad BOZKURT. (1995). a.g.e., s.141-143

¹⁰⁷ Rasim ŞİMŞEK. (1987). a.g.e., s.323-346

¹⁰⁸ Tahir Nejat GENCAN. (1978)., a.g.e. s.88-10

1. Belirtili tamlama, 2. Belirtisiz tamlama, 3. Takısız tamlama, 4. Zincirleme tamlama.¹⁰⁹

Hamza Zülfikar “Takısız Ad Tamlaması Sorunu” adlı makalesinde, takısız isim tamlamasını kabul eden dilcilerin dayanağı olarak ortaya atılan örneklerin takısız tamlama olamayacağını, bunların ya taş köprü < taştan yapılmış köprü, şeytan adam < şeytana benzer adam, taş yürek < taş gibi olan yürek örneklerinde olduğu gibi sıfat-fiil grubunun kısaltılmış şekli olduğunu dolayısıyla sıfat tamlaması sayılması gerektiğini ya da Pamukkale < Pamukkalesi, Fenerbahçe < Fenerbahçesi örneklerinde olduğu gibi aslında belirtisiz ad tamlaması olduğunu belirtmiş ve takısız ad tamlaması diye bir kelime grubunun olmadığını ifade etmiştir.¹¹⁰

Biz çalışmamızda isim tamlamalarını, belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlaması şeklinde ele aldık. Takısız isim tamlaması diye verilen tamlamayı sıfat tamlaması içerisinde ele aldık. Şimdi bu tamlamaları metinden seçilen örneklerle inceleyelim.

3.2.2. İsim Tamlamasıyla İlgili Metnimizden Örnekler:

3.2.2.a. Belirtili İsim Tamlaması:

Tamlayanı ekli olan isim tamlamasına belirtili isim tamlaması denir.¹¹¹

Burkay’ın gözleri (6/3)

Kızın yeşil ala gözleri (6/23)

Burkay’ın iyi yürekli bir evdeşi (7/16)

Şeytanların akıllısı (7/25)

Tanrı’nın cezası (9/17)

İnsanların beyni (13/16)

Hakikatlerin hayalle süslenmesi (13/20)

Mazinin kuvvetli bağları (74/32)

¹⁰⁹ Neşe ATABAY vd. (1983)., a.g.e. s. 52-58.

¹¹⁰ Hamza ZÜLFİKAR. (1995)., “Takısız Ad Tamlaması Sorunu”, Türk Dili Dergisi 523. Sayı, s.781-789

¹¹¹ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.383.

Abdülhak Hamid'in Makber'i (31/23)	Talebenin notu (95/12)
Hürriyetperverlerin gözü (103/16)	Selim'in bugünkü konuşmaları (133/7)
Genç ve güzel kızların sohbeti (133/12)	Odanın camekânı (149/16)
Şeref'in resmi (186/2)	Ayşe'nin kaşları (340/1)
Tanrikut'un buyruğu (244/13)	Havanın güzelliği (259/13)
Bahçenin kuytu köşesi (343/13)	Güntülü'nün odası (275/8)
Büyücek tümseğin üstü (343/18)	Selim'in ızdıraplı bakışları (330/28)
Prensesin muhafızı (337/27)	Napoleon'un harbleri (75 / 29)
Kül Teğ'in'in anası (98/21)	Selim'in öfkesi (120/18)
Gecenin bu saati (140/31)	Bir milyonerin evi (175/3)
Doktorun cevabı (205/20)	Şeytanın işi (231/4)
O sevimsiz doktorun saçmaları (210/15)	Bugünün tadı (343/11)
Şeref'in bakımsız ve taşsız mezarı (278/26)	
Buda'nın yavaş, yumuşak ve pürüzsüz sesi (304/25)	
Kadriye Hanım'ın fıkraları (156/1)	
Şeref'in kalbi (243/17)	
Güntülü'nün güzelliği (255/9)	
Güntülü'nün hayali (278/17)	
Kubudağ'ın yüzü (328/18)	
Selim Pusat'ın sözlüğü (337/15)	

3.2.2.b. Belirtisiz İsim Tamlaması:

Tamlayanı eksiz olan isim tamlamasına belirtisiz isim tamlaması denir.¹¹²

Kamlunçu ülkesi (5/1)	Arslan yelesi (5/9)
Karluk kızı (6/7)	Çam ağacı (6/28)
Uygur masalı (10/2)	Çöp tenekesi (13/14)
Akıl ve ilim adeseşi (14/5)	Krallık taraftarı (37/34)
Müdür odası (25/26)	Selim Pusat meselesi (43/23)
İnzibat teğmeni (47/17)	İstihza hamulesi (75/15)
İmhâ savaşı (77/10)	Çalışma odası (95/1)
Tarih hocası (132/30)	Almanya Yahudisi (146/30)
Eski Arkadaşlar Marşı (191/26)	İkinci zamanı (220/18)
Karar ve irâde adamı (244/24)	Cumartesi akşamı (259/1)
Ümit ışığı (277/23)	Uygur kızı (350/15)
Ruhlar âlemi (303/21)	Kitap odası (339/8)
Yıldırım hızı (341/3)	Orta Asya tipi (349/14)

¹¹² Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.383.

3.2.2.c. Zincirleme İsim Tamlaması:

Büyük çam ağacının yanı (5/4)

Yazı masasının önü (9/33)

Hunlar çağının izleri (14/11)

Türk Devletinin ordusu (15/4)

Mete devrinin izleri, unsurları (15/24)

Tenasüh akîdesinin lehi (15/30)

Kız lisesinin müdürü (17/1)

Vatan hainini eşi (23/26)

İstasyonun bekleme odası (23/31)

Harb tarihi vazifelerinin biri (38/16)

Nurkan'ın evinin önü (190/17)

Kumandanlık sanatının rolü (39/10)

Saat parasının bir kısmı (47/21)

İstihza çizgilerinin belirmesi (73/17)

Kumanda sanatının incelikleri (144/28)

Hitler idaresinin baskısı (147/7)

Kız kelimesinin bütün inceliği (131/33)

(onun) kahvesinin son yudumu (214/27)

Bayram günlerinin güzel havalara raslaması (153/1)

Birinci Cihan Savaşı'nın Kafkas Cephesi(251/11)

Tanrikut Mete ordusunun yüzbaşısı (276/1)

Selim Pusat'ın milletinin en eski kralı (307/14)

(onun) kendi hafızasının imkânları (340/16)

Haziranın sayılı sıcak günlerinden biri (343/1)

Sert ve değişmez kaideler manzumesinin felsefesi (150/24)

Harp Akademisi'nin son sınıfı (37/23)

Deniz Kuvvetleri Kumandanı (262/10)

4. SIFAT TAMLAMASI

4.1. Dilcilerin Sıfat Tamlamalarıyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, sıfat tamlamasını, “Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir.” şeklinde tanımlamış ve sıfat tamlamasına şu örnekleri vermiştir: "güzel yazı, üç kişi, canım İstanbul, demir kapı, dolma kalem, evin önündeki ağaç ..." ¹¹³

Metin Karaörs, sıfat tamlamasını, “Tamlayan bir sıfat unsuru ile tamlanan bir isim unsurunun eksiz olarak birleşmesiyle meydana gelen kelime grubudur.” şeklinde tanımlamış ve "mavi elbise, ilahi yapı, camlı köşk, eski gemici feneri, bağıryanık kimseler, giden şanlı akıncı ..." örneklerini vermiştir. ¹¹⁴

Tahsin Banguoğlu, "Sıfat takımı" başlığı altında “Sıfat hiçbir ek almaksızın vasıfladığı, veya belirttiği adın önüne gelerek onunla bir takım teşkil eder. Buna sıfat

¹¹³ Muharrem ERGİN. (2002). a.g.e., s.661

¹¹⁴ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s.7.

takımı adını veririz.” şeklinde tanımlar ve “yanlış hesaplar, eski dostum, üç oda, şu pencere, sağır yaşlı kadın ...” örneklerini verir. ¹¹⁵

Leyla Karahan, sıfat tamlamasını, “Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Verdiği örneklerden bazıları: "kanlı ağıt, açan gül, biz insanlar, pembe çiçekli bademlik, çinilere sinmiş Kur'an sesi, mavileşen manzara ...”dır. ¹¹⁶

Tahir Nejat Gencan, sıfat tamlamasını, “Bir ismin, sıfatla tamlanmasından ibaret olan söz öbeğine sıfat takımı denir.” şeklinde tanımlamıştır. Sıfat takımlarının ek almadığını, bu sebeple takısız isim tamlamalarına benzediğini söyleyen Gencan şu örnekleri vermektedir: “Yiğit asker, güzel kalem, kuvvetli bilek, sağlam kumaş ...” ¹¹⁷

Vecihe Hatipoğlu, "Sıfat tamlaması, sıfatın kendisinden sonra gelen adı niteleyerek veya belirterek kurduğu tamlamadır." diye tanımlamıştır sıfat tamlamasını. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: "güzel ev, büyük oda, verimli iş, karlı dağlar, şu iş, tanıdık adam, olacak iş..."Hatipoğlu, ayrıca "zincirleme sıfat tamlaması" diye bir tamlamadan bahsetmiş ve “bir sıfat tamlaması ile bir adın, bazı ekler alarak en az üç sözcükten kurduğu sıfat tamlamasına zincirleme sıfat tamlaması denir.” dedikten sonra şu örnekleri vermiştir: "kırmızı başlıklı kız, kıvrıkcık saçlı çocuk, uzun etekli kadın, eli açık adam, gözü keskin avcı, niyeti bozuk işçi ...” ¹¹⁸

Mazhar Kükey, Hatipoğlu'nun bu görüşüne “Türkçede zincirleme sıfat tamlaması diye bir dil birliği yoktur.” ¹¹⁹ diyerek karşı çıkmış ve "zincirleme sıfat tamlaması olarak verilen örneklerin, kurallı birleşik sıfatlarla oluşmuş sıfat tamlamaları olduğunu belirtmiştir. Bu görüşün doğru olduğunu biz de düşünmekteyiz.

Rasim Şimşek, sıfat tamlamasını: "Önadtakımı" adı altında vermiş; “Bir adın

¹¹⁵ Tahsin BANGUOĞLU. (1995) a.g.e., s.298

¹¹⁶ Leyla KARAHAN. (1999). a.g.e., s. 18-21.

¹¹⁷ Tahir Nejat GENCAN. (1978). a.g.e., s.96.

¹¹⁸ Vecihe HATIPOĞLU. (1982), a.g.e., s.25-28.

¹¹⁹ Mazhar KÜKEY. (1975). a.g.e., s.18.

önüne gelerek onun karşıladığı varlığı niteleyen ya da belirten sözcüğe önad denir. İşte bir önadla bunun ilgilendiği adın oluşturduğu niteleme öbeğine, önadtakımı denir.” şeklinde tanımlamıştır. Şimşek sıfat tamlamasının kuruluşunu ve niteliğini sıraladıktan sonra “önadtakımlarının zincirlenmesi”nden şu şekilde bahsetmiştir: "Adtakımları gibi, önadtakımları da iç içe girip zincirlenerek karmaşık yapılar oluşturur.” Verdiği örnekler: "Mektepten kaçtığım / o şahane günlerdeyim. Bir baş soğan bir kazanı kokutur. Uzun saplı sokak süpürgesi.¹²⁰

Jean Deny, sıfat tamlamasını, “Türkçede sıfat, belgeci olduğu ismin evveline gelir.” şeklinde tanımlar. Sıfat tamlamasının belirtken ve belirtkin olarak iki sözcükten meydana geldiğini belirtmiş ve şu örnekleri vermiştir: “kırmızı ev, bu ev ...”¹²¹

Fuad Bozkurt, “sıfat tamlamalarında sıfat kendinden sonra gelen adı, niteler ya da belirtir.” dedikten sonra: “güzel ev, büyük oda, konuşan bebek, görünen köy, çatık kaş, akacak kan ...” örneklerini vermiştir.¹²²

M. Kaya Bilgegil, “Anlamı, bir sıfat veya sıfat hükmündeki bir kelime grubuyla sınırlanan bir ismin teşkil ettiği kelime grubuna, sıfat tamlaması diyoruz.” şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: “mavi elbise, sarı saçlı çocuk, yeni dikiş makinesi, beyaz keten, topal keçi ...”¹²³

Haydar Ediskun, sıfat tamlamasını, “Sıfat takımı, bir sıfatla bir isimden oluşan takımlar.” diye tanımladıktan sonra, “Mavi gece, çorak arazi, kırık masa, tembel insanlar, on iki öğrenci, evdeki saat ...” örneklerini vermiştir.¹²⁴

Sıfat tamlamalarını, sıfat unsuru niteleme sıfatı olanlar ve sıfat unsuru belirtme sıfatı olanlar şeklinde iki bölümde inceledik.

¹²⁰ Rasim ŞİMŞEK. (1987). a.g.e., s.346-349.

¹²¹ Jean DENY. (1941). a.g.e., s.351 .

¹²² Fuad BOZKURT. (1995). a.g.e., s.143-144.

¹²³ M. Kaya BİLGEGİL. (1984). a.g.e., s.138.

¹²⁴ Haydar EDİSKUN. (1985). a.g.e., s.144.

4.2. Sıfat Tamlamasıyla İlgili Metnimizden Örnekler:

4.2.a. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları:

parlak bakışlı, ay yüzlü kız (5/5)	büyük çam ağacı (5/4)
iyi yürekli kişi (6/13)	nice erin yüreğinde saklı sızı (6/7)
yeşil otlar (7/1)	ihiyar, çirkin büyücü kadın (8/31)
Edebî taraf (10/19)	Tarihî şahsiyetler (348/15)
Şahâne yalanlar (13/7)	Uzun bir sessizlik (16/12)
Güzel, hüzünlü, serin bir gün (23/33)	Basit düşünceli bir kadın (27/30)
Sıcak iklimler (71/4)	Garip duygu (84/32)
Esrârengiz bir kız (136/26)	Büyük bir mutasavvıf (152/17)
Korkunç bir sıkıntı (191/31)	Ruhî sebepler (212/7)
Uzun bir zaman (245/23)	Kuşbeyinli kızlar (259/24)
Boynu bükük, öksüz bir çocuk (278/29)	Dayanılmaz bir acı (329/5)
Tıknaz, kısa boylu, esmer kral (308/13)	Hüzünlü güz (335/14)
Huzur verici bir ses (333/9)	Mânâsız bir soru (340/22)

4.2.b. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları:

her bir yan (5/19)	bu bakış (5/21)
hangi yer (5/10)	kırk gün (6/16)
içindeki ateş (6/18)	kırk birinci gün (6/25)

yüreğimdeki ad (6/15)	her gün (43/13)
küçük bir masanın üzerindeki saat (10/6)	son sınıf (57/20)
birkaç kişi (78/2)	bir talebe (95/23)
on altıncı asır (95/23)	bazı kelime veya satırlar (95/10)
istikbaldeki bir gün (96/11)	bu kız (136/23)
ileriki masalar (147/14)	o gün (151/12)
tek çehre (190/27)	birkaç kere (209/18)
kapı tokmağındaki kanlar (246/28)	bir takım budalalar (259/20)
hiçbir ümit ışığı (277/23)	son cümle (278/14)
üçüncü peygamber (305/24)	birkaç saniye (328/16)
ilk defa (328/28)	deminki hemşire (334/26)
iki kız (344/20)	kaç ata (351/9)

5. AİTLİK GRUBU

5.1. Dilcilerin Aitlik Grubu İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, aitlik grubunu “Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. -ki aitlik eki ile ondan önceki kelime grubunun yalın hali, genitif veya lokatif hali ile kurulur.” şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: "tarihten önceki, yaşlı adamınki, Ankara ile İstanbul arasında sefer yapan otobüslerdeki ...”¹²⁵

Metin Karaörs, "bu kelime grubu -ki aitlik ekinin yalın, ilgi ve bulunma hal eki almış kelime gruplarına eklenmesiyle yapılan bir gruptur" diye tarif etmiştir.

¹²⁵ Muharrem ERGİN. (2002). a.g.e .. s.663.

Karaörs, bu grubun yapısının kelime gruplarının tarifine uymadığını, kelime grubunun en az iki kelimedenden meydana geldiğini, ki aitlik ekinin ise bir kelime değil ek olduğunu belirtmiş ve aitlik grubuna şu örnekleri vermiştir: “harf inkılabından sonraki, küçük çocuğunki...”¹²⁶

Fuad Bozkurt, "İlgi Birliği" adı altında aitlik grubunu ele almış ve şu açıklamaları yapmıştır: “İlgi eki, ilgi işlevinde önemli görevler yapar. İki biçimde sözcüklere eklenir:

a) İyelik eki üzerine gelir: Adıllarda ve adlarda iyelik ekinin üzerine gelir.

Tamlamada tamlananın yerini tutar: Seninki geldi (!)

b) Bulunma durumu eki üzerine gelir: İlgi eki, bulunma durum eki almış ad ya da adılar üzerine gelir. Belirtme sıfatı işlevi üstlenir: İstanbul'daki, sizdeki ...”¹²⁷

5.2. Aitlik Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Bundan öncekiler (12 / 22)

Hamid'den sonrakiler (61 / 21)

Üç yıl önceki (73 / 26)

Her zamanki (92 / 1)

Dün geceki (110 / 30)

Büyük odadaki (140 / 15)

Mezhepler arasındaki (151 / 7)

Şimdiye kadarki (159 / 11)

Harp okulundaki (191 / 23)

Sol baştaki (207 / 13)

Korkunç güzellikteki (225 / 1)

Pusat'ın içindeki (238 / 15)

Kapı tokmağındaki (246 / 28)

Bu akşamki (260 / 25)

Selim'in beynindeki (272 / 26)

İki bin yıl önceki (286 / 27)

Daha önceki (287 / 6)

En baştaki (307 / 10)

¹²⁶ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e. s.17.

¹²⁷ Fuad BOZKURT. (1995). a.g.e., s.149.

Benden öncekiler (318 / 22)

Koşmayan insanlarınki (254 / 6)

Son aylarınki (334 / 12)

Başını öne eğişindeki (345 / 21)

Bu kadar mübalağanın arasındaki (14 / 3)

Tarihin ışıldakları altındaki (106 / 11)

Kendisinin vatan haini olduğu hakkındaki (45 / 5)

Selim Pusat'ın gönlünün içindeki (300 / 23)

6. BİRLEŞİK İSİMLER

6.1. Dilcilerin Birleşik İsim ile İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, birleşik ismi, “Birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir nesnenin çok defa tek tek de adı olan isimler aynı nesneyi karşılamak, aynı nesneye beraber ad olmak için doğrudan doğruya, eksiz olarak yan yana gelir ve birleşik isim yaparlar. Birleşik isimler Türkçede hep has isimlerdir. Bazı yer adları ile ikili üçlü bütün şahıs adları Türkçenin birleşik isimlerini teşkil ederler.” şeklinde açıkladıktan sonra: "Afyon Karahisar, Mehmet Kaplan, Ahmet Hamdi Tanpınar, Halide Edip..." örneklerini vermiştir.¹²⁸

Metin Karaörs, birleşik ismi, “Birden fazla ismin bir ismin adını yapmak için yan yana gelerek meydana getirdiği kelime grubudur. İkili üçlü şahıs adları ile bazı yer adları birleşik isimleri meydana getirirler. Birleşik isimler Türkçede has isimlerdir.” şeklinde açıklamış ve şu örnekleri vermiştir: "Halide Edip Adıvar, Afyon Karahisar, Mehmet Akif Ersoy, Enis Behiç Koryürek ...”¹²⁹

Leyla Karahan, birleşik ismi, “Bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur. İki ve daha fazla kelimeli bütün şahıs adları, birleşik isimdir. Birleşik isimlerin hepsi, özel isimdir.” şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri

¹²⁸ Muharrem ERGİN. (2002). a.g.e. s.664.

¹²⁹ Metin KARAÖRS. (1993). a.g.e., s.17-18.

vermiştir: “Reşit Rahmeti Arat, Muharrem Ergin, Arif Nihat Asya, Yavuz Sultan Selim, Ali Şir Nevâi...”¹³⁰

6.2. Birleşik İsimlerle İlgili Metnimizden Örnekler:

Açığma-Kün (6/9)	Ayşe Pusat (17/21)
Selim Pusat (37/22)	Namık Kemal(60/28)
Abdülhak Hamit (31/22)	Yahya Kemal (61/27)
Faruk Nafiz (61/27)	Ali Mümtaz (61/28)
Orhan Seyfi (66/1)	Osman Faruk Verim (62/13)
İnci Devrim (97/11)	Yunus Emre (101/28)
Kadriye Kozanlı (126/17)	Osman Fişer (148/3)
Muhyiddin-i Arabî (147/21)	Leyla Hanzâde (169/23)
Yıldırım Bayezid (171/3)	Yavuz Sultan Selim (171/11)
Hallac-ı Mansur (182/13)	Selim Key (202/17)
Cezmi Oğuz (214/28)	Kenan Yılmaz (272/28)
Alp Er Tunga (307/14)	Kânunî Sultan Süleyman (171/9)
Beşbalık (6/6)	Çanakkale (39/7)

¹³⁰ Leyla KARAHAN. (1999).a.g.e., s.32-33.

7. BİRLEŞİK FİİLLER

7.1. Dilcilerin Birleşik Fiille ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, birleşik fiili, “Birleşik fiil, bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir.” dedikten sonra şu örnekleri vermiştir: "yok et-, alay et-, sabreyle-, var eyle-, yok ol-, pişman ol-, müteessir bulun-, banyo yapmış ol-, yapmış bul-, gele bil-, alı ver-, kullanıla gel-, yapa olur-, otura koy-, gezip dur- ...”¹³¹

Metin Karaörs, birleşik fiili, “bir ismin veya bir fiil şeklinin bir yardımcı fiille meydana getirdiği kelime grubudur.” diye tarif ettikten sonra birleşik fiillerin "isimle yapılan birleşik fiil şekilleri" ve "fiille yapılan birleşik fiil şekilleri" olmak üzere iki çeşit olduğunu belirtmiş ve "tesadüf et-, zannet-, gürültü yap-, söylemiş bulun-, gele bil, geli ver-, süre gel-, isteye gör-, ala koy-, otura dur-, baka kal- ...” örneklerini vermiştir.¹³²

Vecihe Hatipoğlu, "Birleşik Sözcükler" başlığı altında birleşik fiillerden “Birleşilmiş Olarak Kullanılan Yardımcı Eylemler” adı altında bahsetmiştir. Birleşik fiilleri, “Bazı eylem kökleriyle kurulmuş birleşik sözcükler de vardır. Bunların çoğu, bir eylem kökünün ulaç biçimiyle kullanılan başka eylemler ya da ses düşmesine veya ses türemesine uğrayan sözcüklerle birleşmiş olan yardımcı eylemlerdir.” şeklinde açıklayıp, “Bir adla bir eylemden veya iki eylemden kurulan birleşik eylemler” olarak ikiye ayırmıştır. Verdiği bazı örnekler: "hissetmek, zannetmek, emretmek, layık olmak, ihraç olmak; gelebilmek, gelivermek, düşeyazmak, bakakalmak, gidedurmak, yapagörmek ...”¹³³

Fuad Bozkurt, birleşik fiil grubunu "Eylem Birliği" adı altında incelemiş, "Bir eylem, bir adla ya da başka bir eylemle birlik oluşturur. Bu tür birliklere birleşik

¹³¹ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.665.

¹³² Metin KARAÖRS.(1993)., a.g.e., s. 18-19.

¹³³ Vehice HATIPOĞLU. (1982)., a.g.e., s.37-45.

eylem denir.” demiştir. Ad + Yardımcı eylem ile eylem + ulaç + eylem şeklinde iki tür birleşik fiil kuruluşundan bahsetmiştir.¹³⁴

Leyla Karahan, birleşik fiili, “Bir hareketi karşılamak üzere bir arada bulunan kelimeler topluluğudur.” şeklinde tanımlamış ve “Bir isim unsuru ile yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller, bir fiil unsuru ile bir yardımcı fiilden kurulan birleşik fiiller ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller” diye üç tasnif yapmıştır. Karahan, şu örnekleri vermiştir: "şikâyet et-, memnun et-, hasta ol-, pişman ol-, spor yap-, var eyle-, mecbur kıl-, yazmış bulun-, yazabil-, okuyabil-, yapıver-, sürüp git-, çıka gel-, gide koy-, yalvarı gör-, şaşka kal-, oturup dur-, düşe yaz-, para ye-, boş ver-, baş kaldır-, yol ver-, şehit düş-, kan kustur-, el koy-, diş bile-, yatağa düş-...”¹³⁵

Tahsin Banguoğlu, "Birleşik Fiil Tabanları" başlığı altında birleşik fiillerden bahsetmiştir. Yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiilleri şu şekilde tanımlamıştır: “Salt kılış ve oluş bildiren etmek ve olmak fiilleri ile eylemek, yapmak, kılmak gibi yardımcı fiiller birçok isim tabanları ile belirsiz nesne kalıbında kaynaşarak birleşik fiilleri meydana getirirler.” diyerek şu örnekleri vermiştir: “alt etmek, yardım etmek, yok olmak, zarar etmek, sarhoş olmak, gürültü yapmak, sabreylemek ...”¹³⁶

Rasim Şimşek, "Eylem Öbekleri" başlığı altında şu bilgileri vermiştir: “Yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluşan çekim öbeğine eylem öbeği denir. Türkçe dilbilgisi kaynaklarında "eylem öbeği" adı altında incelenen dil birimleri, bileşik eylemlerdir. Birleşik eylem, iki ya da daha çok sözcüğün, yeni bir kılışı karşılamak üzere birleşip kaynaşmasıyla oluşan dil birimidir. Tek bir kavramı adlandıran bu birim, ayrı yazılan öğelerden de oluşsa, gerçek bir sözdizimi birimi sayılmaz. Örneğin, boyun eğmek, can atmak, deve yapmak, etekleri zil çalmak, göze girmek, gözünde tutmek, hapı yutmak, kanı kaynamak, kulak kesilmek ...”¹³⁷

¹³⁴ Fuad BOZKURT. (1995)., a.g.e., s.150-151.

¹³⁵ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.36-39.

¹³⁶ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., a.g.e., s.278.

¹³⁷ Rasim ŞİMŞEK. (1987). a.g.e., s.332.

7.2. Birleşik Fiillerle İlgili Metnimizden Örnekler:

7.2.a. İsim + Yardımcı Eylem Kalıbındaki Birleşik Fiiller:

Kabul etti (8/2), hasta olup (7/15), muhafaza edemez (11/7), arzu etti (15/14), zannedersem (136/21), memnun olmuştu (182/5), tayin edemiyorum (253/20), devam etti (78/1), tahmin ediyorum (94/17)

7.2.b. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

kendinden geçti (2/23)	yatağa düştü (7/15)
göğüs germek (23/5)	meydan okumuştü (37/4)
kan beynine sıçramış (44/2)	kanına mı susadın (51/27)
işin içinden sıyrılmışlardı (54/26)	taşı gediğine koy (213/28)
çileden çıkarıyordu (127/7)	gözlerinin içi gülüyordu (226/11)
gözünde kan tütüyordu (71/8)	göz hapsine almıştı (282/6)
işi şakaya vurdu (36/24)	canına can katılmıştı (333/20)
uçan kuştan medet umar (313/22)	iftira attılar (94/3)
işi tatlıya bağlamak (129/26)	bir baltaya sap olmak (144/13)
yıldırımı vurulmuşsa döndü (160/8)	aklının ucundan geçmemişti (185/3)
şaşkınlıktan dili tutulmuştu (194/10)	dili çözülmüştü (341/6)

7.2.c. Fiil + Yardımcı Eylem Kalıbındaki Birleşik Fiiller:

vurabilir (24/6)	koyu verdi (178/22)
donakaldı (153/20)	bulabileceği (143/4)
olabilecek (199/3)	güvenebileceği (250/10)
düşebilirdi (192/20)	alıkoyuyordu (185/22)
denilebilir miydi (212/3)	sevebilirsiniz (238/29)
alıkoymamıştı (247/1)	

8. UNVAN GRUBU

8.1. Dilelerin Unvan Grubuyla ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, “Unvan grubu, bir şahıs ismiyle bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi sonra gelir.” şeklinde tanımladıktan sonra “Ahmet Bey, Hasan Efendi, Mustafa Kemal Paşa, Nuri Çavuş, Ali Onbaşı, Tevfik Binbaşı, Osman Baba ...” örneklerini vermiştir.¹³⁸

Metin Karaörs, unvan grubunu, “Bir şahıs ismi ile unvan veya akrabalık isminin ek almadan beraberce meydana getirdiği kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık ismi daha sonra gelir.” şeklinde tanımladıktan sonra şu örnekleri verir: “Veli Bey, Kazım Karabekir Paşa, Mehmet Efendi, Bilge Kağan, Tevhide Hala ...”¹³⁹

Tahsin Banguoğlu, unvan grubunu "San Öbekleri" başlığı altında vermiş ve tanımını şöyle yapmıştır: “San anlatan adların kişi adlarına yanaşmasıyla meydana

¹³⁸ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.673.

¹³⁹ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e. s.20.

gelen yanaşma takımları çok kullanılır. Bunlara "san öbekleri" adını veririz. San olan ad genel bir nezaket adı olur, yahut kişinin ailedeki ve topluluktaki onurunu gösteren akrabalık, meslek, rütbe adlarından olabilir.” Banguoğlu daha sonra şu örnekleri vermiştir: “Türkan Hanım, Sami Efendi, Dursun Ağa, Fatma Kadın, Yusuf Hoca, Sait Molla ...”

Leyla Karahan, unvan grubunu, “Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: “Çağrı Bey, Ülkü Hanım, Bilge Kağan, Mehlika Sultan, Osman Dayı, Fatma Nine ...”¹⁴⁰

M. Kaya Bilgegil, "Unvan Grupları" başlığı altında unvan grubunu şu şekilde tanımlamıştır: “Şahıs isimleri ile o isim sahiplerinin lakap, künye, rütbe, sıfat ve mevkilerini ifade eden kelimelerin teşkil ettiği gruplardır.” Tevfik Fikret Bey, Emrullah Efendi, Hayri Usta, Ferhunde Kalfa, Kilisli Rifat ...”¹⁴¹

Rasim Şimşek, "San Öbeği" diye adlandırdığı unvan grubunu, “Bir kişi adıyla buna bağlı san adının oluşturduğu niteleme öbeğine san öbeği denir. San öbeğinde san adı belirten, kişi adı belirtilendir. Bu duruma göre, san öbeğinde temel öge, kişi adıdır.” şeklinde tanımlayıp, “Bilge Kağan, Çağrı Bey, Bektaş Ağa, Hatice Nine, Türkan Hanım...” örneklerini vermiştir.¹⁴²

Fuad Bozkurt, "San Birliği" adını verdiği unvan grubu ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “San, toplumların kimi kavramları değerlendirme sözcüğüdür.Beğendiği, beğenmediği durumlarda yakıştırdığı sıfatlardır. Bu sözler bir adı tanımladığı durumda sıfattır. Bir özel adın önüne geldiğinde ise "san" işlevindedir. Her iki konumda da bu sözcükle bir birlik oluştururlar. Tümcede bir öge gibi işlev görürler. Bir özel adı tanımlayan tüm sözcükler bu öbeğe girerler. Lakaplar, aile adları, sıfatlar, saygı sözleri tümü özel adla birlikte bir birlik oluştururlar.” Bozkurt'un verdiği örneklerden bazıları şunlardır: "Sevim Abla, Dede Korkut, Ayça Yenge,

¹⁴⁰ Leyla KARAHAN. (1999) . a.g.e., s.31-32.

¹⁴¹ M. Kaya BİLGEGİL. (1984)., a.g.e., s.160.

¹⁴² Rasim ŞİMŞEK. (1987)., a.g.e., s.323.

Sayın Selçuk, Hazreti Ali, Bilge Kağan ...¹⁴³

Jean Deny, "Beyanlı Atıf Öbekleri" adını verdiği unvan grubunu "Yanaşık ve kaynaşık iki veya daha çok isimden yapılmış öbeklere beyanlı atıf terkibi adını veriyoruz. Türkçede bu öbekler belirtici öbeklerden şu farklarla ayrılırlar: 1. Bir tertip içinde bulunan hadler bazı hallerde ihtiyara göre yer değiştirebilir. 2. Öbeğin bütününe ait olacak lahikaların daha kolayca gelip katılmalarına müsait olur; 3. Her zaman bir şahsı ve onun vasfını bildirir (de hiçbir zaman bir eşyayı bildirmez). Mimar Sinan, Halife Haruner - Reşid, Maliye Nazırı Tevfik Bey ... gibi.¹⁴⁴

Mazhar Kükey, unvan grubunu "Unvan Öbeği" diye adlandırmış ve şu şekilde tanımlamıştır: "Bir kişi adıyla, unvan gösteren bir adın oluşturduğu sözcük öbeğine unvan öbeği adı verilir. Unvan öbeklerinde kişi adı önce; unvan gösteren ad, sonra gelir." Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: "Mustafa Kemal Paşa, Abdullah Çavuş, Ali Dayı, Ayşe Mine, Zeynep Abla, Naim Efendi, Aliye Hanım, Ferhat Ağa ...¹⁴⁵

8.2. Unvan Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Yüzbaşı Burkay (5/3), Şeytanlar Başı Madar (7/30), Ejderler Kağanı Naranta (7/34), Peri Kan Katun (8/27), Tanrı Katun (8/30), Fâika Hanım (17/13), Edebiyat Öğretmeni Ayşe Pusat (17/21), Ayşe Hanım (24/32), Müdür Hanım (28/6), Rıza Beğ (29/16), Yüzbaşı Selim Pusat (38/5), Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa (38/18), Yüzbaşı Şeref (41/1), Oğuz Han (65/2), Bilge Tonyukuk (70/17), Kül Tegin (70/17), Çağrı Bey (70/19), Şah İsmail (100/29), Aksak Temir (100/29), İnci Hanım (101/8), Said Paşa (103/9), Sultan Hamid (103/19), Kânunî Sultan Süleyman (106/1), Hurrem Sultan (106/6), Fizik Hocası Leman Pınar (126/9), Tarih Hocası Kadriye Kozanlı (126/9), Nurkan Hanım (127/29), Leyla Hanım (132/19), Prenses Leyla (132/2), Osman Beğ (146/21), Kadriye Hanım (156/1), Ayşe Hoca Hanım (156/19), Hanzâde Sultan (168/4), Selim Pusat Beğ (169/2), Gülsafâ Kalfa (169/8), Şehzâde Mustafa

¹⁴³ Fuad BOZKURT. (1995)., a.g.e., s.154.

¹⁴⁴ Jean DENY. (1941)., a.g.e., s. 1150.

¹⁴⁵ Mazhar KÜKEY. (1975)., a.g.e., s.31-32.

(171/19), Sultan İbrahim (172/10), Doktor Binbaşı Cezmi Oğuz (211/1), Doktor Cezmi (211/8), Tanrikut Mete (244/11), Doktor Key (254/18), Kemal Beğ (272/26), Prenses Hanzâde (294/10), Yüzbaşı Börü Kayı (307/32), İstemi Kağan (309/1), Alp Arslan (309/19), Temuçin Cengiz Kaan (309/29), Yüzbaşı Kubudak (310/4), Uluğ Beğ (311/1), İkinci Murat (311/1), Çiçi Yabgu (317/21), Kür Şad (318/1), Oğuz Başbuğu Çağrı Beğ (318/21), Oruç Reis (319/3), Moğol Kubudak (320/2), Yüzbaşı Moğol Kubudak (325/12), Doçent Emine (347/11).

9. ÜNLEM GRUBU

9.1. Dilcilerin Ünlem Grubuyla ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, ünlem grubunu, “Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.” şeklinde tanımladıktan sonra: “a beyim, be birader, be adam, bre kız, ey arkadaş, hey Allahın kulu, ya Ali ...” örneklerini vermiştir.¹⁴⁶

Metin Karaörs, ünlem grubunu, “Bir isim unsuru ile bir seslenme edatının meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde açıklamış ve şu örnekleri vermiştir: “be kız, bre adam, hey arkadaş, a kardeşim, ya Ali, Ey Türk Gençliği ...”¹⁴⁷

Leyla Karahan, ünlem grubunu, “Bir ünlem edatı ile bir isim unsurundan kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlayarak “a canım, be kardeşim, bre yalan dünya, hey çocuklar, ey Türk istikbalinin evladı, a benim aslan oğlum ...”¹⁴⁸ örneklerini vermiştir.

Tahsin Banguoğlu, “Ünlem Öbekleri” adını verdiği ünlem grubunu, “Ünlem öbekleri asıl ünlemlerle kurulmuş veya çağrı halinde, adlar ve belirtme öbeklerinden meydana gelmiş olurlar ve çok defa bir ünleneni kapsarlar.” şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: “Hey Mustafa, bre kurnaz, haydi kızım, hişt boyacı, ey

¹⁴⁶ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.674.

¹⁴⁷ Metin KARAÖRS.(1993)., a.g.e., s. 21-22.

¹⁴⁸ Leyla KARAHAN. (1999) . a.g.e., s.33-34.

Allah'ım, a be Yusuf, sevgili Nilüfer...¹⁴⁹

Mazhar Kükey, ünlem grubunu "Ünlem Öbeği" şeklinde adlandırmış ve "Bir ünlemle, bir ad ögesinin oluşturduğu sözcük öbeğine ünlem öbeği adı verilir." şeklinde tanımladıktan sonra: "Ey Türk Gençliği, ey dost, ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker ...¹⁵⁰" örneklerini vermiştir.

Jean Deny, ünlem grubundan "Edatlar" ana başlığı altında "Ünlemler" adı altında bahsetmiştir. "Nidalar" dediği ünlem grubunu "iki türlü nidalık edatlar vardır: 1.Çağrılı, 2. Dokunaklı" dedikten sonra "Nidalar, uymaca olarak kullanıldıkları ve kelamın içinde yer alan bir mana ile beraber buldukları haller müstesna cümlelerin başında bulunurlar." şeklinde açıklamış ve "a gözümün bebeği, a herif, ha evet anladım, amma yaptın ha ..." ¹⁵¹ örneklerini vermiştir.

Rasim Şimşek, ünlem grubunu "Ünlem Öbeği" diye adlandırmış ve "Seslenme ünlemi ile çağrı durumunda bir addan oluşan belirtme öbeğine ünlem öbeği denir." şeklinde açıklamıştır. Ünlem grubunun kuruluşunu, niteliğini, kullanımını açıklamış ve şu örnekleri vermiştir: "Hey Dirse Han!, ey vuslat!, bre Koçyiğitler, bre kocalar! ...¹⁵²"

9.2. Ünlem Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Tanrım! (5/14)

Nerde kaldın ay bakışlı! (8/14)

Rica ederim! (12/10)

Aman müdür hanım! (19/8)

Baş üstüne efendim! (19/19)

Hoş geldiniz Ayşe Hanım! (24/32)

Hoş bulduk Hüseyin! (25/5)

Allah gönlüne göre versin! (25/19)

Hayret! (27/5)

Oooo... Hoş geldin kızım! (29/22)

¹⁴⁹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995). a.g.e., s.433.

¹⁵⁰ Mazhar KÜKEY. (1975)., a.g.e., s.30.

¹⁵¹ Jean DENY. (1941)., a.g.e., s.1019.

¹⁵² Rasim ŞİMŞEK. (1987)., a.g.e., s.36.

Zavallı Selim! (37/21)	Evet albayım! (39/2)
Yüzbaşı, vaziyetini düzelt! (49/12)	Terbiyeni takın yüzbaşı! (51/27)
Zavallı Ayşe! (192/7)	Hoş geldiniz beyefendi! (168/25)
Allah'a ismarladık! (245/3)	Defolsun! (210/31)
Hoş geldin Cezmi! (211/6)	Yarabbi! (105/27)
Eyvah, fırtına kopacak! (156/32)	Geçmiş olsun yüzbaşım! (192/18)
Aman Yarabbi! (280/22)	Ey Ulu Işık! (303/18)
Ey Ulu Ateş! (303/18)	Ey ebedi Nirvana! (304/19)
Ey Ulu Tanrı! (318/24)	Asla! (83/28)
Ey paslı tellerin gülen, ağlayan aruz! (67/23)	
Ey bir eşi bulunmaz fedâkâr, mert arkadaş! (80/3)	
Yooo...! (101/17)	

10. SAYI GRUBU

10.1. Dilocilerin Sayı Grubu İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, sayı grubunu, “Türkçede sayılar üç şekilde karşılanmaktadır: 1.Tek kelime ile, 2. Sıfat tamlaması ile, 3. Sayı grubu ile. Sayı grubu ile karşılanan sayılar ise işte bu tek kelimelik sayıların ondan sonrakilerinin ve sıfat tamlaması halindeki sayıların ara yerlerindeki sayılardır.” Şeklinde tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: “on bir, yirmi iki, yüz on, bin beş yüz, bir milyon dört yüz bin altı yüz yirmi üç ...”¹⁵³

¹⁵³ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.675.

Metin Karaörs, sayı grubunu, “Türkçede sayılar, tek kelimelik sayılar, sıfat tamlaması halinde olan sayılar, sayı grubu halinde olan sayılar olmak üzere üç şekilde karşılanır. Tek kelimelik sayıların ondan sonra gelenlerinin ve sıfat tamlaması halindeki sayıların ondan sonra gelenlerinin ve sıfat tamlaması halindeki sayıların ara yerlerindeki sayılar sayı grupları ile karşılanır.” dedikten sonra: “on yedi, yirmi iki, kırk dört, yüz on, yüz yirmi, beş yüz kırk, iki bin beş yüz, iki milyon beş yüz bin ...¹⁵⁴” örneklerini vermiştir.

Fuad Bozkurt, sayı grubuna "Sayı Birliği" adını vererek kelime grupları içerisinde ele almış ve şu şekilde açıklamıştır: “Sayılar ek almadan belli bir mantık örgüsü içinde birbiri ardına dizilip birlik kurarlar. İki sayı sözünün kullanılması ile sayı birlikleri kurulur. Bunlar kendi içerisinde tamlama kuruluşundadır. “üç yüz, beş yüz” gibi. İki den çok sayı sözünün yan yana gelmesi ile kurulan sayı grupları vardır. “Elli bir bin dokuz yüz elli iki kişi” gibi.¹⁵⁵

Leyla Karahan, sayı grubunu, “ Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.” şeklinde tanımlanmış ve “Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Türkçede sayılar, sayı grubu dışında, tek kelime veya sıfat tamlaması ile karşılanır. Genellikle ara sayılar grubudur. On bir, doksan iki, yüz elli dört ...” şeklinde açıklamıştır.¹⁵⁶

Rasim Şimşek, sayı grubunu "Sayı Öbeği" adı altında ele almış ve “Birinci ögesi ikincisinden daha büyük bir niceliği gösteren sayı adına sayı öbeği denir.” şeklinde açıkladıktan sonra “önadtakımı dışındaki sayı adlarına “sayı öbeği” denir.” demiştir.¹⁵⁷

Mazhar Kükey, sayı grubunu "Sayı Öbeği" adı altında ele almış ve şu şekilde tanımlamıştır: “En az iki sözcükten oluşan ve sıfat tamlaması biçiminde bulunmayan sayı gösteren sözcük öbeğine sayı öbeği adı verilir. Sayı öbeklerinde iki öge bulunur: 1. Büyük sayıyı gösteren birinci öge, 2.Küçük sayıyı gösteren ikinci öge.” şeklinde

¹⁵⁴ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e., s. 23.

¹⁵⁵ Fuad BOZKURT. (1995)., a.g.e., s.155.

¹⁵⁶ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.35

¹⁵⁷ Rasim ŞİMŞEK.(1999)., a.g.e., s.361.

tanımlamış ve “bin yedi, bin üç yüz, yüz bin üç yüz, iki yüz bin bir ...”¹⁵⁸ örneklerini vermiştir.

10.2. Sayı Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Kırk bir (6/25)	On beş (54/24)
Otuz dokuz (200/15)	Yirmi altı (93/12)
Bin yetmiş bir (93/13)	Bin yedi yüz altmış bir (93/13)
On altı (95/23)	On dört (102/1)
Yirmi beş (119/29)	On üç (131/3)
On iki (145/20)	On bir (172/16)
Otuz sekiz (210/7)	Kırk üç (219/13)
On sekiz (219/15)	Yirmi sekiz (237/25)
Bin beş yüz (317/24)	

11. EDAT GRUBU

11.1. Dilcilerin Edat grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, "Edat Grubu" başlığı altında: “Edat grubu bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur. İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra gelir” şeklinde bir tanım yaptıktan sonra "Benim için, senin gibi, eve doğru, yeşil gözleri ile, Ankara'dan bildirdiğine göre, çok eski zamanlardan beri, on beş gün kalmak üzere, bundan dolayı, dün geceye dair ...”¹⁵⁹ örneklerini vermiştir.

¹⁵⁸ Mazhar KÜKEY. (1975), a.g.e., s.33.

¹⁵⁹ Muharrem ERGİN. (1975), a.g.e., s.676.

Metin Karaörs, edat grubunu, “Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının oluşturduğu kelime grubudur.” diye tanımlamış ve şu örnekleri vermiştir: "Benim gibi, senin için, çocuk gibi, görünmek hevesiyle, rüyalarını yazmak isteyen adam bile, gecenin bitmeye yüz tuttuğu andan beri, büyük bir edip olduğu kadar, dinlenme kabiliyetinden başka, yeniden dünyaya gelmek üzere, çünkü konuşmamıza dair, çalışkanlığından ötürü ...¹⁶⁰”

Leyla Karahan, edat grubunu, “Bir isim unsuru ile bir çekim edatından kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlamış ve “İnsan gibi, yaşamak için, senin gibi, denize doğru, bundan dolayı, hür maviliğin bittiği son hadde kadar, bozulup dağılmak üzere, ilk uçuştan sonra ...¹⁶¹” örneklerini vermiştir.

Tahsin Banguoğlu, edat grubunu “Takı Öbeği” adı altında incelemiştir. "Takılar ve çeşitleri" başlıklı bölümde edat grubunun tanımını şu şekilde yapmıştır: "Takıların geldiği isimle birlikte teşkil ettikleri belirtme öbeğine takı öbeği deriz.” Bu tanımdan sonra: “Sıtmaya karşı, sabahtan beri, yeğenin için, öğleden sonra ...”¹⁶² örneklerini vermiştir.

Mazhar Kükey, edat grubunu "İlgeç Öbeği" diye tanımlamış ve şöyle açıklamıştır: “Bir kısım ilgeçlerin, bir ad ögesiyle oluşturduğu sözcük öbeğine ilgeç öbeği adı verilir.” Kükey daha sonra şu örnekleri vermiştir: “Aslan gibi, dağın eteğine kadar, sana yaranayım diye, bakacak kadar, bülbül gibi ...”¹⁶³

Jean Deny, edat grubunu "Yedişleyen bir kelime ile onun yedişlediği bir tümleyen nesneden yapıma öbekler.” adı altında göstermiştir. "İlgeçler" adını verdiği grubu “Bunlar ancak isimlerde ve bir takım isimcil siygalarda (ve hele mastarlarda) nazımlık ederler.”¹⁶⁴ şeklinde açıklamıştır.

Neşe Atabay vd., edat grubunu ayrı bir bölüm halinde, kelime grubu olarak ele almamışlar, ancak "ilgeç" başlığı altında edat grubundan bahsetmişlerdir:

¹⁶⁰ Metin KARAÖRS. (2002)., a.g.e., s.24-25.

¹⁶¹ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.28-29.

¹⁶² Tahsin BANGUOĞLU.(1995)., a.g.e., s.333-423

¹⁶³ Mazhar KÜKEY. (1975)., a.g.e., s.27-28.

¹⁶⁴ Jean DENY. (1941)., a.g.e., s.873

“İlgeçler, ad ve adıllarla birlikte çoğu kez tamlama biçiminde kullanılır; bu tamlamaya ilgeçli tamlama denir.” Ev için, adam gibi, çocuk gibi, masa kadar, çanta ile, eve doğru, eve kadar, benim için, bana göre, bizim gibi, senden yana ...”¹⁶⁵ örneklerini vermişlerdir.

Necmettin Hacıeminoğlu, "Türk Dilinde Edatlar" adlı eserinde "Çekim Edatları" başlığı altında: “İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlenin diğer unsurları arasından zaman, mekan, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vb. bakımından çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı diyoruz.” demiştir. Hacıeminoğlu, bazı dilbilimcilerin kullandıkları "son çekim edatı" tabirinin yanlış olduğunu, Türkçede öne gelen ek ve edat olmadığı için hepsinin zaten son ekli olduğunu belirtmiştir. Hacıeminoğlu edatları mana bakımından da yedi başlıkta incelenmiştir.

1. Başkalık, farklılık eden edatlar.
2. Benzerlik ve miktar bildiren edatlar.
3. Mekan ve zaman ifade eden edatlar.
4. Cihet bildiren edatlar.
5. Sebep ve gaye bildiren edatlar.
6. Tarz ve mukayese bildiren edatlar.
7. Beraberlik ve vasıta bildiren edatlar¹⁶⁶

Vecihe Hatipoğlu, "Türkçenin Söz Dizimi" adlı çalışmasının "Tamlamalar" bölümünde "İlgeçli Tamlama" adını verdiği edat grubunu şu şekilde tanımlamış ve örnekler vermiştir: “Bir adla bir ilgecin kurduğu tamlamaya ilgeçli tamlama denebilir, odaya göre, sabaha dek, bugüne değin, evlerden öte, akşamdan beri, benim

¹⁶⁵ Neşe ATABAY vd. (1983)., a.g.e., s.136.

¹⁶⁶ Necmettin HACIEMİNOĞLU. (1992)., “Türk Dilinde Edatlar”, MEB Yay., İstanbul, s. 1.

gibi, benim için, bir aydan beri...”¹⁶⁷

Fuad Bozkurt, edat grubunu "İlgeç Birliği" diye isimlendirmiş ve şöyle tanımlamıştır: “İlgeçler bir adla tamlama kurarlar. Bunlara ilgeçli tamlama ya da ilgeç grubu denebilir.” Fuad Bozkurt daha sonra şu örnekleri vermiştir: “Salona göre, sabaha dek, bugüne değin, taş gibi ...”¹⁶⁸

11.2. Edat Gruplarıyla İlgili Metnimizden Örnekler:

11.2.1. “-den/-dan başka” Edatıyla Kurulanlar:

Acığma- Kün'den başka bir şey düşünmez oldu.(7/6)

Bundan başka etrafında ürkek ve şüpheli gözlerle mütemadiyen kendisini süzmesi de hoş olmuyordu.(21/13)

Odada, pencerenin önüne oturmuş olduğu halde gazete okuyan bir erkek hocadan başka kimse yoktu.(29/3)

Bu gördükleri, birer karikatürden başka bir şey değil. (30/21)

Hayat denen nesne, süngü takıp avcı hattında yürümekten başka bir şey değil. (37/29)

Derslerinden başka bir şeyle meşgul olmazlar. (57/10)

İçinde aruzun ahenginden başka bir şey bulunmayan bu mısraları Selim gülünç buldu.(79/10)

Hakikatte bir sürüden başka bir şey olmayan insanlar da bu şahane safsatayı kabul ediyor.(103/17)

Kendinizden başka kimseye benzemediğiniz muhakkak.(111/7)

¹⁶⁷ Vecihe HATİPOĞLU. (1982)., a.g.e., s.32-33.

¹⁶⁸ Fuad BOZKURT. (1995)., a.g.e., s.149.

Osmanlılardan başka Türk Hanedanı hemen hemen mevcut olmadığına göre Osmanlı Hanedanı akla gelebilirse de bu ailede Leyla adını kullandığını sanmıyorum.(139/9)

Artık Selim ona üzüntüden başka bir şey vermiyordu.(192/6)

Asıl sebepten başka sebepler de var mı?(212/4)

Gerçekte şehvet isteğinden başka bir şey değildir.(214/26)

Bunları hatırlarken anlatılmaz ve anlaşılmaz bir acı ile çıldıracak hale gelmesi hastalıktan başka ne olabilirdi?(229/10)

Şimde hiç olmazsa zahiren kapanmış olan bu meselenin açılması sebep olmak, kabuk bağlamış bir yarayı deşmekten başka bir şey olmayacaktı.(250/18)

O mahşerdeki herkes, Selim Pusat'tan başka her insan büyük ışıktan bir ses geleceğini sezerek soluk almadan susuyorlardı.(316/22)

Rüzgarın sesinden başka bir şey işitilmiyordu.(321/29)

Elindeki kılıçtan başka, göğsünde de kendisine büyük bir vuruş üstünlüğü sağlayacak olan örme zırh vardı.(325/20)

Kırk kişilik sınıflarında kendisinden başka iki Emine daha vardı.(347/8)

11.2.2. “-den/dan beri” Edatıyla Kurulanlar:

Anlattığı vak'adan beri bin yıl geçtiğini bildirdiğine göre çok eski bir zamana ait bir aşk hikâyesini bize kadar getiriyor demektir.(13/28)

Onun deminden beri kendisini kontrol etmekte olduğunun farkına vardı.(32/29)

Bir iki dakikadan beri birçok kızlar öğretmen odasına giriyor.(33/26)

Askeri lise öğrencisi olduğu zamanlardan beri kendisinde hâkim olan bu

mücadele ruhu dolayısıyla birçokları hatta yakınlarından bazıları onun asıl adını bilmezlerdi. (39/29)

Deminden beri gözleriyle gülen kızlar bu sefer dudaklarıyla da hafifçe ve nâzikâne gülümsediler.(58/7)

Epey zamandan beri bir gazeteye müstear isimle askeri makaleler yazıyordu.(69/3)

Ne zamandan beri burada oturuyorsunuz?(85/25)

Romalılar zamanından beri mevcut olan hukuku inkâr etmek haksızlık olur.(100/2)

Bunlar asağı yukarı iki asırdan beri hanlığı kaybettikleri çin unvanlarımda kaybetmiş sayılabilirler.(139/13)

Huzur Çayhânesi'ne geldikleri dakikadan beri bu acayip adamı kontrol ediyordu. (156/14)

Dört asırdan beri aileniz gizlilik içinde mi yaşadı?(172/7)

Ön sıraya oturdukları dakikadan beri kendisini dikkatle kontrol eden Ayşe, Selim'de garip bir hal olduğunun farkındaydı.(224/16)

Başmuavin deminden beri seni arıyor.(346/22)

Çocukluğundan beri böyleydi.(240/29)

11.2.3. “-den/-dan sonra” Edatıyla Kurulanlar:

Her yalvarıştan sonra bir daha çam ağacının yanına gitmemeye karar verdi.(6/18)

Erkek bir kadeh daha içtikten sonra ciddi mi alay mı olduğu anlaşılmayan bir eda ile... (11/4)

Hademeye başmuavin hanımı çağırmasını emrettikten sonra tekrar kağıda daldı. (17/4)

Geç vakit yatağına uzandıktan sonra da dimağının bu hummalı faaliyeti devam etmişti. (45/26)

Aynı sakin sesle verdiği bu karşılıktan sonra cebinden bir mendil çıkardı ve alnını sildi. (50/4)

Güntülü mısra'ı tekrar ettikten sonra dalgın bakışlarını Ayşe'ye çevirdi ve yine eliyle saçlarını düzelterek vezni söyledi.(67/15)

Bütün kaynaklar ağız birliği ile yazdıktan sonra...(93/28)

Saatin sekizden sonra dokuz olacağını daha önceden nasıl biliyorsam, bunu da böyle biliyordum.(110/13)

Bunlar başıbozuk düşünceler, diye söylendikten sonra, talebelerin herhalde şu kahraman kızlar olmalı, diye ilave etti.(124/15)

Saatlerce dolaştıktan, birkaç defa girip çıktıktan sonra, Leyla'yı veya Yek'i değil, eski arkadaşlarından Tahsin'i buldu.(143/8)

Uzun bir zaman ona bakıp karanlıklar arasında seçemez olduktan sonra birden başının acıdığını duyarak elini değdirdi.(194/15)

Otuz sekize düşmüş olduğunu söyleyerek yanına limonata ile birkaç bisküvi bıraktıktan sonra öğleyin geleceğini bildirip okula gitti.(210/7)

Kalkarak ona doğru birkaç adım yürüdükten sonra tam askerce bir duruşla selamladı. (232/10)

O geceden sonra Selim daha çok içine kapandı.(249/1)

Kemal Yılmaz, ıçkisinden bir daha yudumladıktan sonra cevap verdi.(273/9)

Âşıklıktan, sihirbazlıktan, ihtilâlcilikten, ajanlıktan, doktorluktan sonra şimdi

de hâkim yamağı mı oldun? (293/17)

Kısa bir sessizlikten sonra beş kişinin ortaya yürüdüğü görüldü.(317/15)

Selim bir an duraksadıktan sonra beş kişinin ortaya yürüdüğü görüldü.(317/15)

Kazadan sonra Ülker'in gözleri başka bir âleme bakıyor gibiydi.(344/18)

11.2.4. “-den/-dan önce” Edatıyla Kurulanlar:

Kadın cevap vermesinden önce davranarak ilâve etti.(11/8)

Yazıldığı tarihten önceki bin yılı hakikat diye kabul edersek.(13/31)

Bundan öncekiler kimin tarafından bulunmuştu.(12/22)

Ondan önce, birçok öğrenciler gibi sen de şiir yazmak arzusuna kapıldın, manzume yazdın mı? (66/20)

Fakat Güntülü onlardan önce buldu.(68/1)

Fakat eski talebem olmadığı halde dersten önce öğretmen odasına gelerek meydan okurcasına beni selamladı. (75/8)

Bu sebeple gitmeden önce sizinle konuşmam gerekecek.(168/10)

Ben gelmeden önce geçirdiğin aşk maceralarını hatırlayarak onların birer şehvet isteği olup olmadığını düşünüyorsun.(214/8)

Bu duygu Güntülü'yü tanımadan önce de vardı.(234/16)

Doktor tavsiyesiyle yapmaya başladığı perhizden önceki zamanlarda nasıl bir hızla içiyorsa aynı hızla içmeye başladı.(271/19)

Ben de benden önceki gibi asıl adı unutulmuş bedbaht biriyim.(308/15)

Beni yaratmadan önce kaderimi çizen sen değil misin?(317/2)

Harp Akademisi'nde başına felâket gelmeden önceki haliyle ta kendisiydi.(327/12)

Demin, biz gelmeden önce ne duyuyordun.(351/28)

11.2.5. “-den/-dan fazla” Edatıyla Kurulanlar:

Bir lahzadan daha fazla düşündüm albayım.(39/14)

Bu sözler Selim'i lüzumundan fazla ciddileştirdi.(118/8)

39'dan biraz fazla.(200/15)

Yıldan iki üç kereden fazla karşılaşır konuşmayız.(256/31)

Birden fazla kadınla evlenmek türemizde ancak kağanlarla yüce kişilerin hakkıydı. (308/6)

11.2.6. “-den/-dan ziyade” Edatıyla Kurulanlar:

Aydolu gözlerinden ziyade dudaklarıyla gülümseyerek söze karıştı.(127/25)

Günümüzde dillerde dolaşan bir âvam şarkısında da “Evlilerin sevdası bekarlardan ziyade” diye bir beyit var.(203/28)

Fakat bu kanun ifâde edilmekten ziyade hissedilir mahiyettedir.(66/11)

Selçuklulardan Çağrı Bey'i çok beğenir, fakat ‘kumandandan ziyade kahramandır’ derdi. (70/19)

11.2.7. “-e/-a doğru” Edatıyla Kurulanlar:

Kadına doğru uzatarak gayet ciddi bir tavırla.(12/4)

Önüne bakarak hızlı adımlarla yürümek isteyen Ayşe’ye doğru ilerledi.(24/29)

Mektekp kapısına doğru yürüdü.(25/20)

Birlikte son sınıfın fen şubesine doğru yürüdüler.(57/20)

Zihnini bununla yorarken sokaklarından aşağıya doğru anlatılmaz bir şeyin indiğini ve beyninin içinde ince ve örseleyici bir seyyalenin dolaştığını seziyordu.(109/15)

Selim’in bu durumu hiçbir zaman iyiye doğru gitmiyordu.(123/3)

Selim her şeye rağmen Çamlı Koru’ya doğru olan yürüyüşünü de değiştirmiyordu. (165/6)

Başındaki acıyı, yanağına doğru sızan kanı unutarak kaşlarını çattı.(193/1)

Selim, kendisini beklemeden Güntülü’ye doğru yürümeye başladı.(223/11)

Şeref ağır ve sessiz adımlarla kapıya doğru yürüdü.(245/7)

Bir aralık gözleri karşıdan kendilerine doğru gelen iki kişiye takıldı.(260/3)

Yavaşça kalkarak kasaya doğru yürüdü.(274/1)

En baştaki çevik bir davranışla silahlarını çıkarıp yanındakine verdikten sonra ışığa doğru ilerledi.(307/11)

Kılıcını toprağa saplayarak zırhının bağlarını çözüp onu geriye doğru fırlattıktan sonra konuşmasına devam etti.(325/27)

İki genç kız bahçenin kuytu bir köşesine doğru ağır adımlarla ilerlerken biri

gölümsedi. (343/13)

11.2.8. “-e/-a göre” Edatıyla Kurulanlar:

Anlattığı vak’adan beri bin yıl geçtiğini bildirdiğine göre çok eski bir aşk hikâyesini bize kadar getiriyor demektir.(13/28)

Masal iki bin yıl öncesini anlattığına göre bu vak’a Mete zamanında geçmiş olabilir. (15/5)

Dersimiz harb sanatı olduğuna göre hükümlerimizi askeri zihniyetle vermek doğru olur kanaatindeyim.(39/16)

Bilhassa Mete ile Anibal’ı yaptıkları imhâ savaşlarına göre mukayese eden etüdü orijinaldi.(70/10)

Ona göre rejim aşağı yukarı milletlerin, cemiyetlerin elbisesiydi.(70/30)

Halbuki hukuk, mahkemede verilecek kararların muhtelif hâkimlere göre değişebileceğini kabul etmiyor.(100/32)

Şimdi şu kıyaslamaya göre neticeler de kendiliğinden çıkmaz mı?(103/26)

Türkiye’de prenslik, prenselik bulunmadığına göre bu unvan nereden çıkıyordu? (134/15)

Üstelik onu, kendilerine göre çocuk, acemi ve bilgisiz görüyorlardı.(145/3)

Geçenlerde yine sorduğuna göre ilgilenmesinin ciddi bir sebebi olmalıydı.(179/15)

Eskisine göre çok halsiz olduğunu anlamıştı.(229/19)

Bu, öyle üzerinde durulacak bir mesele olmadığına göre kapatsak olmaz mı? (235/10)

Şimdi evi kapkaranlık olduğuna göre o da duruşmayı dinlemeye gitmiş

olacak. (296/13)

Bu dünyaya getirdiğim ebedî şeriata göre Selim Pusat suçlu ve günahkârdır. (305/27)

Şimdiye kadar konuşanlar hep suçlu bulduklarına göre işi uzatmamak için yeni bir soru soruyorum.(310/27)

Kılıcı da Selim'inkine göre biraz kısa, fakat enli ve sağlam, korkunç bir kılıçtı. (328/1)

Bu, uzak zaman gelecek zaman olmayacağına göre herhalde geçmiş zaman olacak. (349/6)

11.2.9. “-e/-a kadar” Edatıyla Kurulanlar:

Gün batıncaya kadar bekledi.(6/27)

Bir adamın kıyamet kopuncaya kadar ızdırap çekmesi...(13/5)

Selim Pusat, üç yıl öncesine kadar ordunun iyi bir yüzbaşısıydı.(37/23)

Hapiste iken üç metrelik mesafesinde saatlerce yürür, halsiz kalıncaya kadar gezinirdi. (81/5)

Fakat o zamandan bugüne kadar geçen tekâmül devresinde hukuk, yine bir sihir; hatta sihirbazlık işi olarak kalmıştır.(100/10)

Selim Pusat,şimdiye kadar kimseyle din üzerinde bir tartışma yapmamıştı.(145/14)

Tıpkı bir kurmay gibi her şeyi düşünerek, en ince hesaplara kadar inerek planını yaptı. (153/5)

Oldum olası marşlardan hoşlanan Pusat, bu akşam duyduğu bu zevki şimdiye kadar tatmamış olduğunu anlıyordu.(191/17)

Selim Pusat, doktor arkadaşının sözleriyle şimdiye kadar aklının ucundan bile geçmeyen bir konu ile temasa geçmiş ve hiç bilmediği şeyleri öğrenmişti.(271/4)

Karşısındaki, Leyla gibi şahane bir prenses de olsa derdini, zaafını ona anlatmak ömür boyunca bugüne kadar güttüğü prensipleri hiçe saymak oluyordu.(235/19)

Çevresiyle o kadar ilgisizdi ki daire telefonunun nerede olduğunu bile şimdiye kadar öğrenememişti.(252/23)

Leyla'yı bir kurtarıcı diye düşünerek şifa bulmak için aramış, evinin önüne kadar gelmişti. (274/27)

Bu acayıplik, çalışın uzunluğundan başka çıkan sesin o zamana kadar duymadığı noktadan ileri geliyordu.(291/25)

Bu tanıdık yüzün şakağından çenesine kadar uzanan ince yaranın çizgisi özel bir alâmet gibi duruyordu. (337/18)

11.2.10. “-e/-a karşı” Edatıyla Kurulanlar:

Tanrı'ya ve insanlara karşı suç işlememişti.(6/12)

Gönlü Tanrı'ya karşı minnetle doluydu.(23/15)

Üç yıl önceki talebelerine karşı garip bir çekingenlik duyuyordu.(23/19)

O zaman Ayşe ile Tosun'a karşı dayanılmaz bir özleyiş duydu.(46/1)

Bu kızın kendisine karşı bir dost kalbi taşıdığı muhakkaktı.(58/18)

Birdenbire aruzaya karşı bir iğrenti duydu ve onu boya ile çirkinliğini saklayan kadına benzetti.(79/23)

Selim kendisini kıranlara karşı tepki göstermediği gibi kırdıklarına da aldırış etmezdi. (112/20)

Annem de bu kederle öldüğü için o çirkin ajana karşı müthiş bir kin duyuyordu. (174/19)

Evet, Ayşe'ye karşı demin doğru davranmamıştı.(187/3)

Hiçbir şey yapak istemiyor, her şeye karşı isteksizlik duyuyordu.(199/16)

Hele bu kadının Ayşe'ye karşı duygularını bildiği için neler söylediğinin farkına varmadan nefretle bakıyor, onu çok çirkin ve iğrenç buluyordu.(223/31)

Hiçbir kadına, hele çocuk yerine koyup değer vermediği bir genç kıza karşı böyle bir ilgi göstermesi aklın alacağı şey değildi.(249/24)

Gerçi birbirlerine karşı günden güne yabancılaştıkları bir hakikatti, ama ne de olsa hayat arkadaşı idiler. (281/23)

Kainatta kendisini düşünen sadece anası olduğunu anlayarak ona karşı gösterdiği vefasızlıktan içi sızladı. (316/9)

Herkese karşı nâzikti.(344/5)

11.2.11. “-e/-a rağmen” Edatıyla Kurulanlar:

Bunda da dini izler bulunmasına rağmen görüyorsun ki...(12/26)

Çok maddi gözükmesine rağmen mistik bir ruh hâleti içinde, bir ölüm daaüsulası ortasında yaşıyor, yaşıyor değil, sönüyordu.(22/8)

Gönlünün âh u zâr ile dolu olmasına rağmen yaşamaktaki zevki tadıyordu.(37/8)

Bazen sert bakmasına rağmen saygılı olan gözler, bazen en nazik bakışlarla hakaret edebilirler.(49/18)

Sıkı kontrole rağmen ara sıra gelen gazeteler vasıtasıyla kendi hakkında yazılanları okuyordu.(52/15)

Fakat aşırı derecede içmesine rağmen yüzü gülmüyor, aksine daha karanlık ve kederli bir hal alıyordu.(69/21)

Kendisini oraya bağlayan esrarlı sese rağmen sert bir hareketle ayağa kalktı.
(85/11)

Yürümesine, konuşmasına rağmen Selim’e yaşıyor denilebilir miydi?(140/28)

Fakat, Selim her şeye rağmen Çamlı Koru’ya doğru olan yürüyüşünü de değiştirmiyordu. (165/6)

Gece olmasına rağmen biraz dumanlı gördüğünü sezdi.(192/13)

Ayşe’nin “Güntülü nerede?” sorusuna verilecek cevabı görünüşteki kayıtsızlığa rağmen derin bir merakla bekledi.(288/12)

Bütün kusurlarına rağmen bu adamın şu kalabalık dünyada yapayalnız olduğunu düşünerek onu memnun edecek bir şeyler yapmak istedi.(247/15)

Selim bütün sarhoşluğuna, gözlerinin bütün dumanlı görünüşüne rağmen bu iskemlenin bir taht kadar gösterişli olduğunu fark etti.(298/16)

Onlarla ilk defa karşılaşmasına rağmen gönlüne dolan bir sezgiyle kim olduklarını tanıdı.(299/16)

11.2.12. “-e/-a benzer” Edatıyla Kurulanlar:

Selim ürperiyor, korkuya benzer bir şey duyuyordu.(83/25)

Meraka benzer bir duygu ve tuhaf bir huzursuzluk ile telgrafı okudu.(141/15)

İlk defa, içinde ümitsizliğe benzer bir eziklik duyuyordu.(184/20)

Buna benzer bir sahne bir defa daha geçmişti.(223/23)

Ayşe meraktan çok korkuya benzer bir duyguyla tekrarladı.(246/10)

Birdenbire kasırganın ulu ağaçlardan kurulu bir ormana çarpmasındaki sese benzer ürpertici fakat güzel bir gürültü sonsuz alanı kapladı.(298/28)

Emine'de korkuya benzer bir hal peydâ olmuştu.(351/23)

11.2.13. “-e/-a dair” Edatıyla Kurulanlar:

Buna dair havadislerin sonunda Ayşe Pusat'ın da sorguya çekildiği ve lisedeki son verildiği bildiriliyordu. (44/18)

Vesikalar kimsenin bilmediği bir yerde saklı olduğu gibi bana da bir suikast yaparlarsa bunun kimler tarafından yapılmış olacağına dair hâkimleri inandıracak bilgiler, dosyalar, hatta fotoğraflar emin bir yerde durmaktadır. (174/5)

Gönlündeki kasırganın geçmesini bekliyordu, ama gececeğine dair hiçbir belirti gözüküyordu.(285/1)

Selim Pusat, o zaman çocukluğunda, gençliğinde ve daha sonra ana kalbine, ana şefkâtine dair okuduğu yazıları, şiirleri, dinlediği türküleri, atasözlerini hatırladı. (316/6)

11.2.14. “-e/-a ait” Edatıyla Kurulanlar:

Edebiyata ait lise kitapları kendisine az geldiği için Edebiyat Fakültesi yayınlarını da okur ve kavradı.(347/6)

Çok eski zamana ait bir aşk hikâyesini bize kadar getiriyor demektir.(13/28)

Masalda o zamana ait şeyler kırıntı şeklinde bulunduğu halde sende yirminci asır kırıntı olarak yaşıyor.(15/26)

Belki de harb tarihine ait kitaplara eğilmişti.(37/19)

Ayşe, bu ilk derste onların ders durumunu anlamak için yerlerinden kaldırmadan edebiyata ait sorular soruyordu.(58/29)

Ayşe eve geldiği zaman Selim masanın başında harp tarihine ait kitaplarla meşguldü. (69/1)

Kitaplıktan Mohaç seferine ait bir cilt çekerek açtı.(105/30)

Askerî tarihe ait evrakı tasnif için bir komisyon kurduk.(144/9)

Hastalığının uzvî değil de ruhî olduğunu teşhis etmek tamamiyle ihhtisasınıza ait bir meseledir. (202/28)

Eline Birinci Cihan Savaşı'nın Kafkas Cephesi'ne ait mühim bir emir geçti.(251/11)

Bir okuyuşta aklında kalan bir şiir parçasının kime ait olduğunu anlayamamıştı. (282/13)

Bu divan edebiyatına ait olamazdı.(282/7)

Atın ki tek içimde insanlığın erdemine ait son kırıntılar da yok olup gitmesin. (306/20)

11.2.15. “Bile” Edatıyla Kurulanlar:

Romalıların ne zaman değerli sayılacağı hakkında en iptidâi bilgiye bile mâlik değilim. (11/12)

Nihayet millî ve vatanî duyguları bile Ayşe Pusat'ın aleyhinde bulunmasına kâfi sebeplerdi.(18/21)

Belaya doğru adım atarken bile pişmanlık duymamıştı.(38/28)

En hazımlı insanın bile kabul edemeyeceği bazı şeyler vardır.(50/19)

Böyle bir kalp taşıyan insan bir talebe bile olsa makbuldü.(58/23)

Ayşe bunu o kadar istiyordu ki, kocasını kalbinde yeniden ateşin yanması için onun bir başkasını sevmesine bile razıydı.(71/80)

Tarihte geçen şahsiyetler için ölümden sonra bile kesin bir karar verilemez.(101/21)

Çünkü siz başka hiçbir şey olmasanız bile krallık taraftarısınız.(112/1)

Hatta diğerlerini güldüren hikâyelere gülümsemeye bile başlamıştı.(130/4)

Hatta çoluk çocuk makulesi, kız ve kadın meclislerinde bile bulunmaya başladım.(143/24)

Ölüleri bile ayağa kaldıracak kuvvette üç ışık...(154/20)

Bir sır ki ölsen bile asla açamazsın.(224/30)

Bir haz ki hayalden bile üstün ve derinmiş.(159/29)

En büyük mutasavvıflardan bazıları bile bu suçlamadan kurtulamamıştır.
(181/14)

Bu esrarlı kan olmasa bile onun çok ıstıraplı bir gece geçirdiği gün gibi aşikârdı. (247/3)

Sizi sıkmış olsam bile bu konuyu kapatmayacağım Selim Beğ.(235/31)

En samimi dostuna bile söylese günün birinde yayılarak Selim'in duyması ihtimali vardı. (250/13)

Onun buraya nasıl girdiğini araştırmak bile başlıbaşına bir çalışma konusu olabilirdi. (251/13)

Gürültü olmuyor, grup halinde gelenler bile yavaş yavaş sesle konuşuyordu.
(271/24)

Ayşe ile artık bırak konuşmak, selamlaşmayı bile kesmişlerdi.(291/20)

Öteki sarhoşluğun son merhalesinde bile temkinli ve iradelidir.(306/15)

O kadar dalgındı ki kendi varlığından bile habersiz görünüyordu.(323/5)

Ülker'in bir defa bile yalan söylediği görülmemiştir.(343/22)

11.2.16. “Diye” Edatıyla Kurulanlar:

Erkeği iyi olsun diye... (7/18)

Açığma-Kün'e “Beni sevmiyor musun” diye sordu.(9/4)

Yazıldığı tarihten önceki bin yılı hakikat diye kabul edersek...(13/30)

“Afiyet olsun”diye karşılık verdi.(16/11)

Ayşe ufuklara bakarken “kafam bir şeyle meşgul” diye düşündü.(33/24)

Gazetenin inanılır kaynaklardan alınan haberler diye heyecanla naklettiği satırlar baştanbaşa yalan, iftira ve tahriften ibâretti.(44/6)

Liseyi biritince nereye gitmeyi düşünüyorsun Güntülü? diye sordu.(64/7)

Dün okuduğu satırlara hayâsız bir gazeteci şarlatanlığı diye bakmak ümidi, kendisinin vatan haini olduğu hakkındaki resmî tebliğle tamamen kırılmıştı.(45/4)

Kocasını iyi değildi ve iyi olmadığını bilen Ayşe'nin nasılsın diye sormasını hissetmiyordu. (72/33)

Orkun Yazıtları on altıncı asırda Gök Türklerin Cumhurbaşkanı Kül Tegin adına dikilmiştir, diye yazmış.(95/22)

Ayşe, yalnızlık insanı yıpratır diye düşünüyordu.(123/13)

Ayşe, bu içkiyi, bu gezinmeyi, bu sükutu hayata dönmenin başlangıcı diye kabul ediyordu.(133/20)

Neden mahşer? diye sormaktan da kendini alamadı.(154/18)

Selim, “yanımdaki Leyla'yı göremeyecek kadar sarhoş muyum” diye düşündü. (165/22)

Halbuki Leyla kendisini ara sıra gel diye evine çağırmişti.(190/4)

Ben de senin fikrine iştirak ediyorum, diye cevap verdi.(63/28)

Selim'in gözlerinin içine bakarak, "dün gece çok ateşliydin ve sayıklıyordun"diye ilave etti.(209/11)

Şeytan mı diye adeta kekeledi.(230/16)

Yoksa siz Mecnun musunuz? diye sordu.(252/2)

Herkes buradaki insanlar gibi olsa herhalde boşuna tedirginlikler, çirkin kavgalar olmazdı"diye düşündü.(272/7)

Bunu ilk günah diye kabul ediyor musun?(301/8)

Ben Çiçi Yabgu'yum diye söze başladı.(317/21)

Nazik ve iyi yüzlü hemşire "bir şey istiyor musunuz? diye sordu.(333/22)

Yalnız mı? Ben yalnız değilim ki, diye cevap verdi.(346/11)

11.2.17. "Gibi" Edatıyla Kurulanlar:

Yürüyüşün turna gibi, salınışın suna gibi.(5/9)

Az kaldı kımız gibi eriyip akacaktı.(8/21)

İnci gibi yaşlar aktı.(9/22)

Edebi taraf, bedii unsur gibi yüksek kıymetlere akıl erdiremem.(10/19)

Bu kadar olmayacak bir aşkı masala temel yapmak bana pek iptidaî bir düşünce gibi geliyor.(13/3)

Bütün masallar ve destanlar gibi bunun da eski bir hakikatı saklamış olması muhtemeldir. (13/21)

Her insan gibi bir teselli bulmakta gecikmiyordu.(21/2)

Sözde teessür duyan insanların yaptığı gibi derin bir ah çekerek yerine oturdu.(31/17)

Hatta sınıfta oturdukları yerler sinema şeridi gibi hafızasından geçiyordu.(34/17)

Felaketler ve kederler gibi bahtiyarlıklarla sevinçler de geçici idi.(37/12)

Bu rejime yemin vermiş olduğun halde tıpkı bir kıralcı gibi konuşuyorsun.(40/12)

Kudurmuş bir fırtınadan denize düşen bir insan gibi ümitsizdi.(47/2)

Vaktiyle o kadar canlı olan bu adam artık bir gölge, bir hayal, bir ruh gibi dolaşıyordu. (71/19)

Önceleri, bazen yaptığı gibi kırlara, tepelere gittiğini sanmıştı.(81/16)

Bu dolaşma sırasında zaman zaman kafasının içinde bir yer aydınlanır gibi oluyordu.(109/17)

Selim düzensiz birlik görmüş subay gibi baktı.(123/22)

Ayşe, kocasına inatçı ve masum bir çocuğa bakar gibi bakmaya alışmıştı.(135/1)

Senin gibi elemanlara ihtiyacımız var.(144/10)

Tıpkı bir kurmay gibi her şeyi düşünerek, en ince hesaplara kadar inerek planını yaptı. (153/5)

Pusat o kadar içmişti ki dakikalar kopuk bir film gibi geçiyordu.(165/1)

Tanrı gibi sonsuz ve büyük bir varlığın akılla anlaşılmasına imkân olmadığını kabul etmişler. (181/8)

Selim mevzilendiği yerden hücumu kalkan piyade gibi şiddetle doğrularak oturdu. (201/6)

Arkadaşları gibi gülümseyerek değil, yırtıcı bakışlarla bakıyordu.(221/4)

Artık güç anlarda bir kurmay gibi doğru ve çabuk kara vermiyordu.(240/21)

Pusat da son zamanlarda bırakır gibi olduğu kırıcı tavrını almıştı.(264/18)

Artık korkmanın ne demek olduğunu o da herkes gibi öğrenmişti.(291/10)

Dağınk gibi gözükken bu atlılar, ışığın karşısına geçince düzgün bir sıra haline geçtiler. (307/6)

Onlara doğru bir adım atarken kalbi duracak gibi oldu.(327/8)

Ülker, hafif gülümseyişi kaybolan yüzünden bir bulut geçer gibi bakarak bir an düşündü.(346/8)

11.2.18. “Halde” Edatıyla Kurulanlar:

o günden bugüne kadar bin yıl geçtiği halde Burkay her bahar arada ağlıyor.(9/28)

masalda o zamana ait şeyler kırıntı şeklinde bulunduğu halde sende yirminci asır kırıntı olarak yaşıyor.(15/26)

Gözlüklerini takmış olduğu halde bir takım evrakı okuyan müdür, başını hiç kaldırmadı. (25/28)

Odada, pencerenin önünde oturmuş olduğu halde gazete okuyan bir erkek hocadan başka kimse yoktu.(29/3)

Güntülü, kendisini ilk defa gördüğü halde en samimi tavrıyla selam vermişti.(37/2)

Bu rejime yemin vermiş olduğun halde tıpkı bir kralcı gibi

konusuyorsun.(40/11)

Artık elleri pantolonunun zirhlarına yapışmış olduğu halde konuşacağı günler geçmişti. (50/26)

Bu kızlar, fen talebesi oldukları halde edebiyatı iyi biliyorlardı.(59/2)

Fakat eski talebem olmadığı halde öğretmen odasına gelerek etrafa meydan okurcasına beni selamladı.(75/8)

Ertesi sabah hava yağmurlu ve rüzgârlı olmadığı halde, Selim Pusat içinden gelen bir dürtüyle yine Çalı Kuru'ya gitti.(109/1)

Tarihin yarı buçuk hakikate yaklaşan kısmı askerî tarih olduğu halde meydan savaşlarının bile meçhûliyet perdesi arkasında görüldüğü muhakkaktır.(93/3)

Kendisine bakan bu yeşil gözler hiç de yabancısı olmadığı halde âşinalığın çok eski, tasavvur olunamayacak kadar eski bir zamanda olması intibai Selim'i çileden çıkarıyordu. (127/4)

Türkçe, Arapça, Farsçadan başka birkaç Avrupa dili bildiği için asker olmadığı halde komisyona aldılar.(147/9)

Daha yeni tanıştığımız, tanışmaya başladığımız halde gülmekten hoşlandığımı biliyorsunuz. (166/23)

Selim, kendisinin tasavvufa ve dine inandığını bildiği halde bu tahkir tufanını yağdırırken Ayşe'yi ayırmamıştı.(184/11)

Selim, hareketsiz ve donuk durduğu halde dehşet içinde kalmıştı.(208/7)

Güntülü, orada tek başına, ellerini arkasına kavuşturmuş olduğu halde ağaca dayanarak duruyordu.(223/5)

Selim, gözlerini yaprak başındaki resme dikmiş olduğu halde dikkatle bakıyordu.(241/21)

Beyaz yakalı lise üniformasıyla ellerini arkasında kavuşturmuş olduğu halde gülümsüyordu.(268/14)

Daha birçok şey sormak istediği halde vazgeçti.(290/12)

Burada herkes başka olduğu halde hepsi de birbirine benziyordu.(303/6)

Bu vuruşma ona pek uzun sürdü gibi geldiği halde yarım dakika bile dolmamıştı. (329/2)

Emine, gözlerini Ülker'den ayıramamış olduğu halde konuşuyordu.(344/10)

İki kız, çekingenlik duydukları halde birbirlerinden kuvvet alarak ağır adımlarla Ülker'e doğru yürüyorlardı.(344/31)

11.2.19. “İçin” Edatıyla Kurulanlar:

Ölmek için atına zırhsız bindi.(7/10)

Romanla masalı aynı şey sandığım için özür dilerim.(11/18)

Ahlâkî bir ders vermek için bir de aşk efsanesi uydurmuştur.(13/2)

Bu dönüş, onun duygulu ve romantik muhayyilesi için pek mühim bir hadiseydi. (13/2)

Onu hayata bağlanmak için yaptığı uğraşmalar boştu.(22/26)

Sizin buraya gelmenize mâni olmak için bütün gayretimi sarfettim.(27/2)

Belki de bir mersiye olduğu için onu tercih etmişti.(31/29)

Onu kıskıvrak yakalamak için mutad taktiği kullanmaktan geri kalmıştı.(39/5)

Yaşamayı güzel bir sebebe bağladığı için benim çok hoşuma gidiyor efendim.(62/9)

Selim Pusat, tam bir asker olduğu için siyasi bir mesele olan rejim işleri üzerinde fikir yormamıştı.(70/28)

Piyade subayı olduğu için yürümeyi sevmiş, sonra bu, kendisinde bir itiyad haline gelmişti.(81/3)

Onun için ehemmiyetli olan hayalindeki prenstir.(96/13)

Askerlikle kuvvet birbirini tamamlayan iki şey olduğu için Selim kuvvete değer veriyordu.(113/6)

Bu gezinme yalnız içki içmek için arada bir bozuluyordu.(133/19)

Tasavvuf bunun önüne geçmek için çalışmıştır.(180/14)

Sizin için dâhiliyeci demişlerdi.(200/25)

Sinirleri bozulmuş olduğu için söylenenlerin tesirinde kalmış, tahminleri, faraziyeleri gerçek gibi görmüştü.(219/19)

Annem hasta olduğu için ağladı.(240/2)

Selim onlara bir daha bakmadığı için bu gülümseyişin manasını anlamadı.(260/6)

Onu şüphelendirmemek için kontrolünü çok ihtiyatla yapıyordu.(282/6)

Sevmek için bize gönül veren sen değil misin?(305/15)

Gelen adam, çok mühim olduğu için hatırlatmaya geldiğini söyledi.(324/12)

Yağmur arttığı, rüzgâr daha da sertleştiği için sokaklar تنها idi.(324/18)

Kız lisesi'nde ders yılı sonu için tören yapılıyordu.(343/2)

Vazifeli olmadığımız için bu güzel günün tadını çıkarıyoruz.(345/7)

Ülker, işittiklerini eskizsiz hatırlamak için bir ara düşündü.(352/1)

11.2.20. “İle” Edatıyla Kurulanlar:

Kızın yeşil ala gözleriyle büyülenip kendinden giçti.(6/22)

Büyülü gözlerle Burkay’a bakarak gülümsedi.(8/19)

Bol ışıklı aydınlanan odada bütün duvar kitap raflarıyla doluydu.(10/5)

Kadın zoraki bir sükûnetle cevap verdi.(10/28)

Alaycı bir tavırla kadına baktı.(14/19)

Ciddi bir tavırla başmuavine direktif vermeye başladı.(18/23)

Taş gibi sessiz, hareketsiz ve donuk bir duruşla dinliyordu.(27/6)

Otuz kişilik sınıf bu kavgayı büyük bir dikkatle dinliyordu.(39/19)

Başmuavin somurtkan bir tavırla Ayşe’yi tanıttı.(57/23)

Çok düzgün, gramer bakımından yanlışsız cümlelerle konuşuyordu.(59/35)

Pusat istihza ile Ayşe’ye baktı.(96/25)

Çoktandır duymadığı bir neşe ile devam etti.(77/1)

Bütün kaynaklar ağız birliği ile öyle yazdıktan sonra.(93/28)

Hem hakaret, hem de alay dolu bir eda ile cevap verdi.(117/16)

Şimdi biraz da Leyla’yı kırmış olmanın verdiği öfkeyle bu çirkin ve iğrenç mahlûka çıkışmaya, hatta onu tepelemeye hazırды.(114/25)

Laubâliliğe kaçmak istidâdı gösterenleri de usulü ile uyarırız.(124/12)

İçindeki ümitsizliği yemek isteyen bir irade ile tıpkı bir doktor gibi teşhis peşinde idi. (139/2)

Meraka benzer bir duygu ve tuhaf bir huzursuzluk ile telgrafı okudu.(141/15)

Bu Huzur Çayhânesi'ni de tüfek sesleriyle doldurmayın.(157/18)

Selim, şaka ile istihza arasında bir sesle onun sözünü kesti.(153/23)

İçkinin tesiriyle Selim'in bir garip işleyen beyni çağrışımlar arasında bunalıyor gibiydi. (166/2)

Geldi gelele ilk defa çevresine alıcı gözüyle baktı.(175/2)

Pusat yine lastik hızı ve sertliğiyle başlangıç noktasına gelmişti.(184/17)

Sıska, kambur Yek, sert bir hareketle esas duruşa geçerek dikleşti.(194/5)

Acaba yasak bir sevgiyle mi yaralısınız? (233/3)

Bir aralık elinde dergiyle babsına yaklaşan çocuk yaşının sevimli saflığı ile sordu. (239/7)

Ayşe kadın kalbi ile bir şeyler sezinlemişti.(250/2)

Ayşe'nin Güntülü geliyor diyen sesiyle ayıldı.(260/8)

Gürültü olmuyor, grup halinde gelenler bile yavaş sesle konuşuyordu.(271/24)

Ayşe kadınlık merakı ile yorucu bir işe girişmekten çekinmedi.(282/20)

Selim Pusat sarsıldı ve zehir gibi acı bir gülümseyişle gülümsedi.(214/25)

Selim Pusat böyle düşünürken odaya birkaç kişinin gelmesiyle düşüncelerinden sıyrıldı. (334/15)

Ülker buna belli belirsiz, kendine has nâzik bir gülümseyişle karşılık verdi(345/9)

Ülker çok durgun bir eda ile hiç yüksünmeden cevap veriyordu.(349/18)

11.2.21. “Üzere” Edatıyla Kurulanlar:

Mahkememizde bulunmak üzere çıkmış olacak.(294/14)

Evine dönmek üzere, tanımadığı sokaklarda ilerlemeye koyuldu.(320/19)

İnsanlar suç işlemek, vuruşmak ve ölmek üzere doğarlar.(325/30)

Üç yıl önce zorla çekilip atıldığı lisesine yeniden dönmek üzere yola çıkıyordu. (19/20)

Ayşe budün liseye zaten bir sinir imtihanı geçirmek üzere gelmiş bulunduğundan ihtiyar cebircinin karşısında çok hâkim bir duruşla duruyordu.(31/4)

Gönlüne dolmak üzere olan kederi yenerek sordu.(64/23)

Ders bitmek üzere idi.(66/26)

Ruhunu sarsacak bir ihtilal başlamak üzereydi.(91/21)

Bir iki yerine baktı ve meseleyi kapanmış sanarak yeniden vazife tashihine başlamak üzere bulunan Ayşe’ye döndü.(105/31)

Kızların gitmek üzere Ayşe’den müsaade almaları onu birdenbire ferahlattı.(132/6)

Selim kapıyı açmak üzere aşağıya yöneldi.(141/1)

Güntülü’yü nerden tanıdığını hatırlamak üzereydi.(158/25)

Şeref kimsesiz yaşamış ve kimsesiz olduğu için insanların fenalığından kurtulmak üzere hayatına son vermişti.(186/23)

Kalkmak üzere bulunan doktor, gündelikçi kadının getirdiği kahve üzerine birkaç dakika daha oturmaya mecbur kalmıştı.(213/21)

Selim, şimdi beyninde ve gönlündeki kasırga arasında onu seçmek

üzereydi.(268/2)

Evine girerken sabah olmak üzereydi.(279/19)

11.2.22. “Birlikte” Edatıyla Kurulanlar:

Ayşe Pusat başmuavinle birlikte öğretmenler odasına geldiği zaman kendisinde bir yorgunluk duyuyordu. (29/1)

Dindar olmamakla birlikte, eskiden kendi dini duygularına saygı gösteren kocası şimdi buna aldırış etmiyor, bu da Ayşe’yi kırıyordu.(21/28)

Ders salonunda ilmi bir mesele üzerinde fikir yürütmeye ve itiraz etmeye cevaz olmakla birlikte bu kadarı askeri disipline aykırı idi.(39/24)

Selim kendi yüreğinin atışıyla birlikte onun kalp çarpıntılarını da duyuyordu.(84/11)

11.2.23. “Beraber” Edatıyla Kurulanlar:

Hapise kâtiler, hırsızlarla beraber fikir ve kanaat sahipleri de giriyor.(21/17)

Bunun etrafında hiçbir münâkaşa kabul etmemekle beraber ölümü adeta özler gibi bir hali vardı.(22/4)

O, karşısında pek büyük suçlu bir subay görmekle beraber vatan hainliğini hiç hesaba katmamıştı.(50/9)

Namık Kemal’in meşhur vatan kasidesi güzel olmakla beraber bana beyitler arasında bir vahdet yok gibi geliyor.(60/28)

Bununla beraber Ayşe henüz bütün ümitlerini kaybetmemişti.(71/21)

Böyle olmakla beraber garip bir duyguyla başını çevirmiyor, sesi dinliyordu.(83/18)

Bununla beraber Selim Pusat şiir kadar güzel kızlarla hiç ilgilenmemiştir.(125/14)

Gülmemekle beraber Selim Pusat daonu dikkatle dinliyordu.(155/8)

Selim her zaman sert ve öfkeli olmakla beraber Ayşe'yi kırmıyor, hatta kırmamak için dikkat gösterdiği anlaşılıyordu.(184/23)

Kızların yüzleri ciddi olmakla beraber gözlerinin içi gülüyordu.(226/10)

Yahut ağzı sıkı olmakla beraber Selim'e bir kötülük etmeye kalkarsa ne yapabilirdi? (250/27)

Gözleri bu zırha takılmakla beraber bir şey söylemedi.(325/22)

12. KISALTMA GRUPLARI

12.1. Dilcilerin Kısaltma Grubuyla İlgili Görüşleri:

Abdurrahman Özkan “Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları” adlı makalesinde “Kısaltma grupları, çeşitli kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan ve her iki öge arasındaki bağlantıyı hâl ekleri veya iyelik eklerinin kurduğu kelime gruplarıdır.”¹⁶⁹ şeklinde açıklama yapmıştır.

Jean Deny, Türk Dili Grameri isimli eserinde “damı kırmızı (ev); elleri çıplak, ayakları kınalı, gözleri sürmeli, başları daima yaşmaklı (kadınlar)...” gibi iyelik ekli bir isim ile sıfat görevindeki bir isimden meydana gelen yapıları sıfat tamlaması içinde “karmaşık vasıf hâlindeki belirtici öbekler”¹⁷⁰ olarak vermiştir.

¹⁶⁹ Abdurrahman ÖZKAN. (2004)., “Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları”, İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi 11.Sayı, s.1.

¹⁷⁰ Jean DENY. (1941)., a.g.e., s.722-723.

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı kitabında “belirtme öbekleri” içinde “çekim öbekleri” adını verdiği grupları “isim öbekleri” ve “fiil öbekleri” olarak ikiye ayırmış ve kısaltma gruplarını “isim öbekleri” bahsinde ele almıştır.¹⁷¹

Tahir Nejat Gencan, “Dilbilgisi” isimli eserinde bazı kısaltma grubu örneklerini “kurallı bileşik sıfat” olarak ele almıştır. “Bahçesi geniş (okul), boyu uzun (adam), gövdesi iri (çınar), uykusu ağır, bakışı sert, gözü pek...” gibi örnekleri birleşik sıfat olarak değerlendirmiş ve bu yapılarda isimle sıfatın yer değiştirdiğini ifade etmiştir.¹⁷²

Metin Karaörs, Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri isimli eserinde “kısaltma grupları”nı “isnat grubu, ilgi (genetif) grubu, yaklaşma (datif) grubu, bulunma (lokatif) grubu, uzaklaşma (ablatif) grubu ve yapma (akuzatif) grubu” olmak üzere altıya ayırmıştır. Kısaltma grupları başlığı altında verdiği bu grupları ayrı ayrı ele almıştır. “Kelime grupları ve cümlelerin yıpranarak kısalması sonucunda meydana çıkmış, herhangi bir kaideleri olmayan klişeleşmiş grupları” da “kısalım (klişeleşmiş) gruplar” olarak vermiştir. Karaörs, isnat grubu dışındaki kısaltma gruplarına “hâl grubu” da denilebileceğini söylemiştir.¹⁷³

Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi’nde “isnat grubu, yükleme grubu, yaklaşma grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu, vasita grubu” olarak isimlendirdiği kelime gruplarını “kısaltma grupları” üst başlığıyla incelemiş ve bu gruplarla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Kısaltma grupları, kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalım ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. İsnat yükleme, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, vasita grubu başlıkları altında incelediğimiz bu kısaltma gruplarının ortak özelliği, iki isim unsurundan meydana gelmeleri ve vurgunun ikinci unsur üzerinde bulunmasıdır.” Ayrıca bu grupların dışında çeşitli kelime grupları ve cümlelerden kısalım “derinden derine,

¹⁷¹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., a.g.e., s.506-508.

¹⁷² Tahir Nejat GENCAN. (1975)., a.g.e., s.125-126.

¹⁷³ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e., s.278.

uzaktan uzağa, baş başa, omuz omuza, baştan başa, git gide, el ele” gibi yapıların da birer kısaltma grubu olduklarını ifade etmiştir.¹⁷⁴

Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi isimli eserinde “kelime grupları”nı incelediği bölümde “isnat grubu, genitif grubu, datif grubu, lokatif grubu, ablatif grubu, akuzatif grubu”nu ayrı başlıklar hâlinde incelemiş ve bu grupların kısaltma grupları sayılabileceğini ifade ederek şu açıklamaları yapmıştır: “Bir yandan iyelik grubuna yaklaşan genitif grubu bir yandan da sıfatı klişeleşmiş bir genitif olan bir sıfat tamlamasına benzemektedir. Aynı tipte gruplar olan datif, ablatif ve lokatif grupları da bu şekilde sıfat tamlamasına benzerler. Fakat bu dört grubun sıfat tamlamaları olmadıkları muhakkaktır. Hepsinin ikinci unsurda bulunan vurguları da bunu göstermektedir. Yalnız, bütün bu grupları kısaltma grupları olarak saymak da mümkündür.” “Akuzatif grubu partisip grubu veya fiil grubunun kısaltmış, yardımcı fiili düşmüş şeklindedir. Onun için akkuzatif grubu da bir kısaltma grubu sayılabilir.¹⁷⁵

12.1.a. İsnat Grubu:

12.2.a.1. Dilcilerin İsnat Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin isnat grubu için: “İsnat grubu, biri diğerine isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsnat edilen unsur isnat olunandan, kendisine isnat yapılandıktan sonra gelir. Kendisine isnat yapılan unsur ya yalın halde bulunur veya iyelik eki almış olur. Bu unsur bir tek isim olabileceği gibi isim yerine geçen bir kelime grubu da olabilir. İsnat unsuru ise bir sıfat veya sıfat yerine kullanılan bir kelime grubu olabilir.” demiştir.¹⁷⁶

Leyla Karahan ise, unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece unsurlarında iyelik eki bulunan kısaltma grubuna isnat grubu dendiğini

¹⁷⁴ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.79.

¹⁷⁵ Muharrem ERGİN.(1983), a.g.e., s.396-397

¹⁷⁶ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.392.

söylemiştir.¹⁷⁷

Metin Karaörs, “kısaltma grupları” içinde “isnat grubu” ismini verdiği kelime grubuyla ilgili olarak şu açıklamaları yapmıştır: “Biri diğerine isnat edilen iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Bir nevi sıfat-fiil grubunun kısaltmış şekli gibidir. Grubunun sonunda bir “olan” sıfat-fiili veya “olarak” zarf-fiili gizlenmiş gibidir. İsnat yapılan unsur önce gelir. İsnat yapılan unsur yalın veya iyelik eki almış olarak bulunur.” Şu sözlerle de isnat grubunun bir kısaltma grubu olduğunu vurgulamıştır: “Başı açık olan”, “kalbi yanık olan”, “yüz göz perişan olarak”, “ensesi kalın olan” şeklindeki grupların kısaltmış şekilleri isnat gruplarına örnektir.”¹⁷⁸

Hamza Zülfikar, “cümlelerin kuruluşunda yer alan kelime grupları” başlığı altında ele aldığı “tamlamalar” kısmında “isnat grubu” adını verdiği kelime grubu hakkında, “İsnat grubu diye adlandırılan yapılarda ise, nitelenen önce, niteleyen sonra gelmektedir. Bazen ilk kelime iyelik eki de alabilir.” açıklamasında bulunmuş ve şu örnekleri vermiştir: “gözü açık (açık göz, göz açık), sırtı pek, karnı tok, canı tez, eli uzun, arkası kuvvetli, kulağı delik vb.”¹⁷⁹

Abdurrahman Özkan, isnat grubu için: “Biri diğerine isnat edilen iki isim unsurundan meydana gelen kelime grubuna isnat grubu adı verilir.”¹⁸⁰ ifadesini kullanmıştır.

12.1.a.2. İsnat Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Elleri kelepçeli (24/3)

Gönlü rahat (32/22)

Başbozuk (38/32)

Ağzı sıkı (250/27)

Gözleri bağlı (321/3)

Gözleri kapalı (321/4)

Baş eğik (321/30)

Gözüpek (317/29)

¹⁷⁷ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.80.

¹⁷⁸ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e., s.26-27.

¹⁷⁹ Hamza ZÜLFİKAR. (2001)., a.g.e., s.172.

¹⁸⁰ Abdurrahman ÖZKAN. (2004)., a.g.e., s.140.

Saçları kan (83/8)	Gözleri keskin (83/8)
Eli kılıçlı (326/6)	Tesiri ani (63/9)
Gelişigüzel (95/6)	Eşi bulunmaz (80/3)
Apoletleri sökülmüş (69/24)	Anlatılması güç (189/3)
Başı dumanlı (190/6)	Boynu bükük (278/29)
Gözleri bağlı (321/3)	Gözleri kapalı (321/4)

12.1.b. İlgi (Genitif) Grubu:

12.1.b.1. Dilcilerin İlgi (Genitif) Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, ilgi grubu için: “Genitif ekiyle birbirine bağlanan iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Genitifli unsur önce, onun bağlandığı yalın isim sonra gelir. Grubun manası genitifliğin ilgi fonksiyonuna dayanır. Grup iyelik eki düşmüş bir iyelik grubu gibidir.” demiş ve şu örnekleri vermiştir: “bizim kız, senin ev, benim at, Ahmet dayının oğlan, sizin av köpeği, Osmanların büyük bahçe.”¹⁸¹

Abdurrahman Özkan, ilgi grubu için: “ilgi hâli eki ile birbirine bağlanan iki isim unsurundan oluşan kelime grubuna ilgi grubu denir.”¹⁸² ifadesini kullanmıştır.

12.1.b.2. Genitif Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Bizim Oğuz Han destanı (65/2)

Bizim kızlar (130/12)

¹⁸¹ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.393.

¹⁸² Abdurrahman ÖZKAN. (2004), a.g.e., s.140.

Senin hanım (211/15)

12.1.c. Yaklaşma / Yönelme (Datif) Grubu:

12.1.c.1. Dilcilerin Yaklaşma Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin yönelme/yaklaşma grubu için “datif grubu” ifadesini kullanmış ve “Datif hâlindeki bir unsurla ondan sonra gelen yalın bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Datifli unsur da, sonraki unsur da ya tek bir isim veya isim yerini tutan bir kelime grubu olur: dile kolay, başa belâ, cana yakın, ateş pahasına bir öğle yemeği, aslına uygun, keyfine düşkün, başına buyruk, ana babasına bağlı misallerinde olduğu gibi.”¹⁸³ şeklinde açıklama ve örnekleme yapmıştır.

Leyla Karahan ise yaklaşma grubu için, “birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grubu” ifadesini kullanmış ve “oyuna düşkün, geçmişe bağlı, sözüne sadık, içe dönük, dile kolay, güzel sanatlara meraklı” örneklerini vermiştir.¹⁸⁴

Abdurrahman Özkan, yaklaşma grubu için: “yönelme hâlindeki bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna yönelme grubu denir.”¹⁸⁵ ifadesini kullanmıştır.

12.2.c.2. Yaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

İnsanlığa zarar (11/25)

Masala temel (13/4)

Durumuna uygun (32/10)

Parlak bir istikbale namzet (37/31)

Vatana ihmet (55/2)

Kanaâte sahip (59/5)

¹⁸³ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.394.

¹⁸⁴ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.81.

¹⁸⁵ Abdurrahman ÖZKAN. (2004), a.g.e., s.140.

İçkiye paydos (213/10)	Divanlara dalış (281/11)
Üçe beşe bedel (319/9)	Söze inkılab (73/18)
Ömre mukâbil (286/12)	Tebrike değer (167/7)
Ölüme susamış (83/11)	Vahşete yakın (314/10)
Kendine has (345/9)	Edebiyata ait (347/6)
Edebi zevke mâlik (66/17)	Ruha işleyici (83/19)
Yanlış hüküm giymeye mahkûm (102/5)	Korkuya benzer (83/25)
İstibdâda alet (103/10)	Kayda değer (127/16)
Hayata dönüş (184/14)	Kendime yakın (238/8)
Askerliğe âşık (257/9)	Ruhuma kaabil (286/11)

12.1.d. Bulunma (Lokatif) Grubu:

12.1.d.1. Dilcilerin Bulunma Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin bulunma grubu için “lokatif grubu” ifadesini kullanmış ve “Lokatifli bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Her iki unsur da ya tek bir isim veya isim yerine geçen bir kelime grubu olur: geçmişte bugün, dam üstünde saksagan, elde bir, yükte hafif, pahada ağır, işinde usta, işinde gücünde adam, üçte iki, dörtte bir, beşte üç, onda bir, yüzde beş, binde bir misallerinde olduğu gibi. Bu grupta da vurgu yine son unsurdadır.” demiştir.¹⁸⁶

Leyla Karahan bulunma grubu için, “birinci unsuru bulunma hâli eki taşıyan kısaltma grubu” ifadesini kullanmış ve “arada bir, dörtte üç, solda sıfır,

¹⁸⁶ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.394.

yükte hafif, beş günde bir” örneklerini vermiştir.¹⁸⁷

Abdurrahman Özkan, bulunma grubu için: “bulunma hâlindeki bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna bulunma grubu denir.”¹⁸⁸ ifadesini kullanmıştır.

12.1.d.2. Yaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Sözde teesür (31/17)

Sözde alenî (53/11)

Üçte bir (104/30)

12.1.e. Uzaklaşma (Ablatif) Grubu:

12.1.e.1. Dilcilerin Uzaklaşma Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin uzaklaşma grubu için “ablatif grubu ifadesini kullanmış ve “Ablatif bir unsurla, ondan sonra gelen diğer bir unsurun oluşturduğu kelime grubudur. “Her iki unsur da ya tek bir isim veya isim yerine geçen bir kelime grubu olur: kafadan kontak, doğuştan sakat, yandan çarklı, anadan doğma, sonradan görme, sıradan adam, gözden uzak, ağızdan dolma, candan arkadaş, yalandan dostluk, içinden pazarlıklı, kendisinden çok emin, bunlardan biri, eğlencesine düşkün olanlardan hiç biri, içlerinden çoğu, gençlerden üçü misallerinde olduğu gibi. Bu son misallerde ikinci unsurun iyelikli olması dolayısıyla iyelik grubu fonksiyonunda bir grupta karşılaşıldığı görülmektedir. Birbirine çok benzeyen, fonksiyonları bir gibi olan (bunların biri, bunlardan biri) bu iki grubu birbirine karıştırmamak lâzımdır. Ablatif grubunun normal

¹⁸⁷ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.82.

¹⁸⁸ Abdurrahman ÖZKAN. (2004), a.g.e., s.140.

vurgusu da yine son unsurdadır.” demiştir.¹⁸⁹

Leyla Karahan, uzaklaşma grubu için “birinci unsur uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma grubu” ifadesini kullanmış ve “içten pazarlık, kendisinden emin, benden gizli, gözden irak, yandan çarklı.”¹⁹⁰örneklerini vermiştir.

Abdurrahman Özkan, uzaklaşma grubu için: “uzaklaşma hâlindeki bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna uzaklaşma grubu denir.”¹⁹¹ ifadesini kullanmıştır.

12.2.e.2. Uzaklaşma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Benden üstün (12/1)	Öğretmenlerden biri (33/27)
On kişiden mürekkep (35/27)	Neferlerden biri (45/2)
Babasından ve dedesinden miras (37/25)	Soldan geri (194/2)
Sarhoşluğumdan istifâde (296/19)	Hayalden üstün (224/23)
Yabancı soydan bir kadın (308/18)	Zevkten ürperiş (83/29)
Yasak savma kabilinden ziyaretler (271/4)	Odadakilerden biri (146/27)
Merdivenlerden iniş (337/9)	Emeklilerden mürekkep (144/16)
Anormal havadan sıyrılış (184/14)	Kendinizden küçük (210/20)

¹⁸⁹ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.394.

¹⁹⁰ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.82

¹⁹¹ Abdurrahman ÖZKAN. (2004), s.140.

12.1.f. Yapma (Akkuzatif) Grubu:

12.1.f.1. Dilocilerin Yapma Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin belirtme grubu için “akuzatif grubu” ifadesini kullanmış ve “ Akkuzatif grubu, akkuzatifli bir isim unsuru ile onun arkasından gelen bir isim unsurundan kurulur. İkinci unsur isimle yapılan bir birleşik fiilin isim kısmı olur ve dolayısıyla geçişli fiil ifadesi taşır: her şeyi borçlu, seni istikbal, yapılanı tenkit, kitabı birine ithaf gibi. Görülüyor ki akuzatif grubu partisip grubu veya zarf-fiil grubunun kısaltmış, yardımcı fiili düşmüş şeklidir. Onun için akuzatif grubu da bir kısaltma grubu sayılabilir. Ve bu yüzden birinci unsurdan sonra araya yer tamlayıcısı ve zarf unsurları da gelebilir.”¹⁹² demiştir.

Yapma grubu için Leyla Karahan “yükleme grubu” ifadesini kullanmış ve “Yükleme grubu, yükleme ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur. Birinci unsuru yükleme hâli eki taşıyan kısaltma grubuna denir”¹⁹³ şeklinde açıklamış ve “insanı takdir, memuru teftiş, küçük çocukları af, yüzü aşkın...” örneklerini vermiştir.

Abdurrahman Özkan, yapma grubu için: “yükleme ekli bir isim unsuruyla başka bir isim unsurunun oluşturduğu kelime grubuna yükleme (belirtme) grubu denir.”¹⁹⁴ ifadesini kullanmıştır.

12.1.f.2. Yapma Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

Krallığı îade (54/6)

Meçhûlü biliş (168/9)

Evrâkı tasnif (144/9)

¹⁹² Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.397.

¹⁹³ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.81.

¹⁹⁴ Abdurrahman ÖZKAN. (2004), a.g.e., s.140.

12.1.g. Kısalım (Klişeleşmiş) Gruplar:

12.1.g.1. Dilcilerin Kısalım (Klişeleşmiş) Gruplarla İlgili Görüşleri:

Metin Karaörs, kısalım gruplarını “Kelime grupları ve cümlelerin yıpranarak kısalması sonucunda meydana çıkmış, herhangi bir kaideleri olmayan “kısalım (klişeleşmiş) gruplar”¹⁹⁵ olarak vermiştir.

Abdurrahman Özkan, “yönelme, bulunma, uzaklaşma, yükleme (belirtme), vasıta, isnat ve ilgi gruplarına doğrudan dâhil olmayan ve belirli bir kurala bağlı olmadan meydana getirilen kısaltma gruplarına ise kısalım (klişeleşmiş) yapılar adı verilir.”¹⁹⁶ diyerek kısalım grupları tanımış ve Farklı yapılarda olan ve birtakım kelime grupları ve cümlelerden yıpranma ve kalıplaşma yoluyla oluşan “güle güle (git), baştan başa, birden bire, omuz omuza” gibi yapılarda da bir kısaltma söz konusudur. Bu sebeple bu tür yapıları da kısaltma grupları içinde ele almak gerekir. Bu kelime gruplarını da “kısalım (klişeleşmiş) yapılar” şeklinde isimlendirebiliriz demiştir.¹⁹⁷

Ergin, bu grupların dışında kalan kısalım yapıları doğrudan doğruya “kısaltma grupları” olarak isimlendirmiş ve bunlarla ilgili olarak şu sözlere yer vermiştir: “Bunlar kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır. Herhangi bir kaideleri yoktur. Daha geniş bir gruptan kısalım ve klişeleşmiş gruplardır. Sayıları pek fazla değildir. Gün aydın, güle güle, günden güne, baştan başa, o gün bugün, yan yana, sırt sırta, omuz omuza, baş başa, el ele, hâşâ huzur, git gide, baş aşağı, eller yukarı, ileri marş, sola çark, baş üstüne gibi gruplar böyle kısaltma gruplarıdır. Umumiyetle vurguları başta bulunur.”¹⁹⁸

¹⁹⁵ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e., s.278.

¹⁹⁶ Abdurrahman ÖZKAN. (2004)., a.g.e., s.139-140.

¹⁹⁷ Abdurrahman ÖZKAN. (2004)., a.g.e., s.139-140.

¹⁹⁸ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.396

13. İSİM-FİİL GRUBU

13.1. Dilocilerin İsim-Fiil ile ilgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, isim-fiil grubunu "Fiil grubu" adı altında değerlendirmiş ve "Fiil grubu fiil isimleri üzerine kurulu kelime grubudur. Fiil isimleri bu grubun esas unsurudur ve tabii en sonda bulunur. Kendisinden önce gelen gerekli unsurlarla birlikte fiil grubunu meydana getirir." şeklinde tanımlamış, fiil grubunun -mak/-mek, ma/-me ve -ış/-iş-'li fiil isimleri ile yapıldığını belirterek şu örnekleri vermiştir: "çarşıya gitmek, toplantıda bulunmak, yemek yemek, yazı yazmak, İzmir'e yürüyüş, Boğazdan geçiş, durmadan gidip gelme, günde üç saat çalışma, uzağı görme..."¹⁹⁹

Metin Karaörs, isim-fiil grubunu "Fiil grubu" adı altında "Fiil isimleri olan -mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş'lü şekillerle yapılan kelime grubudur. Bu eklerle yapılan fiil isimleri ve hareket isimleri fiil grubu yapmağa elverişlidir. Fiillerin hareket isimleri, fiil grubunun esas unsuru olup, grubun en sonunda yer alırlar." şeklinde açıkladıktan sonra: "pazara gitmek, kitap okumak, Ankara'ya doğru yürüyüş, aziz vatandan ayrılış, güzel söz söyleme, milletlerdeki edebi gelişme ..." ²⁰⁰ örneklerini vermiştir.

Leyla Karahan, isim-fiil grubunu: "Bir hareket ismi ile ona bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur. Hareket ismi, -mak/-mek eki ile yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismi olup sonda bulunur ... -ma/-me ve -ış/-iş ekleri ile yapılmış hareket isimleri de isim-fiil grubu kurabilir." şeklinde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: "Onu biraz sonra çekeceği acıya hazırlamak, milli ruhu bugünkü neslin sağlam insanlarında yahut eski kitapların sayfelerinde aramak, övdüğü şeyin yazısı kadar güzel olduğuna herkesi inandırma, halk sanatına, halk ağzına halk hayatına daima açık olma, sılıya dönüş, ürke ürke bakış ..." ²⁰¹

¹⁹⁹ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.395.

²⁰⁰ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.29-30.

²⁰¹ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.24-25.

Neşe Atabay vd., isim-fiilleri "Eylemsiler" başlığı altında bir bölüm olarak, "Eylemlikler" adı altında ele almışlar ve "Eylemlerin belli eklerle oluşarak ad görevinde kullanılan biçimlerine eylemlik diyoruz. Hem eylem hem de ad gibi kullanılan bu sözcükler, eylemsilerin önemli bir bölümüdür. Türkiye Türkçesinde eylemlik, eylem kök ve gövdelerine -mak(-rne), -ma(-rne), -ış(-iş), -uş(-üş) ekleri getirilerek türetilir." şeklinde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: "tekrar görülmek, anlamak sevdası, parmaklarımı öpmesi, işi görüş ..." ²⁰²

Tahsin Banguoğlu, isim-fiil grubunu "Çekim Öbekleri" başlığı altında, fiil öbekleri alt başlığında vererek "cümlede aldıkları çekim halleriyle kimsenin, nesnenin ve isimlemenin fiile yaklaşması, onunla öbekleşmesi mahsulüdürler. Cümlede kimsenin fiille öbekleşmesi en çok tek kişili fiillerde görülür ki bunların da birtakımı birleşik kelime niteliği taşır." şeklinde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: "hava bozmak, göz yummak, gün doğmak ..." ²⁰³

Fuad Bozkurt, isim-fiil grubuna "Eylemlik Birliği" adını vermiş ve "Eylemler, kip ve kişi eki alıp çekilen sözcüklerdir. Böylece tümcenin yüklemi olurlar. Ancak eylem olan sözcük gerçekte o işin adıdır. Türkçede yüklem olabilecek iş, hareket bildiren bir sözcüğün adı olarak kullanılan üç ek vardır: Eylem tabanı +mak, +ma, +ış. Gerçekte eylemin adı olan "ad-eylem" dediğimiz bu sözcükler de başka sözcüklerle birlik kurarlar." Şeklinde bir tanım yapmıştır. Bozkurt daha sonra şu örnekleri vermiştir: "daha yakından tanımak, ev ödevlerini bitirme, yürüyüşünü ..." ²⁰⁴

Rasim Şimşek, konuyu "Eylem Öbekleri" başlığı altında değerlendirmiş, "Yalın ya da çekim ekli bir adla bir eylemden oluşan çekim öbeğine eylem öbeği denir." şeklinde tanımlamıştır. Ancak burada bahsedilen isim- fiilden ziyâde birleşik eylemlerdir. Şimşek kimi bileşik eylemlerin sözdizimi özelliği taşıdığını belirtmiş ve şu örnekleri vermiştir: "boyun eğmek, can atmak, deve yapmak, hapı yutmak ..." ²⁰⁵

²⁰² Neşe ATABAY vd. (1983)., a.g.e., s.263-264.

²⁰³ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., a.g.e., s.426.

²⁰⁴ Fuad BOZKURT. (1995)., a.g.e., s.152-153.

²⁰⁵ Rasim ŞİMŞEK.(1999).,a.g.e.,s.376.

13.2. İsim-Fiillerle İlgili Metnimizden Örnekler:

13.2.a. -mak/-mek Eki İle Yapılan İsim-Fiiller:

- fikrini öğrenmek (11/3) çöp tenekesine atmak (13/14)
- insanları daha iyi tanımak (21/3) itirazına mahâl bırakmamak (29/14)
- yaşamaktaki zevki düşünmek (37/9) avcı hattında yürümek (37/30)
- kıskıvrak yakalamak (39/5) vatan haini saymak (41/5)
- bir yüzbaşından saygısızlık görmek (49/11) gözlerle günah işlemek (282/26)
- çokluk arasında tercih yapmak (61/25) ötekilerden ayırmak (347/10)
- hayattan zevk almak (69/14) hiçbirşeyden çekinmemek (166/28)
- ruhları doyurup kandırmak (179/29) doğrusunu söylemek (237/10)
- Onu birkaç kere tartmak (203/11) Sözü burada kesmek (263/16)
- Gönül alıcı bir davranışta bulunmak (240/25) Sert bir çıkış yapmak (287/31)
- Bir kadına tutsak olmak (304/3) Allah'la bir olmak (178/13)
- Manâsı bile kalmayan bu hayattan ayrılmak (334/13)
- Kendinden geçişin zamanını hatırlayamamak (109/13)
- Selim'i bir sinir ve ruh doktoruna göstermek (250/3)
- Kabuk bağlamış bir yarayı deşmek (250/19)
- Kendisine güvenilebileceği bir ruh doktoru bulmak (250/10)
- Gözüpek bir bahadıyla vuruşturmak (317/29)
- insanların beynini safsatalarla doldurmak (13/16)

bir prensle bir cumhurbaşkanını karıştırmak (96/11)

Selim üzerinde yeni bir deneme yapmak (133/22)

13.2.b. -ma/-me Eki İle Yapılan İsim-Fiiller:

odadaki gezinme (12/7)

lüzumsuz yere konuşma (38/9)

gazete ve kitap okuma (43/5)

çabuk karar verme (48/1)

onu oyalayacak işler bulma (74/15)

bakmadan görme (114/4)

o muttarid, sonsuz gezinme (133/28)

meçhul sesi tanıma (109/19)

istihza tufanına boğulma (110/8)

mihneti kendine zevk etme (155/5)

işi alaya vurma (204/18)

ağır adımlarla yürüme (335/17)

Muttarid adımlarla gezinme (95/1)

zoraki bir yapıştırma (229/5)

teğmenlik zamanındaki içme (212/2)

kendi kendisini bulma (250/12)

çevresini dumanlı görme (272/9)

Kubudak'la yaptığı vuruşma (334/6)

nasıl olacağını bir türlü tahmin edemediği ilk karşılaşma (291/5)

kız ve kadın meclilerinde bile bulunma (144/1)

bir sultanın karşısında bulunma (168/31)

13.2.c. -ış/-iş Eki ile Yapılan İsim-Fiiller:

çok acı bir gülümseyiş (11/17)

oldukça sert bir vuruş (12/6)

bu nüfuz ediş (38/3)

dayanılmaz bir özleyiş (46/2)

ebedî özleyiş (286/6)

nâzik bakış (49/19)

kendinden geçiş (109/13) meçhûlü biliş (168/9)
sık sık onun mezarına gidiş (249/16) başını öne eğiş (345/21)
insana benzemeyen bir duruş (314/9) o hızlı kalkış (201/10)
büsbütün hüznlenen bakışlar (206/18) sert bir bakış (201/8)
öfkeli bir susuş (123/6) müstehzî bir bakış (148/12)
ümitsiz ve çok acı bir gülümseyiş (165/18)

14. PARTİSİP (SIFAT-FİİL) GRUBU

14.1. Dilcilerin Partisip (Sıfat-Fiil) Grubuyla İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, sıfat-fiil grubunu "Partisip grubu" adı altında incelemiş ve "Partisip grubu bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Partisip bir fiil şekli olduğuna göre ona bağlı unsurlar da fiilin gerektirdiği unsurlardır." şeklinde tanımlayarak "denize giren, sudan gelen, çok yakından tanıdığı, seni ilk gördüğüm, sultanlara yaraşır, canı çıkası, modası geçmiş ..."²⁰⁶ örneklerini vermişler.

Metin Karaörs, sıfat-fiili "Sıfat-Fiil (Partisip) Grubu" adı altında "Bir sıfat-fiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. Sıfat-Fiil grubu, esas fiil unsuru bir sıfat-fiil olan fiil grubu demektir." diye açıklamıştır. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: "suya giren, havadan gelen, bin yıl sürecek zannedilen, hür ufuklarda donanmış, sultanlara yaraşır, sonu gelmez ..."²⁰⁷

Leyla Karahan, "sıfat-fiil" ismini kullandığı grubu şu şekilde açıklamıştır: "Bir sıfat-fiil ile bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur." Karahan şu örnekleri verir: "eski İstanbul 'un güzel semtlerini yaratan, bu anı

²⁰⁶ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.683.

²⁰⁷ Metin KARAÖRS.(1993)., a.g.e., s.32.

ışıklarla Türk eden, her içine girdiği odaya bir şefkat serinliği getiren ...”²⁰⁸

Vecihe Hatipoğlu, sıfat-fiil grubundan ayrı bir grup olarak bahsetmez. Ancak "Ortaçlardan kurulan sıfat tamlaması" adı altında sıfat-fiillerin sıfat olarak kullanılmalara örnekler verir: "Sıfat tamlamalarının bazıları, ortaçlardan meydana gelen sıfatlarla kurulur. Bu çeşit sıfatların gerektiğinde çatı eklerini aldıkları ve olumsuzlarının yapılabildiği görülür: "geçen araba, tükenmez para, tanıdık adam, pişmemiş yemek, akacak kan, olacak iş..."²⁰⁹

Tahsin Banguoğlu, sıfat takımları içerisinde sıfat-fiillerden bahsetmiş, ayrıca "Sıfat-Fiil Cümlesi" adı altında sıfat-fiilleri incelemiştir. "Yatık fiillerden sıfat işleyişinde olanlar bir iş cümleinin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi sıfat işleyişine sokarlar ve onu esas cümleinin ad niteliğindeki bir üyesine sıfat yaparlar. Böylece sıfat cümleleri dediğimiz çeşitli birleşik cümleler kurarlar. Bunlar genellikle sıfat işleyişinde sıfat-fiil cümleleri olup üç zamana göre çeşitlenirler." şeklinde açıkladıktan sonra "iyi gün görmüş, karşımıza çıkan ..." ²¹⁰örneklerini vermiştir.

Jean Deny kelime grupları içerisinde sıfat-fiil grubunu ele almamış sadece ortaçlar terimini kullanarak sıfat-fiillerden bahsetmiştir. "Fiilin sıfatlık siygaları, asıl ortaçlarla kâh ortaç, kâh ortacımsı gibi kullanılan -dik 'li ve -(y)-ecek'li isimcil siygalardır." ²¹¹şeklinde açıklar. Sıfatın vasıf, ortaçların ise fiil ve hareket bildirdiklerini belirtir.

Fuad Bozkurt, sıfat-fiilleri "Ortaç Birliği" adı altında ele almış ve "Bir sıfat eylemle, ona bağlı ögeden oluşur. Sıfat-eylem grubu, yüklemi sıfat eylem olan bir eylem öbeğidir." diye tanımlamıştır. Verdiği örneklerden bazıları şunlardır: "Ağaca takılan, tanıdık, okuduğumuz ..." ²¹²

Neşe Atabay vd., sıfat-fiil grubunu kelime grupları içinde değil de, "Biçim açısından sıfatlar" ve "Eylemsiler" başlıkları altında ele almışlardır. "Türemiş sıfatlar

²⁰⁸ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.21.

²⁰⁹ Vecihe HATIPOĞLU. (1982), a.g.e., s.26.

²¹⁰ Tansin BaNGUOĞLU. (1995), a.g.e., s.420-273.

²¹¹ Jean DENY. (1941), a.g.e.,s.733-738.

²¹² Fuad BOZKURT. (1995), a.g.e., s.153.

içinde -an, -en, -dık, -mış, -acak gibi eklerle oluşan ortaç adını verdiğimiz sözcükler ayrı bir yer tutarlar. Eylemsilerin ortaç adını alan bu bölüğü sıfat gibi kullanılır ve onların tüm özelliklerini gösterir." şeklinde açıkladıktan sonra "Güneşi çekilen ufuk, önüne çardak eğilmiş küçük kahve ..." ²¹³örneklerini vermişlerdir.

Haydar Ediskun, sıfat-fiil grubunu kelime grupları içinde vermemiş, "Sıfat-Fiiller (Ortaçlar)" başlığı altında incelemiştir: "Sıfat-fiiller, bir yandan bir ismi niteledikleri için sıfat, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir. Sıfat-fiiller -en, -r, -ecek, -mış, -dik, -me yapıları olmak üzere altı tanedir."²¹⁴ der.

Mazhar Kükey, "Sözcük Öbekleri" adı altında kelime gruplarını verirken, sıfat-fiil grubundan bahsetmemiştir. Kaya Bilgegil de kelime grupları içerisinde sıfat-fiilleri göstermeyen araştırmacılardan biridir.

14.2. Partisip (Sıfat-Fiil) Grubuyla İlgili Metnimizden Örnekler:

14.2.a. -an/-en Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

kayalardan dökülen(sular) (6/4)

kırlardan esen(rüzgâr) (6/5)

Uygur masalını dinleyen(erkek) (10/2)

bu masalı okuyan(kadın) (9/33)

bir Türk tarafından bulunan(ilk Uygurca parça) (12/19)

çok sert bir tavırla söylenen(bu sözler) (13/18)

gizli kaynaklardan gelen(bir ateş) (22/15)

²¹³ Neşe ATABAY vd. (1983)., a.g.e., s.86-87.

²¹⁴ Haydar EDİSKUN. (1985)., a.g.e., s.292.

- köşede gazetesini okuyan(öğretmen) (29/5)
- bütün liseyi saran(bir zil sesi) (32/24)
- Tutukevine memur olan(subaylar) (43/8)
- orgeneralin masasında duran(bir gazete) (50/28)
- eskiden o kadar faal olan(Selim) (69/8)
- biraz önce Tosun'u yatırmış olan(Ayşe) (95/8)
- askerliğin hoş ve eğlenceli taraflarını arayan(bir zihniyet) (134/30)
- düşüncesini daha ileriye götürmeye zaman kalmadan ayağa kalkan(Leyla)
(165/23)
- elini Selim'in alınına koyan(Ayşe) (199/11)
- savaşta güç durumda kalan(birlik) (235/24)
- ihmâl edilmiş loşluğunda ferahlık bulunan(bir yer) (271/15)
- Selim Pusat'ın milletini yaratan(adam) (307/28)
- baş ucundaki komidinde duran(sürahi) (333/15)
- liseyi bitiren(kızlar) (343/4)
- zulmette keder besleyen(gamlı köpekler) (83/24)
- dersler, mektep, mektep hatıraları üzerinde geçen(sözler) (126/25)
- bayram günlerinin güzel günlere rastlamasını fırsat bilen(Ayşe) (153/1)
- tek tesellisi haline gelen(içki) (189/17)
- eşyaya değer vermeyen(Pusat) (247/23)
- ona yabancı olması gereken(divan şiipleri) (281/19)

insana benzemeyen(bir duruş) (314/9)

soykütüğünüzü gösteren(deri) (350/25)

14.2.b. -ası/-esi Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

yere batası(mel'un) (195/4)

14.2.c. -maz/-mez Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

onmaz (yakış) (285/22)

dayanılmaz(bir istek) (33/34)

dayanılmaz(bir özleyiş) (46/2)

akla gelmez(uydurmalarda) (53/19)

anlaşılmaz(bir duygu) (72/21)

itiraz edilmez(delil) (204/3)

bitip tükenmez(çekişme konusu) (35/22)değişmez(bir fen) (61/5)

kesin ve su götürmez(sıfat) (97/5)

tek değişmez(kanun) (100/25)

bulunmaz(çocuklar) (75/20)

onmaz(kara sevdamız) (79/9)

unutulmaz(bir manzume) (80/12)

değişmez(hüküm) (106/13)

sarsılmaz, yıkılmaz(bir varlık) (278/11)dayanılmaz(bir ibtila) (109/4)

anlatılmaz(bir şey) (109/15)

anlaşılmaz(bir yakınlık) (114/5)

yerine konmaz(zarar) (143/16)

kesin ve şaşmaz(kaidder) (180/6)

anlatılmaz ve anlaşılmaz(bir acı) (229/11)zaptolunmaz(istek) (267/15)

sert ve değişmez(kaideler manzumesinin felsefesi) (150/24)

büyük asker Mete'nini ölmez(hatırası) (16/8)

eşi bulunmaz(fedakar mert arkadaş) (80/3)

14.2.d. -dik/-dik Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

verdiği(karar) (6/21)

sevdiği(kız) (7/26)

doldurduğu(kadeh) (10/9)

Uygurca dediği(dil) (10/26)

bir dikişte bitirdiği(kadeh) (12/6)

yazıldığı(tarih) (13/30)

subayın çektiği(ceza) (15/11)

onu yedikleri(zaman) (212/21)

inandığı, saygı gösterdiği(tek hakikat) (22/1) aşk dediğimiz(şey) (204/2)

parasız ve çaresiz kaldığı(günler) (23/22) kendisinin diktiği(tahta) (322/4)

asker olarak girdikleri(tutukevi) (55/4) toprağa sapladığı(kılıç) (326/2)

ümitlerle dolu olduğu(günler) (190/24) bu isteğin verdiği(hızla) (345/32)

üç yıllık ızdırabın bıraktığı(izler) (62/20) hatırlamak istedikleri(bir ad)(84/28)

Harb akademisi'ne girdikleri(gün) (197/10)

onun beklenmedik(soruları) (230/8)

Selim'i davete geldikleri(zaman) (223/7)

sokakta rastladığı(kimseler) (259/14)

öğretmen hanımların tatlı bir kavuşmaya daldıkları(bir sırada) (288/27)

gömüldüğü gün eliyle "Arkadaşım Şeref" diye diktiği(sağlam tahta) (321/9)

Çamlı Kuru'nun ortasındaki meydancığa vardıkları (zaman) (325/6)

Kant'a başkalarının yakıştırdığı(sıfatlar) (97/2)

laubâliliğe kaçmadan, ciddiyeti bırakmadan kurabildiği(samimiyet) (20/1)

Huzur Çayhânesi'ne geldikleri(dakika) (156/14)

harb tarihi vazifelerini birinde kullandığı(bir cümle) (38/16)

vazife kağıtlarını yaydığı(zaman) (133/17)

14.2.e. -ecek/-acak Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

bu kadar olmayacak(bir aşk) (13/3) buna vereceği(cevap) (40/14)

dayanacak(bir yer) (329/8) onu üzmeyecek(bir cevap) (46/20)

seçilecek(birçok başka meslekler) (38/14) şuh denecek(bir neşe) (110/25)

eşiyle oğlunu düşünecek(vakit) (43/12) verilecek(cevap) (273/15)

aşkın felsefesiyle uğraşacak(vakit) (214/13)

onu memnun edecek(bir şey)(247/8)

Selim'i ilgilendirecek(şekilde) (73/13)

sarsak denecek(hareketler) (336/25)

kendisine hak verecek(tek kişi) (314/24)

ruhunu sarsacak(bir ihtilal) (91/21)

onu oyalayacak(işler) (74/15)

üzerinde durulacak(bir mesele) (235/10)

resimdeki yazıyı okuyacak(mesafe) (197/21)

bunları ortaya çıkaracak(cesur insanlar) (174/10)

bir imha savaşı kadar güzelleştirecek(sebepler) (167/25)

dün geceki düşüşten olabilecek(bir beyin kanaması) (199/3)

kıralcı olmanın doğuracağı(tehlikeler) (38/1)

14.2.f. -mış/-mış Eki ile Yapılan Partisip (Sıfat-Fiil) Grupları:

en geç onuncu asır başında yazılmış(bir masal) (10/14)

hemen hemen tam olarak ele geçmiş(bir Uygur metni) (12/13)

milat yıllarında cereyan etmiş(bir hadise) (14/1)

ziyan olmuş(üç yıl) (21/2)

âkıbeti anlaşılmış(bir tutuklu) (46/18)

her Şeyi kabul etmiş, her neticeyi göze almış(bir çılgın) (51/11)

asıl adı unutulmuş(bedbaht biri) (308/15)

fırtınalı bir hayat yaşamış(bir asker) (128/20)

askerlikten kalmış(bir alışkanlık) (168/19)

üç saat önce çekilmış(bir telgraf) (230/28)

zâhiren kapanmış(bir mesele) (250/18)

aşkı tatmış(bir kimse) (273/6)

hayatla tek ilişkisi bile kalmamış(bir insan) (297/14)

Çok maceralardan çıkmış(bir insan) (318/6)

törende görev almamış(öğrenciler) (343/11)

deri üstüne yazılmış(bir soykütüğü) (350/4)

onun kendisine dikilmış(bakışları) (155/22)

mukaddesâtına sövülmüş(bir insan) (195/6)

Selim'in sert bakışlarla karşıya dikilmış(gözleri) (187/15)

15. GERUNDIUM (ZARF-FİİL) GRUBU

15.1. Dilocilerin Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, zarf-fiil grubunu "Gerundium grubu" olarak isimlendirmiş ve "Gerundium grubu bir gerundium ile ona bağılı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur. Bu grup fiili gerundium olan bir fiil grubu durumundadır." dedikten sonra şu örnekleri vermiştir: "sağa sola koşa koşa, kırlar gezip, bütün camları temizleyerek, kardeşim dün memlekette para getirince, etrafına bakmadan uzaklaşırken ..." ²¹⁵

Metin Karaörs, konuyu "Zarf-Fiil (Gerundium) Grubu" başlığı altında ele alarak şöyle açıklamıştır: "Bir zarf-fiil ve ona bağılı unsurlardan meydana gelen bir kelime grubudur. Zarf-fiil grubu, fiili zarf-fiil olan bir fiil grubu halindedir." dedikten sonra şu örnekleri vermiştir: "akşam perde perde kapanınca, karşımızda dururken, bütün sokakları temizleyerek, bu sükûnette karışıkça ..." ²¹⁶

Leyla Karahan, "Zarf- Fiil grubu" adı altında "Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağılı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur." diye açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: "ah ederken, hatırımdan silince, iyice yaklaşınca, tek başına vuruşarak, pembe hayaller kura kura..." ²¹⁷

Tahsin Banguoğlu, zarf-fiil grubunu "Zarf Öbekleri" adı altında ele almış ve "Zarf öbekleri de bir üçüncü mühim belirtme öbeğı niteliğı ile gerekse birleşik cümle kuruluşunda geniş yer alırlar. Zarf öbekleri yapıldıkları kelime türüne göre cümlede iki çeşit kelimenin yerini alabilirler: fiiller ve sıfatların. Bunlar bir iç cümlenin yüklemi olduklarında o cümleyi olduğu gibi zarf işleyişine sokarlar, onu esas cümlenin zarf niteliğindeki bir üyesi yerine geçirirler." şeklinde açıkladıktan sonra: "Arabadan inip, eve döner dönmez, gökte ararken yerde buldum ..." ²¹⁸ örneklerini vermiştir.

²¹⁵ Muharrem ERGİN. (2002), a.g.e., s.684.

²¹⁶ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.34.

²¹⁷ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.23-24.

²¹⁸ Tahsin BANGUOĞLU. (1995), a.g.e., s.421-422.

Fuad Bozkurt, "Ulaç Birliği" adıyla ele aldığı zarf fiilleri "Bunlar bir ulaçla ona bağlı ögelerden oluşur. Bunları yüklemi ulaç olan bir yan cümlecik saymak gerekir." diye tanımlamıştır. Verdiği örnekler şunlardır: "Ağlaya ağlaya yollara düştük. Okuldan eve koşa koşa geldi. Yalın ayak koşarak içeri girdi. Hiç durmadan çalışıp ödevi bitirdik.." ²¹⁹

Bazı dil bilgisi çalışmalarında zarf-fiil grubu kelime grupları içerisinde bir grup olarak verilmemiş, zarflar (ulaçlar) adı altında verilmiştir:

Jean Deny, zarf-fiilleri kelime grupları içinde vermemiş, ulaçlar adı altında incelemiştir. ²²⁰

Haydar Ediskun da, zarf-fiilleri kelime grubu olarak vermemiş, "Bağ-Fiiller (Ulaçlar)" adı altında incelemiş ve "Bağ-Fiiller, bir yandan bileşik cümlede iki cümlecigi bağladıkları için bağlaç, öbür yandan da özne, nesne, tümleç aldıkları için fiil olan kelimelerdir." ²²¹ şeklinde tanımlamıştır.

M.Kaya Bilgegil, "Zarf Grupları" başlığı altında: "Bir veya birden ziyade zarfla, bir sıfat, bir mastar veya bir fiilden meydana gelen kelime grubuna zarf grubu denir. Bu çeşit gruplarda zarf belirten; sıfat, mastar veya fiil belirtilen durumundadır." şeklinde açıkladıktan sonra şu örnekleri vermiştir: "çok yorgun, fazla hassas, pek çalışkan, şimdi geldi, erken kalkmak ..." ²²² Ancak görüldüğü gibi Bilgegil'in verdiği örnekler zarf-fiil değil zarftır.

Neşe Atabay vd., zarf-fiilleri "Ulaçlar" başlığı altında incelemişler ve tanımını şöyle yapmışlardır: "Türkiye Türkçesinde eylemden türeyen, ancak tümce içinde çoğunlukla belirteç görevi yapan sözcüklere ulaç denir." Verdikleri örneklerden bazıları: "Çılgılık gittikçe uzaklaşıp hafifliyordu. Kalaba köylüleri söyleye söyleye bitiremiyorlar. Çiftliğe doğru istemeyerek yürüdü..." ²²³

Tahir Nejad Gencan, zarf-fiilleri ayrı bir grup olarak ele almamış,

²¹⁹ Fuad BOZKURT. (1995), a.g.e., s.153.

²²⁰ Jean DENY. (1941), a.g.e., s.779.

²²¹ Haydar EDİSKUN. (1985), a.g.e., s.301.

²²² M. Kaya BİLGEĞİL. (1984), a.g.e., s.162

²²³ Neşe ATABAY vd. (1983), a.g.e., s.273.

“Eylemsiler” adı altında, zarflarla ilgili olarak “Kurduğu önermeyi başka bir önermeye bağlayan eylemsidir.” demiştir.²²⁴

Vecihe Hatipoğlu ve Mazhar Kükey de zarf fiilleri diğer araştırmacılar gibi kelime grubu olarak ele almamıştır.

15.2.Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu İle İlgili Metnimizden Örnekler:

15.2.a. -a/-e Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

hayatın kötülüklerini göre göre (24/22)	gönlü kırıla kırıla (74/2)
düşüne düşün (255/18)	günahları araştıra araştıra (300/27)
suçlu olduğunu bile bile (317/14)	denilebilir (15/28)
gürleşebilirdi (184/33)	görebiliyordu (321/24)
okuyabildim (61/7)	hatırlayabilirdim (73/27)
sevebilirsiniz (238/29)	yapabilir (317/4)
varabilir (24/6)	donakaldı (153/20)
düşebilirdi (192/20)	sevebilirsiniz (238/29)
büyük kumandanlar ve büyük imha savaşları üzerinde uğraşa uğraşa (70/24)	
yüzlerce yıldan beri bu şahâne tarifleri dinleye dinleye (214/25)	

²²⁴ Tahir Nejat GENCAN. (1978)., a.g.e. s.396.

15.2.b. -arak/-erek Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

onun gövdesine yaslanarak (8/13)

yazı masasının önüne oturarak (9/33)

büyük odada muttarid adımlarla gezerek (10/1)

edebî değerinden bahsederek (13/15)

bir sevgi nümâyişi yaparak (18/28)

gökte uçuşan bulutlara bakarak (24/8)

öğrencilere propaganda yaparak (27/8)

dünyada bir kadınla bir çocuktan başka kimsesi kalmadığını düşünerek (46/3)

bu yumuşak, fakat ısrarlı bakışlardan rahatsız olarak (49/21)

irâdî bir cihetle bunun tesirinden kurtularak (72/24)

dinlediği kelimelerin bazı hecelerindeki seslere takılarak (119/29)

kendisine tenbih olunan şekilde, birer birer okuyarak (144/23)

onun küçük bir oğlu cellatlardan kurtarılarak (171/19)

Harb Okulunda 38 derece ateşle tâlime çıktıkları kış günlerini hatırlayarak (199/10)

dalgınlıktan kurtularak (229/25)

birden büyük bir halsizlik duyarak (269/19)

çoktandır anmayı bile unuttuğu anasını tanıyarak (313/16)

biraz daha yaklaşarak (333)

kendini göstermekten çekinerek (33/17)

gülümsemeye devam ederek (95/19)

her zamanki sensizliğinin içine gömülerek (140/14)

gözlerini pencereye dikerek (214/3)

Ayşe'nin bu konuşmayı yadırgayacağını düşünerek (263/9)

Başını çevirdiği zaman Ayşe'nin çekilmiş olduğunu görerek (324/16)

Kendisine açılan arkadaşının samimi davranışına güvenerek (349/3)

15.2.c.-casına/-cesine Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

milyonlarca insana karşı tek başına kudurmuşcasına (45/10)

öfkeyle adım atan Selim'i çileden çıkarırcasına (293/7)

zaman onu aşındırmadan o zamanı aşındırmak istiyormuşcasına (284/19)

etrafa meydan okurcasına (75/10)

içkinin son yudumlarını içercesine (162/24)

kendinden geçmişcesine (209/2)

15.2.d. -dıkça/-dikçe Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

çiçekler açtıkça (9/25)

hadiselerin kırk veçhesi buldukça (92/21)

tâkip olunmadığıma emin olmadıkça (256/13)

Mecnun'un Leyla'yı görüşü gibi onu ilâhlaştırdıkça (216/1)

bu kanaatinden dolayı uğradığı haksızlık ve iftiralar aklına geldikçe (71/6)

korktuğu aklına geldikçe (291/11)

bu sesin Çamlı Koru'da duyduğu meçhûl kadın sesi olduğunu işittikçe
(224/15)

15.2.e. -ınca/-ince Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

kuşlar ötüşmeye başlayınca, ağaçlarda ve çiçekler açınca (5/2)

kırk birinci gün çam ağacının yanına gelince kızı bulamadı (6/25)

Açığma-Kün gelmeyince onu çam ağacına sordu (6/28)

bir gece Açığma-Kün'ün adını sayıklayınca (7/20)

bir araya gelince (13/31)

Mete'nin adı geçince (15/18)

ders saatleriniz gelince (29/12)

savaş açınca (7/9)

hasretle mi nefretle mi karşılanacağını anlamak isteyince (34/3)

kendisine şâir olduğunu hatırlatınca (79/5)

milletler olmayınca (116/25)

kumanda sanatının inceliklerini gösteren yazılara dalınca (144/28)

gözleri Şeref'in resmine takılınca (186/22)

çevresine bakınca (275/4)

kocasının çok ateşli olduğunu anlayınca (199/1)

yalnız kalınca (334/5)
yaprağı çeviren kim diye başını kaldırınca (243/8)
ışığa yaklaşınca (318/33)
marş bitince (345/24)
buraya gelince (61/10)
Safevî ordusunun kefesine eklenince (100/31)
irâdesine hâkim olununca (202/27)
ışık kelimesini işitince (207/15)
kendisine hitap olununca (59/10)
gönlündekiler keşfolununca (237/28)
tarih hocasının geleceğini duyunca (124/20)
arkadaşlarını görünce (345/5)
kendisine bakan yeşil gözleri görünce (283/23)

15.2.f.-ıp/-ip;-up/-üp Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

ona yaklaşıp (5/7)	verdiği kararı unutup (6/21)
ne olursa olsun deyip (45/1)	kendi masasına geçip (133/17)
şu kağıttan mânâ çıkarıp (177/21)	vazifesinden çıkıp (231/17)
meçhûle doğru sürüklenip (284/3)	gözlerini açıp (333/1)
ordular kurup (117/4)	aynı odada oturup (124/7)
aynı birlikte bulunup (211/8)	aşığı faydasız bulup (216/31)

avucunu yumup (331/13) yaprakları döküp (6/30)
dinler gibi gözücüüp (156/9) zırhının bağlarını çözüüp (325/27)
muayyen bir fikre, bir hadiseye takılıp (30/9)
yüksek yapıların damlarını ve göğü gösterip (342/5)

15.2.g. -ken, iken Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

çöp tenekesine atmak icap ederken (13/14)
ağızdan ağza naklonurken (14/12)
bahçe kapısından içeri girerken (24/11)
bunları düşünürken (30/23)
vazifelerin münâkaşaları yapılırken (38/21)
Divan-ı Harbde duruşmalar başlarken (52/28)
tek başına Çamlı Kuru'da dolaşırken (82/10)
o gece çalışma odasında muttarid adımlarla gezinmeye başlarken (95/1)
misâfirleri karşılak için odadan çıkarken (125/9)
Leyla için tahtın varisi derken (134/10)
“acaba sorsam bir tanesini hatırlayabilir mi?” diye düşünürken (156/3)
yatmaya hazırlanırken (182/2)
tavana ve pencereden göğe bakarak zamanı öldürmeye uğraşırken (199/20)
böylece vicdanı ile muhasebe yaparken (219/22)
masasında imtihan kağıtlarını düzeltirken (229/21)

kalkarak yürümeye başlarken (252/20)

yön tayini için ileriye bakarken (259/16)

her şey silinip kaybolurken (285/20)

büyük bir şaşkınlık içinde peygamberleri düşünürken (303/12)

yere diz vurup kalkarken (317/31)

bahçenin kuytu köşesine doğru ağır adımlarla ilerlerken (343/13)

toparlanıp dinlenmeye başlarken (345/15)

böyle başı dumanlı iken (190/6)

Tanrıkut'un ordusunda iken (276/32)

15.2.h.-madan/-meden Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu

hiçbir şey düşünmeden (8/2)

daha söze başlamadan (32/23)

daha cezayı tasdik etmeden (54/27)

Ayşe'nin yüzüne bakmadan (96/17)

Mûtağ vedâ kelimelerinden başka bir şey konuşmadan (114/12)

Düşüncesini daha ileriye götürmeye zaman kalmadan (165/23)

Birbirlerine bakmadan (206/24)

Cevap beklemeden (201/15)

Ne yazdığının farkında olmadan (229/24)

Odakilerden hiç kimseye bakmadan (266/2)

Farkına varmadan (296/4)

Laubâliliğe kaçmadan (20/1)

Haftalarca gülmeden (69/11)

Aklınıza hiçbir ihtimal getirmeden (91/6)

Teferruata ehemmiyet vermeden (151/8)

Soruya cevap vermeden (166/16)

Doktor olduğunu bildirmeden (250/6)

Ne yapacağını bilemeden (297/11)

Kendisine fırsat vermeden (319/13)

Onun cevabını beklemeden (333/15)

Spor gösterilerinin komuta seslerine aldırış etmeden (345/25)

15.2.1. -r/-mez Eki İle Yapılan Gerundium (Zarf-Fiil) Grubu:

bu “ruhî” kelimesini söyler söylemez (232/25)

bu sözleri söyler söylemez (162/8)

Leyla'nın adı geçer geçmez (251/22)

Ben oturur oturmaz (85/28)

İster istemez (259/16)

BÖLÜM 2

CÜMLE ve CÜMLE TÜRLERİ

A. CÜMLE

1. Dilcilerin Cümle İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, “Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.” demiştir.²²⁵

Metin Karaörs, “Cümle, bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubudur.”²²⁶ şeklinde kısa ve öz bir tanım yapmıştır.

Leyla Karahan, “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir durumu, bir olayı, yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.” demiştir.²²⁷

Tuncer Gülensoy, “Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiille veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” demiştir.²²⁸

Tahsin Banguoğlu, “Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır.”²²⁹ şeklinde kısa ve öz bir tanım yapmıştır.

Vecihe Hatipoğlu, “Bir yargıyı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eyleme veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.”²³⁰ şeklinde açıklar.

M. Kaya Bilgegil, “İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgili sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak haber veya dilek yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.”²³¹ diye tanımlar.

²²⁵ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.398.

²²⁶ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.36.

²²⁷ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.11.

²²⁸ Tuncer GÜLENSOY. (1994)., “Türkçe El Kitabı I”., Kayseri, 1994, s.132.

²²⁹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995).,a.g.e., s.522.

²³⁰ Vecihe HATİPOĞLU. (1982)., a.g.e., s.99.

²³¹ M.Kaya BİLGEĞİL. (1984)., a.g.e., s.12.

Neşe Atabay vd., “Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine “tümce” denir.”²³² demişlerdir.

Mazhar Kükey, “Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya ek-eylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlen anlamlı en geniş dil birliğine “tümce” denir.”²³³ demiştir.

Tahir Nejat Gencan, “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine “tümce” denir.” demiştir.²³⁴

Haydar Ediskun, “Cümle, içinde ya bir tek bağımsız hüküm, ya da yeteri kadar yan hükümle bir tek temel hüküm bulunan kelime dizisidir.” der.²³⁵

Hikmet Dizdaroğlu, “Yargı birimi olan tümce, ya tek bir düşünceyi, tek bir duyguyu yansıtır; ya da birden çok duygu ve düşünce, tümce kalıbı içinde bir araya gelerek bir temel yargıya bağlanır.”²³⁶ şeklinde yorumlar.

Mehmet Hengirmen, “Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine “cümle” denir.”²³⁷ demiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi çeşitli gramer kitaplarında yer alan cümle tanımları, araştırmacıların cümle tariflerinde pek de farklı olmadıklarını göstermektedir. Bu tanımların özünden hareketle: “Cümle, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir olayı, bir haberi, tam bir yargı halinde bildiren çekimli bir fiil veya ek fiille bu fiile bağlı kelimeler dizisine denir.”

Cümlenin varlığı için kip ve şahıs bildiren bir fiil yeterlidir. Yani çekimli fiil olmak şartıyla tek kelime de bir cümle olabilir. Böyle cümlelerde çekimli fiiller kip ve şahıs bildirdiklerinde, gizli bir özne unsuru vardır.

²³² Neşe ATABAY vd. (1981), a.g.e., s.11.

²³³ Mazhar KÜKEY. (1975), a.g.e., s.261

²³⁴ Tahir Nejat GENCAN. (1978), a.g.e., s.114.

²³⁵ Haydar EDİSKUN. (1985), a.g.e., s.323.

²³⁶ Hikmet DİZDAROĞLU. (1976), “Tümce Bilgisi”, TDK. Yay. Ankara, s.187.

²³⁷ Mehmet HENGİRMEN. (1995), “Türkçe Dilbilgisi”, Ankara, s.323.

B. CÜMLENİN ÖGELERİ

1. YÜKLEM (FİİL)

1.1. Dilcilerin Yüklemle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin yüklemi fiil başlığı altında “ Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurdur.”²³⁸

Tuncer Gülensoy yüklem hakkında “Yüklem, cümleyi kurar. Yüklem olmadan hüküm bildirilmez.”²³⁹ derken, Tahsin Banguoğlu “Yüklem yargının dolayısıyla cümlenin düğümlendiği yerdir.”²⁴⁰ , Leyla Karahan “Cümlede yargı bildiren çekimli unsur yüklemidir. İş, hareket, oluş, durum yüklem tarafından karşılanır.”²⁴¹ , Haydar Ediskun “Yüklem cümleyi bir yargıyla sonuca hazırlayan ya da cümleyi sonuca hazırlayan kelime öbeğidir.”²⁴² demiştir.

1.2. Yüklemle İlgili Metnimizden Örnekler:

1.2.a. Çekimli Fiille Yapılan Yüklem:

Erkek bir kadeh daha ıçtı. (14/19)

Bu istekle başını çevirerek kapı tarafına baktı. (34/1)

Kurmay olarak yetişmekte bulunduğundan çabuk karar vermesini biliyordu. (47/34)

²³⁸ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.398.

²³⁹Tuncer GÜLENSOY. (1995)., a.g.e., s.203.

²⁴⁰Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., a.g.e., s.525.

²⁴¹ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.46.

²⁴² Haydar EDİSKUN. (1999)., a.g.e., s.328.

Buraya gelince Güntülü birdebire sustu. (61/10)

Selim, geitresminde selam vermek iin baş evirenlere yakışır sert hareketle ona baktı. (88/19)

Ben onu eskiden de tanırdım.(101/11)

Benim gördüklerimi gören, ektiklerimi eken kim olsa bana benzerdi. (118/6)

Tarih gretmeninin hikâyesi glşmelerle kesilirken Selim'i alaycı sözleri işitildi. (130/25)

Selim Pusat, önündeki kağıtlarla ok ilgilenmişti.(144/27)

Ayşe ve ötekiler epey aralıkla arkadan geliyorlardı. (158/29)

Selim, "Yanımdaki Leyla'yı göremeyecek kadar sarhoş muyum" diye düşündü. (165/23)

Tosun'un uyanmış olduğunu annesiyle konuşmasından anladı. (185/23)

Bu taş gibi duruş daha ne kadar sürecekti? (196/21)

Birka aydır buradaki askeri büroların doktorluğunu yapıyorum. (211/14)

Işık Kızlar gözlerini mi kamaştırdı? (220/25)

Pusat'taki sinir gerginliği yatışmıştı. (236/17)

Seli Pusat, Leyla'nın veda sözlerine karşılık verip vermediğini hatırlamıyordu. (253/24)

Kız, ldrc bir müziğe benzeyen sesiyle konuşuyordu. (268/31)

İlk iş olarak masaya, şeref'in resminin durduğu köşeye yaklaştı. (279/19)

Artık korkmanın ne demek olduğunu o da herkes gibi grenmişti. (291/8)

Tanık olarak senin hakkında peygamberler konuşacak. (303/10)

Selim Pusat, pencere önünde durarak uzaklara, ufuklara ve göklere bakıyordu. (323/1)

Gözleri sık sık duvardaki fotoğrafına takılıyordu. (335/3)

Beyhan, taktik yapmasını, maksada dolambaçlı yollardan gitmesini sevmezdi. (345/28)

Emine'nin soracağı bir şey kalmamıştı. (351/13)

1.2.b. Bileşik Fiille Yapılan Yüklemler:

Bu kadar mübâlaganın arasındaki hakikat kırıntılarını hangi teleskopla görüp keşfedeceğiz? (14/3)

İstasyonun bekleme odasında biraz oyalanmayı doğru buldu. (23/31)

Gönlü âh u zâr ile dolu olan edebiyat öğretmeni, ruhunun karanlık hücrelerinde bir pancurun açıldığını ve oradan içeriye ışık ve serinlik dolduğunu hissetti. (34/7)

Söz buraya gelince Pusat soğukkanlılığını muhafaza edemezdi. (50/18)

Orgeneral bu apaçık sözlerden sonra çileden çıktı. (51/25)

Selim Pusat tam bir asker olduğu için siyasi bir mesele olan rejim işleri üzerinde fikir yormamıştı. (70/28)

Bunu kesin olarak bilince dikkatle çehresini gözden geçirdi. (87/23)

Ayşe'nin gülümseyişi yavaş yavaş kayboluyordu. (100/20)

Şöhretiniz dolayısıyla sizi tanımamaya imkan var mı?, diye cevap verdi. (115/18)

Altıncı sınıf çocuklarını bebek mi farz ediyorsunuz? (131/2)

Edebiyat öğretmeni olarak sana aferin diyebilirim. (154/26)

O da sizi harekete geçirmek için kışkırttığını iddia etti. (173/7)

Şeref kimsesiz yaşamış ve kimsesiz olduğu için insanların fenalığından kurtulmak üzere hayatına son vermişti. (186/23)

Sonra tekrar ve dikkatle onun yüzünü kontrol etti. (202/22)

Yarın da tekrar göreve başlayacaktı. (222/20)

Beni Güntülü ile mukayese mi ediyorsunuz? (237/4)

Bildiğiniz sebeplerden dolayı gün tayin edemiyorum. (253/20)

Selim'in en duygulu yerinden yaralanmasını hiçbir zaman istemediği için eve geldiğine pişman bile olmuştu. (266/12)

Huzur içinde yaşamaları bundan mı ileri geliyor? (178/16)

O kız seninle arkadaşlığımıza neden tahammül edemiyor? (278/6)

Daha birçok şey sormak istediği halde vazgeçti. (290/12)

Biri sarhoş olunca her türlü her şeyi söyleyebilir. (306/12)

Ayşe Pusat bir an donakaldı. (153/20)

Hayatında böyle sarhoş olmamıştı. (320/14)

Mezarlığın çok ilerisine kadar görebiliyordu. (321/24)

Bu ihtiyarlık insana kendi adını bile unutturabilirdi. (336/17)

Ülker buna belli belirsiz, kendine has nâzik bir gülümseyişle karşılık verdi. (345/9)

Emine de korkuya benzer bir hal peydâ olmuştu. (351/23)

1.2.c. Bildirme Ekiyle Yapılan Yüklemler:

Denebilir ki, sen Mete ordusunun hiç ihtiyarlamadan bugüne erişmiş bir subayısın. (15/28)

Bunlar herkesin söylediği sözler. (30/31)

Bu muharebelerde kumandanlık sanatının rolü azdır. (39/10)

Fazla konuşmak boşuna idi. (52/17)

Rüzgârlı, serin, gamlı bir gündü. (23/17)

Bilhassa Mete ile Anibal'ı yaptıkları imhâ savaşlarına göre mukâyese eden etüdü orijinaldi. (70/10)

O karanlıkta kaybolmak, unutulmak ne güzeldi! (82/4)

Onun için ehemmiyetli olan hayalindeki prenstir. (96/13)

Fakat siz, hiçbir münasebetsiz elin uzanamayacağı bir saatsiniz. (110/20)

Kadriye Kozanlı, pek neşeli bir kadındı. (126/16)

Yüzünde kindar bir gülümsemenin izleri vardır. (140/16)

Mete'nin ordusunun subay olmak, olabilmek bir asker için gayelerin son sınırır. (162/5)

Şu tasavvuf denen şey nedir? (179/11)

İşte yaşamak denen bela buydu. (194/20)

Çünkü başlangıçta olduğu için aşkıınızın henüz kendiniz de farkında değilsiniz. (208/5)

Güntülü'nün hatıra olarak Ayşe'ye verdiği o resim cidden göz kamaştıracak bir güzellikteydi. (209/22)

Tam sizin istediğiniz gibi ağaçlar ve yeşilliklerle dolu, huzur verici bir yerdir.
(222/13)

Çocukluğundan beri böyleydi. (240/29)

Hava, yüreklere iyimserlik aşıl原因 nadir havalardan biriydi. (259/6)

Geçtiği yerlerin bazıları yabancı, bazıları bildiği köşelerdi. (274/20)

Bu, başka türlü bir mahkemedir. (293/1)

Selim Pusat, benim ordumda da bir yüzbaşıydı. (307/30)

Şimdi her yer pırıl pırıl aydınlıktı. (321/23)

Sekiz gün sonra eve döndüğü zaman çok dermansızdı. (334/29)

Bugünün tadını en çok çıkarıranlar törende görev almamış öğrencilerdi.
(343/11)

Duru buğday rengi derisi, düz ve güzel saçları, çekik gözleri ve manalı bakışıyla tam bir Orta Asya tipiydi. (349/13)

2. ÖZNE (FAİL)

2.1. Dilcilerin Özneyle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, özneyi fail başlığı altında “Cümlenin fiilden sonra ikinci unsurudur. Fiile en yakın, fiilden ayrılmaz bir cümle unsurudur. Daima yalın halde bulunur, cümlenin çekimsiz bir unsurudur ve fiile yalın halde eksiz bağlanır.”²⁴³ şeklinde tanımlamıştır.

Leyla Karahan, özneyi “Cümlede yapanı veya olanı karşılayan unsur öznedir.

²⁴³ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.399.

Özne, yüklem gösterdiği işi, hareketi, oluşu, durumu üzerine alır.”²⁴⁴ şeklinde tanımlar.

Tuncer Gülensoy “Cümlede işi, hareketi yapanı veya yapması istenenini, oluşu üzerine alanı veya alması istenenini bildiren kelimelerdir.”²⁴⁵ derken, Mehmet Hengirmen “ Cümlede işi yapan, eylemi oluşturan kişi, hayvan, bitki ya da diğer bütün canlı cansız varlıklara özne denir.”²⁴⁶ tanımını yapar.

2.2. Özneye İlgili Metnimizden Örnekler:

2.2.a. Gerçek Özneye Kurulan Cümleler:

Edebiyat Öğretmeni Ayşe Pusat tekrar geliyor. (17/21)

Bütün liseyi saran bir zil sesi Ayşe’yi hülyalardan uyandırdı. (32/24)

Pusat, gazeteyi yatağına fırlatarak küçük odasında gezinmeye başladı. (44/21)

Ayşe, böyle bir talebesi olduğu için sevinç duydu. (60/8)

Selim her zaman, her yerde böyle konuşuyordu. (74/30)

Biraz önceki kadın sesi neler söylüyordu? (90/10)

Selim’in yüzü acı bir istihza ile değişti. (99/27)

İnsanlar güvenilmeye layık değildir. (111/23)

Kadriye, sertleşen havayı yumuşatmıştı. (130/2)

Tasavvuf hakkında hiçbir fikrim yok. (148/11)

Güntülü, en tatlı gülümseyişiyle bakıyordu. (160/12)

²⁴⁴ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.49.

²⁴⁵ Tuncer GÜLENSOY. (1995)., a.g.e., s.206.

²⁴⁶ Mehmet HENGİRMEN. (1997)., a.g.e., s.327.

Selim, bazı konuları ilk defa öğrenen bir öğrenci merakı içinde dinliyordu. (180/16)

Selim'in durumu Ayşe'ye tesir etti. (197/5)

Şimdi önünde kalın bir albüm vardı. (241/20)

Okulun bahçe kapısında izci kılıklı veya jimnastik elbiseli birçok kız mihmandarlık ediyordu. (222/20)

Güntülü'nün kendisini zorla kabul ettiren bir güzelliği vardı. (255/18)

Selim, oturduğu yerde acı acı güldü. (273/28)

Mehtaplı yüzün Tanrı'yı kıskandırıyor. (286/15)

Sonsuz alanda sessizliğin kalbi çarpıyordu. (303/1)

Onu Dandanek'in en bahadır erlerinden biriyle karşılaştırarak meseleyi çözüme bağlamak en doğru yoldur. (318/28)

Güntülü, bunları söyledikten sonra bardağı çevirerek suyu yavaş yavaş yere boşalttı. (330/27)

Emine, onun gidişine baktıktan sonra Ülker'e döndü. (346/27)

2.2.b. Sözde Özneye Kurulan Cümleler:

Son kadeh içilmişti. (16/11)

Birdenbire, Ayşe'nin dimağında bir düğüm çözüldü. (36/11)

Çamaşırlar üç gün önceki bir gazeteye sarılmış. (43/16)

Uyku ile uyanıklık arasında, yattıkça yorulurken saatler geçerken yavaşça kapı açıldı.(45/28)

Bu sözler büyük bir ciddiyetle söylenmişti. (75/14)

Orkun Yazıtları on altıncı asırda Gök Türkler'in Cumhurbaşkanı Kül Tegin adına dikilmiştir. (95/22)

Tarihî şahsiyetler için ölümünden sonra bile kesin bir karar verilemez. (101/21)

Herkesin hayretten donduğu nice zamanlarda onun buz gibi kayıtsızlıkla hayretleri üzerine çektiği çok görülmüştür. (112/3)

Ayşe kederli düşüncesine dalmış giderken birdenbire kapı çalındı. (140/30)

Tarih öğretmeninin hikâyesi gülüşmelerle kesilirken Selim'in alaycı sözleri işitildi. (130/25)

Kırmamak için dikkat gösterdiği anlaşılıyordu. (184/26)

Tasavvuf da birçok kollarla ayrılmış. (180/21)

Bazen bir sevgili için her şey bırakılır yüzbaşım. (206/10)

Gezintiye Kadriye Kozanlı ile bir iki öğretmen daha ve Ayşe'nin üç sevgili kızı çağırılacaktı. (153/10)

Genç kızlar tarafından yapılırsa bile askerî bir tören bu kadar kepaze edilebilir miydi? (225/25)

Bu gülmeler başkalarını rahatsız edecek dereceye gelmeden kesiliyordu. (272/1)

İnsanlar ne kadar yanlış tanınıyordu. (274/5)

Bu Yüzbaşı Börü Kayı, sevgilisini hedef yaparak okla vurması için verdiği buyruğa baş eğmediğinden idam olundu. (307/32)

Rüzgârın sesinden başka bir şey işitilmiyordu. (321/29)

Geçmiş zamanın perdesi açılsın. (314/3)

Kısa bir sessizlikten sonra beş kişinin ortaya yürüdüğü görüldü. (317/15)

Tek başına bir takımı bozan kahramanlar görülmüştür. (227/5)

Öğrencilerinde iştirakiyle İstiklâl Marşı söyleniyordu. (345/14)

2.2.c. Gizli Özneye Kurulan Cümleler:

(O) Kırk birinci gün çam ağacının yanına gelince kızı bulamadı.(6/25)

(Ben) Lisenizin yeni edebiyat öğretmeniym. (26/17)

(Onlar) Güya fizik hocasına bir şeyler soruyorlardı. (36/7)

(Siz) Hazırlanın, orgenerale çıkacaksınız. (48/20)

(Ben) Tercih yapmak için düşünüyordum. (61/23)

(O) O zaman arkadaşı Şeref'i hatırladı. (72/18)

(O) Çünkü kendisini sesin güzel ahengine kaptırmıştı. (84/3)

(Biz) Birkaç defa da görüşmüştük. (89/25)

(Biz) Adaleti, hukuku, her şeyi birlikte gördük. (101/3)

(Siz) Yanılıyorsunuz Selim Beğ. (117/25)

(Onlar) Bir şeyi bir defa nasıl belleklerle sonuna kadar öyle gidiyorlar.
(118/20)

(Ben) Nurkan'ın piyanosunu dinlerseniz fikrinizi değiştirirsiniz sanıyorum.
(127/27)

(Onlar) Hitler idaresinin baskısına uğradığı için müslüman olmuş diyorlar.
(147/7)

(O) Hiçbir şeyden çekinmemek huyu dolayısıyla açıkça cevap verdi. (166/28)

(Ben) Bir saattir şu kağıttan mana çıkarıp özetini yapmaya çalışıyorum.
(177/21)

(Sen) Bana tasavvuf hakkında kitap veya makale getirebilir misin? (181/21)

(O) Bunları söyleyerek başını öteki tarafa çevirdi. (204/6)

(Siz) Askerleri çok iyi tanıyorsunuz. (205/17)

(Biz) Kendimizi size biraz beğendirmek istiyoruz. (221/22)

(Biz) Sizi davet etmeye geldik. (221/26)

(O) Artık güç onlarda bir kurmay gibi doğru ve çabuk karar veremiyordu.
(240/21)

(Ben) Bu müthiş muhafızın kim olduğunu bilmek isterdim. (257/3)

(Sen) Doktor yasakladığı halde niçin içiyorsun? (277/24)

(Biz) Ay parçasının önünden geçiyoruz. (299/11)

(Sen) En büyük rütbeyi bana çok gördün. (318/25)

(Siz) Ne istiyorsunuz? (336/3)

(Onlar) Marş bitince bir iki adım daha atıp üçlü bir grup oldular. (345/24)

3. NESNE

3.1. Dilcilerin Nesneyle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, nesne için şunları söyler: “Fiilin tesir ettiği nesneyi, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsurudur. Nesne unsuru daima akuzatif halde bulunur. Fiile akuzatif ile bağlanır. Bu akuzatif ya ekli ya da eksiz olur. Ekli akuzatif nesnenin belirli olduğunu, eksiz akuzatif ise nesnenin belirsiz olduğunu ifade eder. Ekli nesneye “belirli nesne”, eksiz nesneye ise “belirsiz nesne” denir.”²⁴⁷

Leyla Karahan “Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen unsur nesnedir. Nesne yükleme yüklem hali ile bağlanır. Yükleme taşıyan nesnelere “belirli nesne”dir. Yükleme eki almayan nesnelere “belirsiz nesne”dir. Genel bir varlığı karşılar.²⁴⁸ şeklinde tanımlamıştır nesneyi.

Tuncer Gülensoy “Öznenin yaptığı işten doğrudan doğruya etkilenen varlığı gösteren kelimedir. Nesneye “düz tümleç” de denir.²⁴⁹” dedikten sonra nesnelere belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere ikiye ayırmıştır.

3.2. Nesneyle İlgili Metnimizden Örnekler:

3.2.a. Belirtili Nesneyle Kurulan Cümleler:

Bu bakışla onun kanını kaynattı. (5/14)

Ayşe, sınıf pencerelerine birçok bakışların toplandığını sezdi. (25/22)

Bir adama ihtarla kanaat değiştirmekteki saçmalığı kavıyordu. (38/26)

Otuz kişilik sınıf bu kavgayı büyük bir dikkatle dinliyordu. (39/19)

²⁴⁷ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.399.

²⁴⁸ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.52-53.

²⁴⁹ Tuncer GÜLENSOY. (1995), a.g.e., s.206-207.

Pusat, içi hüznle dolu olduğu halde gözlerini açtı. (45/32)

Gittikçe artan bir merak içinde sualini yeniledi. (60/9)

Selim, pencereden ufka bakarak arkadaşı Şeref'i düşündü. (80/10)

Yalnız derslerini çabuk kavrayamaz. (99/21)

İfrat tarafı çıkarılırsa fikirlerin hakikati ifâde ediyor. (102/13)

Milletler olmayınca birbirleriyle çarpışacak orduları nasıl kuracaksınız?
(116/25)

Prensesliğin nereden geldiğini bilmiyorum. (136/20)

Gülmemle beraber Selim Pusat da onu dikkatle dinliyordu. (155/8)

Tasavvufun temelini kısaca söyler misin? (180/27)

Yüzünün yanmaya başladığını keşfetti. (185/33)

Senin hanım, başhekimliğe telefon ederek hasta olduğunu bildirmiş. (211/15)

Selim bir şeyler olduğunu seziyordu. (229/14)

Şu halde Ayşe, Selim'in iç dünyasındaki fırtınayı biliyordu. (240/12)

Leyla, şahâne gülümseyişini takınmıştı. (256/11)

Birdenbire Çamlı Koru'ya geldiğini fark etti. (274/11)

Selim Pusat en yakından en uzağa kadar herkesin yüzündeki öldürücü merak çizgilerini seçebiliyordu. (303/2)

Şimdi de sen savunma tanıklarını göster! (306/25)

Bu cevaba nasıl bir karşılık vereceklerini bilmiyorlardı. (346/13)

Gelen adam, çok mühim olduğu için hatırlatmaya geldiğini söyledi. (324/12)

3.2.b. Belirtisiz Nesneyle Kurulan Cümleler:

Bütün bu sözlerden ben bir netice çıkaramıyorum. (14/21)

Safiyetle güleren selamladı ve samimi bir sesle “Hoş geldiniz Ayşe Hanım” dedi. (24/31)

Fakat kendisini hain dalgalara teslim etmeyecek, çok uzaktaki karaya varmak için yıpratıcı kulaçlar atacaktı. (47/3)

Pusat, arkadaşı için hiçbir tören yaptırmadı. (55/12)

Bu hafif pelteklik onun konuşmasına güzellik veriyordu. (59/20)

Ayşe neticenin nereye varacağını düşünmeden başıyla bir kabul işareti yaptı. (77/29)

Selim Pusat, askerî lise talebesi olduğu zamanlardan beri şiiir yazardı. (78/23)

Biraz önce Tosun’u yatırmış olan Ayşe masa başında vazife tashih ediyordu. (95/8)

Görüyorsun ki, tarihin ışıldakları altındaki bir adam için bile, ölümünden beri aşağı yukarı üç buçuk asır geçtiği halde değişmez hüküm verilemiyor. (106/10)

Beni o genç kızın yanında görmeniz size yanlış hüküm verdirmesin. (117/25)

Kocasını bir hayalet mi görmüştü? (138/18)

Güzel olur. Yalnız bir eksigi var, demişti. (153/17)

Huzur arıyordu. (177/10)

Kitap raflarının bir bölümü önünde durarak birkaç kitap çekip baktıktan sonra Selim’in önüne iki cilt bıraktı.(181/23)

İlk defa içinde ümitsizliğe benzer bir eziklik duyuyordu. (184/20)

Büyük harflerle “KEY” yazmıştı. (230/1)

Ona bir şeyler söylemek gönül alıcı bir davranışta bulunmak istiyordu.
(240/24)

Şeref, başını iki yana sallayarak “Hakkın yok Selim” dedi. (275/24)

Yek, bir adım gerileyerek cebinden iri bir düdüğü çıkardı. (296/23)

Hiç ölümler konuşur muydu ki cevap bekliyordu. (321/25)

Ben gönüllere tek başına hükmetmek isterim. (330/23)

4. DOLAYLI TÜMLEÇ (YER TAMLAYICISI)

4.1. Dilcilerin Dolaylı Tümleç İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin dolaylı tümlece “yer tamlayıcısı” diyerek şu açıklamaları yapar: “Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsurudur. Her hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve istikameti vardır. İşte yer tamlayıcısı hareketin cereyan ettiği bu yeri ve istikameti ifade eder. Bu unsur da isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur. Fiile yer ve istikamet ekleri olan datif, lokatif ve ablatif ekleri ile bağlanır.”²⁵⁰

Leyla Karahan dolaylı tümleci “Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. Bu öge bazı cümlelerde zorunlu, bazılarında da yardımcı ögedir.”²⁵¹ şeklinde açıklamıştır.

²⁵⁰ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.400.

²⁵¹ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.29.

4.2. Dolaylı Tümleç İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Kırk gün büyük çam ağacının yanına gitti. (6/16)

Meçhûller bize daima heyecen verir. (24/12)

Çünkü birinci sınıf askerler ancak kıralıklarda çıkar. (40/19)

Şimdi fen şubesine dersiniz var. (57/8)

Hapiste iken, hücrenin üç metrelik mesafesinde saatlerce yürürdü. (81/5)

Ayşe bu bitip tükenmez alaylardan usanç getirmişti. (98/1)

Selim'in ne kadar iğrendiği yüzünün çizgilerinden ve bakışlarından belli oluyordu. (117/11)

“Kız” kelimesinin bütün inceliği bu muhteşem kızda tecelli etmişti. (131/33)

Çamlı Koru, Selim Pusat'a her zaman sürprizler hazırlamıştı. (143/7)

Mânevî bir silkilişle, daldığı âlemden kurtuldu. (155/18)

Bir apartmanın önünde karşı karşıya bulunuyorlardı. (168/1)

Büyük mutasavvıflar, ayrı sistemlerine rağmen birbirlerine saygı göstermiştir. (180/23)

Selim, mevzilendiği yerden hücumla kalkan piyade gibi şiddetle doğrularak oturdu ve sırtını yastıklara dayayarak sert bir bakışla bu acayip hatta küstah doktora baktı. (201/6)

Geldiğine, görüştüğümüze sevindim. (211/21)

Okulun bahçe kapısında izci kılıklı veya jimnastik elbiseli birçok kız mihmandarlık ediyordu. (222/20)

Çayını yudumlarken gözleri duvardaki Osmanlı İmparatorluğu haritasına

takıldı. (234/11)

Artık bir evin içinde iki yabancı gibi idiler. (249/5)

Güntülü'nün annesi de bu acayip adama hayretle baktı. (260/29)

Demek ders yılı başındaki kararından vazgeçmedin Güntülü. (264/1)

Son cümle üzerinde Selim, arkadaşının verdiği karta baktı. (278/14)

Mektubun geri gönderilmesinden doğan öfkeyle sert bir çıkış yapmaktan çekiniyordu. (287/30)

Tanrı'nın huzurunda bulunuyorsunuz. (299/6)

Beşi de dükküler arasından geliyordu. (317/16)

Güntülü bunları söyledikten sonra bardağı çevirerek suyu yavaş yavaş yere boşalttı. (330/27)

Sevimli ve küçük bir çocuğa benziyordu. (348/6)

5. ZARF VE ZARF TÜMLECİ

5.1. Dilcilerin Zarf ve Zarf Tümlenci İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin zarf için şunları söyler: “Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur. Hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeplei hülâsa, hangi şartlarda yapıldığını veya olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini göstermek için zarf unsuru kullanılır.”²⁵²

Leyla Karahan ise “Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi zarftır.”²⁵³ şeklinde bir tanım yaparak zarfın

²⁵² Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.400.

²⁵³ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.32.

genellikle cümlenin yardımcı ögesi olduğunu seyrek olarak da bazı cümlelerde zorunlu öge olabileceğini belirtir.

Tahsin Banguoğlu zarf hakkında: “ Fiillerin ve sıfatların başına gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimelere zarf (adverbe) deriz.”²⁵⁴ derken, Haydar Ediskun “Fiillerin ya da fiilimsilerin, sıfatların, zarfların anlamlarını zaman, yer ve yön, durum, nicelik, soru kavramlarıyla belirleyen ya da kısip sınırlayan kelimelere zarf denir.”²⁵⁵ demiştir.

Tuncer Gülensoy ise zarf için: “Yüklem anlamını zaman, yer, hâl, miktar, benzerlik, olabilirlik ya da kesinlik bakımından tamamlayan zarflara, zarf görevinde bulunan kelimelerle kelime gruplarına ve edatlara zarf denir.”²⁵⁶ demiştir.

5.2. Zarf ve Zarf Tümlenci İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Tapıncağa gidip Tanrı'ya yalvardı. (6/14) (zarf tümlenci)

Bu sabah liseye gelmek üzere evden çıkarken çantasına bu kitabı koymuştu. (31/23) (zarf tümlenci)

Pusat, ömründe ilk defa kendisinden şüphe ederek acaba yanlış mı anladım diye gazeteyi bir daha okudu. (44/8) (zarf tümlenci)

Deminden beri gözleriyle gülen kızlar bu sefer dudaklarıyla da hafifçe ve nâzikâne gülümsediler.(58/7) (zarf)

Kendi kendine ilk mısrayı bir iki defa tekrarladı. (67/25) (zarf)

Selim pencereden dışarı bakarak arkadaşı Şeref'i düşündü. (80/10) (zarf tümlenci)

Ayşe, mahiyeti belirsiz bir ferahlama ile gülümsedi. (97/22) (zarf)

²⁵⁴ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., s.371.

²⁵⁵ Haydar EDİSKUN. (1999)., s.273.

²⁵⁶ Tuncer GÜLENSOY. (1995)., s.207.

Kânunî, muhteşem bir kral, bir imparator olduğu için Selim'in onunla eğlenmeyeceği muhakkaktı. (106/26) (zarf)

Selim onun sözünü şiddetle kesti. (119/21) (zarf)

Selim, eşinin önünde durarak “ Bu nasıl iş?” dedi. (136/6) (zarf tümleci)

Onlar kahraman olmadıkları için bu tabirle bana küçümsenmiş geliyorlar. (154/6) (zarf)

Bu kanaatinden dolayı uğradığı haksızlık ve iftiralar aklına geldikçe çılgın bir öfkeyle sarsılıyor, gözünde kan tütüyordu. (71/6) (zarf tümleci)

Gözleri Şeref'in resmine takılınca bütün o çileli geçmişi yeniden yaşar oldu. (186/22) (zarf tümleci)

Odadakilerden hiç kimseye bakmadan cevap verdi. (266/2) (zarf tümleci)

Bir ara dalgınlıktan kurtularak önündeki kağıda baktı. (229/25) (zarf tümleci)

Ertesi günü vazifesinden çıkıp da Hanzâde'nin evine yönelirken kendisinde dün geceki istek kalmamıştı.(231/17) (zarf tümleci)

Beyhan ve Emine toparlanıp dinlemeye başlarken Ülker sadece başını öne eğmekle iktifa etti.(345/15) (zarf tümleci)

Tasavvufun temelini kısaca söyler misin? (180/27) (zarf)

Şimdi elimize bir fırsat geçti. (221/24) (zarf)

Kendisinin yazıp koyduğu, artık çok eskimiş olan tahta, üstünde “arkadaşım Şeref” yazılı tahta, boynu bükük, öksüz bir çocuk gibi Selim'e bakıyordu. (278/27) (zarf)

Pusat hışımla geri döndü. (296/29) (zarf)

Güntülü bunları söyledikten sonra bardağı çevirerek suyu yavaş yavaş yere

boşalttı. (330/27) (zarf)

Leyla sâkin fakat çok tesirli konuşuyordu. (233/7) (zarf)

O kız seninle arkadaşlığımıza neden tahammül edemiyor? (278/6) (zarf)

6. CÜMLE DIŞI UNSUR:

6.1. Dilcilerin Cümle Dışı Unsur İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, cümle dışı unsur için: “Cümlede bu unsurlardan bağlama ve ünlem edatları veya ünlem grupları bulunabilir. Fakat bunlar esas hareketle, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilave edilmiş durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunurlar. Paentez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir. Bunlara cümle dışı unsur diyoruz.”²⁵⁷ derken Leyla Karahan cümle dışı unsuru “Cümlelerin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan öğelerdir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, yüklem tamamlayıcısı olan öğelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerde cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar.”²⁵⁸ şeklinde açıklamıştır.

Zeynep Korkmaz ise cümle dışı unsur için “Cümle dışı unsur, “cümlelerin kuruluşuna katılmayan; ancak dolaylı olarak cümlelerin anlamına katkıda bulunan bağlaç, ünlem, ünlem grubu, seslenme, ara söz gibi birimlerdir.” ifadesini kullanır.

259

²⁵⁷ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.401.

²⁵⁸ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.36.

²⁵⁹ Zeynep KORKMAZ. (2003), a.g.e., s.55.

6.2. Cümle Dışı Unsur İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Sizi telefonda arıyorlar Selim Beğ. (252/27)

Ben çok ihtiyatlıyım efendim. (265/5)

Hanımefendi - kızdığı zaman böyle hitap ederdi- ben sizin hakikî mesleğinizi öğretmenlik sanıyordum. (112/11)

Güntülü! Bana en çok hoşunuza giden şiiri okur musunuz? (159/9)

Bir emriniz var mı arslanım? (168/27)

Yüzbaşım! Dünya güzellerini tanımayı niçin inhisarınıza alıyorsunuz? (193/17)

Baba! Bu bebek hasta mı? (239/9)

Hakkın yok Pusat! (243/22)

Hoca Hanım! Evimiz tam iki dakikalık yolda. (261/11)

Kahramanlara saygı gösterelim oğlum. (125/1)

Bize çay demle kalfacığım. (169/2)

Peki yarbayım! Aşkı tatmamış bir kimseyi tanıyor musunuz? (273/6)

Bu suyu sizin için getirdim efendim. (330/22)

Kurmay adayı! Padişahlık devrine ne kadar hasret çekiyorsun? (40/10)

Çünkü birinci sınıf askerler ancak kırallıklarda çıkar. (40/19)

Yarabbi! Bu adam niçin böyle? (105/27)

Halbuki bu günü sizin için düzenlemişti. (155/14)

Demek ders yılı başındaki kararından vazgeçmedin Güntülü. (264/1)

Düşman oğlu meydana çık! (66/8)

Seseri budala! Benim benim sarhoşluğumdan istifâde ederek aklınca alay mı etmek istiyorsun? (296/19)

Fakat bir gün tâyin etseniz daha memnun kalırdım. (253/18)

Fakat Selim her şeye rağmen Çamlı Koru'ya doğru olan yürüyüşünü de değiştirmiyordu. (165/6)

Sevilen ne kadar güzel ve çekici olursa aşk da o kadar şiddetli ve uzun olur. (215/9)

Yahut samimi idi de alay intibai bırakıyordu. (74/31)

Başın bir taşa falan gelmedi ya? (192/18)

Ey sen ki kül ettin beni onmaz yakışınla! (285/22)

Ey sen ki gönüller tutuşur her bakışınla! (285/23)

Sen niçin böyle oldun Selim? (276/9)

Nerde kaldım ay bakışlı? (8/14)

Hayır! Bu başka türlü bir mahkemedir. (293/1)

C. CÜMLE TÜRLERİ

1. Dilcilerin Cümle Türleri İle İlgili Görüşleri:

Vecihe Hatipoğlu, “tümce” diye adlandırdığı cümleyi yapı, yargı ve yüklem türlerine göre üç bölüme ayırmaktadır.²⁶⁰ Türkan Kodal yapılarına göre, yüklem türüne göre (isim cümlesi, fiil cümlesi), yüklem yerine göre (kurallı, devrik cümleler), anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru, emir, istek, ünlem cümleleri) olarak dört grupta incelemektedir.²⁶¹

Burhan Paçacıoğlu cümleyi, yüklemine göre (isim cümlesi, fiil cümlesi), yapısına göre, yüklem bulunduğ yere göre (kurallı cümleler, devrik cümleler) ve anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri) olmak üzere dört grupta incelemiştir.²⁶²

M. Özkan ve diğerleri hazırladığı "Türk Dili" kitabında cümleyi; yapılarına göre, yüklem türüne göre (isim cümlesi, fiil cümlesi), yüklem yerine göre (kurallı, devrik), anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru ve ünlem cümleleri) olarak dört grupta incelemiştir.²⁶³

Gülşah Oktay cümleyi, yapılarına göre, yüklemine göre (isim cümleleri ve fiil cümleleri), unsurların dizilişine göre (kurallı, devrik cümleler) ve anlamına göre (a. İsnat tarzına göre cümleler, b. Sabit olma durumuna göre cümleler) olmak üzere dört grupta incelemiştir. İsnat tarzına göre cümleleri: 1.Haber Cümleleri, 2. Tasarım

²⁶⁰ Vecihe HATİPOĞLU. (1982), a.g.e., s.203-244.

²⁶¹ Türkan KODAL. (1997)., “Tarık Buğra'nın Hikayelerinde Sentaks Çalışması”, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, s.85.

²⁶² Burhan PAÇACIOĞLU. (1997)., “Türk Dili ve Kompozisyon”, Sivas.

²⁶³ Mustafa ÖZKAN vd. (2001)., “Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım”, İstanbul.

Cümleleri; Sabit olma durumuna göre cümleleri: 1. Olumlu cümleler, 2. Olumsuz Cümleler, 3. Soru Cümleleri olarak ele almaktadır.²⁶⁴

Tuncer Gülensoy, cümleyi; yapı, yargı, yüklem türlerine göre üç ayırmaktadır. Yapı bakımından cümleleri: yalın cümle, birleşik cümle, temel cümle, yan cümle, bağlaçlı yan cümle, dilekli yan cümle, şartlı yan cümle, edatlı yan cümle, sorulu yan cümle, ikilemeli yan cümle, ara cümle, girişik cümle, sıralı cümle (bağımlı sıralı, bağımsız sıralı), devrik cümle ve kesik cümle olarak ele almaktadır. Yargı bakımından "olumlu, olumsuz, sorulu" olarak; fiil bakımından ise isim cümlesi, fiil cümlesi olarak incelemektedir.²⁶⁵

Özlem Kafa, cümleyi; yapılarına göre, yüklem türüne göre (isim ve fiil cümleleri), yüklem yerine göre (kurallı, devrik cümleler), anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru cümleleri) olarak dört grupta incelemiştir.²⁶⁶

Kazım Karabörk, yapılarına göre, anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru cümleleri) ve kuruluşuna göre (düz cümle, devrik cümle) olmak üzere üç grupta incelemiştir.²⁶⁷

İhsan Sabri Çebi, yapılarına göre, yüklem türüne göre (isim cümleleri, fiil cümleleri), yüklem yerine göre (kurallı ve devrik cümleler), anlamına göre (olumlu, olumsuz, soru cümleleri) olarak dört grupta incelemektedir.²⁶⁸

Yukarıda verilen açıklamalardan da anlaşılacağı gibi cümle türlerinin değerlendirilmesinde farklılıklar vardır. Tuncer Gülensoy, Vecihe Hatipoğlu, Kazım Karabörk gibi yazarlar cümleyi üç grupta; Gülşah Oktay, Özlem Kafa, Burhan Paçacıoğlu gibi yazarlar ise cümleyi dört grupta ele almaktadır. Üç grupta ele alınması karışıklıklara neden olduğundan cümleleri; yüklem türüne, anlamlarına,

²⁶⁴ Gülşah OKTAY. (1997)., "18. Yüzyıla Ait Bir Barbaros Hayrettin Paşa Gazavat-namesi Üzerine Sentaks İncelemesi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

²⁶⁵ Tuncer GÜLENSOY. (1992)., "Türkçe Dersleri", Kayseri, s.149-161.

²⁶⁶ Özlem KAFA. (2000)., "Koca Ragıp Paşa ve Azmi-Zade Halefi'nin Münşeatları üzerine Mukayeseli Sentaks İncelemesi", Yüksek Lisans Tezi Trakya Üniversitesi, Edirne.

²⁶⁷ Kazım KARABÖRK. (1995)., "Secere-i Türk Üzerinde Bir Sentaks Çalışması", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, s.90-159.

²⁶⁸ İhsan Sabri ÇEBİ. (1994)., "On sekizinci Yüzyıl Osmanlı Türkçesine Ait İki Eser Üzerinde Sentaks İncelemesi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

unsurların sıralanışına ve yapılarına göre değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Unsurların sıralanışına, yüklemine yerine ve yüklemine türüne göre cümle türlerinde araştırmacılar aynı fikirdedirler. Anlamına göre cümlelerin değerlendirilmesinde de (olumlu, olumsuz ve soru cümleleri) hemfikirdirler. Ancak bu cümlelerin yanında emir, istek ve ünlem cümlelerine de yer veren dilcilerin olduğu da bilinmektedir. Bu görüşlerin ışığında anlamlarına göre cümleleri olumlu cümleler, olumsuz cümleler ve soru cümleleri olarak değerlendirmek daha mantıklıdır.

2. UNSURLARIN SIRALANIŞINA GÖRE CÜMLELER

2.a. Kurallı (Düz) Cümleler:

2.a.1 Dilcilerin Kurallı (Düz) Cümle İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan kurallı cümle için: “Yüklemi sonda bulunan cümle, kurallı cümledir. Türkçede cümlenin ana unsuru yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Yardımcı unsurdan ana unsura doğru diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir. Yüklemi tamamlayan unsurlar, yüklemine önünde sıralanır. Yükleme en yakın öge genellikle belirtilmek istenen ögedir.”²⁶⁹ ifadelerini kullanır.

Ertuğrul Yaman, kurallı cümleyi “Yüklemi sonda bulunan cümle” şeklinde tanımlar ve “Türk cümle yapısının genel eğilimine göre yüklemine daha doğrusu yargının sonda bulunması gerekir. Cümledeki diğer unsurlar, önem sırasına göre yükleme yaklaştırılarak sıralanır.”²⁷⁰ ifadelerini kullanır.

²⁶⁹ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.100.

²⁷⁰ Ertuğrul YAMAN. (2000), a.g.e., s.283.

2.a.2. Kurallı (Düz) Cümle İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Kamlunçu ülkesine bahar gelip de kuşlar ötüşmeye başlayınca, ağaçlarda ve yerlerde çiçekler açınca Yüzbaşı Burkay yine o büyük çam ağacının yanına geldi. (5 /1)

Müdür odasına girdiği zaman artık kendisinde heyecandan eser kalmamıştı. (25/26)

Kendisine babasından ve dedesinden miras kalmış olan askerlikten gayrı bir şeyin mevcut olabileceğini düşünmezdi. (37/25)

Binbaşıyla göz göze geldikleri zaman durumunu hiç değiştirmede. (48/7)

Serbest vezinli denilen yeni yazılarda ise bu ritim olmadığı için bunlar manzume olmak vasfını taşıyor. (66/13)

Selim Pusat, askerî lise talebesi olduğu zamanlardan beri şiir yazardı. (78/23)

Leyla'nın kapısına gelinceye kadar bir kelime konuşmadılar. (94/18)

O ses, o esrarlı ses Selim'i bir defa daha kendinden geçirmişti. (109/12)

Güntülü, nâzik bir gülümseyişle ve dikkat kesilmiş olduğu halde bu sözleri dinliyordu. (129/13)

Osman Beğ masasından kalkıp giderken Selim onu inceliyordu. (146/22)

Çamlı Koru bu akşam her zamankinden daha تنها idi. (165/9)

Ayşe onun bir huzur olmasa bile, sükûn içinde olduğunu anlayarak memnun olmuştu. (182/4)

Pusat'ın göz kamaşması tamamiyle geçmişti. (201/20)

Cezmi bir ara susarak Selim Pusat'a baktı. (216/15)

İlk günleri büyük bir istekle yaptığı vazifesi Selim'e ağır ve sıkıcı gelmeye

başlamıştı. (229/1)

Şimdi önünde kalın bir albüm vardı. (241/20)

Efendim, Selim ile Güntülü bir türlü geçinemiyorlar. (262/16)

Büyük bir sarhoşluk içinde “Güntülü’yü seviyorum. Hayat ve kâinatımın en büyük gerçeği bu.” diye mırıldandı. (269/14)

Son mısra bitince beyninde bir nokta yavaş yavaş aydınlanmaya başladı. (286/19)

Bakışlarını derinleştirerek kalabalık arasında tanıdık kimseler bulmaya çalıştı. (303/4)

Ben, Oğuz Başbuğu Çağrı Beğ'im. (318/21)

Bir tek kelime söylese bayılabilirdi. (331/1)

Başmuavin deminden beri seni arıyor. (346/22)

2.b. Devrik Cümleler:

2.b.1. Dilcilerin Devrik Cümle İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, devrik cümle için: “Devrik cümle, yüklemi sonda bulunmayan cümledir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi, diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır.”²⁷¹ ifadelerini kullanmıştır.

Eruğrul Yaman, devrik cümleyi “Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere devrik cümle adı verilir. Bu tür cümleler, daha çok şiir ve konuşma dilinde, bazen de tiyatro eserlerinde görülür.”²⁷² şeklinde açıklamıştır.

2.b.2. Devrik Cümle İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Vaslında da dinmez yine bağırdaki ağrı. (286/4)

Gönülün, tapmanın, aşkın sesidir bu! (286/5)

Ebedi özleyişin bestesidir bu! (286/6)

En hisli şiirden de örülmez bu güzellik. (286/16)

Gözle görülmez bu güzellik. (286/18)

Davet ediyor bak seni binlerce kucaklar. (84/6)

Yoktur öte âlemde de kurtulmaya bir yer. (84/20)

Yazmış kaderin. (85/6)

²⁷¹ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.100.

²⁷² Eruğrul YAMAN. (2000)., a.g.e., s.284.

Öyle bir nazlı kızın aşkına düştüm ben ki... (79/14)

Kıskandırdın bizi sen. (80/4)

İçtin de ecel zehrini sen kendi elinle. (83/21)

Bir sır ki bu. (160/1)

3. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER:

3.a. Olumlu Cümleler:

3.a.1. Dilelerin Olumlu Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, olumlu cümle için: “Yargının gerçekleştiğini anlatan cümle, olumlu cümledir. Bu cümlenin yüklemiyapma, yapıma veya olma bildirir.”²⁷³ demiştir.

3.a.2. Olumlu Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Burkay hiçbir şey düşünmeden kabul etti. (8/2)

Lisedeki bütün kadın öğretmenler arasında sade giyinen, boyanmayan biricik kadın kendisiydi. (20/13)

Otuz kişilik sınıf bu kavgayı büyük bir dikkatle dinliyordu. (39/19)

Ayşe Pusat, bu sözlerle kendisine kıralcılık propagandası yapmamasının ihtar olduğunu anlıyordu. (57/12)

O zaten kendisinin artık bir hastabakıcı olduğunu biliyordu. (74/6)

²⁷³ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.103.

Selim yine hüzünlü ciddiyetini takınmıştı. (89/21)

Çevresini görmeyerek yürürken birdenbire kendisini dün akşamki tahta kanepenin önünde buldu. (109/23)

Kızların gitmek üzere Ayşe'den müsaade almaları onu birdenbire ferahlattı. (132/6)

Selim, uyku ile uyanıklık arasında sabahı etti. (143/1)

Senin gibi elemanlara ihtiyacımız var. (144/10)

Güntülü, Selim'e adeta korkarak baktı. (158/20)

Çamlı Kuru bu akşam her zamankinden daha تنها idi. (165/9)

Tasavvuf bir nevi din felsefesidir. (179/26)

Sana doktor çağırmaya gidiyorum. (199/5)

Kendisine uzun gelen konuşmanın bittiğini alkışlarla anladı. (224/2)

Rengi büsbütün solarak Ayşe'ye baktıktan sonra sert bir hareketle ayağa kalktı. (248/17)

Ağır adımlarla yürüyerek Çamlı Kuru'dan ayrıldı. (274/18)

Pusat, içinde bir sıkıntı duydu. (295/24)

Saat kadar uzun birkaç saniye geçti. (314/13)

Birdenbire gözleri Kubudağ'ın arkasındaki tahta sıraya ilişti. (328/26)

Ülker'in sesi çok yavaş çıkıyordu. (347/17)

3.b. Olumsuz Cümleler:

3.b.1. Dilcilerin Olumsuz Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, olumsuz cümleler için: “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. “-me/-ma olumsuzluk eki, “değil”, “ne...ne...” edatı ve yok ismi cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır.”²⁷⁴ ifadelerini kullanır.

3.b.2. Olumsuz Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

3.b.2.a. “-me/-ma Olumsuzluk Ekiyle Yapılan Olumsuz Cümleler:

Kırk birinci gün çam ağacının yanına gelince kızı bulamadı. (6/25)

Müdür ise Ayşe Pusat’ı ömründe görmemişti. (18/11)

Bu üçlü birbirinden hiç ayrılmaz. (36/6)

Binbaşıyla göz göze geldikleri zaman durumunu hiç değiştirmede. (48/7)

Tasavvuf hakkında bilgim olmadığı için şiirlerinden birçoğunu anlayamıyorum. (60/22)

Bu kızın Selim için Ayşe’nin eski bir talebesi olmaktan başka manası kalmamıştı. (89/26)

Selim için artık gecenin bir manası kalmamıştı. (114/13)

Selim Pusat, şimdiye kadar kimseyle din üzerine bir tartışma yapmamıştı. (145/14)

²⁷⁴ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.104.

Bu seferki “Güntülü” hitabı biraz tuhaf, fakat samimi olduğundan genç kız yadırgamadı. (159/14)

Doktorun deminki aşk teşhisinin tesiri geçmemişti. (201/21)

Uzaktan Selim’in yüzünü kontrol ettiği zaman öfke ve buhran izi görmed*ı*. (182/31)

Başta bulunanlar, yanındakilerin hizayı koruması için baş çevirmez. (227/21)

Ani ve habersiz geleceğinizi kendisine söylememişti. (256/3)

Garip bir tesadüfle sokak lambalarının birçoğu da yanmıyordu. (294/6)

Yüzünde pervasızlığın ışıltıları olan bu adam, ışığa yaklaşınca ötekiler gibi diz vurmad*ı*. (318/32)

Bu vuruşma ona pek uzun sürdü gibi geldiği halde yarım dakika bile dolmamıştı. (329/2)

Beyhan, taktik yapmasını, maksada dolambaçlı yollardan gitmesini sevmezdi. (345/28)

3.b.2.b. “Değil” Edatıyla Yapılan Olumsuz Cümleler:

Nihayet bir kız çocuğudur ve ona göre mazideki sekiz asırlık fark istikbaldeki bir gün kadar mühim değildir.(96/9)

“Haklı değil miydi, tabii sayılmaz mıydı, yüksek bir devlet politikası yok muydu” derken ciddi mi söylediği yoksa alay mı ettiği belli değildi. (106/23)

Bendeniz ayrıca hiçbir millete mensup değilim. (116/13)

Ne kadar gezindiğinin farkında değildi. (240/23)

Artık ben bir subay değilim. (277/10)

Bu son aylarınki dayanılır gibi değildi. (334/12)

Bu gülümseyiş, bir erkek için korkunç bir şeydi ve buna dayanmak her yiğidin işi değildi. (237/15)

3.b.2.c. “Yok” Sözcüğü İle Yapılan Olumsuz Cümleler:

Sen de kabul et ki tarihte tamamiyle yanlış anlaşılmış insan pek yoktur. (102/14)

Selim o kadar sarhoştı ki, bu yazıları okumasına imkân yoktu. (292/17)

“Rica ederim, gitmeyiniz” diyen üzüntülü sesinde hiçbir fevkalâdelik, hiçbir esrar yoktu. (85/22)

Osmanlı Hanedanı'nın ananesinde tahta kadın geçemez diye bir husus yok.(172/25)

Hakkın yok Selim. (275/24)

Tasavvuf hakkında hiçbir fikrim yok. (148/11)

Yoktur öte âlemde de kurtulmaya bir yer. (84/20)

3.b.2.d. “ne...ne...” Bağlacıyla Yapılan Olumsuz Cümleler:

Ne kimseye açmış, ne de kimseden saklamıştı (38/6)

Onca ne gazetelerin neşriyatı ne hükümetin resmî tebliği bir mana taşıyordu.(50/11)

Kant ne realisttir, ne de idealisttir. (96/23)

Güntülü ise ne biri kadar çarpıcı, ne öteki kadar işleyici idi. (131/34)

Ne inkâr eder, ne de eksik bulur. (180/3)

Karşısında ne Kubudak, ne de kimse vardı. (329/9)

3.c. Soru Cümleleri:

3.c.1. Dilcilerin Soru Cümleleri İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, soru cümleleri için: “Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki mi ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır. Konuşma dilinde vurgu yoluyla da soru cümlesi yapılmaktadır.”²⁷⁵ demiştir.

3.c.2. Soru Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:

3.c.2.a. Soru Ekiyle Kurulan Soru Cümleleri:

Bana tasavvuf hakkında kitap veya makale getirebilir mişin? (181/21)

Çanakkale ile Sakarya’yı hatırlamıyor musun? (39/7)

Deminki şiiri bir daha okur musunuz? (90/22)

Milliyetsiz adam olur mu? (116/15)

Altıncı sınıf çocuklarını bebek mi farz ediyorsunuz? (131/2)

Burasını bana yakıştırıyor musun? (143/15)

Ara sıra Çamlı Koru’ya gelir misiniz? (159/1)

Başka bir şey isteyen var mı? (315/12)

Biraz su içer misiniz? (333/14)

Yalnız olmamak için mutlaka insanlarla beraber olmak mı lazım? (347/18)

²⁷⁵ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.107.

Hamid'den sonrakilerin şiirleri arasında beğendiklerin yok mu Güntülü?
(61/21)

Huzur içinde yaşamaları bundan mı ileri geliyor? (178/16)

3.c.2.b. Soru Sıfatıyla Kurulan Soru Cümleleri:

Hangi yerden, kaynaktansın? (5/10)

Işık Kızlar'dan biri sizin hangi gizli tarafınızı keşfetti? (167/12)

Bu kadar mübâlaganın arasındaki hakikat kırıntılarını hangi teleskopla görüp keşfedeceğiz? (14/3)

Kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz? (237/23)

Hangi mahkemeden, ne sıfatla çağırılıyorum? (292/13)

Bu soykütüğünde kaç atan yazılı? (351/9)

3.c.2.c. Soru Zamiriyle Kurulan Soru Cümleleri:

Nerde kaldın ay bakışlı? (8/14)

Kızlar dediğin çocuklar senin kim olduğunu nerden bilecekler? (73/22)

Kânunî Sultan Süleyman hakkındaki fikrin nedir? (106/1)

Ateşimi 39 dereceye çıkaran ruhî sebep nedir? (200/28)

Hangimizi daha çok seviyorsunuz? (330/8)

Demin biz gelmeden önce ne duyuyordun? (351/28)

Bunun savunmasını senden başka kim yapabilir? (317/4)

Zaman zaman çok eski çağrılarını hatırlar gibi olması, içinde o zaman yaşamış

olduğu hakkında garip duygular belirmesi, bunları hatırlarken anlatılmaz ve anlaşılmaz bir acı ile çıldıracak hale gelmesi hastalıktan başka ne olabilirdi? (229/8)

Liseli bir kız, bu zamanda, burada yapayalnız ne arıyor? (89/16)

Aşk olmasa ey dil seni biz neylerdik? (205/12)

Şu tasavvuf denen şey nedir? (179/11)

Biraz önceki kadın sesi neler söylüyordu? (90/10)

3.c.2.d. Soru Zarfıyla Kurulan Soru Cümleleri:

Aman müdür hanım, ben bunu nasıl söylerim? (19/8)

Niçin bizi daha ilerde karşılamadınız? (223/16)

Birçok şey bir araya geldiği zaman onlardan birinin ötekilere üstün olması neden gereksin? (157/11)

Neden beklemedin Şeref, neden? (190/31)

Bu taş gibi duruş daha ne kadar sürecekti? (196/21)

O kız seninle arkadaşlığımıza neden tahammül edemiyor? (278/6)

Doktor yasakladığı halde niçin içiyorsun? (277/24)

Milletler olmayınca birbirleriyle çarpışacak orduları nasıl kuracaksınız?
(116/25)

Yüzbaşım! Dünya güzellerini tanımayı niçin inhisarınıza alıyorsunuz?
(193/17)

Kurmay adayı! Padişahlık devrine ne kadar hasret çekiyorsun? (40/10)

Sen niçin böyle oldun Selim? (276/9)

4. YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER:

4.a. İsim (Ad) Cümleleri:

4.a.1. Dilcilerin İsim (Ad) Cümleleri İle İlgili Görüşleri:

Metin Karaörs, isim cümlesi için: “İsim cümlesinin yüklemi iki kısımdan meydana gelir. Birinci kısımda "yüklem ismi", ikinci kısımda "bildirme unsuru" bulunur. Yüklem ismi, isim cinsi bir kelime veya isim cinsi kelime grubu olur. İsim cümlesinin başlıca fonksiyonu bildirme ifade etmektedir.” der.²⁷⁶

Leyla Karahan, isim cümleleri için, “Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, "i-" ek fiili ile görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, “anlamı pekiştirmek” veya yükleme “ihtimal” anlamı katmak üzere – Dır eki de kullanılır.”²⁷⁷ açıklamasını yapmıştır.

Muharrem Ergin isim cümlesine: “Predikatı, fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan mürekkep olan cümledir.”²⁷⁸ tanımını getirir.

4.a.2. İsim (Ad) Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Açığma-Kün, Tanrı'nın cezasıdır. (9/17)

Gönlü Tanrı'ya karşı minnetlerle doluydu. (23/15)

Bu kadar cüretkâr olabilmesi için mutlaka bir dış kuvvete dayanması lazımdı.(41/8)

En hazımlı insanın bile kabul edemeyeceği bazı şeyler vardır. (50/19)

²⁷⁶ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.46.

²⁷⁷ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.96.

²⁷⁸ Muharrem ERGİN. (1983), a.g.e., s.403.

Şimdi fen şubesine dersiniz var. (57/8)

O yaralı bir insandı. (72/6)

Ayşe Hanım'ın talebesiyim. (88/18)

Bu şimdiye kadar Ayşe'nin onda görmediği bir hâldi. (106/28)

Bu kambur mendebur, deliydi. (120/17)

Selim'in bugünkü konuşmaları, ilk gördüğü kimselerle askerlikten başka konular üzerinde de bir iki söz etmesi hayırlı bir başlangıçtı. (133/7)

Zamanımı nasıl harcayacağımı bilemeyeceğim kadar bahtiyarım. (144/3)

Herhalde Mete'nin ordusunda bir subaydınız. (162/3)

Büroda artık eskisi kadar verimli olamadığının farkında idi. (177/10)

İşte yaşamak denen belâ buydu. (215/22)

Şehvet, hayatın en büyük prensibidir. (215/22)

Son sınıfın vedâ törenini yapacağı Pazar günü hava çok sıcaktı. (222/15)

Selim Beğ! Sizi beş yıl önce tanıdığım zaman ruhunuzda hüzünden eser yoktu. (237/31)

Çamlı Koru'da o muhafız hazırıdı. (257/17)

Askerlik rütbe ve elbise değil, ruhtur. (276/25)

Onu yürüten şey büyük bir merakı. (293/29)

Gösterişli, silahlı, uzun saçları omuzlarına dökülen birisiydi. (317/19)

Büyük odada değişiklik yapılmış gibiydi. (335/2)

Ben buralıyım; ama aile köküm uzakta, doğudadır. (349/20)

Bu falcı yahut büyücülerden biri de ben miyim? (166/19)

4.b. Fiil (Eylem) Cümleleri:

4.b.1. Dilcilerin Fiil (Eylem) Cümleleri İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, fiil cümlelerini “Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Her türlü hareket, iş, oluş,fiil cümleleri ile karşılanır.”²⁷⁹ şeklinde açıklar.

Muharrem Ergin ise fiil cümlesine “Predikatı, fiil unsuru müstakil bir fiil olan cümledir.”²⁸⁰ tanımını yapmıştır.

4.b.2. Fiil (Eylem) Cümleleri İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Parlak bakışlı, ay yüzlü kız bir şey söylemedi. (5/20)

O da her insan gibi teselli bulmakta gecikmiyordu. (21/2)

Birkaç saniye içinde gözlerle yapılan bu gizli konuşmayı yalnız cebir öğretmeni Rıza Beğ görmüştü. (35/9)

Para ile tuttuğu üç kişiye kendisi de katılarak onun tabutunu en yakın mezarlığa kadar bizzat götürdü. (55/13)

Onun gözlerinde sevgiyle yanan eski ışıkları boşuna aramıştı. (71/18)

Kendisini sesin güzel ahengine kaptırmıştı. (84/3)

Ayşe, susmak icap ettiğini anlayarak sustu. (97/7)

İçinde Leyla'ya karşı anlaşılmaz bir yakınlık duyuyordu. (114/5)

²⁷⁹ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.96.

²⁸⁰ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.401.

Askerî düşüncelerle çocukları korkutacaksın. (129/19)

Pusat, din veya tabiyet değiştirmeyi ordu değiştirmeye benzettiği için bu işten hoşlanmazdı. (147/12)

Işık Kızlar'dan biri sizin hangi gizli tarafınızı keşfetti? (167/12)

İki damla yaş yanaklarından aşağıya yuvarlandı. (184/29)

Bir kitap alarak masasına geçti. (196/14)

Birkaç kere, ışık gibi insanın gözlerini kamaştırıyor, diye konuştun. (209/18)

Atletik gösteriler ve ritmik hareketler başlıyordu. (226/17)

Tombul bir çocuk reklamı yapılan bisküvi isteyerek ağlıyordu. (239/10)

Selim de karamsarlığın son ucunda yaşıyordu. (251/4)

İyi bir doktor olmak için birkaç hastanın hayatını tehlikeye atmaktansa ehemmiyetsiz, herhangi bir doktor olarak kalmayı tercih ederim. (265/5)

Mezarlıktan çıkarak yavaş adımlarla yürümeye başladı. (278/27)

Bütün sözleri saçmalardan ibaret, diye bağırdı. (305/10)

Bunun savunmasını senden başka kim yapabilir? (317/4)

Yaşayıp yaşamadığını anlamak için avucunu yumup açtı. (331/12)

5. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

5.a. Dilcilerin Yapılarına Göre Cümleler İle İlgili Görüşleri:

M. Metin Karaörs, “Türkçe 'de yapı bakımından aslı olarak fiil cümlesi ve isim cümlesi olmak üzere iki çeşit cümle vardır. Bir de bu asli cümle çeşitlerinin genişletilmiş şekillerinden ibaret olan birleşik cümle tipleri kullanılmaktadır.” şeklinde açıkladıktan sonra cümleleri yapılarına göre “1. Fiil cümlesi, 2. İsim Cümlesi, 3: Şartlı Birleşik Cümle, 4. Ki'li Birleşik Cümle, 5 İç İçe Birleşik Cümle” olmak üzere 5 kısma ayırmıştır.²⁸¹

Vecihe Hatipoğlu, cümleye tümce adını vermektedir. Yazar tümceleri: “Yalın tümce (1. Ad tümcesi, 2 Eylem tümcesi), Birleşik tümce (1. Bağlaçlı yan tümce, 2. Dilekli yan tümce, 3. Koşullu yan tümce, 4. İlgeçli yan tümce, 5. Olumsuzluk koşacıyla yan tümce, 6. Sorulu yan tümce, 7. İkilemeli yan tümce, 8. Kalıplaşmış yan tümce) olarak sınıflandırmıştır.²⁸²

Tahsin Banguoğlu, yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik cümle olarak ikiye ayırmaktadır. Basit cümleleri; a. Fiil cümlesi, b. İsim cümlesi, c. Saplama cümlesi olarak üçe ayırır. Birleşik cümleyi; a. Yan yana birleşik cümle, b. Alt alta birleşik cümle diye ikiye ayırır. Şekil açısından birleşik cümleyi; 1. Tümleme birleşik cümle (a. Tümleme şart cümlesi, b. ilinti zamiri cümlesi, c. Bağlam cümlesi), 2. Karmaşık birleşik cümle (a. Ad-fiil cümlesi, b. Sıfat-fiil cümlesi, c. Zarf-fiil cümlesi) şeklinde tasnif eder.²⁸³

Tuncer Gülensoy, yapılarına göre cümleleri: Yalın cümle, Birleşik cümle, Temel cümle, Yan cümle, Bağlaçlı yan cümle, Dilekli yan cümle, Şartlı yan cümle, Edatlı yan cümle, Sorulu yan cümle, İkilemeli yan cümle, Ara cümle, Girişik cümle, Sıralı cümle (Bağımlı ve bağımsız sıralı), Devrik cümle, Kesik cümle olarak ele

²⁸¹ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.44-45.

²⁸² Vecihe HATİPOĞLU. (1982), a.g.e., s. 146-152.

²⁸³ Tahsin BANGUOĞLU. (1995),a.g.e., s.547-585.

almıştır.²⁸⁴

Özlem Kafa, yapılarına göre cümleleri dörde ayırmaktadır: “ B1. Basit cümleler,2. Birleşik cümleler (a. Şartlı birleşik cümleler, b. Ki'li birleşik cümleler, c. İç içe birleşik cümleler), 3. Bağlı cümleler, 4. Sıralı cümleler. Bağlı cümleleri: a. Ve edatıyla bağlanan cümleler, b. Diğer edatlarla bağlanan cümleler (ancak, lakin, belki edatlarıyla bağlananlar) olarak sınıflandırmıştır.²⁸⁵

İhsan Sabri Çebi, cümleleri yapılarına göre beş grupta ele almaktadır: “1. Basit cümle, 2. Birleşik cümle, 3. Bağlı cümle, 4. Sıralı cümle, 5. Sıralı-bağlı cümle. Birleşik cümleyi ise 1. Şartlı birleşik cümle, 2. Ki'li birleşik cümle, 3. İç içe birleşik cümle şeklinde üçe ayırır. Çebi, ki' li birleşik cümleleri incelerken yardımcı cümlenin asıl cümle içerisinde yaptığı göreve göre dörde ayırır: 1. Yardımcı cümlenin asıl cümlenin öznesi olması, 2. Yardımcı cümlenin asıl cümlenin nesnesi olması, 3. Yardımcı cümlenin asıl cümlenin zarfı olması, 4. Yardımcı cümlenin asıl cümlenin yüklemine açıklaması. Çebi iç içe birleşik cümleyi ise: a. Yardımcı cümlenin asıl cümle içinde nesne olarak görev yaptığı iç içe birleşik cümle, b. Yardımcı cümlenin asıl cümlenin bir unsuru olarak görev yaptığı iç içe birleşik cümle olarak ele almıştır.²⁸⁶

Haydar Ediskun, yapılarına göre cümleleri: “1. Basit cümleler, 2. Birleşik cümleler (1. Girişik birleşik cümleler, 2. Şartlı birleşik cümleler) olarak incelemektedir. Biçimine göre cümleleri ise: Sıralı cümleler, Bağlı cümleler şeklinde inceler.²⁸⁷

Fuad Bozkurt, "Birimler" bölümünde tümceleri yapı bakımından yalın ve birleşik olmak üzere ikiye ayırır. “Türkçede yaklaşık on tür yan cümle saptandığını söyler.” Buna göre yan tümce birimleri ve birleşik cümle türlerini şöyle sıralar: 1. Sıralı tümce, 2. Bağlı tümce, 3. Ki bağlaçlı tümce, 4 İlgeçli tümce, 5. Soru ekli tümce, 6. Değil koşaçlı tümce, 7. İç içe tümce, 8. Koşullu tümce, 9. Eksiltili tümce,

²⁸⁴ Tuncer GÜLENSOY. (1994)., a.g.e., s.149-161.

²⁸⁵ Özlem KAFA. (2000).,a.g.e., s.32-36.

²⁸⁶ İhsan Sabri ÇEBİ. (1994)., a.g.e., s.89-93.

²⁸⁷ Haydar EDİSKUN. (1985). a.g.e., s.379-387.

10. Ara sözlü tümce.²⁸⁸

Cengiz Alyılmaz, yapılarına göre cümleleri: "a. Basit cümle, b. Birleşik cümle. (1. Girişik birleşik cümle, 2. Bağlı birleşik cümle, 3. Karma birleşik cümle, 4. Şartlı birleşik cümle, 5. Ki'li birleşik cümle, 6. İç İçe birleşik cümle, 7. Sıralı birleşik cümle) olarak incelemiştir.²⁸⁹

Türkan Kodal, yapılarına göre cümleleri dörde ayırmaktadır: 1. Basit cümleler (a. Basit isim cümleleri, b. Basit fiil cümleleri), 2. Birleşik cümleler (a. Şartlı birleşik cümle, b. İç içe birleşik cümle, c. Ki' li birleşik cümle, ç. Diğer bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümleler, d. Ara sözler), 3. Sıralı cümleler, 4. Kesik cümleler.²⁹⁰

Murat Kılıç yapılarına göre cümleleri: "1. Basit cümle, 2. Birleşik cümle şeklinde ikiye ayırmıştır. Birleşik cümleyi: a. Girişik birleşik cümle, b. Ki'li birleşik cümle, c. Karma birleşik cümle, d. İç içe birleşik cümle, e. Şartlı birleşik cümle, f. Sıralı birleşik cümle olarak tasnif eder. Sıralı birleşik cümleleri ise; a. Bağımlı-bağlı sıralı birleşik cümle. b. Bağımlı-bağımsız sıralı birleşik cümle, c. Bağımlı-bağlı-bağımsız sıralı birleşik cümle. d. Bağımsız-bağlı sıralı birleşik cümle, e. Bağımsız-bağımsız sıralı birleşik cümle, f. Bağımsız-bağlı-bağımsız sıralı birleşik cümle olarak tasnif eder.²⁹¹

M. Özkan, O. Esin ve H. Tören, "Yüksek Öğretimde Türk Dili Sözlüğü ve Yazılı Anlatım" adlı kitapta; "Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı, bir durumu tam olarak bir yargı ifadesiyle anlatan kelime veya kelime grubudur." diyerek cümlenin tanımını vermektedir. Cümle öğelerini belirttikten sonra yapılarına göre cümleleri: 1. Basit cümle, 2. Sıralı cümle (a. Bağımlı sıralı cümle, b. Bağımsız sıralı cümle), 3. Bağlı cümle, 4. Birleşik cümle (a. Şartlı birleşik cümle, b. İç içe birleşik cümle, c. Ki'li birleşik cümle, d. Girişik Cümle), 5. Eksilteli cümle, 6. Ara

²⁸⁸ Fuad BOZKURT. (2000)., "Türkiye Türkçesi", Ankara, 2000, s.205-206.

²⁸⁹ Cengiz ALYILMAZ,(1998)., "Latifi Tezkiresi'nin Sentaks Yönünden İncelenmesi,Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi", Erzurum, s.58.

²⁹⁰ Türkan KODAL. (1997)., a.g.e. s.155-175.

²⁹¹ Murat KILIÇ,(1999)., "Sehi Tezkiresi Üzerine Bir Sentaks Çalışması", Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, s.6-7

cümleli cümle şeklinde altı başlıkta incelemiştir.²⁹²

Yusuf Tepeli, yapılarına göre cümleleri: “1. İsim cümleleri, 2. Fiil cümleleri” diye ikiye ayırır. İsim cümlelerini a. Basit isim cümleleri, b. Birleşik isim cümleleri şeklinde inceler. Birleşik isim cümlelerini de; 1.Girişik birleşik isim cümleleri, 2. Bağlı birleşik isim cümleleri, 3. Karma birleşik isim cümleleri, 4. Şartlı birleşik isim cümleleri, 5. Ki'li birleşik isim cümleleri, 6. İç içe birleşik isim cümleleri olarak sınıflandırmaktadır. Fiil cümlelerini de aynı şekilde ama fiil haliyle incelemiştir.²⁹³

Muhsine Börekçi, cümleleri yapılarına göre önce 1. İsim cümlesi, 2. Fiil cümlesi olarak ikiye ayırmaktadır. İsim cümlelerini, a. Basit isim cümleleri, b. Birleşik isim cümleleri olarak ayırır. Birleşik isim cümlelerini de; 1. Girişik birleşik isim cümleleri, 2. Bağlı birleşik isim cümleleri, 3. Karmaşık birleşik isim cümleleri, 4. Şartlı birleşik isim cümleleri, 5. Ki'li birleşik isim cümleleri, 6. Sıralı birleşik isim cümleleri, 7. İç içe birleşik isim cümleleri şeklinde ayırır. Fiil cümlelerini de aynı şekilde ama fiil hâliyle incelemiştir.²⁹⁴

M. Kaya Bilgegil, yapılarına göre cümleleri: “1. Basit cümleler, 2. Birleşik cümleler, (1. Girişik birleşik cümleler, 2. Şartlı birleşik cümleler, 3. Sıralı birleşik cümleler, 4. Bağlı cümleler, 5. Ki bağlacıyla kurulan cümleler) şeklinde sınıflandırmıştır. Ayrıca "ara cümlecigi" ve "karmaşık cümle" şeklinde iki ayrı cümle şeklini de bunlara eklemektedir.²⁹⁵

Burhan Paçacıoğlu, yapılarına göre cümleleri: “a. Basit cümle, b. Birleşik cümle (1. Şartlı birleşik cümle, 2. Ki'li birleşik cümle, 3. İç içe birleşik cümle, 4. Girişik birleşik cümle), c. Bağımsız birleşik cümle (1. Sıralı cümleler, 2. Bağlı cümleler) olarak ele almaktadır. Sıralı cümleleri de: a. Bağımsız sıralı cümle, b. Bağımlı sıralı cümle olarak incelemiştir.”²⁹⁶

²⁹² Mustafa ÖZKAN vd. (2001)., a.g.e., s.582-594.

²⁹³ Yusuf TEPELİ. (1988), Ali'nin Nesrinde Sentaks, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Erzurum, s.70-116

²⁹⁴ Muhsine BÖREKÇİ. (1988)., “Aşık Çelebi Tezkiyesi'nin Sentaks Bakımından İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, s.143-181.

²⁹⁵ M. Kaya BİLGEGİL.(1984) a.g.e., s.73-97.

²⁹⁶ Burhan PAÇACIOĞLU.(1997), a.g.e., s. 181-198.

Abdurrahman Takirdaroğlu, yapılarına göre cümleleri: "1. İsim cümleleri, 2. Fiil cümleleri diye ikiye ayırmıştır. İsim cümlelerini: 1. Basit isim cümlesi, 2. Birleşik isim cümlesi olarak incelemiştir. Birleşik isim cümlelerini de: a. Girişik birleşik isim cümlesi, b. Bağlı birleşik isim cümlesi, c. Karma birleşik isim cümlesi, d. Şartlı birleşik isim cümlesi, e. Ki' li birleşik isim cümlesi, f. İç içe birleşik isim cümlesi, g. Sıralı birleşik isim cümlesi olarak tasnif etmiştir. Fiil cümlelerini de aynı şekilde ama fiil halleriyle incelemektedir."²⁹⁷

İsmet Cemiloğlu, cümleleri "basit cümleler, birleşik cümleler" olmak üzere iki başlıkta toplamakta ve birleşik cümleleri; "şartlı birleşik cümle, ki 'li birleşik cümle ve iç içe birleşik cümle" olmak üzere üç bölümde ele almıştır. Ayrıca "çün" veya "çünkü" edatlarıyla kurulan cümleleri de dördüncü bir birleşik cümle olarak ele almaktadır."²⁹⁸

Nevide Balkan, yapılarına göre cümleleri: "1. Basit cümleler (a. Basit isim cümlesi, b. Basit fiil cümlesi), 2. Birleşik cümleler (a. Şartlı birleşik cümleler, b. İç içe birleşik cümleler, c. Ki'li birleşik cümleler, d. Diğer bağlama edatlarıyla kurulan birleşik cümleler), 3. Sıralı cümleler, 4. Kesik cümleler (a. Cümle özelliği gösteren kesik cümleler, b. Cümle özelliği göstermeyen kesik cümleler) olarak dört başlıkta ele almıştır."²⁹⁹

Meriç Harmancı, yapılarına göre cümleleri: "Basit cümleler (a. Basit isim cümleleri, b. Basit fiil cümleleri), 2. Birleşik cümleler (a. Şartlı birleşik cümleler, b. Ki'li birleşik cümleler), 3. İç içe birleşik cümleler, 4. "Çün"lü veya "çünkü"li birleşik cümleler olarak tasnif etmiştir. Şartlı birleşik cümleleri: a. Geniş zamanın şartının geçmiş zaman şartı yerine kullanılması, b. Şartın istek ekiyle karşılanması şeklinde ele almıştır. Ki 'li birleşik cümleleri ise: a. Yardımcı cümlelerin özne olarak kullanılması, b. Yardımcı cümlelerin nesne olarak kullanılması, c. Yardımcı cümlelerin zarf olarak kullanılması, d. Farklı hususiyette olan ki 'li birleşik cümleler olarak

²⁹⁷ Abdurrahman TAKİDAROĞLU. (1988)., "Kınalızâde Hasan Çelebi'nin Tezkiretüs-Şuarâ'sı Üzerine Bir Sentaks Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, s.51 -92.

²⁹⁸ İsmet CEMİLOĞLU. (1994)., "On Dördüncü Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi", TDK. Yay. 602, Ankara, s.57.

²⁹⁹ Nevide BALKAN. (1998)., "Sevinç Çokum 'un Hikayelerinde Sentaks Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi , Denizli, s.220-223.

sınıflandırmıştır.”³⁰⁰

Kazım Karabörk, basit cümleyi “İçerisinde bir tek hüküm veya dilek bulunan cümlelerdir.” şeklinde açıkladıktan sonra a. İsim cümleleri, b. Fiil cümleleri diye ikiye ayırmıştır. Karabörk, birleşik cümle; “İçerisinde birden fazla hüküm bulunan veya dilek ifade eden cümlelerdir.” Bu hüküm yahut dileklerde dört çeşit birleşik cümle kullanıldığını ve bunların şartlı birleşik cümle, ki 'li birleşik cümle, sıralı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle olduğunu söyler.³⁰¹

Gülşah Oktay, yapılarına göre cümleleri: “1.Basit cümleler (a. Basit isim cümleleri, b. Basit fiil cümleleri), 2. Birleşik cümleler (a. Şartlı birleşik cümleler, b. İç içe birleşik cümleler), 3. Bağlı cümleler (a. Ki'li bağlı cümleler, b. Diğer bağlama edatlarıyla oluşan cümleler) olarak üç başlık altında ele almıştır.³⁰²

5.b. Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi:

Türkçenin grameri üzerine yapılan araştırmalar göz önüne alındığında dilcilerin cümlenin tarifinde birleşmekle beraber cümle yapısında görüş ayrılığına düşmektedirler. Cümlenin yapısındaki farklılıklar daha çok birleşik cümlenin tarif ve tasnifinden kaynaklanmaktadır.

İsim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu ve zarf-fiil grubu içeren cümleleri bazı dilciler basit cümle, bazısı da birleşik cümle olarak ele almıştır. Vecihe Hatipoğlu, M. Kaya Bilgegil, Haydar Ediskun, Jean Deny, Tahir Nejat Gencan, Tuncer Gülensoy bunları "birleşik veya girişik birleşik cümle" olarak değerlendirmektedir. Muharrem Ergin, Metin Karaörs, Mecdut Mansuroğlu, İhsan Sabri Çebi ... vb. dilciler ise bu kelime gruplarını cümlenin bir ögesi olarak kabul etmişlerdir. Bu çalışmayı daha çok

³⁰⁰ Meriç HARMANCI. (200 1)., “Mahlis İbnü'l-Hâfızu'l-Kadi'ya Ait Bir Camiü'l-Hikâyet Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, s.58.

³⁰¹ Kazım KARABÖRK. (1995)., “Secere-i Türkî Üzerine Bir Sentaks Çalışması”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, s.90.

³⁰² Gülşah OKTAY. (1997)., “18. Yüzyıla Ait Bir Barbaros Hayrettin Paşa Gazavat-nâmesi Üzerine Sentaks İncelemesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, s.72-80.

Muharrem Ergin'i örnek olarak yaptığımızdan ve mantıken de bize uygun düştüğünden biz de bu kelime gruplarını basit cümlenin bir unsuru olarak değerlendirdik. Zira gerek isim-fiiller, gerek sıfat-fiiller ve gerekse zarf-fiiller cümlede ikinci bir iş, oluş, hareket ve yargı bildirmez.

Bu kelime gruplarını birleşik cümle kabul eden dilcilere göre; fiilimsiler yarım yargı veya yan yargı bildiren kelimelerdir. Bundan dolayı bu kelimeler temel cümleye bağlanan birer yan cümle veya cümleciktir. Yüklem bu yargıları sonuca bağlamaktadır. Birden fazla yargı taşıdıklarını ve bundan dolayı birleşik cümle olduklarını belirtirler.

Bize göre fiilimsiler yargı bildirmeyen, cümle içerisinde isim, sıfat, zarf görevi yapan kelimelerdir. Esas yargıya bir cümle unsuru olarak yardım eden kelime grubudur. Birleşik cümleler, en az iki tane çekimli fiilden meydana gelmektedir. Fiilimsiler de bu itibarla çekimli fiil olmayıp kip ifadesi taşımadıklarından bir cümle değildirler.

Basit sıralı cümle ve bağlı cümle hususunda da farklılıklar vardır. Bu cümle türlerini pek çok dilci yapı bakımından cümlelere ya da biçimine göre cümlelere dâhil ederken, bazı dilciler de birleşik cümle çeşitlerinden biri olarak kabul etmektedirler. Bu cümleleri birleşik cümle türü içine almak "şartlı, ki'li ve iç içe, birleşik" cümlelerin yapı ve manasında karışıklık meydana getirmektedir. Metin Karaörs Muharrem Ergin gibi ilim adamları ise müstakil cümleler olarak değerlendirmişlerdir.

İç içe birleşik cümleyi değerlendiren dilcilerin bu cümlenin tanımı, kuruluşu hakkındaki görüşleri aynı doğrultudadır. İhsan Sabri Çebi, Nevide Balkan, Gülşah Oktay, Murat Kılıç gibi dilciler bu cümle çeşidini birleşik cümle arasına alırken; Meriç Harmancı gibi bazı dilciler ise birleşik cümle grubuna dahil etmemiştir. Fakat biz çalışmamızda iç içe birleşik cümleyi birleşik cümlenin bir çeşidi olarak ele aldık.

Ki'li cümleleri de bazı dilciler birleşik cümle içerisinde, bazı dilciler de bağlı cümle içerisinde ele almışlardır. Bize göre ki'li cümleler de birleşik cümlenin bir türüdür.

5.1. Basit Cümleler

5.1.1. Dilcilerin Basit Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Leyla Karahan, basit cümle için: “Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümle, basit cümledir. Türkçede cümleler genellikle "basit" yapıları cümlelerdir. Yapısında zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümleler de "basit cümle"dir. Çünkü bu kelime ve kelime grupları yargı bildirmezler.” demiştir.³⁰³

Tahir Nejat Gencan “basit cümle” terimi yerine “yalın cümle” terimini kullanmış ve basit cümleyi “Yalnız bir tek duyguyu, bir tek düşüncüyü, bir tek isteği, bir tek olayı, bir tek yargıyı anlatan söz dizisine yalın cümle denir.” şeklinde açıklamıştır.³⁰⁴

Haydar Ediskun ise “Basit cümle, başka bir cümleye ya da cümlecığe (,) (;) işaretleriyle ya da bir bağlaçla bağlanmaz.” şeklinde görüş bildirir.³⁰⁵

5.1.2. Basit Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Burkay, Şeytan Madar’ın dediklerini yaptıktan sonra çam ağacının olduğu yere gitti. (8/10)

Faika Hanım da kendisi gibi evde kalmış, yıpranmış kızlardan biri olduğu için müdür onu, kaynağını anlayamadığı duygularla severdi. (17/14)

İğreniyormuş gibi yüzünü buruşturarak gözlüğünü çıkardı. (26/31)

Selim Pusat, görünüşe göre parlak bir istikbale namzettir. (37/31)

Bir vatan haininden saygı beklemeyiniz general! (50/2)

³⁰³ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.61.

³⁰⁴ Tahir Nejat GENCAN. (1978), a.g.e., s.146.

³⁰⁵ Haydar EDİSKUN. (1985), a.g.e., s.381.

Fuzûlî'nin en güzel şiiri, şüphesiz bu değildir. (60/19)

Güntülü'nün yüzüne birdenbire o tatlı pembelik bastı. (67/24)

Selim Pusat, odanın içinde kilometrelerce yürümeye alışmıştı. (81/1)

Lambanın ışığı altındaki kılıksız ve çirkin yüzlü adam kendilerine bakarak aksak adımlarla geçiriyordu. (87/5)

Dünyanın bütün üniversitelerinde ilim diye okutulan ve Romalılar zamanından beri mevcut olan hukuku inkâr etmek haksızlık olur. (100/1)

Tarihe geçen şahsiyetler için ölümünden sonra bile kesin bir karar verilemez. (101/21)

Selim, kendisini kıranlara karşı tepki göstermediği gibi kendi kırdıklarına da aldırış etmezdi. (112/20)

Çılgınca bir öfkenin verdiği kuvvetle, önlerindeki tahta kanepeyi kaldırarak korkunç bir hızla kafasına indirdi. (121/16)

Meslektaşınız Leyla Hanım'ı tanır mısınız? (132/19)

Ayşe, teşebbüslerinden kolay vazgeçmezdi. (134/19)

Selim, uyku ile uyanıklık arasında sabahı etti. (143/1)

Birçok şey bir araya geldiği zaman onlardan birinin ötekilere üstün olması neden gereksin? (157/11)

Dışarıda herhangi bir ev gibi gözükse de bu daire, prenseslere yakışan şahâne bir konaktı. (168/21)

Tasavvufun esası, kâinatın Tanrı'dan ibaret olduğu, her varlığın, her şeyin bu Tanrı'nın bir tecellisinden, görünüşünden ibâret bulunduğu düşüncesidir. (180/30)

İçinde yüzyıllarca önceki bir zamanın duygusu vardı. (189/6)

Düşmanın moral durumu bir bakışta anlaşılmaz. (203/9)

Bunu hatırlayınca birdenbire içinin sıkıldığını, başının yandığını hissetti. (210/23)

İki genç kız yirmi adım kadar ilerde bir ağacı gösteriyordu. (223/4)

Zaman zaman çok eski çağrılarını hatırlar gibi olması, içinde o zaman yaşamış olduğu hakkında garip duygular belirmesi, bunları hatırlarken anlatılmaz ve anlaşılmaz bir acı ile çıldıracak hale gelmesi hastalıktan başka ne olabilirdi? (229/8)

Ayşe Hoca Hanım bizi tanıştırdığı zaman henüz kıralcı olduğunuzu bilmiyordum. (238/3)

Güntülü'nün kendisini zorla kabul ettiren bir güzelliği vardı. (255/18)

Bir aralık gözleri karşıdan kendilerine doğru gelen iki kişiye takıldı. (260/3)

Şimdiye kadar hiç alışmadığı, görmediği bu şekilde bir konuşma Güntülü'nün annesine çok garip geliyordu. (265/12)

Pusat'ta Güntülü'nün sarhoşluğuna içkinin sarhoşluğu da eklenmişti. (272/4)

Askerliğin dışında da bir hayat olduğunu kabul etmek, onlarla uğraşmak güzel şeylerdi. (281/9)

Bir akşam, geceye yakın bir saatte, evde yalnız olarak içkiye daldığı bir sırada kapı acayip bir şekilde çalındı. (291/22)

Sonsuz alanda sessizliğin kalbi çarpıyordu. (303/1)

Arkadaşının üzerinde apoletleri sökülmüş kanlı yüzbaşı üniforması bulunuyordu. (312/2)

Şeref'in mezarına doğru yürürken bir değişikliğin farkına vardı. (320/24)

Güçlkle dizleri üstünde durabilen Selim, suyun kendisine uzatılmasını

bekliyordu. (329/27)

Ayşe, yavaş yavaş dönerek oğlunun gösterdiği yere baktı. (342/14)

Emine'nin aklı yine Uygur masalına gitti. (351/19)

5.2. Basit Sıralı Cümleler:

5.2.1. Dilcilerin Basit Sıralı Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Üzerinde uzlaşılamayan diğer bir konu da basit sıralı cümlelerdir. Zira dilcilerin bir bölümü, bu konuya değinirken bazıları sıralı cümle üzerinde hiç durmamışlar ve bu kavramı tanıtmamışlardır.

Basit sıralı cümle, birbirlerine anlam ilgisiyle bağlanan biçimce bağımsız cümlelerin virgül ya da noktalı virgül ile birbirine bağlanmasıyla oluşur.

Muharrem Ergin, "Türk Dilbilgisi" adlı kitabında yapı bakımından cümleleri isim, fiil, şartlı birleşik, ki' li birleşik ve iç içe birleşik cümle olmak üzere beş ana bölüme ayırmış basit sıralı cümleden bahsetmemiştir.³⁰⁶

Metin Karaörs, "Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri" adlı eserinde cümleleri yapıları itibâriyle Muharrem Ergin gibi beş bölüme ayırmış ve o da basit sıralı cümleden bahsetmemiştir.³⁰⁷

Bununla birlikte, basit sıralı cümleyi ele alıp işleyen dilcilerin sayısı az değildir. Bunlardan bazıları, basit sıralı cümleyi birleşik cümlenin bir türü olarak değerlendirmişlerdir.

Vecihe Hatipoğlu, "Türkçenin Sözdizimi" adlı eserinde: "Anlam yakınlığıyla bağlanmış tümcelere sıralı tümce denir. Birleşik ya da girişik tümceler de sıralı tümce oluşturur." demiştir. Sıralı cümleyi unsurlarını ortak olması veya unsurlarının

³⁰⁶ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.412-416.

³⁰⁷ Metin KARAÖRS. (1993)., a.g.e., s.44-50.

ortak olmamasına göre bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümle şeklinde ikiye ayırmıştır. Sıralı cümlelerin bazılarının basit, bazılarının birleşik, bazılarının girişik, bazılarının da kesik veya devrik cümle olabileceğini ifade etmiştir.”³⁰⁸

M. Kaya Bilgegil, "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde sıralı cümleyi birleşik cümlelerin bir türü olarak “Anlam yakınlığı olan müstakil cümlelerin noktalama işâretleri ve fiilimsilerle birbirine bağlanmasından oluşan cümle” şeklinde değerlendirmiş ve basit sıralı cümlelerin hem basit cümlelerden, hem temel cümlelerden, hem yan cümlelerden, hem de girişik cümleler ile şartlı cümlelerden meydana gelebileceğini söylemiştir.³⁰⁹

Tahsin Banguoğlu ise “Türkçenin Grameri” adlı eserinde, sıralı cümlelerin "Tümleme Birleşik Cümle" türü olduğunu belirtmiş, farklı anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümlelere sıralı cümle adını vererek, şartlı ve ki 'li birleşik cümlelerin de bazı durumlarda sıralı cümle olabileceğini söylemiştir.³¹⁰

Dilcilerin bir bölümü ise basit sıralı cümleyi ayrı bir cümle olarak tanıtmışlardır.

Tuncer Gülensoy, "Türkçe El Kitabı" adlı eserinde basit sıralı cümleyi, “anlam yakınlığı ile bağlanan cümleler” şeklinde tanımlamış, onu yapı bakımından ayrı bir cümle türü olarak değerlendirmiştir.³¹¹

Leyla Karahan da "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde basit sıralı cümleyi ayrı bir cümle türü olarak değerlendirmiş ve tek başına yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasından oluşan cümlelere sıralı cümle adını vermiştir. Ayrıca, sıralı cümlelerin en az iki cümleden kurulduğunu ve bu cümlelerin virgül veya noktalı virgül ile birbirinden ayrıldığını belirtmiştir.³¹²

Neşe Atabay, Sevgi Özel ile Ayfer Çam, ortaklaşa hazırladıkları "Türkiye

³⁰⁸ Vecihe HATİPOĞLU. (1982), a.g.e., s.155-158.

³⁰⁹ M. Kaya BİLGEĞİL. (1984), a.g.e., s.73-90.

³¹⁰ Tahsin BANGUOĞLU . (1995), a.g.e., s.549-562.

³¹¹ Tuncer GÜLENSOY.(1994), a.g.e., s.212.

³¹² Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.66-67.

Türkçesinin Sözdizimi" adlı çalışmalarında basit sıralı cümleyi "Yargı Sayısına Göre Tümceler" başlığında ele almışlardır.³¹³

Tahir Nejat Gencan, "Dilbilgisi" adlı eserinde basit sıralı cümleyi "Bağımsız Önergelerden Birleşmiş Tümce" başlığında ele alıp incelemiştir.³¹⁴

Hikmet Dizdaroğlu, "Tümce Bilgisi" adlı kitabında basit sıralı cümleyi "Bağlanışlarına Göre Tümce Türleri" başlığında ele alıp incelemiştir.³¹⁵

Haydar Ediskun, "Türk Dilbilgisi" adlı kitabında basit sıralı cümleyi "Şekillerine Göre Cümleler" başlığında incelemiştir.³¹⁶

Mehmet Hengirmen, "Türkçe Dilbilgisi" adlı eserinde basit sıralı cümleyi bağımsız bir cümle türü olarak değerlendirmiştir.³¹⁷

Mazhar Kükey, "Türkçenin Sözdizimi" adlı eserinde sıralı cümleyi "bağımsız bileşik tümce" adı altında ele alıp işlemiştir.³¹⁸

5.2.2. Basit Sıralı Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Ömrünün büyük kısmı eviyle lise arasında geçer, evini beceriklilikle idare ettiği gibi okulda da gerek arkadaşlarıyla, gerek talebeleriyle iyi anlaşır, iyi çalışırdı.
(20/16)

Kadın onu saçlarıyla sardı, kollarıyla sıktı, öptü.(9/19)

İnsanlar kendi durumlarına uygun mısradan, bir beyitten zevk alıyorlar, hüzünleniyorlar, keder duyuyorlardı.(32/9)

Çamaşırlar üç gün önceki gazeteyle sarılmış, gazete okuması yasak olduğu hâlde nöbetçiler nasılsa buna dikkat etmemişlerdi.(43/6)

³¹³ Neşe ATABAY. (1981), "Türkiye Türkçesinde Söz Dizimi", TDK, Ankara, s.105-1 08.

³¹⁴ Tahir Nejat GENCAN. (1973), a.g. e., s.121-125.

³¹⁵ Hikmet DİZDAROĞLU. (1976), "Tümce Bilgisi", TDK. Yay, Ankara, s.223-247.

³¹⁶ Haydar EDİSKUN. (1985), a.g.e., s.383.

³¹⁷ Mehmet HENGİRMEN. (1995), Türkçe Dilbilgisi, Ankara, s.358-296.

³¹⁸ Mazhar KÜKEY. (1975), a.g.e., s.292-296.

Yüzbaşı Şeref, tıpkı kendi uğradığı hakaretlere uğramış olduğunu belirten çok ağır ve ciddi bir yüzle uzaklara bakıyor, daha serbest olan öteki sekiz subay ise aksine, daha endişeli gözüküyordu. (53/5)

Şimdiye kadar ben mısra söyledim, sen de veznini buldun Güntülü. (68/8)

Piyade subayı olduğu için yürümeyi sevmiş, sonra bu, kendisinde itiyat haline gelmişti. (81/3)

Gerçi bir meydan savaşını anlatan eserler yazılır, krokiler çizilir, harita üzerinde o muharebenin hareketleri gösterilse de bunun değeri nazarı olarak o meydan savaşının orda anlatıldığı şekilde cereyan etmiş olmasına göredir. (93/6)

Bu dolaşma sırasında zaman zaman kafasının içinde bir yer aydınlanır gibi oluyor, meçhûl sesi tanınmasına ramak kalıyor, sonra birdenbire yine karanlık basarak Selim Pusat'ın içinde derin bir acı bırakıyordu. (109/17)

Aynı anda bütün şehirde ışıklar kesilmiş, ortalık zifiri karanlığa gömülmüştü. (121/18)

Vakalar, fıkralar anlatıyor, dinleyenleri güldürüyordu, kendisi de gülüyordu. (126/21)

Kocasının nasıl bir değişiklikle kapıyı açmaya gittiğini düşünürken Selim aşağı kata inmiş, kapıyı açmış ve karşısında postacıyı bulmuştu.(141/4)

Tarihî bir sırrı öğrenmek veya bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığını bilmenin kendisini bu kadar bunaltmasını bir türlü anlayamıyor, mana veremiyordu.(177/2)

Aşırı gidiyor, bilerek çok içiyordu.(189/19)

Ağır ağır da olsa dakikalar geçiyor, Ayşe'nin merakı ve sabırsızlığı çoğalıyordu. (196/26)

Bilgili ve temkinli bir adam olan doktor nükte yapar, taşı gedğine kor, kırmaz, susmak gerektiği zaman da susardı.(213/26)

Selim, uzun ve güzel bir rüya görmüş insanlara benziyor, rüyanın tesirini üstünden atamıyordu. (239/1)

Güntülü, aşk konusunu şuuraltına atmış bulunan Selim'e karşı taarruza geçmiş, hem güzelliğini, hem zekâsını kullanarak kendisini zorla, evet zorla sevdirmişti.(242/22)

Genç kız bugünkü sözleriyle onun içinde yaşayan, küllendirilmiş askerlik duygusunu şahlandırmış, kudurtmuştu.(267/11)

Sen istedin, ondan bu gönül zorla tutuştu.(285/17)

Büyük Mahkeme'nin olağanüstü, çok merak edilecek bir şey olduğunu anlatıldığı halde hiçbir merak duymuyor, hayatla tek ilişkisi bile kalmamış bir insanın ruh hâli içinde ilerliyordu.(297/12)

Felaket geçirmiş, haksızlığa uğramış ve hepsinden mühimi ümidini kaybetmişti. (313/20)

İki üç saniyede Pusat, kıvamına gelmiş, yorgunluğunu atmış, adeta dinçleşip gençleşmişti. (382/3)

Ayşe, bir program meselesi yüzünden okulda epeyce oyalanmış, eve geç kalmıştı. (338/17)

Arkadaşları bu Emine'yi ötekilerden ayırmak için soyadını kullanmazlar, ona Doçent Emine derlerdi.(347/9)

5.3. Bağlı Cümle:

5.3.1. Dilcilerin Bağlı Cümle İle İlgili Görüşleri:

Ertuğrul Yaman, bağlı cümleyi “İki bağımsız cümlenin birisi ana cümle, diğeri yardımcı cümle olmak üzere “iki” bağlama edatıyla veya diğere bağlama edatlarıyla birbirlerine bağlanan cümlelere bağlı cümleler adı verilir.”³¹⁹ şeklinde açıklamıştır.

Leyla Karahan bağlı cümlelere “Bağlama edatlarıyla Bağlanan Cümleler” başlığı altında yer vermiş ve “Türkçede cümleler arasında bağlantıyı sağlayan çok sayıda bağlama edatı vardır. Bu edatlar yardımıyla aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümleyi birbirine bağlamak mümkündür. Edatların görevi, sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, benzerlik vb. anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkisinin yönünü belirtmektir. Bağlantıyı başka unsurlar da destekler ve pekiştirir.”³²⁰ açıklamasını yapmıştır.

5.3.2. Bağlı Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Ayşe sözün nereye varacağını kavramış, fakat artık önlemeye vakit ve imkân kalmamıştı. (157/30)

Şehzâde Mustafa öldü, ama onun küçük bir oğlu cellatlardan kurtarılarak yaşadı. (171/19)

Gerçi o şehzâdeler babamın kim olduğunu bilmiyorlardı, ama bundan hem hükümet kuşkulandı, hem de yabancı bir devlet babamın gerçek hüviyetini tesbit etti. (173/18)

³¹⁹ Ertuğrul YAMAN. (2000)., a.g.e. s.265.

³²⁰ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.85.

Bu sözü doktor söylemiş ve Güntülü'nün resmini kastetmişti.(209/21)

Bu gülümseyiş, bir erkek için korkunç bir şeydi ve buna dayanmak her yiğidin işi değildi. (237/15)

Ayşe'yi incitmiş olmaktan büyük azap duyuyordu, fakat yanlışını düzeltmek için bir tek söz söyleyemiyordu.(241/1)

Ona bir şeyler söylemek, gönül alıcı bir davranışta bulunmak istiyordu, fakat hiçbir şey yapamadı.(240/24)

Resmî bir yerde rahatsız ettiğim için özür dilerim, ama mecburdum.(253/3)

Geri dönerek bir sokağa saptılar ve büyük bir ahşap evin önünde durdular.(261/14)

Kalbime sıkılan tabancanın tetiğini ben çekmişim, ama gerçekten beni öldüren en yakın arkadaşım Selim Pusat oldu.(311/27)

Benden üstün ve zeki olan manavların şerefine, dedi ve bir dikişte bitirdiği kadehi oldukça sert bir vuruşla masaya koyarak odadaki gezinmesine devam etti.(12/5)

Çok üzülmüştüm ama elimden ne gelirdi ki?(25/9)

Düşünmüyor, fakat beyni mütemâdî faaliyetten yoruluyordu.(45/25)

Hazin bakışlarıyla kendisini süzüyor ve çevreyi saran düşman yığınına karşı gösterdiği istiğna ile kendi yanında olduğunu belirtiyordu.(53/2)

Ayşe odaya girince selim başını kaldırdı ve onun gülümseyen gözlerine hüznü bakışlarla karşılık verdi.(72/27)

Tahta kanepenin öteki ucunda genç bir kadın oturuyordu ve dikkatle kendisine bakıyordu. (85/14)

Hayır! Ayşe'nin tarifine göre onlardan biri olamazsınız, çünkü bir şiir kadar güzel değilsiniz. (89/3)

Nihayet bir kız çocuğudur ve ona göre mazideki sekiz asırlık fark istikbaldeki bir gün kadar mühim değildir.(96/9)

Bir asker cesurdur diye alkışlanmaz, ama korkarsa ayıplanır. (135/14)

Acaba ne olmuştu da Selim bunları soruyordu.(150/26)

Yalnız Ayşe sözün nereye varacağını kavramış, fakat artık önlemeye vakit ve imkân kalmamıştı.(157/30)

Büyük darbelere uğradınız, ama zaman ve dayanıklılığın sayesinde bunları geçiştirdiğine inanıyorum. (232/29)

Aynı anda biri Selim'in kolundan tutarak durdu ve başını başını çeviren Selim, arkadaş'ı Şeref'le yüz yüze geldi.(275/21)

Ya size çarpan gizli bir radyasyon var, yahut farkına varmadan öteki dünya güzelinin tesirinde kalıyorsunuz.(294/4)

Dağınık gibi gözükten bu atlılar ışığın karşısına gelince düzgün bir sıra hâline geçtiler ve bir anda atlarından atlayarak yere diz vurup ışığı selamladıktan sonra kalktılar.(307/6)

Nereye gideceğini bilmeden yürürken “Tam zamanında çıktınız Yüzbaşım” diyen bir sesle başını çevirdi ve tahmin ettiği gibi yanı başında Yek'i gördü.(324/19)

Ben buralıyım ama aile köküm uzakta, doğudadır.(349/20)

Makber'in en alelâde, hatta dil bakımından da pürüzlü olan mısra'ında ne var da bu kadar içine işliyordu? (32/2)

Yüzü sertleşmiş, hatta birazda heyecanlı bir hâl almıştı.(90/16)

Edası bakımından dostça bir tartışmaya benzemeyen bu sözlere nasıl bir mânâ yakıştıracağını kestirememiş; hatta bu çekişmenin altında müphem bir takım çizgiler sezmişti. (265/14)

5.4. Birleşik Cümleler

5.4.1. Dilcilerin Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin, birleşik cümle için: “ Birleşik cümle, bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden teşekkül eder.”³²¹ ifadelerini kullanmıştır.

Haydar Ediskun “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde “Birleşik cümle, içinde bir tek temel yargıyla yeteri kadar yan yargı (Yan yargı, başka bir yargıyı tamamlayan, onu bir sonuca hazırlayan söz dizisidir. Yan yargıya yan cümlecik ya da bağımlı cümlecik de denir.) bulunan bir cümledir” demiştir.³²²

Sezai Güneş “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde “Birden fazla kavram yüklemesinin yapıldığı, yani en az iki basit cümlenin bir araya getirildiği yapıdan ibarettir” demiştir.³²³

Tahir Nejat Gencan “Dilbilgisi” adlı eserinde “Tümleyen ve tümlenen önermelerden kurulmuş söz dizisine birleşik cümle denir” demiştir.³²⁴

³²¹ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.404.

³²² Haydar EDİSKUN. (1985)., a.g.e., s.381.

³²³ Sezai GÜNEŞ. (1997)., a.g.e., s.367.

³²⁴ Tahir Nejat GENCAN. (1978)., a.g.e., s.153.

5.4.a Şartlı Birleşik Cümle:

5.4.a.1. Dilcilerin Şartlı Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin “ Türk Dilbilgisi” adlı eserinde “Bu birleşik cümle dilimizin en eski cümle tiplerindedir. Temeli şart kipinin şart ifadesine dayanır. Şart kipi, bütün fiil çekimlerinin aksine, hüküm ifade etmez, bitimli bir hareket göstermez. Bu yüzden müstakil cümle yapamaz. Şart şekli ancak istek ve temenni ifade ettiği zaman bitimli bir hareket, dolayısıyla bir hüküm gösterir ve müstakil bir cümle yapabilir”³²⁵ demiştir.

Haydar Ediskun “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde ise bu cümle türünü şöyle tanımlamıştır: “Yan cümleciği kendinden sonraki cümleciğin şartı, sebebi, tahmini olan birleşik cümleye şart birleşik cümlesi denir.”³²⁶

Tahsin Banguoğlu “Türkçenin Grameri” adlı eserinde şart cümlesini “Bir baş cümleyle bağımlı yargı niteliğinde şart kiplerinden bir dış cümleden meydana gelen birleşik cümleye tümlene şart cümlesi deriz.” şeklinde tanımlamıştır.³²⁷

Sezai Güneş, “Türk Dilbilgisi” adlı eserinde şartlı birleşik cümle için “Bir şart cümlesiyle bir temel cümlenin birleşmesiyle oluşan sözlere denir. Şart cümlesi, temel cümledeki yüklemeyi şarta bağladığı için, zarf tamlayıcısı konumunda bulunur.” ifadesini kullanır.³²⁸

³²⁵ Muharrem ERGİN. (1983)., a.g.e., s.405.

³²⁶ Haydar EDİSKUN. (1985)., a.g.e., s.384.

³²⁷ Tahsin BANGUOĞLU. (1995)., a.g.e., s.549.

³²⁸ Sezai GÜNEŞ. (1997)., a.g.e., s.370.

5.4.a.2. Şartlı Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Karanlıktaki meçhul kadın sesini işitmezse, muayyen zamanda morfin bulamayan hastaların tutulacağı buhran gibi ruhî bir sarsıntıya uğrayacağını biliyordu.(109/5)

Leyla Mutlak, hakikî bir prensesse hangi hanedana mensup olabilir?(139/7)

Karşiki çalıktan düşman ateşi geliyorsa onun sağında veya solunda da düşman var demektir.(135/7)

Şimdi karşısındaki adam kendi hocası olmasa belki cevap vermezdi.(30/13)

Çaldıran savaşında Safevî ordusunun başında Şah İsmail olmayıp da Aksak Temir bulunsaydı belki Safevî ordusu kazanırdı.(100/27)

İfrat tarafı çıkarılırsa fikirlerin hakikati ifade ediyor.(102/13)

Sevilen ne kadar güzel ve çekici olursa aşk da o kadar şiddetli ve uzun olur.(215/9)

Çabuk iyileşmeseydiniz çok üzülecektik.(221/8)

Dünyadaki bütün kızlar bu tılsımlı gülümseyişiyle gülse insanlar bahtiyar olurdu. (222/27)

Ölmemeyi istiyorsan yaklaşma bana.(6/9)

Ayağa kalkıp bahçeye baksa birçoğunu tanıyacağı muhakkaktı.(33/16)

Bu kız yetiştirilirse Edebiyat Fakültesi kürsülerinden birini büyük bir ehliyetle doldurabilirdi. (64/3)

Kızların beni karşılayışını görseydin sözüme hak verirdin!(73/20)

O savaş o şekilde olmayıp da başka bir şekilde olsa yine kurmayın ondan alacağı bir ders vardır.(96/7)

Kumanda edenlerle edilenler aynı odada oturup hoşbeş ederse bundan bir laubâlilik doğmaz mı? (124/6)

Nurkan'ın piyanosunu dinlerseniz fikrinizi değiştirirsiniz.(127/27)

Adresi bilsem onu da çağırırdım ama...(153/22)

Bunlardan sonra lüzum görürsen daha başka kitap ve yazıları da veririm.(181/28)

Ben de itiraz edilmez bir delile sahip olmasaydım bu teşhisi koymazdım.(203/22)

Aşk olmasa ey dil seni biz neylerdik?(205/12)

Çabuk iyileşmeseydiniz çok üzülecektik.(221/9)

Dünyadaki bütün kızlar bu tılsımlı gülümseyişle gülse insanlar bahtiyar olurdu” dedi. (222/27)

Ayşe “Çay hazır” demeseydi belki de gözleri kapanacaktı.(247/18)

O kız bütün meziyetleri kendisinde toplamış bir prenses olsa bile sen evli olduğun için yine onu sevemezsin.(276/9)

Tanrı adaletinin yürüdüğü bu mahkemede de böyle haksızlıklar yapılacaksa beni cehennem in en kötü yerine atın.(306/18)

5.4.b. Ki'li Birleşik Cümle:

5.4.b.1. Dilcilerin Ki'li Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:

"ki" bağlacının bulunduğu cümleleri bazı dilciler birleşik cümle olarak, bazı dilciler de bağlı cümle olarak değerlendirmektedir. Bunlar:

Tahsin Banguoğlu, ki'li bağlı cümleyi "ilinti cümlesi" olarak isimlendirir. Bu

cümle türünü "Birleşik cümle" başlığı altında incelemektedir.³²⁹

Vecihe Hatipoğlu ki'li cümle için "Birleşik tümcelerde, temel cümleye çekimli eylemden sonra aldığı ki bağlacıyla bağlanan, temel cümledeki anlamı açıklayan ve nedenler bildiren tümceye bağlaçlı yan tümce denir." ifâdesiyle bağlaçlı yan tümcenin, birleşik cümlelerin bir unsuru olduğunu belirtmiştir.³³⁰

Muharrem Ergin, "ki'nin iki fiili, iki cümleyi bağlamak için kullanıldığını belirterek, bu bağlacın bulunduğu cümleleri "Birleşik cümle" başlığı altında incelemiş ve bu cümle türünü "Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsçadan geçmiş bulunan "ki" edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan "kim" edatıyla yapılan birleşik cümledir" şeklinde tanımlamıştır.³³¹

Haydar Ediskun, bu cümle türünü bağlı cümle olarak ele almaktadır. "Dilimizdeki "ki" bağlacıyla kurulmuş cümleler aslında Türkçe olmayan cümlelerdir." açıklamasından sonra ki'li cümlelerin özelliklerini sıralamıştır.³³²

Gülşah Oktay, ki bağlacıyla kurulan cümleyi bağlı cümlelerde ki'li bağlı cümle olarak ele almaktadır.³³³

Leyla Karahan, "Ki bağlama edatı, cümleler arasında bağlantıyı sağlayan edatların en işlek olanlarından biridir. Ki, bir cümleyi bir cümleye / cümle topluluğuna, bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye / cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar." şeklinde açıklayarak onu bağlı cümlelere dahil etmiştir.³³⁴

³²⁹ Tahsin BANGUOĞLU. (1995), a.g.e., s.552.

³³⁰ Vecihe HATİPOĞLU. (1982)., a.g.e., s.386.

³³¹ Muharrem ERGİN. (2002)., a.g.e., s.405.

³³² Haydar EDİSKUN. (1985)., a.g.e., s.386.

³³³ Gülşah OKTAY. (1994)., a.g.e., s. 79-80.

³³⁴ Leyla KARAHAN. (1999)., a.g.e., s.85.

5.4.b.2. Ki'li Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Söyledikleri kendisinin o kadar tuhafına gitmiş ki kahkahalarla gülmeye başladı. (204/28)

Bu yüzbaşı benim savaşlarımı incelemiş ki, beni tanımıştır. (318/10)

Herhalde kanı çekilmiş olacaktı ki, bu ılık bahar havasında üşüyordu. (44/4)

Selim o kadar dalgındı ki, hiçbir şeyin farkında olmadı. (197/20)

Havanın güzelliği herhalde insanlara da tesir etmiş olmalıydı ki, bu akşam sokakta rastladığı kimseler Pusat'a her zamanki kadar çirkin ve iğrenç gelmiyordu.(259/13)

Pusat o kadar çok içmişti ki, dakikaları kopuk bir film gibi geçiyordu. (165/1)

Hastaneden çok zayıf ve muzdarip çıktığı için herhalde yüzü değişmişti ki kadıncağız kendisini tanıyamamıştı. (336/4)

Kocası o kadar büyük bir düşmanlık ve kin çekmişti ki, bu kimin sınırları genişlemiş, Ayşe Pusat'a kadar uzanmıştı. (22/33)

Safiyetle gülerek selamladı ve samimi bir sesle "Hoş geldiniz Ayşe Hanım" dedi. (24/31)

O kadar dalgındı ki varlığından bile habersiz görünüyordu. (323/4)

Emine, aklına gelen ve Ülker'i sigaya çekmek konusunda çok yerinde olan bir soruya sormak üzere idi ki, geriden, törenin yapılacağı yerden müzik sesi yükseldi. (345/11)

Ağızdan ağza naklonurken çok değiştiği muhakkak olan ve Budist Uygurlar arasında kitaba geçirildiği zaman Budist karakteri verilen masalda, her şeye rağmen, şamanizmin ve çok eski devirlerin hatıraları, kırıntıları kalmıştır ki, bunlar sayesinde ait olduğu devri anlamak, biraz hata ile, kabil oluyor. (14/12)

O dakikada kalbi onlar için o kadar şefkatle doluydu ki, bir yandan sorularla meşgulken bir yandan da “Yarabbi! Bu kızlardan hiçbirinin mukadderatı benimkine benzemesin” diye dua ediyordu. (62/26)

Bu kızı ilk görüşte o kadar beğenmişti ki onun bilmeyerek kötü bir romanı sevmesini bile istemiyordu. (63/19)

Sen de kabul et ki tarihte tamamiyle yanlış anlaşılmış insan pek yoktur. (102/14)

Bu kızın öyle vakur ve asil bir hali vardı ki, öğretmenlere bile saygı telkin ederdi. (136/23)

Ayşe evde o kadar meşgul ki, ona bu teklifi yapamıyorum. (159/22)

Bir sır ki bu, ölsen bile asla açamazsın. (160/1)

Tam bunu Leyla’ya söylemeye başlamıştı ki Gülsafâ Kalfa, tekerlekli çay masası ile odaya girdi. (175/4)

Bu kızların o kadar bir gülümseyişleri vardı ki, Pusat’a garip bir şey düşündürdü. (222/25)

O kadar mühim ve ilgi çekici idi ki, Selim kendisini bütün varlığı ile ona verip her şeyi unuttu. (251/15)

Unutma ki, o kız bütün meziyetleri kendinde toplamış bir prenses olsa bile sen evli olduğun için yine onu sevemezsin. (276/9)

Selim o kadar sarhoştü ki, bu yazıları okumasına imkân yoktu. (292/17)

5.4.c. İç İçe Birleşik Cümle:

5.4.c.1. Dilcilerin İç İçe Birleşik Cümleler İle İlgili Görüşleri:

Muharrem Ergin “ Türk Dilbilgisi” adlı eserinde iç içe birleşik cümle için: “Bu, bir cümlenin başka bir cümlenin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur.” demiştir.³³⁵

Metin Karaörs iç içe birleşik cümleyi: “Bir cümlenin başka bir cümlenin unsuru olması veya başka bir cümle içine girmesi sonunda meydana gelen birleşik cümle tipidir. "bil-, gör-, görün-, say-, sayıl-, san-, zannet-, addet-, hisset-, farz et-, duy-, işit-, um-" gibi fiiller bir cümleyi kendilerine bir cümle unsuru olarak alabilirler.” şeklinde açıklar.³³⁶

Hikmet Dizdaroğlu³³⁷, Mazhar Kükey³³⁸ ve Leyla Karahan³³⁹ “Bir cümlenin herhangi bir görevle başka bir cümlenin içinde yer aldığı cümlelere "iç içe birleşik cümle" adını vermişlerdir. Ancak Dizdaroğlu diğerlerinden farklı olarak bu cümleye, "kaynaşık cümle" adını vermiştir.

Yan cümlenin temel cümleye değişik şekillerde bağlandığından söz etmiştik. Dilciler bu husustan hareket ederek iç içe birleşik cümleyi oluşturan yan cümlelere şu adları vermişlerdir:

Dizdaroğlu bunlara “Katmerli birleşik cümle”yi eklerken, Vecihe Hatipoğlu ise edatlı, ikilemeli, sorulu kalıplaşmış ve olumsuzluk edatı ile oluşan yan cümleleri ilave eder.

³³⁵ Muharrem ERGİN: (1983), a.g.e., s.406.

³³⁶ Metin KARAÖRS. (1993), a.g.e., s.44-50.

³³⁷ Hikmet DİZDAROĞLU. (1976), a.g.e. s.190-222.

³³⁸ Mazhar KÜKEY. (1975), a.g.e., s.291-292.

³³⁹ Leyla KARAHAN. (1999), a.g.e., s.63

Tuncer Gülensoy³⁴⁰, Vecihe Hatipoğlu ile edatlı, sorulu ve ikilemeli yan cümleler konusunda birleşmektedir. Yine Tuncer Gülensoy ve Vecihe Hatipoğlu; Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam³⁴¹ ile edatlı yan cümle, sorulu yan cümle ve değil olumsuzluk edatıyla kurulan yan cümlelerde birleşmektedirler. Hengirmen ise bu başlıkları vermeyip onlara örnekler vermiştir.

5.4.c.2. İç İçe Birleşik Cümleler İle İlgili Metnimizden Örnekler:

Bunun sonu belki gözyaşlarına varabilir diye düşündü.(24/5)

“Dünyanın temeline dinamit doldurup fitili ateşledin” dedi.(217/11)

Mektubunuzu yırtmak hakaret olur diye düşündüğü için geri yolladı.(290/25)

Sonra erkek, masanın önünde durarak: “Rica ederim, bana bu masalın değeri hakkında birkaç söz söyler misin?” dedi.(12/9)

Sizin buraya gelmenize mâni olmak için bütün gayretimi sarf ettim diye söze başladı. (27/2)

Selim yargıçlara “Kırallık terbiyesiyle yetişen ve sadakat yemini eden sizlerin de kalben hâlâ kralcı olduğundan eminim” derken Şeref.” Kıralcı olmak için tarihin en muhteşem simalarını bir kere düşünmek kâfidir” diye tamamlıyordu.(54/4)

Başmuavin yanı başında peydâ olarak zoraki bir gülümseyişiyle “Sizi sınıfa takdim edeyim” dedi.(57/4)

Bu kız yetiştirilse Edebiyat Fakültesi kürsülerinden birini büyük bir ehliyetli doldurabilirdi, diye düşündü.(64/3)

Bazen bir sesin kendisine “belânı bekliyorsun” dediğini duyar gibi oluyordu.(72/23)

³⁴⁰ Tuncer GÜLENSOY. (1992)., a.g.e., s.210.

³⁴¹ Neşe ATABAY vd. (1983)., a.g.e., s.94-103.

“Rica ederim, gitmeyiniz” diyen üzüntülü sesinde hiçbir fevkalâdelik, hiçbir esrar yoktu. (85/22)

Sert bir sesle : “Liseli bir kız, bu zamanda, burada yapayalnız ne arıyor?” diye sordu. (89/16)

Yek, Selim Pusat’ın yüzündeki bütün istihza çizgilerini silen bir soğukkanlıkla : “Levh-i Mahfuz’da okumuştum” diye karşılık verdi(120/12)

Güntülü, bütün odayı kaplayan kitapları işaret ederek:”Hepsi askerliğe mi ait?” diye soruyordu. (127/8)

Selim Pusat aksi bir karşılık vermek üzere iken odaya giren bir hademe : “ Osman Beğ! Müdür Beğ sizi istiyor.” dedi.(146/19)

Osmanlı Hanedanı’nın ananesinde tahta kadın geçemez diye bir husus yok.(172/25)

Yavaş bir sesle “Neden beklemedin Şeref, neden?” diye sordu.(190/31)

Esrar Dede’nin “Aşk olmasa ey dil seni biz neyledik?” demesi ne kadar yerindedir. (205/12)

İçinden “Dünyadaki bütün kızlar bu tılsımlı gülümseyişle gülse insanlar bahtiyar olurdu” dedi.(222/27)

Selim, yaprağı çeviren kim diye başını kaldırıncı karşısında arkadaşı Şeref’i gördü. (243/8)

Şeref başını iki yana hafifçe sallayarak “Hakkın yok Selim.” dedi.(275/24)

“Milletimin büyük kırallarını dinleyin” diye cevap verdi.(307/2)

Nâzik iyi yüzlü hemşire : “Bir şey istiyor musunuz?” diye sordu.(333/22)

Bir erkek , “İzdirap çekiyorum, sen de beni seviyor musun?” diye ağlıyordu.(352/4)

BÖLÜM 3

CÜMLE TAHLİLLERİ

A. BASİT CÜMLE TAHLİLLERİ

Cümlenin Öğeleri:

(Ben) \ Yalnız, \ bir subay için büyük askerî ve vatanî fikirler dururken güzel bir
gizli özne C.D.U belirtili nesne
kıza bu kadar yakınlık duyup mahvolmayı \ kabul edemiyorum.
yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Kurallı,

Anlamına Göre: Olumsuz.

Yüklemine Göre: Fiil.

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Bir subay için büyük askerî ve vatanî fikirler dururken: zarf- fiil grubu

Bir subay için: edat grubu

Bir subay: sıfat tamlaması

Büyük askerî ve vatanî fikirler: sıfat tamlaması

Askerî ve vatanî fikirler: sıfat tamlaması

Askerî ve vatanî: bağlama grubu

Güzel bir kıza bu kadar yakınlık duyup: zarf- fiil grubu

Bu kadar yakınlık: sıfat tamlaması

Bu kadar: sıfat tamlaması

Güzel bir kız: sıfat tamlaması

Bir kız: sıfat tamlaması

Kabul edemiyorum: birleşik fiil

“Bu cevap o ana kadar devam eden askerî disiplini bozmaya kâfi gelmişti.” (40/24)

Cümlenin Öğeleri:

Bu cevap / o ana kadar devam eden askerî disiplini bozmaya / kâfi gelmişti.

Özne

D. Tümleç

yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Kurallı,

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Bu cevap: sıfat tamlaması

o ana kadar devam eden askerî disiplini bozma: isim- fiil grubu

o ana kadar devam eden askerî disiplin: partisip grubu

askerî disiplin: sıfat tamlaması

o ana kadar: edat grubu

o an: sıfat tamlaması

devam et- : birleşik fiil grubu

kâfi gel- : birleşik fiil grubu

“Ayşe de bütün öğretmenler gibi kâbiliyetli talebelerinin kendi mesleğine girmesini istedi.” (64/17)

Cümlelerin Öğeleri:

Ayşe / de / bütün öğretmenler gibi / kâbiliyetli talebelerinin kendi mesleğine

Özne C.D.U
girmesini / istedi.

zarf

B'li nesne

yüklem

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı,

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Bütün öğretmenler gibi: edat grubu

Bütün öğretmenler: Sıfat tamlaması

(onun) kâbiliyetli talebelerinin kendi mesleğine girmesi: Zincirleme isim tamlaması

kendi mesleğine girme: İsim-Fiil grubu

(onun) kâbiliyetli talebeleri: Belirtili isim tamlaması (İyelik grubu)

kâbiliyetli talebeler: Sıfat tamlaması

“İnsanlar gözleriyle gördükleri basit vak’aları bile birbirinden ayrı şekilde, hatta birbirini nakzeder şekilde anlatırken vesika denilen kırıntıların yardımıyla binlerce yıllık hadiseleri tesbit etmek iddiası size ciddi geliyor mu?” (92/10)

Cümlenin Öğeleri:

İnsanlar gözleriyle gördükleri basit vak’aları bile birbirinden ayrı şekilde,

Zarf tümleci

hatta birbirini nakzeder şekilde anlatırken / vesika denilen kırıntıların yardımıyla binlerce

özne

yıllık hadiseleri tesbit etmek iddiası / size / ciddi geliyor mu?

D.Tümleç

yüklem

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Soru,

Yüklemine Göre:Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

İnsanlar gözleriyle gördükleri basit vak'aları bile birbirinden ayrı şekilde, hatta birbirini nakzeder şekilde anlatırken: zarf- fiil grubu

birbirinden ayrı şekilde hatta birbirini nakzeder şekilde: bağlama grubu

birbirini nakzeder şekil: partisip grubu

birbirinden ayrı şekilde: sıfat tamlaması

(onların) gözleriyle gördükleri basit vakalar: partisip grubu

(onların) gözleriyle: edat grubu

(onların) gözleri: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

vesika denilen kırıntılarının yardımıyla binlerce yıllık hadiseleri tesbit etmek iddiası: belirtisiz isim tamlaması

vesika denilen kırıntılarının yardımıyla binlerce yıllık hadiseleri tesbit etmek: isim- fiil grubu

tesbit etmek: birleşik fiil grubu

binlerce yıllık hadiseler: sıfat tamlaması

binlerce yıl: sıfat tamlaması

vesika denilen kırıntılarının yardımıyla: edat grubu

vesika denilen kırıntılarının yardımı: belirtili isim tamlaması

vesika denilen kırıntılar: partisip grubu

ciddi geliyor mu : birleşik fiil grubu

“ Bu gülümsemelerde, çevresine neşe saçan bir insanın hatırlanışındaki hususiyet vardı.” (125/22)

Cümlenin Öğeleri:

Bu gülümsemelerde / çevresine neşe saçan bir insanın hatırlanışındaki hususiyet

D. tümleç

özne

vardı

yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Kurallı,

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: İsim,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Bu gülümsemeler: Sıfat tamlaması

çevresine neşe saçan bir insanın hatırlanışındaki hususiyet: Sıfat tamlaması

çevresine neşe saçan bir insanın hatırlanışı: belirtili isim tamlaması

çevresine neşe saçan bir insan: partisip grubu

bir insan: Sıfat tamlaması

(onun) çevresi: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Selim her zamanki sessizliğinin içine gömülerek büyük odadaki muttarid gezinmesine başladı.” (140/14)

Cümlenin Öğeleri:

Selim / her zamanki sessizliğinin içine gömülerek / büyük odadaki muttarid

Özne

zarf tümleci

D. Tümleç

gezinmesine / başladı

yüklem

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

her zamanki sessizliğin içine gömülerek: zarf- fiil grubu

(onun)her zamanki sessizliğin içi: zincirleme isim tamlaması

(onun)her zamanki sessizliği: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

her zamanki sessizlik: Sıfat tamlaması

her zaman: Sıfat tamlaması

(onun)büyük odadaki muttarid gezinmesi: : belirtili isim tamlaması
(iyelik grubu)

büyük odadaki muttarid gezinme: isim fiil grubu

büyük odadaki muttarid gezinme: Sıfat tamlaması

muttarid gezinme: Sıfat tamlaması

büyük oda: Sıfat tamlaması

“ Ayşe Hoca Hanım ayarında bir kadının kocası olduktan ve hayatındaki büyük sarsıntıyı atlattıktan sonra onun huzur içinde yaşayan, bahtiyar bir kimse olması gerekirdi.” (156/19)

Cümlenin Öğeleri:

Ayşe Hoca Hanım ayarında bir kadının kocası olduktan ve hayatındaki büyük

Zarf tümleci

sarsıntıyı atlattıktan sonra / onun huzur içinde yaşayan, bahtiyar bir kimse olması /

özne

gerekirdi

yüklem

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: isim,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Ayşe Hoca Hanım ayarında bir kadının kocası olduktan ve hayatındaki büyük sarsıntıyı atlattıktan sonra: edat grubu

Ayşe Hoca Hanım ayarında bir kadının kocası: belirtili isim tamlaması

Ayşe Hoca Hanım ayarında bir kadın: Sıfat tamlaması

Bir kadın: Sıfat tamlaması

Ayşe Hoca Hanım ayarında: belirtisiz isim tamlaması

Ayşe Hoca Hanım: Unvan grubu

hayatındaki büyük sarsıntı: Sıfat tamlaması

büyük sarsıntı: Sıfat tamlaması

(onun) hayatı: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

onun huzur içinde yaşayan bahtiyar bir kimse olması: belirtili isim tamlaması

huzur içinde yaşayan bahtiyar bir kimse olma: isim- fiil grubu

huzur içinde yaşayan bahtiyar bir kimse: Parsitip grubu

bahtiyar bir kimse: Sıfat tamlaması

bir kimse: Sıfat tamlaması

huzur içi: belirtisiz isim tamlaması

“ Yıllardır hayat arkadaşlığı eden, en talihsiz günleri ancak birbirlerine dayanarak geçiren bu iki kişinin hâlâ karşılıklı açılmamış tarafları vardı.” (185/9)

Cümlenin Öğeleri:

Yıllardır hayat arkadaşlığı eden, en talihsiz günleri ancak birbirlerine

özne

dayanarak geçiren bu iki kişinin hâlâ karşılıklı açılmamış tarafları / vardı

yüklem

Cümle:

Uysurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: isim,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Yıllardır hayat arkadaşlığı eden, en talihsiz günleri ancak birbirlerine dayanarak geçiren bu iki kişinin hâlâ karşılıklı açılmamış tarafları: belirtili isim tamlaması

hâlâ karşılıklı açılmamış taraflar: parsitip grubu

Yıllardır hayat arkadaşlığı eden, en talihsiz günleri ancak birbirlerine dayanarak geçiren bu iki kişi: parsitip grubu

bu iki kişi: Sıfat tamlaması

iki kişi: Sıfat tamlaması

birbirine dayanarak: zarf-fiil grubu

en talihsiz günler: Sıfat tamlaması

talihsiz günler: Sıfat tamlaması

hayat arkadaşlığı: belirtisiz isim tamlaması

“Fakat, yalnız kalınca ve kendisini bütün varlığı ile bir meşgaleye veremeyince de aklına her zaman üzücü, sıkıcı, bunaltıcı şeyler geliyordu.” (210/12)

Cümlenin Öğeleri:

Fakat / yalnız kalınca ve kendisini bütün varlığı ile bir meşgaleye veremeyince

C.D.U

zarf tümleci

/ de / aklına / her zaman / üzücü, sıkıcı, bunaltıcı şeyler / geliyordu

C.D.U D.tümleç

zarf

özne

yüklem

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

yalnız kalınca ve kendisini bütün varlığı ile bir meşgaleye veremeyince:
bağlama grubu

yalnız kalınca: zarf-fiil grubu

kendisini bütün varlığı ile bir meşgaleye veremeyince: zarf-fiil grubu

(onun)kendisi: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bütün varlığı ile: edat grubu

(onun) bütün varlığı: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bütün varlık: Sıfat tamlaması

bir meşgale: Sıfat tamlaması

(onun)aklına: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

her zaman: Sıfat tamlaması

üzücü, sıkıcı, bunaltıcı şeyler: Sıfat tamlaması

“ Başınızdan geçenlerden sonra kıralcı olduğunuzu hesaba katarak sizinle dost olabileceğimizi düşündüm.” (238/5)

Cümlenin Öğeleri:

(Ben) / Başınızdan geçenlerden sonra / kıralcı olduğunuzu hesaba katarak /

gizli özne

zarf tümleci

zarf tümleci

sizinle dost olabileceğimizi / düşündüm

B’li nesne

yüklem

Cümle:

Uruslarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

Başınızdun geçenlerden sonra: edat grubu

Başınızdun geçenler: partisip grubu

(sizin)başınız: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kıralcı olduğunuzu hesaba katarak: zarf-fiil grubu

(sizin) kıralcı olduğunuz: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kıralcı ol- : birleşik fiil grubu

(bizim) sizinle dost olabileceğımız: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

dost olabil- : birleşik fiil grubu

“ Bir aralık arkadaşına dikkatle bakınca üstünde apoletleri sökülmüş yüzbaşı elbisesi olduğunu görerek büyük bir acı duydu.” (276/14)

yüzbaşı elbisesi: belirtisiz isim tamlaması

yüzbaşı: belirtisiz isim tamlaması

(onun) üstünde: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

büyük bir acı: Sıfat tamlaması

bir acı: Sıfat tamlaması

“Pusat, demin kıralların konuştuğu yerde babasını, onun yanında ancak resminden tanıdığı dedesini üniformalarıyla görünce utancından yerin dibine geçecek gibi oldu.” (311/12)

Cümlenin Öğeleri:

Pusat / demin kıralların konuştuğu yerde babasını, onun yanında ancak

Özne

zarf tümleci

resminden tanıdığı dedesini üniformalarıyla görünce / utancından / yerin dibine

zarf

yüklem

geçecek gibi oldu.

Cümle:

Unsurlarının Sıralanışına Göre: Kurallı.

Anlamına Göre: Olumlu,

Yüklemine Göre: Fiil,

Yapısına Göre: Basit cümle.

Kelime Grupları:

demin kıralların konuştuğu yerde babasını onun yanında ancak resminden tanıdığı dedesini üniformalarıyla görünce: zarf-fiil grubu

kıralların konuştuğu yer: partisip grubu

(onun)babası: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

onun yanı: belirtili isim tamlaması

(onun) ancak resminden tanıdığı dedesini: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

ancak resminden tanıdığı dede: partisip grubu

(onun) resmi: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) utancı: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yerin dibine geçecek gibi ol-: birleşik fiil grubu

yerin dibine geçecek gibi: edat grubu

yerin dibi: belirtili isim tamlaması

umumî tarif içi: Belirtisiz isim tamlaması

umumî tarif: Sıfat tamlaması

hakaret yağdır- : birleşik fiil grubu

“Küçük bir masanın üzerindeki saat, vaktin gece yarısına yaklaştığını gösteriyor, saatin yanında keskin bir içkiyle dolu sürahi, bir de kadeh bulunuyordu.” (10/6)

Cümlelerin Öğeleri:

Küçük masanın üzerindeki saat, / vaktin gece yarısına yaklaştığını / gösteriyor, /

Özne

B’li nesne

yüklem

saatin yanında / keskin bir içkiyle dolu sürahi, bir de kadeh / bulunuyordu

D.tümleç

özne

yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümlede de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Küçük bir masanın üzerindeki saat: Sıfat tamlaması

Küçük bir masanın üzeri: Belirtili isim tamlaması

Küçük bir masa: Sıfat tamlaması

bir masa: Sıfat tamlaması

vaktin gece yarısına yaklaştığı: Belirtili isim tamlaması

gece yarısına yaklaştık(ı) : Partisip grubu

gece yarısı: Belirtisiz İsim tamlaması

saatin yanı: Belirtili İsim tamlaması

keskin bir içkiyle dolu sürahi: Sıfat tamlaması

keskin bir içkiyle: edat grubu

keskin bir içki: Sıfat tamlaması

bir içki: Sıfat tamlaması

“Kadın hocaların, etrafı unutacak ve göremeyecek kadar bir hareketle havadan, sudan konuştukları bir sırada o Ayşe Pusat’a ve kızlara bakmış, her şeyi görmüş, neticeden de memnun olmuştu.” (35/11)

Cümlenin Öğeleri:

Kadın hocaların, etrafı unutacak ve göremeyecek kadar bir hareketle havadan

Zarf tümleci

sudan konuştukları bir sırada / o / Ayşe Pusat’a ve kızlara / bakmış, / (o) / her şeyi /

Özne

D.Tümleç

yüklem

G.Ö

B’li nesne

görmüş, / (o) / neticeden / de / memnun olmuştu.

yüklem

G.Ö

D.Tümleç

C.D.U

Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: üç cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Kadın hocaların, etrafi unutacak ve göremeyecek kadar bir hareketle havadan, sudan konuştukları bir sıra: Sıfat tamlaması

Kadın hocaların, etrafi unutacak ve göremeyecek kadar bir hareketle havadan, sudan konuştukları: Belirtili isim tamlaması

Kadın hocalar: Sıfat tamlaması

etrafi unutacak ve göremeyecek kadar bir hareketle: edat grubu

bir hareket : Sıfat tamlaması

etrafi unutacak ve göremeyecek kadar : edat grubu

unutacak ve göremeyecek kadar: bağlama grubu

Ayşe Pusat ve kızlar: bağlama grubu

Ayşe Pusat: birleşik isim grubu

her şey: Sıfat tamlaması

memnun ol- : birleşik isim grubu

“Haftada üç gün yapılan duruşmalar savcı ile Selim ve Şeref arasındaki sert münakaşalar halinde geçiyor, yargıçlar da tarafsızlıklarını unutarak bu tartışmalara savcı lehinde müdahalelerde bulunuyorlar.” (53/31)

Cümlenin Öğeleri:

Haftada üç gün yapılan duruşmalar / savcı ile Selim ve Şeref arasındaki sert

Özne

zarf tümleci

münakaşalar halinde / geçiyor,/ yargıçlar / da / tarafsızlıklarını unutarak/ bu

yüklem

özne

C.D.U

zarf tümleci

D.Tümleç

tartışmalara/ savcı lehinde/ müdahalelerde bulunuyorlar

zarf

yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Haftada üç gün yapılan duruşmalar: Partisip grubu

Haftada üç gün: Lokatif grubu

üç gün: Sıfat tamlaması

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumsuz, ikinci cümle olumlu,

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Ara sıra bezginlik duymasına rağmen : edat grubu

(onun) Ara sıra bezginlik duyması : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Ara sıra bezginlik duyma : isim- fiil grubu

Ara sıra: tekrar grubu

yeni yeni usullerle : edat grubu

yeni yeni : aynen tekrar grubu

onu oyalayacak işler bulma : isim- fiil grubu

onu oyalayacak işler : Partisip grubu

(onun) zevk alacağı şeyleri keşif : isnat grubu

(onun) zevk alacağı şeyler : Partisip grubu

(onun) zevk alacağı : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

zevk al- : bileşik fiil grubu

“ Kağıtları dikkatle gözden geçirip bazı kelime veya satırların altına renkli kalemle çiziyor, okunması biten kağıtların bütününe bir defa daha baktıktan sonra talebinin notunu koyuyordu.” (95/9)

Cümlenin Ögeleri:

(o) / Kağıtları dikkatle gözden geçirip / bazı kelime veyi satırların altını /
G.Ö zarf tümleci belirtili nesne

renkli kalemle / çiziyor, / (o) / okunması biten kağıtların bütününe bir defa daha
zarf yüklem G.Ö zarf tümleci

baktıktan sonra / talebenin notunu / koyuyordu
belirtili nesne yüklem

Cümle :

Uysulların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Kağıtları dikkatle gözden geçirip : zarf- fiil grubu

gözden geçir- : bileşik fiil grubu

bazı kelime veyi satırların altı : Belirtili isim tamlaması

bazı kelime veyi satırlar : sıfat tamlaması

kelime veyi satırlar :bağlama grubu

renkli kalemle : edat grubu

renkli kalem : sıfat tamlaması

okunması biten kağıtların bütününe bir defa daha baktıktan sonra: edat grubu

bir defa : sıfat tamlaması

okunması biten kağıtların bütünü : Belirtili isim tamlaması

okunması biten kağıtlar : Partisip grubu

(onun) okunması : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

talebenin notu : Belirtili isim tamlaması

“ Ertesi gün kapı çalındığı zaman Pusat, oğlu Tosun’la konuşuyor, onun çocukça sorularına yarı şaka, yarı ciddi cevaplar veriyordu.” (124/25)

Cümlelerin Öğeleri:

Ertesi gün / kapı çalındığı zaman / Pusat, / oğlu Tosun’la / konusuyor,

Zarf

zarf

özne

zarf

yüklem

(o) / onun çocukça sorularına / yarı şaka, yarı ciddi cevaplar / veriyordu

Gizli ö.

D.Tümleç

B’siz nesne

yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Ertesi gün : sıfat tamlaması

kapı çalındığı zaman : Partisip grubu

oğlu Tosun’la : edat grubu

oğlu Tosun : isnat grubu

(onun) oğlu : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

onun çocukça şakaları : Belirtili isim tamlaması

çocukça şakalar : sıfat tamlaması

yarı şaka, yarı ciddi cevaplar : sıfat tamlaması

yarı şaka : sıfat tamlaması

yarı ciddi cevaplar : sıfat tamlaması

“ Fakat nerden başlayacağını bilemiyor, dikkatsiz bir soru ile kocasının ruhunu perişan etmek istemiyordu.” (139/3)

Cümlenin Öğeleri:

Fakat / (o) / nerden başlayacağını / bilemiyor, / (o) / dikkatsiz bir soru ile

C.D.U G.Ö B’li nesne yüklem G.Ö. B’siz Nesne

kocasının ruhunu perişan etmek / istemiyordu

yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumsuz,

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

(onun) nerden başlayacağı : Belirtili isim tamlaması

(onun) nerden başlayacak(ı) : Partisip grubu

dikkatsiz bir soru ile kocasının ruhunu perişan etmek : isim-fiil grubu

perişan et- : birleşik fiil grubu

(onun) kocasının ruhu : zincirleme isim tamlaması

(onun) kocası : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

dikkatsiz bir soru ile : edat grubu

dikkatsiz bir soru : sıfat tamlaması

bir soru : sıfat tamlaması

“ Tarihi bir sırrı öğrenmek veya bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığını bilmenin bu kadar bunaltmasını bir türlü anlamıyor, mana veremiyordu.” (177/2)

Cümlenin Öğeleri:

(o) / Tarihi bir sırrı öğrenmek veya bir prensesin tehlikeler ortasında

G.Ö

B’li Nesne

yaşadığını bilmenin bu kadar bunaltmasını / bir türlü / anlamıyor, / (o) / mana

zarf

yüklem

G.Ö

veremiyordu.

yüklem

Cümle :

Uysurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumsuz,

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Tarihi bir sırrı öğrenmek veya bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığını bilmenin bu kadar bunaltması : Belirtili isim tamlaması

bu kadar bunaltma : isim-fiil grubu

bu kadar bunaltma : sıfat tamlaması

bu kadar : edat grubu

(onun) kendisi : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Tarihi bir sırrı öğrenmek veya bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığını bilme : bağlama grubu

Tarihi bir sırrı öğrenmek : isim-fiil grubu

Tarihi bir sır : sıfat tamlaması

bir sır : sıfat tamlaması

bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığını bilme : isim-fiil grubu

bir prensesin tehlikeler ortasında yaşadığı : Belirtili isim tamlaması

bir prenses : sıfat tamlaması

tehlikeler ortası : Belirtisiz isim tamlaması

bir türlü : sıfat tamlaması

mana vereme- : birleşik fiil grubu

“ Yalnız rol yapıyor, her zamanki iki yüzlü tavrını takınmıyor, bir doktor gibi ağırbaşlı davranmaya çalışıyordu.” (202/24)

Cümlelerin Öğeleri:

(o) / Yalnız / rol yapıyor, / (o) / her zamanki iki yüzlü tavrını /
G.Ö zarf yüklem G.Ö B’li nesne

takınmıyor, / (o) / bir doktor gibi ağırbaşlı davranmaya / çalışıyordu
yüklem G.Ö. D.Tümleç yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz, üçüncü cümle olumlu

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

(onun) her zamanki iki yüzlü tavrı : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

her zamanki iki yüzlü tavrı : sıfat tamlaması

iki yüzlü tavrı : sıfat tamlaması

iki yüz : sıfat tamlaması

her zaman : sıfat tamlaması

bir doktor gibi ağırbaşlı davranma : isim-fiil grubu

bir doktor gibi ağırbaşlı davranma : sıfat tamlaması

ağırbaşlı davranma : sıfat tamlaması

bir doktor gibi : edat grubu

bir doktor : sıfat tamlaması

“ Başka bir gece onu evlerinin önünden geçerken görmüş, biraz sonra da Yek imzasıyla Erzurum’ dan üç saat önce çekilmiş bir telgraf almıştı.” (230/25)

Cümlelerin Öğeleri:

(o) / Başka bir gece / onu / evlerinin önünden geçerken / görmüş, (o)

G.Ö. zarf B’li nesne zarf tümleci yüklem G.Ö.

biraz sonra / da / Yek imzasıyla Erzurum’ dan üç saat önce çekilmiş bir telgraf

zarf C.D.U B’ siz nesne

almıştı
yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumlu

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Başka bir gece : sıfat tamlaması

bir gece : sıfat tamlaması

(onların) evlerinin önünden geçerken : zarf-fiil grubu

(onların) evlerinin önü : zincirleme isim tamlaması

(onların) evleri : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

biraz sonra : sıfat tamlaması

Yek imzasıyla Erzurum'dan üç saat önce çekilmiş bir telgraf :Partisip grubu

bir telgraf : sıfat tamlaması

üç saat önce : sıfat tamlaması

üç saat : sıfat tamlaması

Yek imzasıyla : edat grubu

Yek imzası : belirtisiz isim tamlaması

“ Felsefe öğretmeni olduğu anlaşılan ve kendisine “hocam” diye hitab edilen birisi sevginin târifini yapıp felsefesine girerken tarihte veya romanlardaki büyük aşklardan örnekler veriyor, arkası Pusat'a dönük olarak oturan dinç yapılı birisi ise felsefe öğretmenine sorular sorarak seviyeli bir tartışma yapıyordu.”
(272/15)

Cümlenin Öğeleri:

Felsefe öğretmeni olduğu anlaşılan ve kendisine “hocam” diye hitab edilen

özne

birisi / sevginin târifini yapıp felsefesine girerken / tarihte veya romanlardaki

zarf tümleci

D.Tümleç

büyük aşklardan / örnekler veriyor, / arkası Pusat’a dönük olarak oturan dinç

yüklem

özne

yapılı birisi ise / felsefe öğretmenine sorular sorarak / seviyeli bir tartışma /

zarf tümleci

B’siz nesne

yapıyordu

yüklem

Cümle :

Uysulların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumlu

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

Felsefe öğretmeni olduğu anlaşılan ve kendisine “hocam” diye hitab edilen biri : Partisip grubu

Felsefe öğretmeni olduğu anlaşılan ve kendisine “hocam” diye hitab edilen : bağlama grubu

hitab et- : birleşik fiil grubu

“hocam” diye : edat grubu

(benim) hocam : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

(onun) kendisi : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

(onun) felsefe öğretmeni olduğu : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

felsefe öğretmeni : belirtisiz isim tamlaması

sevginin târifini yapıp felsefesine girerken : zarf-fiil grubu

(onun) felsefesi : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

sevginin târifini yapıp : zarf-fiil grubu

sevginin târifi : Belirtili isim tamlaması

tarihte veya romanlardaki büyük aşklar : sıfat tamlaması

büyük aşklar : sıfat tamlaması

tarihte veya romanlarda : bağlama grubu

örnekler ver- : birleşik fiil grubu

arkası Pusat'a dönük olarak oturan dinç yapılı biri : Partisip grubu

dinç yapılı biri : sıfat tamlaması

dinç yapı : sıfat tamlaması

arkası Pusat'a dönük olarak : zarf-fiil grubu

arkası Pusat'a dönük : ablatif grubu

(onun) arkası : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

felsefe öğretmenine sorular sorarak : zarf-fiil grubu

felsefe öğretmeni : belirtisiz isim tamlaması

seviyeli bir tartışma : sıfat tamlaması

bir tartışma : sıfat tamlaması

“Coğrafya dersinde Mualla haritayı duvara asmak için bir iskemleye çıkarken heyecanla “hayır, hayır, çıkma “diye haykırmış, aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemleyle birlikte düşerek kolu kırılmıştı.” (344/13)

Cümlenin Öğeleri:

(o) / coğrafya dersinde / Mualla haritayı duvara asmak için bir iskemleye

G.Ö

D.Tümleç

Zarf tümleci

çıkarken / heyecanla / “hayır, hayır, çıkma “diye / haykırmış, / aldırmayan

zarf

zarf

yüklem

Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemleyle birlikte düşerek / kolu /

zarf tümleci

S.Özne

kırılmıştı.

yüklem

Cümle :

Unsurların Sıralanışına Göre: her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: her iki cümle de olumlu

Yüklemine Göre: her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Basit sıralı cümle.

Kelime Grupları:

coğrafya dersi : belirtisiz isim tamlaması

Mualla haritayı duvara asmak için bir iskemleye çıkarken : zarf-fiil grubu

bir iskemle : sıfat tamlaması

haritayı duvara asmak için : edat grubu

haritayı duvara asmak : isim-fiil grubu

“hayır, hayır, çıkma “diye : edat grubu

aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemleyle birlikte düşerek : zarf-fiil grubu

aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemleyle

birlikte : edat grubu

aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp çöken iskemle : Partisip grubu

aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca çatırdayıp : zarf-fiil grubu

aldırmayan Mualla iskemleye çıkınca : zarf-fiil grubu

aldırmayan Mualla : Partisip grubu

(onun) kolu : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

C. BAĞLI CÜMLE TAHLİLLERİ

“ Selim Pusat üç yıl öncesine kadar ordunun iyi bir yüzbaşısıydı ve Harp Akademisi'nin son sınıfında bulunuyordu.” (37/22)

Cümlenin Öğeleri:

Selim Pusat / üç yıl öncesine kadar / ordunun iyi bir yüzbaşısıydı / ve / (o) / Harp
Özne zarf tümleci yüklem C.D.U G.Ö

Akademisi'nin son sınıfında / bulunuyordu
D.Tümleç yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: Birinci cümle isim, ikinci cümle fiil cümlesidir,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Selim Pusat : birleşik isim grubu

üç yıl öncesine kadar : Edat grubu

üç yıl öncesi : Belirtisiz isim tamlaması

üç yıl : Sıfat tamlaması

ordunun iyi bir yüzbaşısı : Belirtili isim tamlaması

iyi bir yüzbaşı : Sıfat tamlaması

bir yüzbaşı : Sıfat tamlaması

yüzbaşı : Belirtisiz isim tamlaması

Harp Akademisi'nin son sınıfı : Zincirleme isim tamlaması

Harp Akademisi : Belirtisiz isim tamlaması

son sınıf : Sıfat tamlaması

“ Selim’in durumu hiçbir zaman iyiye doğru gitmiyordu ama bu derece hızlı bir değişme de şimdiye kadar görülmemiştir.” (123/ 3)

Cümlenin Öğeleri:

Selim’in durumu / hiçbir zaman / iyiye doğru / gitmiyordu / ama / bu derece

Özne zarf zarf tımlenci yüklem C.D.U

hızlı bir değişme / de / şimdiye kadar / görülmemiştir

S.Özne C.D.U zarf tımlenci yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Her iki cümle de olumsuz,

Yüklemine Göre: Her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Selim’in durumu : Belirtili isim tamlaması

hiçbir zaman : Sıfat tamlaması

iyiye doğru : Edat grubu

bu derece hızlı bir değişme : isim-fiil grubu

bu derece hızlı bir değişme : Sıfat tamlaması

hızlı bir değişme : Sıfat tamlaması

bir değişme : Sıfat tamlaması

bu derece : Sıfat tamlaması

şimdiye kadar : Edat grubu

“ Yakın tarihin askerliğini, kumanda sanatının inceliklerini gösteren yazılara dalınca, âdeti üzere, çevresiyle bütün bağları kesilmiş, hatta iş arkadaşlarının ara sıra

biriyle konuşmalarını dahi işitmez olmuştu.” (144/28)

Cümlenin Öğeleri:

Yakın tarihin askerliğini, kumanda sanatının inceliklerini gösteren yazılara dalınca/

Zarf tümleci

âdeti üzere, / çevresiyle / bütün bağları / kesilmiş, / hatta / (o) / iş arkadaşlarının ara

zarf

zarf

S.Özne

yüklem

C.D.U G.Ö

sıra biriyle konuşmalarını dahi / işitmez olmuştu

Belirtili nesne

yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Birinci cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: Her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Yakın tarihin askerliğini, kumanda sanatının inceliklerini gösteren yazılara dalınca : zarf-fiil grubu

Yakın tarihin askerliğini, kumanda sanatının inceliklerini gösteren yazılar : Partisip grubu

Yakın tarihin askerliği : Belirtili isim tamlaması

Yakın tarih : Sıfat tamlaması

Yakın tarihin kumanda sanatının incelikleri : Zincirleme isim tamlaması

Yakın tarihin kumanda sanatı : Zincirleme isim tamlaması

kumanda sanatının incelikleri : Zincirleme isim tamlaması

kumanda sanatı : Belirtisiz isim tamlaması

âdeti üzere : Edat grubu

(onun) âdeti : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

(onun) çevresiyle : Edat grubu

(onun) çevresi : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

(onun) bütün bağları : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

bütün bağları : Sıfat tamlaması

(onun) iş arkadaşlarının ara sıra biriyle konuşmaları : Zincirleme isim tamlaması

ara sıra biriyle konuşmaları : isim-fiil grubu

ara sıra : tekrar grubu

(onun) birbirleriyle : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) iş arkadaşları : Zincirleme isim tamlaması

işitmez ol- : birleşik fiil grubu

“Roman uzun olduğundan herhangi bir yerindeki aksaklık, kuvvetli taraflarının tesirini gideriyor ve ben hissi hakaret ettiğim için onun güzel ve kuvvetli kısımlarını da inkâr ediyorum.” (63/9)

Cümlenin Öğeleri:

Roman uzun olduğundan / herhangi bir yerindeki aksaklık, / kuvvetli taraflarının

Zarf tümleci

özne

B’li nesne

tesirini / gideriyor / ve / ben / hissi hakaret ettiğim için / onun güzel ve kuvvetli

yüklem C.D.U özne

zarf

B’li nesne

kısımlarını / da / inkâr ediyorum.

C.D.U yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: Her iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

- (onun) uzun olduğu : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)
(onun) herhangi bir yerindeki aksaklık : Sıfat tamlaması
(onun) herhangi bir yeri : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)
herhangi bir yer : Sıfat tamlaması
bir yer : Sıfat tamlaması
(onun) kuvvetli taraflarının tesiri : Zincirleme isim tamlaması
(onun) kuvvetli tarafları : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)
kuvvetli taraflar : Sıfat tamlaması
hissi hakaret ettiğim için : Edat grubu
(benim) hissi hakaret ettiğim : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)
hakaret et- : birleşik fiil grubu
güzel ve kuvvetli kısımları : Belirtili isim tamlaması
güzel ve kuvvetli : bağlama grubu
inkâr et- :birleşik fiil grubu

“ Selim’i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak veya sıyırmak için bir konuşma açar, fakat sonunda onun garip fikirleriyle muhayyelesi tırmalanarak ve bazen kalbi kırılarak pişmanlık duyar, üstelik Selim de biraz öncekinden daha ağır, daha ciddi, daha vahim bir ruh buhranına gömülerek sonsuz sessizliğine, sonsuz gezinmesine devam ederdi.” (98/29)

Cümlelerin Öğeleri:

(o) / Selim’i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak Özne
zarf tümleci

veya sıyırmak için / bir konuşma / açar, / fakat / (o) / sonunda / onun garip

B’siz nesne yüklem C.D.U G.Özne zarf

fikirleriyle muhayyelesi tırmalanarak ve bazen kalbi kırılarak/pişmanlık duyar./

zarf

yüklem

üstelik / Selim / de / biraz öncekinden daha ağır, daha ciddi, daha vahim bir ruh
C.D.U özne C.D.U zarf tümleci

buhranına gömülerek / sonsuz sessizliğine, sonsuz gezinmesine / devam ederdi.
Dolaylı tümleç yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: üç cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Selim’i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak veya sıyırmak için : Edat grubu

Selim’i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak veya sıyırmak : bağlama grubu

Selim’i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak : isim-fiil grubu

(onun) daldığı mezar sessizliği : partisip grubu

(onun) daldığı : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

mezar sessizliği :belirtisiz isim tamlaması

(onun) yürek parçalayıcı hüznü : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

yürek parçalayıcı hüznü : Sıfat tamlaması

yürek parçalayıcı (sı) : belirtisiz isim tamlaması

bir konuşma : Sıfat tamlaması

onun garip fikirleriyle muhayyeesi tırmalanarak ve bazen kalbi kırılarak : zarf-fiil grubu

onun garip fikirleriyle muhayyeesi tırmalanarak ve bazen kalbi kırılarak : bağlama grubu

onun garip fikirleriyle muhayyeesi tırmalanarak : zarf-fiil grubu

onun garip fikirleriyle : Edat grubu

onun garip fikirleri : Belirtili isim tamlaması

garip fikirler : Sıfat tamlaması

(onun) muhayyelesi : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

pişmanlık duy- : birleşik fiil grubu

biraz öncekinden daha ağır, daha ciddi, daha vahim bir ruh buhranına gömülerek : zarf-fiil grubu

biraz öncekinden daha ağır, daha ciddi, daha vahim bir ruh buhranı : Sıfat tamlaması

bir ruh buhranı : Sıfat tamlaması

ruh buhranı : belirtisiz isim tamlaması

biraz önceki : Sıfat tamlaması

daha ağır, daha ciddi, daha vahim : bağlama grubu

(onun) sonsuz sessizliği : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

sonsuz sessizliği : Sıfat tamlaması

(onun) sonsuz gezinmesi : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

sonsuz gezinme : isim-fiil grubu

sonsuz gezinme : Sıfat tamlaması

devam et- : birleşik fiil grubu

inkar et- :birleşik fiil grubu

“ Selim’in cevabı kuru bir “evet” oldu ve Ayşe, onun bu cevabı otomatik olarak verdiğini, başka bir konu üzerinde derin bir düşünceye dalmış olduğunu anladı.” (134/3)

Cümlelerin Öğeleri:

Selim’in cevabı / kuru bir “evet” / oldu / ve / Ayşe, / onun bu cevabı otomatik

Özne

B’siz nesne

yüklem C.D.U özne

olarak verdiğini, başka bir konu üzerinde derin bir düşünceye dalmış olduğunu /

b’li nesne

anladı

yüklem

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Selim'in cevabı : Belirtili isim tamlaması

kuru bir "evet" : Sıfat tamlaması

bir "evet" : Sıfat tamlaması

onun bu cevabı otomatik olarak verdiği : Belirtili isim tamlaması

bu cevap : Sıfat tamlaması

otomatik olarak : zarf-fiil grubu

(onun) başka bir konu üzerinde derin bir düşünceye dalmış olduğu :

Belirtili isim tamlaması

başka bir konu üzeri : belirtisiz isim tamlaması

başka bir konu : Sıfat tamlaması

bir konu : Sıfat tamlaması

derin bir düşünce : Sıfat tamlaması

bir düşünce : Sıfat tamlaması

Selim'i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak veya sıyırmak için : Edat grubu

Selim'i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak veya sıyırmak : bağlama grubu

Selim'i daldığı mezar sessizliğinden, yürek parçalayıcı hüznünden ayırmak : isim-fiil grubu

(onun) daldığı mezar sessizliği : partisip grubu

(onun) daldığı : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

mezar sessizliği : belirtisiz isim tamlaması

(onun) yürek parçalayıcı hüznü : Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

yürek parçalayıcı hüzn : Sıfat tamlaması

yürek parçalayıcı (sı) : belirtisiz isim tamlaması

bir konuşma : Sıfat tamlaması

onun garip fikirleriyle muhayyesei tırmalanarak ve bazen kalbi kırılarak:
zarf-fiil grubu

“Şehzâde Mustafa öldü, ama onun küçük bir oğlu cellatlardan kurtarılarak yaşadı.” (171/19)

Cümlenin Öğeleri:

Şehzâde Mustafa / öldü / ama / onun küçük bir oğlu / cellatlardan kurtarılarak /
Özne yüklem C.D.U özne zarf tımlenci
yaşadı.
yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

Şehzâde Mustafa : unvan grubu

onun küçük bir oğlu : Belirtili isim tamlaması

küçük bir oğul : Sıfat tamlaması

bir oğul : Sıfat tamlaması

cellatlardan kurtarılarak : zarf-fiil grubu

“Aşkın felsefesiyle uğraşacak vaktim olmadı, ama onu hiç de senin dediğin gibi düşünmemiştim.” (214/13)

Cümlenin Öğeleri:

Aşkın felsefesiyle uğraşacak vaktim / olmadı, / ama / (ben) / onu / hiç / de / senin

Özne

yüklem C.D.U G.Ö B'li nesne zarf C.D.U

dediğin gibi / düşünmemiştim.

zarf

yüklem

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumsuz,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

(benim) Aşkın felsefesiyle uğraşacak vaktim : Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Aşkın felsefesiyle uğraşacak vaktim : partisip grubu

Aşkın felsefesiyle : Edat grubu

Aşkın felsefesi : belirtisiz isim tamlaması

senin dediğin gibi : Edat grubu

senin dediğin : Belirtili isim tamlaması

“ Pusat birdenbire yüreğinin sızladığını duydu ve suç işlemiş insanların ruh durumu içinde pencereden ufuklara doğru baktı.” (240/4)

Cümlenin Öğeleri:

Pusat / birdenbire yüreğinin sızladığını / duydu / ve / (o) / suç işlemiş insanların

Özne

B’li nesne

yüklem

C.D.U G.Ö.

zarf

ruh durumu içinde / pencereden / ufuklara doğru / baktı.

D.tümleç

zarf

yüklem

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumsuz

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

(onun) yüreğinin sızladığı : zincirleme isim tamlaması

suç işlemiş insanların ruh durumu içi : zincirleme isim tamlaması

suç işlemiş insanların ruh durumu : zincirleme isim tamlaması

ruh durumu : belirtisiz isim tamlaması

suç işlemiş insanlar : partisip grubu

ufuklara doğru : Edat grubu

“Edası bakımından dostça bir tartışmaya benzemeyen bu sözlere nasıl bir mana yakıştıracağını kestirememiş, hatta bu çekişmenin altında müphem birtakım çizgiler sezmişti.” (265/14)

Cümlenin Öğeleri:

(o) / Edası bakımından dostça bir tartışmaya benzemeyen bu sözlere nasıl bir

G.Ö

B’li Nesne

mana yakıştıracağını / kestirememiş, / hatta / (o) / bu çekişmenin altında /

Yüklem

C.D.U

G.Ö

D.Tümleş

müphem birtakım çizgiler / sezmişti.

B’siz Nesne

yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumsuz, ikinci cümle olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

(onun) edası bakımından dostça bir tartışmaya benzeyen bu sözlere nasıl bir mana yakıştıracağı: belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

nasil bir mana: Sıfat tamlaması

bir mana: Sıfat tamlaması

edası bakımından dostça bir tartışmaya benzeyen bu sözlere : partisip grubu

bu sözlere : Sıfat tamlaması

dostça bir tartışma : Sıfat tamlaması

bir tartışma : Sıfat tamlaması

(onun) edası : belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

bu çekişmenin altı : belirtili isim tamlaması

bu çekişme : Sıfat tamlaması

bu çekişme : isim-fiil grubu

müphem birtakım çizgiler : Sıfat tamlaması

birtakım çizgiler : Sıfat tamlaması

“Durarak çevresine bakındı ve bulutlardan sıyrılan ayın ışığı altında bu mezarlığın bir bölümünün sanki toprak kazıcı makinelerle sürülmüş gibi kabarık, bir mezarlık için harap denilecek durumda olduğunu gördü.” (320/27)

Cümlenin Öğeleri:

(o) / Durarak / çevresine / bakındı / ve / (o) / bulutlardan sıyrılan ayın ışığı

G.Ö zarf D.Tümleç Yüklem C.D.U G.Ö. D.Tümleç

altında / bu mezarlığın bir bölümünün sanki toprak kazıcı makinelerle sürülmüş gibi

B’li Nesne

kabarık, bir mezarlık için harap denilecek durumda olduğunu / gördü

Yüklem

Cümle:

UNSURLARIN SİRALANIŞINA GÖRE: iki cümle de kurallı,

ANLAMINA GÖRE: iki cümle de olumlu,

YÜKLEMİNE GÖRE: iki cümle de fiil,

YAPISINA GÖRE: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

(onun) çevresi: belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

bulutlardan sıyrılan ayın ışığı altı : zincirleme isim tamlaması

bulutlardan sıyrılan ay: partisip grubu

bu mezarlığın bir bölümünün sanki toprak kazıcı makinelerle sürülmüş gibi kabarık, bir mezarlık için harap denilecek durumda olduğu: zincirleme isim tamlaması

bu mezarlığın bir bölümü: belirtili isim tamlaması

bu mezarlık: Sıfat tamlaması

bir bölüm: Sıfat tamlaması

sanki toprak kazıcı makinelerle sürülmüş gibi kabarık: partisip grubu

sanki toprak kazıcı makinelerle sürülmüş gibi: edat grubu

toprak kazıcı makinelerle: edat grubu

toprak kazıcı makineler: Sıfat tamlaması

toprak kazıcı(sı) : belirtisiz isim tamlaması

bir mezarlık için harap denilecek durum: partisip grubu

bir mezarlık için: edat grubu

bir mezarlık: Sıfat tamlaması

“O zaman, kadının yüzüne dikkatle bakan Selim Pusat onun gözlerinde garip parıltılar gördü ve evvelce o kadar dinç olan Gülsafâ'nın yahut Safâ'nın çökmüş denecek kadar ihtiyarlamış bulunduğunu fark etti.” (336/12)

Cümlenin Öğeleri:

O zaman, / kadının yüzüne dikkatle bakan Selim Pusat / onun gözlerinde / garip

Zarf

özne

D.Tümleç

B'siz Nesne

parıltılar / gördü / ve / (o) / evvelce o kadar dinç olan Gülsafâ'nın yahut Safâ'nın

Yüklem C.D.U G.Ö

B'li Nesne

çökmüş denecek kadar ihtiyarlamış bulunduğunu / fark etti.
yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Bağlı cümle.

Kelime Grupları:

O zaman: Sıfat tamlaması

kadının yüzüne dikkatle bakan Selim Pusat: partisip grubu

Selim Pusat: birleşik isim grubu

kadının yüzü: belirtili isim tamlaması

onun gözleri: belirtili isim tamlaması

garip parıltılar: Sıfat tamlaması

evvelce o kadar dinç olan Gülsafâ'nın yahut Safâ'nın çökmüş denecek kadar ihtiyarlamış bulunduğu: belirtili isim tamlaması

evvelce o kadar dinç olan Gülsafâ'nın yahut Safâ'nın: bağlama grubu

evvelce o kadar dinç olan Gülsafâ: partisip grubu

dinç ol- : birleşik isim grubu

o kadar: edat grubu

fark et-: birleşik isim grubu

D. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ

“Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları zaman gibi bir zaman olsaydı Selim Pusat, Doktor Cezmi Oğuz’un konuşmalarından zevk alırdı.” (213/2)

Cümlenin Öğeleri:

Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları zaman gibi bir zaman / olsaydı

Özne

Yüklem

Yan cümle

Selim Pusat, / Doktor Cezmi Oğuz’un konuşmalarından / zevk alırdı.

Özne

D.Tümleç

yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Yan cümle de temel cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Yan cümle de temel cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: Yan cümle de temel cümle de fiil,

Yapısına Göre: şartlı birleşik cümle

Kelime Grupları:

Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları zaman gibi bir zaman:

Sıfat tamlaması

Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları zaman gibi: edat grubu

Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları zaman: partisip grubu

(onların) Yıllar önce, teğmen iken, kıtada buluştukları: Belirtili isim tamlaması(iyelik grubu)

Yıllar önce, teğmen iken: zarf-fiil grubu

Yıllar önce: sıfat tamlaması

Selim Pusat: birleşik isim grubu

Doktor Cezmi Oğuz’un konuşmaları: Belirtili isim tamlaması

Doktor Cezmi Oğuz: Unvan grubu

Cezmi Oğuz: birleşik isim grubu

zevk al-: birleşik isim grubu

“Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan yüzbaşılardan bir tekinin beyninde sevilen bir kızın izi bulunsaydı, o yüzbaşı ağırların ağırı görevini yapamaz, belki de bu yüzden savaş kazanılmazdı.” (309/19)

Cümlenin Öğeleri:

Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan yüzbaşılardan bir tekinin

D.Tümleç

beyninde / sevilen bir kızın izi / bulunsaydı, /

Özne Yüklem

yan cümle

o yüzbaşı / ağırların ağırı görevini / yapamaz, / belki / de / bu yüzden / savaş /

özne B’li Nesne Yüklem Zarf C.D.U Z. tümleci S.Özne

kazanılmazdı.

Yüklem

temel cümle

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Birinci cümle olumlu, ikinci ve üçüncü cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: üç cümle de kurallı,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle.(temel cümle kendi içinde sıralı cümle)

Kelime Grupları:

(benim) Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan yüzbaşılardan bir tekinin beyni: Zincirleme isim tamlaması

(benim) Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan yüzbaşılardan bir teki: Zincirleme isim tamlaması

bir teki: Sıfat tamlaması

(benim) Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan

yüzbaşılarım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Malazgird’i kazanırken canlarını dişlerine takmış olan yüzbaşları:

Partisip grubu

Malazgird’i kazanırken: Zarf-Fiil grubu

canlarını dişlerine tak-: birleşik fiil grubu

(onların) canları: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onların) dişleri: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yüzbaşı: Belirtisiz isim tamlaması

sevilen bir kızın izi: Belirtili isim tamlaması

sevilen bir kız: Partisip grubu

bir kız: Sıfat tamlaması

o yüzbaşı: Sıfat tamlaması

(onun) ağırların ağırı görevi: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

ağırlar ağırı görev: Sıfat tamlaması

ağırlar ağırı: Belirtisiz isim tamlaması

bu yüzden: Sıfat tamlaması

“Kendilerini yalnız ve kimsesiz sananlar, çevrelerinde dostlar gördükleri zaman nasıl bir inşirâh duyarlarsa Ayşe de onu duyuyor, gönlünün âh u zâr ile dolu olmasına rağmen yaşamaktaki zevki tadıyordu.”(37/4)

Cümlenin Öğeleri:

Kendilerini yalnız ve kimsesiz sananlar, / çevrelerinde dostlar gördükleri zaman /

Özne

zarf tümleci

nasıl / bir inşirâh / duyarlarsa,
zarf B’siz nesne yüklem

yan cümle

Ayşe / de / onu / duyuyor, / (o) / gönlünün âh u zâr ile dolu olmasına
Özne C.D.U B’siz nesne yüklem C.D.U zarf tümleci

rağmen /yaşamaktaki zevki / tadıyordu.

B'li nesne

yüklem

temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Üç cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: Üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle.(Temel cümlesi kendi içerisinde bağlı cümledir.)

Kelime Grupları:

Kendilerini yalnız ve kimsesiz sananlar: Partisip grubu

(onların) Kendileri: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yalnız ve kimsesiz: bağlama grubu

çevrelerinde dostlar gördükleri zaman: Partisip grubu

(onların) çevreleri: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onların) gördükleri: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir inşirah: Sıfat tamlaması

(onun) gönlünün âh u zâr ile dolu olmasına rağmen: Edat grubu

(onun) gönlünün âh u zâr ile dolu olması: Zincirleme isim tamlaması

âh u zâr ile dolu olma: isim-fiil grubu

âh u zâr ile: Edat grubu

âh u zâr: bağlama grubu

(onun)gönlü: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yaşamaktaki zevk: Sıfat tamlaması

“Mazinin kuvvetli bağları olmasa, müşterek felâket ikisini birbirine yaklaştırmış bulunmasa, ona bir lahza bile tahammül edemezdi.”(74/32)

Cümlenin Öğeleri:

Mazinin kuvvetli bağları / olmasa, / müşterek felâket / ikisini / birbirine

Özne

yüklem

özne

B'li nesne

yaklaştırmış bulunmasa,
yüklem

yan cümle

(o) / ona / bir lahza bile / tahammül edemezdi.

G.Ö D.Tümleç

zarf

yüklem

temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: üç cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle.(yan cümle kendi içinde sıralı cümle)

Kelime Grupları:

Mazinin kuvvetli bağları: Belirtili isim tamlaması

kuvvetli bağları: Sıfat tamlaması

müşterek felâket: Sıfat tamlaması

(onların) ikisi: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yaklaştırmış bulun: birleşik fiil tamlaması

bir lahza bile: Edat grubu

bir lahza: Sıfat tamlaması

tahammül et-: birleşik fiil tamlaması

“Kocası kendi kendine benzemekten kurtulup herkese benzemeye başlasa, bütün erkekler gibi kadın meclislerinden zevk alma yoluna girse, genç ve güzel kızların sohbetinde hoşlansa, içine gömüldüğü ruh hastalığından kurtulacak, hayati sevecek, Ayşe de aile ocağında bahtiyar olacaktı.”(133/9)

Cümlenin Öğeleri:

Kocası / kendi kendine benzemekten kurtulup / herkese benzemeye / başlasa, / (o) /
Özne zarf tümleci D.Tümleç yüklem G.Ö.

bütün erkekler gibi / kadın meclislerinden zevk alma yoluna / girse, / (o) / genç ve
zarf D.Tümleç yüklem G.Ö.

güzel kızların sohbetinde / hoşlansa, /
D.Tümleç yüklem
yan cümle

(o) / içine gömüldüğü ruh hastalığından / kurtulacak, / (o) / hayatı / sevecek, /
G.Ö. D.Tümleç Yüklem G.Ö. B'li nesne yüklem

Ayşe / de / aile ocağında / bahtiyar olacaktı.
özne C.D.U D.Tümleç yüklem
temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Bütün cümleler kurallı,

Anlamına Göre: bütün cümleler olumlu,

Yüklemine Göre: bütün cümleler fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle.(Temel cümle de yan cümle de kendi içinde sıralı cümle)

Kelime Grupları:

(onun)kocası: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kendi kendine benzemekten kurtulup: Zarf-Fiil grubu

kendi kendine benzemek: isim-fiil grubu

herkese benzeme: isim-fiil grubu

bütün erkekler gibi: Edat grubu

bütün erkekler: Sıfat tamlaması

kadın meclislerinden zevk alma yolu: Belirtisiz isim tamlaması

kadın meclislerinden zevk alma: isim-fiil grubu

zevk al-: birleşik fiil grubu

kadın meclisleri: Belirtisiz isim tamlaması

genç ve güzel kızların sohbeti: Belirtisiz isim tamlaması

genç ve güzel kızlar: Sıfat tamlaması

genç ve güzel: bağlama grubu

(onun) içine gömüldüğü ruh hastalığı: Partisip grubu

ruh hastalığı: Belirtisiz isim tamlaması

(onun)içi: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun)gömüldüğü: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

aile ocağı: Belirtisiz isim tamlaması

bahtiyar ol-: birleşik fiil grubu

“Siz bunu değil de nâzik ve ince bir genç kız olarak iyi bir doktor oluncaya kadar kaç zavallının canına kıyacağınızı hesaplırsanız daha doğru olmaz mı?”
(264/22)

Cümlenin Öğeleri:

Siz \ bunu değil de nâzik ve ince bir genç kız olarak iyi bir doktor oluncaya kadar
Özne Belirtili nesne

kaç zavallının canına kıyacağınızı \ hesaplırsanız \
Yüklem
yan cümle

(o) \ daha doğru / olmaz mı?

G.Özne Zarf tümleci Yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: yan cümle de temel cümle de kurallı,

Anlamına Göre: yan cümle olumlu, temel cümle soru,

Yüklemine Göre: yan cümle de temel cümle de fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle

Kelime Grupları:

(sizin) nâzik ve ince bir genç kız olarak iyi bir doktor oluncaya kadar kaç zavallının canına kıyacağınız: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kaç zavallının canı: Belirtili isim tamlaması

kaç zavallı: sıfat tamlaması

nâzik ve ince bir genç kız olarak iyi bir doktor oluncaya kadar: Edat grubu

nâzik ve ince bir genç kız olarak iyi bir doktor olunca: Zarf-Fiil grubu

iyi bir doktor: sıfat tamlaması

bir doktor: sıfat tamlaması

nâzik ve ince bir genç kız olarak: Zarf-Fiil grubu

nâzik ve ince bir genç kız: sıfat tamlaması

nâzik ve ince: bağlama grubu

bir genç kız: sıfat tamlaması

genç kız: sıfat tamlaması

“O savaş o şekilde olmayıp da başka bir şekilde olsa yine kurmayın orda alacağı bir ders vardır.”(93/10)

Cümlenin Öğeleri:

O savaş o şekilde olmayıp da başka bir şekilde olsa

Zarf tümleci

yan cümle

yine \ kurmayın orda alacağı bir ders \ vardır.

Zarf

Özne

Yüklem

temel cümle

Cümle:

UNSURLARIN SİRALANIŞINA GÖRE: yan cümle de temel cümle de kurallı,

ANLAMINA GÖRE: yan cümle de temel cümle de olumlu,

YÜKLEMİNE GÖRE: yan cümle fiil, temel cümle isim,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle

Kelime Grupları:

O savaş: sıfat tamlaması

o şekilde olmayıp: Zarf-Fiil grubu

o şekil: sıfat tamlaması

başka bir şekil: sıfat tamlaması

bir şekil: sıfat tamlaması

kurmayın orda alacağı bir ders: partisip grubu

bir ders: sıfat tamlaması

kurmayın alacağı: Belirtili isim tamlaması

“Karşıkı çalılıktan düşman ateşi geliyorsa onun sağında veya solunda da düşman var demektir.” (135/7)

Cümlenin Öğeleri:

Karşıkı çalılıktan \ düşman ateşi \ geliyorsa

D.Tümleç Özne Yüklem

Yan cümle

onun sağında veya solunda da düşman var \ demektir.

Özne Yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: yan cümle de temel cümle de kurallı,

Anlamına Göre: yan cümle de temel cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: yan cümle fiil, temel cümle isim,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle. (temel cümle kendi içinde iç içe birleşik cümle)

Kelime Grupları:

Karşıkı çalılık: sıfat tamlaması

düşman ateşi: Belirtisiz isim tamlaması

onun sağında veya solunda: bağlama grubu

onun sağı: Belirtili isim tamlaması

(onun) solu: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Bu sözlerle seni kastetmedim” dese mesele bitecek, Ayşe'nin üzünlüğü kalmayacak, hatta kocasından böyle bir söz işittiği için bahtiyar bile olacaktı.
(185/4)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ “Bu sözlerle seni kastetmedim” \ dese \
G.Ö. B'siz Nesne Yüklem

Yan cümle

mesele \ bitecek, \ Ayşe'nin üzünlüğü \ kalmayacak, \ hatta \ (o) \
Özne Yüklem Özne Yükle C.D.U. G.Ö.

kocasından böyle bir söz işittiği için \ bahtiyar bile / olacaktı.
Zarf tümleci b'siz nesne yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: bütün cümleler kurallı,

Anlamına Göre: Birinci cümle ve dördüncü cümle olumsuz, ikinci, üçüncü ve beşinci cümle olumlu,

Yüklemine Göre: bütün cümleler fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle.(Temel cümle kendi içinde sıralı, yan cümle kendi içinde iç içe birleşik cümle)

Kelime Grupları:

Bu sözlerle: edat grubu

Bu sözler: sıfat tamlaması

Ayşe'nin üzgünlüğü: Belirtili isim tamlaması

(onun) kocasından böyle bir söz işittiği için: edat grubu

(onun) kocasından böyle bir söz işittiği için: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

böyle bir söz: sıfat tamlaması

bir söz: sıfat tamlaması

(onun) kocası: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bahtiyar bile ol-: birleşik fiil grubu

bahtiyar bile: edat grubu

“Karla ve soluk kesen tipi ile tehlikeler yaratan bir yoldaki yolcu, artık bir defa girmiş bulunduğu bu yolda tabiatla nasıl boğuşursa, Selim de yeşil bakışlı kasırmanın arasında bir ölüm-dirim savaşı yapacaktı.” (283/26)

Cümlenin Öğeleri:

Karla ve soluk kesen tipi ile tehlikeler yaratan bir yoldaki yolcu, \ artık bir defa

Özne

D.tümleç

girmiş bulunduğu bu yolda \ tabiatla \ nasıl \ boğuşursa,

Zarf Zarf Yüklem

yan cümle

Selim \ de \ yeşil bakışlı kasırganın arasında \ bir ölüm-dirim savaşı \ yapacaktı.

Özne C.D.U

D.Tümleç

B'siz Nesne

Yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: bütün cümleler kurallı,

Anlamına Göre: bütün cümleler olumlu,

Yüklemine Göre: bütün cümleler fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle

Kelime Grupları:

Karla ve soluk kesen tipi ile tehlikeler yaratan bir yoldaki yolcu: sıfat tamlaması

Karla ve soluk kesen tipi ile tehlikeler yaratan bir yol: partisip grubu

Karla ve soluk kesen tipi ile: edat grubu

Karla ve soluk kesen tipi ile: bağlama grubu

soluk kesen tipi ile: partisip grubu

bir yol: sıfat tamlaması

artık bir defa girmiş bulunduğu bu yol: partisip grubu

(onun) bir defa girmiş bulunduğu: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir defa: sıfat tamlaması

bu yol: sıfat tamlaması

girmiş bulun- : birleşik fiil grubu

tabiatla: edat grubu

yeşil bakışlı kasırganın arası: belirtili isim tamlaması

yeşil bakışlı kasırga: sıfat tamlaması

yeşil bakış: sıfat tamlaması

bir ölüm-dirim savaşı: belirtisiz isim tamlaması

bir ölüm-dirim: sıfat tamlaması

ölüm-dirim: tekrar grubu

“En samimi dostuna bile söylese günün birinde yayılarak Selim’in duyması ihtimali vardı.” (250/13)

Cümlenin Öğeleri:

(O) \ En samimi dostuna bile \ söylese,

G.Ö.

D.Tümleç

Yüklem

Yan cümle

günün birinde yayılarak \ Selim'in duyması ihtimali \ vardı.

Zarf tümleci

Özne

yüklem

Temel cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: bütün cümleler kurallı,

Anlamına Göre: bütün cümleler olumlu,

Yüklemine Göre: temel cümle isim, yan cümle fiil,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle

Kelime Grupları:

En samimi dostuna bile: edat grubu

(onun) En samimi dostu: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

En samimi dost: sıfat tamlaması

samimi dost: sıfat tamlaması

günün birinde yayılarak: zarf-fiil grubu

günün biri: belirtili isim tamlaması

Selim'in duyması ihtimali: zincirleme isim tamlaması

Selim'in duyması: belirtili isim tamlaması

“Beyninin içinde son günlerin yarattığı gürültü olmasa, kendisini çok diri hissedecekti, ama bu kemirici duygu yalnız huzur kaçırıcı değil, yıkıcı idi de...”
(335/18)

Cümlenin Öğeleri:

Beyninin içinde \ son günlerin yarattığı gürültü \ olmasa,

D.Tümleç

Özne

Yüklem

Yan cümle

(O) \ kendisini \ çok diri \ hissedecekti, \ ama \ bu kemirici duygu \ yalnız \

G.Ö.

B'li nesne

zarf

yüklem

C.D.U.

Özne

zarf

huzur kaçırıcı değil, \ (o) \ yıkıcı idi \ de...

Yüklem

G.Ö.

Yüklem

C.D.U.

Temel Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: bütün cümleler kurallı,

Anlamına Göre: Birinci ve üçüncü cümleler olumsuz, ikinci ve dördüncü cümleler olumlu,

Yüklemine Göre: birinci ve ikinci cümleler fiil, üçüncü ve dördüncü cümleler isim,

Yapısına Göre: Şartlı birleşik cümle (temel cümle kendi içinde bağlı cümle)

Kelime Grupları:

(onun) **Beyninin içi:** zincirleme isim tamlaması

(onun) **Beyni:** belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

son günlerin yarattığı gürültü: partisip grubu

son günlerin yarattığı: belirtili isim tamlaması

son günler: sıfat tamlaması

(onun) **kendisi:** belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

çok diri: sıfat tamlaması

hisset- : birleşik fiil grubu

bu kemirici duygu: sıfat tamlaması

kemirici duygu: sıfat tamlaması

huzur kaçırıcı değil: edat grubu

huzur kaçırıcı(sı): belirtisiz isim tamlaması

E. Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ

“Fakat bir müddet sonra farkına vardı ki bütün gezinmesine rağmen artık bir şey düşünemiyor, muhakeme yapmak kâbiliyetinden mahrum bulunuyordu.” (44/23)

Cümlenin Öğeleri:

Fakat \ (o) \ bir müddet sonra \ farkına vardı \ ki
C.D.U G.Ö. zarf yüklem C.D.U
temel cümle

(o) \ bütün gezinmesine rağmen \ artık \ bir şey \ düşünemiyor, \ (o) \
G.Ö. zarf tümleci zarf B'siz nesne yüklem G.Ö.

muhakeme yapmak kâbiliyetinden \ mahrum bulunuyordu.
D.tümleç yüklem
yan cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci ve üçüncü cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki 'li birleşik cümle. (Yan cümle kendi içinde sıralı cümle)

Kelime Grupları:

bir müddet sonra: Sıfat tamlaması

bir müddet: Sıfat tamlaması

farkına var-: birleşik fiil grubu

(onun) bütün gezinmesine rağmen: Edat grubu

(onun) bütün gezinmesi: Belirtili İsim tamlaması (iyelik grubu)

bütün gezinme: isim-fiil grubu

bütün gezinme: Sıfat tamlaması

bir şey: Sıfat tamlaması

muhakeme yapmak kâbiliyeti: belirtisiz isim tamlaması

muhakeme yapmak: isim-fiil grubu

muhakeme yap-: birleşik fiil grubu

mahrum bulun-: birleşik fiil grubu

“Bu susma o kadar korkunç bir hâl almıştı ki, Ayşe sormadan söz söylemiyor, dakikalarca gözlerini bir yere dikerek kıpırdamadan durduğu oluyordu.”(123/6)

Cümlenin Öğeleri:

Bu susma \ o kadar korkunç bir hâl \ almıştı \ ki,
Özne B'siz Nesne Yüklem C.D.U

Temel Cümle

(o) \ Ayşe sormadan \ söz \ söylemiyor, \ dakikalarca gözlerini bir yere dikerek
G.Ö Zarf B'siz nesne yüklem

kıpırdamadan durduğu \ oluyordu.
Özne Yüklem

Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci ve üçüncü cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle. (Yan cümle kendi içinde sıralı cümle)

Kelime Grupları:

Bu susma: sıfat tamlaması

Bu susma: isim-fiil grubu

O kadar korkunç bir hâl: sıfat tamlaması

Korkunç bir hâl: sıfat tamlaması

Bir hâl: sıfat tamlaması

O kadar: edat grubu

Ayşe sormadan: zarf-fiil grubu

(onun) dakikalarca gözlerini bir yere dikerek kıpırdamadan durduğu:

belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

dakikalarca gözlerini bir yere dikerek: zarf-fiil grubu

(onun) gözleri: belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir yer: sıfat tamlaması

“Ancak her sınıfın bir hususî öğretmeni vardır ki, o sınıftaki bütün talebenin her şeyini bilir.” (139/31)

Cümlenin Öğeleri:

Ancak \ her sınıfın bir hususî öğretmeni \ vardır \ ki,
C.D.U. Özne yüklem C.D.U.

Temel Cümle

(o) \ o sınıftaki bütün talebenin her şeyini \ bilir.
G.Ö. Belirtili nesne Yüklem

Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: birinci cümle isim, ikinci cümle fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

Her sınıfın bir hususî öğretmeni: belirtili isim tamlaması

Her sınıf: sınıf tamlaması

Bir hususî öğretmen: sıfat tamlaması

Hususî öğretmen: sınıf tamlaması

O sınıftaki talebenin her şeyi: belirtili isim tamlaması

O sınıftaki talebe: aitlik grubu

O sınıf: sıfat tamlaması

Her şey: sıfat tamlaması

“Fakat çocukların bilgi ve çalışkanlık bakımından her sene biraz daha gerilediğini dikkate alarak diyebilirim ki benim kahraman kızlarım senin Leyla’ndan üstündür.”(137/4)

Cümlenin Öğeleri:

Fakat \ (ben) \ çocukların bilgi ve çalışkanlık bakımından her sene biraz daha
C.D.U G.Ö.

gerilediğini dikkate alarak \ diyebilirim \ ki
Zarf Tümlenci Yüklem C.D.U
Temel Cümle

benim kahraman kızlarım \ senin Leyla’ndan \ üstündür.
Özne D.Tümleç Yüklem
Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: birinci cümle fiil, ikinci cümle isim,

Yapısına Göre: Ki’li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

çocukların bilgi ve çalışkanlık bakımından her sene biraz daha gerilediğini dikkate alarak: zarf-fiil grubu

dikkate al-: birleşik fiil grubu

çocukların bilgi ve çalışkanlık bakımından her sene biraz daha gerilediği-: Belirtili isim tamlaması

her sene: sıfat tamlaması

bilgi ve çalışkanlık bakımı: Belirtisiz isim tamlaması

bilgi ve çalışkanlık: Bağlama grubu

benim kahraman kızlarım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kahraman kızlar: sıfat tamlaması

senin Leyla'n: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Duruşu, bakışı ve konuşması o kadar üstündü ki, Selim sormak istediği birçok şeyi soramayacağını anlamıştı.”(169/17)

Cümlelerin Öğeleri:

Duruşu, bakışı ve konuşması \ o kadar \ üstündü \ ki,
Özne Zarf Yüklem C.D.U

Temel Cümle

Selim \ sormak istediği birçok şeyi soramayacağını \ anlamıştı.
Özne Belirtili nesne yüklem

Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Her iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: birinci cümle isim, ikinci cümle fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

Duruşu, bakışı ve konuşması: Bağlama grubu

(onun) Duruşu: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) bakışı: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) konuşması: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

o kadar: edat grubu

(onun) sormak istediği birçok şeyi soramayacağı: Belirtili isim tamlaması

(iyelik grubu)

(onun) sormak istediği birçok şey: partisip grubu

birçok şey: sıfat tamlaması

“Sadakatin derecesini düşünün ki, bu yüz binlerden bir teki bildiği korkunç sırrı açığa vurmadığı gibi serveti idâre edenler de onun bir tek akçasına dokunmadılar.” (171/23)

Cümlenin Öğeleri:

(siz) \ Sadakatin derecesini \ düşünün \ (ki),

G.Ö. Belirtili nesne Yüklem C.D.U

Temel Cümle

bu yüz binlerden bir teki bildiği korkunç sırrı açığa vurmadığı gibi \ serveti idâre edenler \

Zarf tümleci

Özne

de \ onun bir tek akçasına \ dokunmadılar.

C.D.U D.Tümleç Yüklem

Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

Sadakatin derecesi: Belirtili isim tamlaması

bu yüz binlerden bir teki: Ayrılma grubu

bir tek: sıfat tamlaması

bu yüz binler: sıfat tamlaması

yüz binler: sıfat tamlaması

(onun) bildiği korkunç sırrı açığa vurmadığı gibi: edat grubu

(onun) bildiği korkunç sırrı açığa vurmadığı: Belirtili isim tamlaması
(iyelik grubu)

açığa vur-: birleşik fiil grubu

(onun) bildiği korkunç sır: partisip grubu

korkunç sır: sıfat tamlaması

(onun) bildiği: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

serveti idâre edenler: partisip grubu

idare et-: birleşik fiil grubu

onun bir tek akçası: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir tek akça: sıfat tamlaması

tek akça: sıfat tamlaması

“Selim kaç gündür şaşılacak o kadar şeylerin ortasında yaşıyordu ki, bir genç kıza “arslanım” diye hitap etmekteki garâbet dikkatine çarpmadı.”(168/27)

Cümlelerin Öğeleri:

Selim \ kaç gündür \ şaşılacak o kadar şeylerin ortasında \ yaşıyordu \ ki,
Özne Zarf D.Tümleç Yüklem C.D.U
Temel Cümle

bir genç kıza “arslanım” diye hitap etmekteki garâbet \ dikkatine çarpmadı.
Özne Yüklem
Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: Her iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

Kaç gün: sıfat tamlaması

Şaşılacak o kadar şeylerin ortası: Belirtili isim tamlaması

Şaşılacak o kadar şeyler: partisip grubu

o kadar şeyler: sıfat tamlaması

o kadar: edat grubu

bir genç kıza “arlanım” diye hitap etmekteki garâbet: aitlik grubu

bir genç kıza “arlanım” diye hitap etmek: isim-fiil grubu

hitap etmek: birleşik fiil grubu

“arlanım” diye: edat grubu

(benim) arlanım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir genç kız: sıfat tamlaması

genç kız: sıfat tamlaması

(onun) dikkati: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

dikkatine çarp-: birleşik fiil grubu

“Leyla'nın sesinde ve gözlerinde o kadar inandırıcı bir kuvvet vardı ki, Selim'i tesiri altına alıyor, fakat şimdi iyice ayrılmış olan Selim hiçbir açığı kaçırmadan soru sormak fırsatlarını kullanmaktan geri kalmıyordu.” (172/2)

Cümlenin Öğeleri:

Leyla'nın sesinde ve gözlerinde \ o kadar inandırıcı bir kuvvet \ vardı \ ki,
D.tümleç Özne Yüklem C.D.U

Temel Cümle

(o) \ Selim'i \ tesiri altına alıyor, \ fakat \ şimdi iyice ayrılmış olan Selim \ hiçbir açığı
G.Ö. B'li Nesne Yüklem C.D.U. Özne

kaçırmadan \ soru sormak fırsatlarını kullanmaktan \ geri kalmıyordu.
Zarf D.Tümleç Yüklem

Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: ilk iki cümle olumlu, üçüncü cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: birinci cümle isim, ikinci ve üçüncü cümleler fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle. (Yan cümle kendi içinde bağlı cümle)

Kelime Grupları:

Leyla'nın sesinde ve gözlerinde: Belirtili isim tamlaması

Ses ve gözler: bağlama grubu

o kadar inandırıcı bir kuvvet: sıfat tamlaması

o kadar: edat grubu

inandırıcı bir kuvvet: sıfat tamlaması

bir kuvvet: sıfat tamlaması

(onun) tesiri altı: zincirleme isim tamlaması

tesiri altına al-: birleşik fiil grubu

şimdi iyice ayrılmış olan Selim: partisip grubu

hiçbir açığı kaçırmadan: zarf-fiil grubu

hiçbir açık: sıfat tamlaması

soru sormak fırsatını kullanmak: isim-fiil grubu

soru sormak fırsatı: belirtisiz isim tamlaması

soru sormak: isim-fiil grubu

geri kalma-: birleşik fiil grubu

“Pusat, yıllardır insanları o kadar değersiz ve bayağı bulmaya alışmıştı ki, üstünlüğünü kabul ettiği birisiyle karşılaşmaktan rahatsız oluyordu.” (231/24)

Cümlenin Öğeleri:

Pusat \ yıllardır \ insanları o kadar değersiz ve bayağı bulmaya \ alışmıştı \ ki,
Özne Zarf D.Tümleş Yüklem C.D.U
Temel Cümle

(o) \ üstünlüğünü kabul ettiği birisiyle karşılaşmaktan \ rahatsız oluyordu.
G.Özne Dolaylı Tümleş Yüklem
Yan Cümle

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

insanları o kadar değersiz ve bayağı bulma: isim-fiil grubu

değersiz ve bayağı: bağlama grubu

o kadar: edat grubu

o kadar değersiz ve bayağı: sıfat tamlaması

(onun) üstünlüğünü kabul ettiği birisiyle karşılaşmak: isim-fiil grubu

(onun) üstünlüğünü kabul ettiği birisiyle: edat grubu

(onun) üstünlüğünü kabul ettiği birisi: partisip grubu

(onun) üstünlüğünü kabul ettiği: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) üstünlüğü: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

kabul et-: birleşik fiil grubu

rahatsız ol-: birleşik fiil grubu

“Ayşe bu aramanın lüzumsuz bir kuruntu olduğunu biliyordu, ama kapı tokmağındaki kanlar kendisine o kadar dokunmuştu ki, böyle saçma bir aramadan bile nefisini alıkoyamamıştı.”(246/27)

Cümlenin Öğeleri:

Ayşe \ bu aramanın lüzumsuz bir kuruntu olduğunu \ biliyordu, \ ama \ kapı tokmağındaki
Özne B'li Nesne Yüklem C.D.U Özne

kanlar \ kendisine \ o kadar \ dokunmuştu \ ki,
D.Tümleç Zarf Yüklem C.D.U
Temel Cümle

(o) \ böyle saçma bir aramadan bile \ nefsini \ alıkoyamamıştı.
G.Ö. D.Tümleç B'li Nesne Yüklem
Yan Cümle

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: ilk iki cümle de olumlu, üçüncü cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle. (Temel cümle, kendi içinde bağlı cümle)

Kelime Grupları:

bu aramanın lüzumsuz bir kuruntu olduğu: Belirtili isim tamlaması

lüzumsuz bir kuruntu: sıfat tamlaması

bir kuruntu: sıfat tamlaması

bu arama: sıfat tamlaması

kapı tokmağındaki kanlar: aitlik grubu

kapı tokmağı: belirtisiz isim tamlaması

(onun) kendisi: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

o kadar: edat grubu

böyle saçma bir aramadan bile: edat grubu

böyle saçma bir arama: sıfat tamlaması

saçma bir arama: sıfat tamlaması

bir arama: sıfat tamlaması

(onun) nefsi: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

alılıkoyama-: birleşik fiil grubu

“Unutma ki, o kız bütün meziyetleri kendinde toplamış bir prenses olsa bile sen evli olduğun için yine onu sevemezsin.” (276/9)

Cümlenin Öğeleri:

(sen) \ Unutma \ ki
G.Ö. Yüklem C.D.U.

Temel Cümle

o kız \ bütün meziyetleri kendinde toplamış bir prenses \ olsa \ bile \ sen \ evli olduğun için
Özne B'siz. Nesne Yüklem C.D.U.Özne Zarf

yine \ onu \ sevemezsin
Zarf B'li Nesne Yüklem

Yan Cümle

Cümle:

UNSURLARIN SİRALANIŞINA GÖRE: üç cümle de kurallı,

ANLAMINA GÖRE: birinci ve üçüncü cümle olumsuz, ikinci cümle olumlu,

YÜKLEMİNE GÖRE: üç cümle de fiil,

YAPISINA GÖRE: Ki'li birleşik cümle. (yan cümle, kendi içinde şartlı birleşik cümle)

Kelime Grupları:

o kız: sıfat tamlaması

bütün meziyetleri kendinde toplamış bir prenses: partisip grubu

bir prenses: sıfat tamlaması

bütün meziyetler: sıfat tamlaması

evli olduğun için: edat grubu

(senin) evli olduğun: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

evli ol-: birleşik fiil grubu

“O kadar sarsılmıştı ki, hoşlanmayacağı bir cevap almak korkusuyla bir şey sormadı.” (338/11)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ O kadar \ sarsılmıştı \ ki
G.Ö. Zarf Yüklem C.D.U
Temel Cümle

(o) \ hoşlanmayacağı bir cevap almak korkusuyla \ bir şey \ sormadı.
G.Ö. Zarf B'siz Nesne Yüklem
Yan Cümle

Cümle:

Uysurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumlu, ikinci cümle olumsuz,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: Ki'li birleşik cümle.

Kelime Grupları:

o kadar: edat grubu

hoşlanmayacağı bir cevap almak korkusuyla: edat grubu

hoşlanmayacağı bir cevap almak korku: Belirtisiz isim tamlaması

hoşlanmayacağı bir cevap almak: isim-fiil grubu

hoşlanmayacağı bir cevap: partisip grubu

bir cevap: sıfat tamlaması

(onun) hoşlanmayacağı: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

bir şey: sıfat tamlaması

F. İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE TAHLİLLERİ:

“Bunun derdine ancak Kilimli çare bulabilir. O, Şeytanların akıllısıdır” dedi.(7/24)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ Bunun derdine ancak Kilimli çare bulabilir. O, Şeytanların akıllısıdır
G.Ö. Belirtisiz Nesne
Temel Cümle Yan Cümle

dedi .
Yüklem
Temel Cümle

Yan cümlenin öğeleri:

“Bunun derdine \ ancak \ Kilimli \ çare \ bulabilir. \ O, \ Şeytanların
D.Tümleç Zarf Özne B’siz Nesne Yüklem Özne Yüklem

akıllısıdır.”

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: üç cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: birinci ve ikinci cümle fiil, üçüncü cümle isim,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle.(yan cümle iki basit cümleden oluşur.)

Kelime Grupları:

Bunun derdi: Belirtili isim tamlaması

Şeytanların akıllısı: Belirtili isim tamlaması

“İster istemez gülümseyerek:

-Müdür Hanım! Bilmediğiniz bir şey hakkında nasıl hüküm verebiliyorsunuz?

diye sordu.” (28/5)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ İster istemez gülümseyerek:

G.Ö. Zarf

Temel Cümle

-Müdür Hanım! Bilmediğiniz bir şey hakkında nasıl hüküm verebiliyorsunuz? diye

Zarf

Yan Cümle

sordu.

Yüklem

Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

-Müdür Hanım! \ (siz) \ Bilmediğiniz bir şey hakkında \ nasıl \ hüküm

C.D.U

G.Ö.

Dolaylı Tümeleş

Zarf

Yüklem

verebiliyorsunuz?

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: Temel cümle de yan cümle de kurallı,

Anlamına Göre: Temel cümle olumlu, yan cümle de soru,

Yüklemine Göre: Temel cümle yan cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle.

Kelime Grupları:

İster istemez gülümseyerek: Zarf-fiil grubu

İster istemez: Zarf-fiil grubu

Müdür Hanım: Unvan grubu

(sizin) Bilmediğiniz bir şey hakkı: zincirleme isim tamlaması

“İlerde bir yeri işaret ederek:

-Onunla karşılaşmak istemiyorum. Beni evime kadar götürür müsünüz?

dedi.” (86/14)

Cümlenin Öğeleri:

(O) \ İlerde bir yeri işaret ederek:

G.ö. Zarf Tümleci

Temel Cümle

-Onunla karşılaşmak istemiyorum. Beni evime kadar götürür müsünüz? \ dedi

Belirtisiz Nesne

Yüklem

Yan Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(Ben) \ Onunla karşılaşmak \ istemiyorum. \ (Siz) \ Beni \ evime kadar \ götürür

G.Ö.

B'siz Nesne

Yüklem

G.Ö.

B'li Nesne

Zarf tümleci

Yüklem

müsünüz?

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumsuz, ikinci cümle soru, üçüncü cümle olumlu

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle. (Yan cümle iki basit cümleden oluşmuştur.)

Kelime Grupları:

İlerde bir yeri işaret ederek: zarf fiil grubu

İşaret et- : birleşik fiil grubu

İlerde bir yer: sıfat tamlaması

bir yer: sıfat tamlaması

Onunla karşılaşmak: isim-fiil grubu

Onunla: Edat grubu

(benim) evime kadar: Edat grubu

(benim) evim: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Kendini şaşılacak kadar asil gösteren garip eşsiz bir hüznle:

- Size sıkıntı vermezse çok memnun olurum, diye cevap verdi.” (113/26)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ Kendini şaşılacak kadar asil gösteren garip eşsiz bir hüznle: \

G.Ö. Zarf

Temel Cümle

- Size sıkıntı vermezse çok memnun olurum, diye \ cevap verdi.

Zarf Yüklem

Yan Cümle *Temel Cümle*

Yan Cümlenin Öğeleri:

(o) \ Size \ sıkıntı \ vermezse \ (ben) \ çok \ memnun olurum.

G.Ö. D.Tümleç B'siz Nesne Yüklem G.Ö. Zarf Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: üç cümle de kurallı,

Anlamına Göre: birinci cümle olumsuz, ikinci ve üçüncü cümleler olumlu,

Yüklemine Göre: üç cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle.(yan cümle kendi içinde şartlı birleşik cümle)

Kelime Grupları:

Kendini şaşılacak kadar asil gösteren garip eşsiz bir hüznle: Edat grubu

Kendini şaşılacak kadar asil gösteren garip eşsiz bir hüznün:Partisip grubu

garip eşsiz bir hüznün: sıfat tamlaması

eşsiz bir hüznün: sıfat tamlaması

bir hüznün: sıfat tamlaması

şaşılacak kadar: Edat grubu

(onun) kendi(si): Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

cevap ver-: birleşik fiil grubu

“ -Seni tam aradığım yerde buldum Pusat, dedi.” (143/13)

Cümlenin Öğeleri:

_____ (o) \ -Seni tam aradığım yerde buldum Pusat, \ dedi.
G.Ö. Belirtisiz Nesne Yükleme
Temel Cümle _____ Yan Cümle _____ Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(ben) \ Seni \ tam aradığım yerde \ buldum \ Pusat
G.Ö. B'li Nesne D.Tümleç Yükleme C.D.U

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle.

Kelime Grupları:

(benim) tam aradığım yer: partisip grubu

(benim) aradığım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Sana doktor çağırmaaya gidiyorum. Yanımızdaki sokakta iyi bir dahiliyeci var, onu getireceğim, dedi.” (199/5)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ Sana doktor çağırmaaya gidiyorum. Yanımızdaki sokakta iyi bir
G.Ö.

Temel Cümle _____ Yan ümle _____

dahiliyeci var, onu getireceğim, \
Belirtisiz Nesne

dedi.
Yüklem
Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(ben) \ Sana doktor çağırmaaya \ gidiyorum. \ Yanımızdaki sokakta \ iyi bir dahiliyeci
G.Ö. D.Tümleç Yüklem D.Tümleç Özne

\ var, \ (ben) \ onu \ getireceğim.
Yüklem G:Ö. B’li Nesne Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: dört cümle de kurallı,

Anlamına Göre: dört cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: ikinci cümle isim, diğerleri fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle.(yan cümle bir basit cümle ve bir sıralı cümleden oluşmuştur)

Kelime Grupları:

Yanımızdaki sokak: aitlik grubu

(bizim) yanımız: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

iyi bir dahiliyeci: sıfat tamlaması

bir dahiliyeci: sıfat tamlaması

“Deminden beri elinde tuttuğu çay bardağını şarap kadehi gibi kaldırarak:
-Şerefinize içiyorum, dedi.” (228/10)

Cümlenin Öğeleri:

(o) \ Deminden beri elinde tuttuğu çay bardağını şarap kadehi gibi kaldırarak
G.Ö. Zarf Tümleci
Temel Cümle

-Şerefinize içiyorum, \ dedi.
B'siz Nesne Yüklem
Yan Cümle Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(ben) \ Şerefinize \ içiyorum
G.Ö. D.Tümleç Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: iki cümle de kurallı,
Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,
Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,
Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle

Kelime Grupları:

Deminden beri elinde tuttuğu çay bardağını şarap kadehi gibi kaldırarak: zarf fiil grubu

şarap kadehi gibi: edat grubu

şarap kadehi: belirtisiz isim tamlaması

deminden beri elinde tuttuğu çay bardağı: partisip grubu

çay bardağı: belirtisiz isim tamlaması

(onun) deminden beri elinde tuttuğu: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) eli: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

deminden beri: edat grubu

(sizin) şerefiniz: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Leyla tekrar gülümseyerek:

-Yirmi sekiz yaşındayım yüzbaşım, diye cevap verdi.” (237/24)

Cümlenin Öğeleri:

Leyla \ tekrar gülümseyerek: \
Özne Zarf tümleci
Temel Cümle

-Yirmi sekiz yaşındayım yüzbaşım, diye \ cevap verdi.
Zarf Yüklem
Yan Cümle Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(ben) \ Yirmi sekiz yaşındayım \ yüzbaşım.
G.Ö. Yüklem C.D.U

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: yan cümle isim, temel cümle fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle

Kelime Grupları:

tekrar gülümseyerek: zarf fiil grubu

(onun) Yirmi sekiz yaş: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

Yirmi sekiz yaş: sıfat tamlaması

Yirmi sekiz: sayı grubu

Cevap ver: birleşik fiil grubu

(benim) yüzbaşım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

yüzbaşı: belirtisiz isim tamlaması

“Şeref, aralanmış kapıyı sessizce kapayıp anahtarı basamağın altına koyduktan sonra Selim’in düşüncesini anlamış gibi:

-Yine de hakkın yok, dedi.” (275/28)

Cümlenin Öğeleri:

Şeref, \ aralanmış kapıyı sessizce kapayıp \ anahtarı basamağın altına koyduktan
Özne Zarf Zarf tümleci

sonra \ Selim’in düşüncesini anlamış gibi:\
Zarf

Temel Cümle

-Yine de hakkın yok, \ dedi.
B’siz Nesne Yüklem
Yan Cümle Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

Yine \ de \ hakkın \ yok.
Zarf C.D.U Özne Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: yan cümle olumsuz, temel cümle olumlu,

Yüklemine Göre: yan cümle isim, temel cümle fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle

Kelime Grupları:

Aralanmış kapıyı sessizce kapayıp: zarf fiil grubu

Aralanmış kapı: partisip grubu

anahtarı basamağın altına koyduktan sonra: edat grubu

basamağın altı: Belirtili isim tamlaması

Selim’in düşüncesini anlamış gibi: edat grubu

Selim'in düşüncesi: Belirtili isim tamlaması

(senin) hakkın: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Yanından ayrılmayan Yek, o her zamanki sinir bozucu sesi ve edasıyla

Selim’e eğilerek çok yavaş bir sesle:

-Yüzbaşım! İşler sarpa sarıyor, dedi.” (309/13)

Cümlenin Öğeleri:

Yanından ayrılmayan Yek, \ o her zamanki sinir bozucu sesi ve edasıyla \

Özne

Zarf

Selim’e eğilerek \ çok yavaş bir sesle: \

Zarf Tümlenci

Zarf

Temel Cümle

-Yüzbaşım! İşler sarpa sarıyor, \ dedi

B’siz Nesne

Yüklem

Yan Cümle

Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

Yüzbaşım! \ İşler \ sarpa sarıyor

C.D.U

Özne

Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanışına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle

Kelime Grupları:

(onun) Yanından ayrılmayan Yek: partisip grubu

(onun) Yanı: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

(onun) o her zamanki sinir bozucu sesi ve edasıyla: edat grubu

o her zamanki sinir bozucu sesi ve eda: Sıfat tamlaması (aitlik grubu)

ses ve eda: bağlama grubu

sinir bozucu ses ve eda: Sıfat tamlaması

sinir bozucu(su) : belirtisiz isim tamlaması

her zaman: Sıfat tamlaması

Selim’e eğilerek: zarf fiil grubu

çok yavaş bir sesle: edat grubu

çok yavaş bir ses: Sıfat tamlaması

yavaş bir ses: Sıfat tamlaması

bir ses: Sıfat tamlaması

(benim) yüzbaşım: Belirtili isim tamlaması (iyelik grubu)

“Hemşire biraz daha yaklaşarak huzur verici bir sesle:

- Artık iyileştiniz, dedi.” (333/9)

Cümlenin Öğeleri:

Hemşire \ biraz daha yaklaşarak \ huzur verici bir sesle:

Özne

Zarf

Zarf

Temel Cümle

- Artık iyileştiniz, \ dedi.

B’siz Nesne

Yüklem

Yan Cümle

Temel Cümle

Yan Cümlenin Öğeleri:

(siz) \ Artık \ iyileştiniz.

G.Ö. Zarf

Yüklem

Cümle:

Unsurların Sıralanaşına Göre: iki cümle de kurallı,

Anlamına Göre: iki cümle de olumlu,

Yüklemine Göre: iki cümle de fiil,

Yapısına Göre: İç içe birleşik cümle

Kelime Grupları:

biraz daha yaklaşıarak: zarf fiil grubu

biraz daha: Sıfat tamlaması

huzur verici bir sesle: edat grubu

huzur verici bir ses: Sıfat tamlaması

huzur verici(si): belirtisiz isim tamlaması

bir ses: Sıfat tamlaması

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın; kelime grupları, cümle ve türleri ile cümle tahlilleri bölümlerinden oluşunu çalışmamızın ön sözünde belirtmiştik. Bu çalışmada ulaştığımız sonuçlar ve bizim bu sonuçlarla ilgili değerlendirmelerimiz ise şu şekilde olmuştur:

Çalışmamızın birinci bölümünü teşkil eden kelime gruplarıyla ilgili metnimizden seçtiğimiz örnekleri vermeden önce dilcilerin kelime gruplarının tanımı, yapısı, kuruluşu, işleyişi ve kullanılışı ile ilgili görüşlerini inceleyerek bunlara çalışmamızda yer vermiştik.

Bu inceleme neticesinde kelime grupları ve özellikleri hakkında şu sonuçlara ulaştık:

1.Kelime grupları tek kelime ile anlatılamayan kavramları ifade etmek için kullanılır.

2.Kelime grupları cümle içinde tek bir kelime gibi değerlendirilir. Çekim eki grubun sonundaki kelimeye getirilir.

3.Kelime grupları bir yargı bildirmez ancak isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gruplarında bir iş, oluş, hareket anlamı olduğundan bunlara yan yargılı kelime grupları denebilir.

4.Kelime gruplarının bazılarında yardımcı unsur ana unsurdan önce gelir. (isim tamlaması, sıfat tamlaması, aitlik grubu gibi) Bazılarında ise yardımcı unsur – ana unsur ayrımı yapılmaz. (tekrar grubu, bağlama grubu, birleşik isim grubu gibi) Bu gruplarda her iki unsur da eşit görevdedir. Ünlem grubunda ise ana unsur yardımcı unsurdan sonra gelir.

5.Kelime grupları cümle içinde ya tek bir öge (özne, nesne, zarf, dolaylı tümleç, yüklem gibi), ya da bir ögenin niteleyicisi, belirleyicisi olurlar.

6.Kelime grupları aynı zamanda başka bir kelime grubunun unsuru olarak da görev yapabilirler (Sıfat tamlamasının isim tamlamasında tamlayan unsuru veya edat grubunun sıfat tamlamasında sıfat unsuru olması gibi).

Çalışmamızda, hemen her kelime grubunun örneğiyle karşılaştık ama bunlar arasında özellikle isim ve sıfat tamlamalarının, edat gruplarının, bağlama gruplarının ve fiilimsi gruplarının sayıca çok fazla olması dikkatimizi çeken durumlardan biriydi. Bu durum yazarın tasvir ve tahlillere önem verdiğini, Türkçenin ifade gücünü eserine yansıtılabildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Ayrıca çalışmamızın ön sözünde, eserin 132 sayfalık ilk 10 bölümünün cümle cümle incelendiğini ve toplam 3724 cümle tespit edildiğini, bu cümlelerin türlerine göre ayrı ayrı değerlendirilerek birtakım istatistikî verilere ulaşıldığını da söylemiştik. Buna göre çalışmamızın cümle ve türleri bölümüyle ilgili dikkat çeken hususları şu şekilde olmuştur:

Değerlendirmeye alınan cümleler, yapısına göre basit cümle ağırlıkta olmuştur. 2642 cümlenin basit cümle yapısında olduğu, 547 cümlenin basit sıralı cümle, 128 cümlenin bağlı cümle, 109 cümlenin şartlı birleşik cümle, 57 cümlenin ki'li birleşik cümle, 241 cümlenin ise iç içe birleşik cümle olduğu görülmüştür.

Bu cümlelerin incelemeye alınan bütün cümlelere oranları ise şöyledir:

Basit cümlenin bütün cümleye oranı % 70,9452

Basit sıralı cümlenin bütün cümleye oranı % 14,6885

Bağlı cümlenin bütün cümleye oranı % 3,4372

Şartlı birleşik cümlenin bütün cümleye oranı % 2,927

Ki'li birleşik cümlenin bütün cümleye oranı % 1,5306

İç içe birleşik cümlenin bütün cümleye oranı % 6,4715

İncelenen bölümlerdeki cümleler yüklemelerinin türüne göre değerlendirildiğinde 3183 cümlelerin fiil cümlesi, 541 cümlelerin ise isim cümlesi olduğu tespit edilmiştir. Buna göre:

Fiil cümlesinin bütün cümleye oranı % 85,4726

İsim cümlesinin bütün cümleye oranı % 14,5274 şeklinde olmuştur.

İncelenen cümleler yüklemelerinin yerine göre değerlendirildiğinde 39 cümlelerin devrik cümle, 3685 cümlelerin kurallı cümle olduğu görülmüştür. Buna göre:

Kurallı cümlelerin bütün cümleye oranı % 98,9527 iken,

Devrik cümlelerin bütün cümleye oranı ise % 1,0473 şeklindedir.

Ayrıca bu cümleler anlamlarına göre değerlendirildiğinde 2428 cümlelerin olumlu, 923 cümlelerin olumsuz, 373 cümlelerin ise soru cümlesi olduğu görülmüştür. Buna göre:

Olumlu cümlelerin bütün cümleye oranı % 65,1987

Olumsuz cümlelerin bütün cümleye oranı % 24,7852

Soru cümlesinin bütün cümleye oranı % 10,0161'dir.

Görüldüğü üzere incelenen cümlelerin ekseriyetini basit cümleler oluşturmaktadır. Yazar, bağlı ve birleşik cümleleri daha az kullanmıştır. Ayrıca fiil cümlesi ve kurallı cümle kullanımı da çok yoğundur. Olumlu cümlelerin oranı da olumsuz ve soru cümlesine göre oldukça fazladır. Bu da yazarın akıcı bir anlatıma ulaşmasına olanak sağlamış ve esere sürükleyici bir özellik kazandırmıştır.

Bu oranlar 352 sayfa olup 31 bölümden oluşan eserin 132 sayfalık ilk 10 bölümündeki cümlelerin incelenmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Her ne kadar eserin bütünü için kesin bir sonuç sayılmasa da genelleme yapıldığında bizlere bir fikir vermesi açısından önemlidir. Çalışmada konu başlıkları için verilen örneklerde ise eserin bütününe kapsanması amaçlanmış ve örnekler metnin tamamından

seçilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın başında da belirtildiği gibi Türkiye’de söz dizimi ile ilgili yapılan çalışmalarda, kelime gruplarının tasnifinde ve kullanılan terimlerde tam birlik sağlanamamış, kelime gruplarına verilen isimler ve sınıflandırmalarda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte kelime gruplarının ve yapısı konusunda dilciler genellikle aynı görüşü benimsemiş, kelime gruplarının bir bütün olduğu ve cümlede tek kelime gibi görev yaptıkları hususunda birleşmişlerdir. Cümlenin tanımında da tüm dilcilerin aynı görüşte olduğunu söylemek mümkündür.

Biz bu çalışmamızda kelime grupları, cümle ve türlerini tespit ettiğimiz örneklerle değerlendirerek, onların yapıları, işlevleri ve cümlelerde kullanımlarının zenginliğini ortaya koymaya çalıştık. Çalışmamızda kelime grupları, cümle ve türleriyle ilgili farklı birtakım yapıları ortaya koyabildiysek kendimizi amacımıza ulaşmış sayacağız.

KAYNAKLAR

- ALYILMAZ, Cengiz. (1988). "Latifi Tezkiresi 'nin Sentaks Yönünden İncelenmesi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- ATABAY, Neşe vd. (1983). "Sözcük Türleri", TDK Yayınları, Ankara.
- ATABAY, Neşe vd. (2001). "Türkiye Türkçesinin Sözdizimi", TDK Yayınları, Ankara.
- BALKAN, Nevide. (1998). "Sevinç Çokum'un Hikayelerinde Sentaks Çalışması", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- BANGUOGLU, Tahsin. (1995). "Türkçenin Grameri", TDK Yayınları, Ankara.
- BESEREK, Ahmet. (1991). "Türkçede Cümle Yapısı", MEB Yayınları, İstanbul.
- BİLGEGİL, M. Kaya. (1984). "Türkçe Dilbilgisi", Dergah Yayınları, İstanbul.
- BOZKURT, Fuad. (1995). "Türkiye Türkçesi", Can Yayınları, İstanbul.
- BÖREKÇİ, Muhsine. (1988). "Aşık Çelebi Tezkiresi'nin Sentaks Bakımından İncelenmesi", Atatürk Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- CEMİLOGLU, İsmet. (1994). "14. Yüzyıla Ait Bir Kıyas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi", TDK. Yayınları, Ankara.
- DENY, Jean. (1941). "Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)", Tercüme, A.U. Elöve, Maarif Vekaleti Yay., İstanbul.
- DİZDAROGLU, Hikmet. (1976). "Tümce Bilgisi", TDK Yayınları, Ankara.

- DOĞAN, Enfel.(2001).,Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları ve Kullanılışları, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisan Tezi, İstanbul
- EDİSKUN, Haydar. (1985). "Türk Dilbilgisi", Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ERGİN, Muharrem. (2002). "Türk Dilbilgisi", Bayrak Yayınları, İstanbul.
- GECE, Mehmet. (1991). "Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Hikâyelerinde Sentatik Yapı", (Basılmamış Doktora Tezi), On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- GÜLENSOY, Tuncer. (1992). "Türkçe Dersleri", Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri.
- GÜLENSOY, Tuncer. (1994)., "Türkçe El Kitabı I"., Bizim Gençlik Yay., Kayseri,
- GENCAN, Tahir Nejad. (1978). "Dilbilgisi", TDK Yay., İstanbul.
- GÜNEŞ, Sezai. (1997)., "Türk Dil Bilgisi", İzmir
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin. (1992). "Türk Dilinde Edatlar", MEB Yay., İstanbul
- HARMANCI Meriç. (2001). "Muhlis İbnü'l-Hafızu'l-Kadı'ya Ait Bir Cami'ül Hikâyat Nüshası Üzerine Sentaks İncelemesi", Kocaeli Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli.
- HATİBOĞLU, Vecihe. (1982). "Türkçenin Söz Dizimi", TDCF Yayınları, Ankara.
- HENGİRMEN, Mehmet. (1995)., "Türkçe Dilbilgisi", Engin Yay., Ankara.
- KARAHAN, Leyla. (2003). "Türkçede Söz Dizimi", Akçağ Yay., Ankara.
- KARAÖRS, M. Metin. (1993). "Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri", Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- KARAÖRS, M. Metin. (2005). "Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi", Akçağ Yay., Kayseri.

- KOÇ, Nurettin. (1990). “Yeni Dilbilgisi”, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- KOÇ, Nurettin. (1992). “Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü”, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- KORKMAZ, Zeynep. (1992), “Gramer Terimleri Sözlüğü”, TDK.Yay., Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (2003), Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara.
- KÜKEY, Mazhar. (1975). “Türkçenin Sözdizimi”, Kardeş Matbaası, Ankara.
- ÖZKAN , Mustafa vd. (2001). “Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım”, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZSÖYKE, Atila. (2002). “Refik Halid Karay’ın Memleket Hikayeleri’nde Kelime Grupları”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- PAÇACIOĞLU, Burhan. (1997). “Türk Dili ve Kompozisyon”, Dilek Matbaası, Sivas.
- ŞİMŞEK, Rasim. (1987). “Örneklerle Türkçe Sözdizimi”, Şimşek Yayınevi, Trabzon.
- TDK, (1949)., “Dilbilim Terimleri Sözlüğü”, TDK Yay., Ankara.
- TOPALOĞLU, Ahmet. (1989), “Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü”, Ötüken Yay., İstanbul.
- USTA, Halil İbrahim. (2000). “*Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile ilgili Bir Sınıflandırma*”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay. Mart 2000 Sayısı, s.579.
- USTA, Halil İbrahim. (2000). “Kuruluşları Bakımından Eski Anadolu Türkçesinde Kelime Grupları”, DTCF Yay., Ankara.
- VARDAR, Berke (Yönetiminde). (1980), “Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü”, TDK Yay., Ankara.

YAMAN, Ertuğrul. (2000), “Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi’nin Sözdizimi Bakımından Karşılaştırılması”, TDK Yay.,Ankara.

ZÜLFİKAR, Hamza. (2001). “Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri”, Yükseköğretim Kurulu Yay. s.141-161.

ZÜLFİKAR, Hamza. (1995). “ *Takısız Ad Tamlaması Sorunu*”, *Türk Dili Dergisi* , TDK Yayınları, Sayı 523, s.781-789.

ÖZGEÇMİŞ

08/10/1981 tarihinde Yozgat'ın Yerköy ilçesinde doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Yerköy'de tamamladıktan sonra 1999 yılında Niğde Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırđım. 2003 yılında bu bölümden mezun oldum. 2003-2008 yılları arasında Yozgat ve Düzce'de dersanelerde Türkçe ve Edebiyat öğretmeni olarak çalıştım. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi tezsiz yüksek lisans programından mezun olduktan sonra Balıkesir Balya Atatürk Çok Programlı Lisesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak atandım. Halen bu okulda görev yapmaktayım.